

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kryštof Loub

Tři (čtyři) generace sochařské rodiny Kitzingerů

Three (four) generations of sculpture family Kitzinger

Poděkování

Mé největší díky patří v první řadě vedoucí předkládané práce paní Mgr. Kateřině Adamcová, Ph. D., bez jejíž mnohých připomínek, stále nových nápadů a poznámek, trpělivé pomoci se stylistikou a neúnavného vedení by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Dále bych velmi rád za mnohé nové podněty a rady poděkoval panu Ing. Petru Mackovi, Ph. D., který mě s nadšením podporoval po celou dobu psaní práce, a také panu Mgr. Tomáši Sekyrkovi, Ph. D., jehož znalosti archivních pramenů mi byly nesmírnou pomocí. Poděkovat musím také panu PhDr. Františku Šumanovi z Oblastního muzea v Děčíně, pánům Mgr. Jakubu Pátkovi, Ph.D. a PhDr. Kamilu Podroužkovi, Ph. D. z Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a mnohým dalším, jejichž seznam by byl velmi dlouhý, avšak přesto mnohokrát děkuji.

Velké díky také patří pracovníkům archivních institucí, které jsem během výzkumu tohoto tématu navštívil, zvláště paní PhDr. Heleně Klímové z I. oddělení Národního archivu, dále paní Mgr. Janě Baborákové ze Státního okresního archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích a paní Janě Vanišové ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích.

Za vstřícnost a umožnění vstupu do dotčených památek děkuji paní Mgr. Ladě Hlaváčkové a dalším členům Biskupství litoměřického, panu P. Mgr. Ing. Ladislavu Nádvorníkovi SDB, paní Bc. Andree Hrebinkové a dalším.

V neposlední řadě patří mé velké díky za pomoc a podporu mým přátelům, a především pak mé rodině a mamince, bez které bych mnohá z míst nemohl navštívit.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. července 2021

Kryštof Loub

Anotace

Předkládaná diplomová práce měla za úkol prozkoumat a prověřit nám doposud známé prameny a literaturu o sochařské rodině Kitzingerů, jejíž tři (čtyři) generace tvořily ve druhé polovině 17. století v Litoměřicích, Milešově, v Praze a v Oseku.¹ Po úvodní kapitole, která se snaží kriticky zhodnotit dosavadní bádání o této rodině, následuje kapitola čistě věnovaná archivním pramenům, kde jsou členové rodiny Kitzingerů zmiňováni. Právě zahrnutím archivních pramenů nejen typu smluv na konkrétní umělecká díla, ale také matričních záznamů a dalších se snažím představit rodinu ve svém širším sociálně-kulturní okruhu. Největším dílem je v práci zastoupena kapitola o tzv. Milešovské sochařské dílně (před 1672-1688), založená sochařem první sochařské generace Kitzingerů Abrahámem. Tento text popisuje a zkoumá jednotlivé sochařské zakázky spojitelné s Kitzingery na severu Čech. Další dvě drobnější kapitoly se pak věnují sochařským zakázkám Abraháma Kitzingera, reprezentujícího prostřední generaci, v Praze (1691-1695/96) a následně v Oseku (1696- po 1701). Práce je uzavřena kapitolou s přepisy archivních dokumentů, se kterými jsem pracoval a byly mi dostupné a které se vztahují k rodině Kitzingerů, a přílohou fotografií sochařského díla od Kitzingerů.

Abstract

This MA thesis aims to investigate and verify the current resources and literature about the Kitzinger family of sculptors, who created art in Litoměřice, Milešov, Prague, and Osek for three (even four) generations. Following the first chapter, which aims to critically evaluate the existing research about the family, comes a chapter entirely devoted to archival sources which reference the Kitzinger family. Through these archival sources, including not only contracts for specific works of art and the like, but also registry entries and others, I intend to present the family in their wider socio-cultural context. The greater part of the work is in the chapter focused on the so-called Milešov sculpture workshop (sometime before 1672-1688), founded by Abrahám Kitzinger, of the first generation of sculptors. This text describes and examines individual sculpture commissions connected to the Kitzingers in northern Bohemia. Two more detailed chapters then focus on the sculpture commissions of Abrahám Felix Kitzinger, representing the middle generation in Prague (1691-1695/6) and then Osek (1696-sometime after 1701). The work concludes with a chapter of transcriptions of the archival documents I worked with in connection to the Kitzinger family, and an addendum of photographs of the Kitzingers' sculptural works.

Klíčová slova: baroko, sochařství, Abrahám Kitzinger, Abrahám Felix Kitzinger, Felix Kitzinger, severní Čechy, Litoměřice, Milešov, Praha, Osek, sochařská dílna

Keywords: baroque, sculpture, Abrahám Kitzinger, Abrahám Felix Kitzinger, Felix Kitzinger, North Bohemia, Bohemia, Litoměřice, Milešov, Prague, Osek, family sculpture workshop

---

¹ Abrahám Kitzinger (1624-1688), Mikuláš Kitzinger (1647?-1713), Abrahám Felix Kitzinger (1654-před 1713?), Felix Josef Kitzinger (1697- po 1743).

Obsah

Úvod.....	6
Reflexe sochařské rodiny Kitzingerů ve světle umělecko-historické literatury.....	8
Rod Kitzingerů ve světle archivních pramenů.....	14
Sochařská dílna rodiny Kitzingerů v Milešově.....	35
Milešov.....	37
Kostel sv. Antonína Paduánského.....	40
Zámek.....	50
Mariánský sloup na Mírovém náměstí v Litoměřicích.....	55
Další litoměřické zakázky.....	60
Venkovské kostely a další zakázky – Mikuláš Kitzinger.....	69
Děčín.....	71
Zámek.....	72
Kostel Nejsvětějšího Kříže.....	89
Pražské období tvorby Abraháma Felixe Kitzingera (1691 - 1696).....	93
Sochařská výzdoba hlavního oltáře zaniklého kostela sv. Benedikta a Norberta v areálu bývalého Norbertina.....	94
Oltářní zakázka pro klášterní kostel svatého Václava na Zderaze na Novém Městě pražském.....	100
Působení Abraháma Felixe Kitzingera v cisterciáckém klášteře v Oseku	105
Závěr.....	112
Archivní prameny.....	115
Seznam použitých archivních fondů	148
Seznam použitých pramenů a literatury.....	151
Seznam vyobrazení.....	159

Úvod

Sochařské rodině Kitzingerů bylo do současné doby věnováno poměrně málo pozornosti. I přes zmínku o Abrahámovi Kitzingerovi v Balbínových *Miscellanea*, byl možný význam této dílny druhé poloviny 17. století zhodnocen pouze okrajově.² Jediné monografické a velmi záslužné zpracování této rodiny o rozsahu dvou stran pochází z pera Věry Naňkové z roku 1978.³ I následně v jedné z nejrecentnějších prací, kde se jméno Kitzingerů objevuje, autoři přiznávají, že této sochařské rodině bylo doposud věnováno příliš málo pozornosti. Poznání bránilo mimo jiné určité zmatení jmen způsobené tím, že řada členů této rodiny je v pramenech uváděna pod shodným křestním jménem Abrahám – otec Abrahám (I.), bečvář, měl syna Abraháma (II.), sochaře, který měl syna Abraháma (III.), také sochaře, který se až později začal nazývat Abrahám Felix, avšak své druhé křestní jméno nepoužíval vždy. Ten měl syna Felixe, opět sochaře. I proto již název této předkládané práce tvoří jistou narážku na zmíněnou práci Věry Naňkové a snaží s tímto článkem polemizovat. Pro bližší poznání bylo také problematické časové rozpětí rodiny pokrývající více než jedno století od 20. let 17. století až do 40. let 18. století.

Již kvůli tomuto zmatení jsem názoru, že je kapitola o archivních pramenech k této rodině nanejvýš potřebná. Navzdory téměř ročnímu uzavření knihoven a archivů z důvodu trvání pandemie Covid-19 se nakonec podařilo shromáždit necelých 80 dokumentů z pěti českých archivů, které se bezprostředně váží k námi sledované rodině a vrhají tak na ní světlo a jsme schopni ve velké míře rekonstruovat životy jednotlivých členů a jejich sociálně-kulturní zázemí.

Význam této sochařské rodiny nejen v severočeském kraji, ale v rámci celých Čech se snaží tato diplomová práce znovu objevit a otevřít k další diskusi. Během svého minimálně šestnáctiletého působení ve druhé polovině 17. století v Milešově dodávala dílna Kitzingerů sochařské zakázky do mnoha míst regionu severních Čech – Litoměřice, Milešov, Děčín aj. Jak se v jednotlivých kapitolách dozvídáme, její produkce se neomezovala pouze na tradiční církevní zakázky, ale měla také možnost pracovat na zakázkách nových svým námětem i rozsahem. S tímto novým zhodnocením přichází i nový pojem, se kterým v textu pracuji, a to je „*Milešovská sochařská dílna rodiny Kitzingerů*“. Kvůli množství zakázek do různých míst ve velkém časovém rozmezí nejsou jednotlivá díla rozdělená klasicky katalogově podle dat svého vzniku, ale právě podle lokací, kam byla určena. Věřím, že pro čtenáře této práce je pak text přehlednější a srozumitelnější.

Po rozpadu této milešovské dílny kvůli smrti Abraháma Kitzingera pracovali jeho synové na mnoha prestižních zakázkách nejen v Praze, ale v celém regionu Čech. Byť pravděpodobně bez žádných dochovaných děl toho přesto na základě archivních pramenů víme mnoho o Abrahámu Felixi Kitzingerovi, příteli a spolupracovníkovi Marka Nonnenmachera a Jana Kryštofa Lišky. Za pouhých pět let svého pobytu v Praze vytvořil minimálně dvě zakázky pro místní kláštery. O jeho vlastním sebevědomí vypovídá i podoba jeho pečeti s antikizující, sochařsky provedenou zahradní vázou.

Dalšího syna Mikuláše spojuji s kameníkem Mikulášem Kitzingerem z Mladé Boleslavi. O Mikulášovi toho víme mnohem více nejen na základě archivních pramenů, ale i dochovaných děl. Jelikož ale byl kameníkem, práce jsou, byť velmi kvalitní, spíše řemeslné povahy. Zajímavé zde ale je, že již v 80. letech 17. století spolupracoval s uměleckou skupinou kolem Antonia Porty (hlavně kameník Mitthofer) či s litoměřickým architektem Pietrem Bianci. Následně jej

---

² Bohuslao Balbino, *Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae – Topographicus et Chorographicus*, Liber III, Decadis I., Ad idem Caput (VIII pozn. aut.) Libri III. De Arcibus - De Arce Tetznseni, Pragae M.DC.LXXXI, nepag.

³ Věra Naňková, Čtyři generace sochařské rodiny Kitzingerů, in: *Kulturní měsíčník OGVU XIV č. 2*, Roudnice nad Labem 1978, s. 27 - 28.

máme zachyceného na mnohých místech na menších zakázkách kolem Mladé Boleslavi, kde také umírá po roce 1700.

Třetí generaci reprezentuje Felix Josef Kitzinger, syn Abraháma Felixe, s jehož jménem bohužel nedokážeme spojit žádné umělecké zakázky. Přesto jej máme dobře zaznamenaného v matričních dokumentech, a právě jím se tak pravděpodobně uzavírá tvorba rodiny, která vytvářela sochařská díla v Čechách téměř jedno století – svatbou Abraháma Kitzingera v Litoměřicích roku 1645 počínaje a poslední zmínku o jeho vnukovi Felixovi roku 1743 v Praze konče.

Reflexe sochařské rodiny Kitzingerů ve světle umělecko-historické literatury

Sochařská rodina Kitzingerů je v novodobé i starší umělecko-historické literatuře topografického charakteru zastoupena velmi kuse a neuceleně.⁴ Je to dáno jistě tím, že pevných informací o jednotlivých členech rodiny máme pouze poskrovnu, a kvůli velmi podobným jménům Abraháma a Abraháma Felixe vzniklo mnoho nepřesností ve výzkumu a směřování životních dat i děl těchto dvou umělců.

Poprvé bylo jméno sochaře Abraháma Kitzingera zmíněno již slavným Bohuslavem Balbínem, který věnoval ve své řadě *Miscellanea* velký prostor i zámku v Děčíně. Zde o něm mluví jako o „...*artifex non modo in statuis suis, sed in seipso vivit adhuc. Abrahamus Kitziger patria Tetzensis, quem ego (si quid intelligo) antiquae manus felicem imitatore agnosco.*”⁵

Ve své Topografii Království českého pak Jaroslav Schaller píše o Abrahamu Kitzigerovi jako o autorovi sochařské výzdoby a sloupů na děčínském zámku i v zahradách. Zmiňuje také jako první, že právě zde v Děčíně se Abrahám Kitziger narodil.⁶

Ucelenější životopisný medailon o Abrahamu Felixovi Kitzigerovi jako první sepsal Johann Gottfried Dlabacz ve svém monumentálním lexikonu umělců.⁷ Již na počátku 19. století tak dává základ životopisnému medailonu sochaře Kitzingera, na který se následně bude navazovat v odborné literatuře. Jako celá další řada mladších badatelů, i Dlabacz mylně kladl místo narození Abraháma (III.) Felixe jako Děčín, neboť při čerpání, pravděpodobně ze Schallera, zaměnil Abrahama (II.) Kitzingera za Abrahama (někdy Adama) Felixe Kitzingera a z otce a syna tak vytvořil jednu osobu. Dlabacz ale věděl díky matričnímu výzkumu, že se Abrahám Felix oženil v Praze roku 1691 a citoval Balbínovu a Schallerovu informaci o tvorbě na děčínském zámku. Dále také zmiňuje výzdobu hlavního oltáře v bývalém kostele sv. Benedikta na Starém městě pražském (Norbertinum) z roku 1691.

Poprvé komplexněji matriční záznamy v Praze rodiny Kitzingerů publikoval ve svém monumentálním výzkumu Antonín Podlaha. Nejen, že publikoval matriční záznam svatby Abraháma Felixe a křest jeho dcery⁸ a následně i dalších dětí⁹, ale také jako první alespoň

---

⁴ Níže popsaná literatura tvoří pouze zlomek celkového množství informací, které se objevuje v umělecko-historické literatuře. Spíše než komplexní a vyčerpávající pohled tak zde chci poukázat na problematiku literatury věnované rodině Kitzingerů. Více zdrojů je pak citováno v jednotlivých kapitolách této práce.

⁵ „*Sochařský umělec dosud nejen ve svých sochách, ale také fyzicky dosud, je to Abraham Kitziger z Děčína, kterého já sám (pokud tomu trochu rozumím) uznávám za šťastného napodobitele staré ruky*“ - Viz Balbino (pozn. 2), nepag.

⁶ Jaroslav Schaller, *Topographie der Königreichs Böhmen*, Theil 5. - Leitmeritzer Kreis, Prag und Wien 1787, s. 195.

⁷ Johann Gottfried Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Zweiter Band, Prag 1815, s. 62-63.

⁸ Antonín Podlaha, Materiál k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků, *Památky archeologické XXVII*, Praha 1915, s. 170.

⁹ Antonín Podlaha, Materiál k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků, *Památky archeologické XXXIV*, Praha 1924-1925, s. 278.

základně odkrývá anonymitu jeho syna Felixe, který se oženil a pokřtil své děti v pražských kostelech svatého Jindřicha, Štěpána¹⁰ a u sv. Martina ve zdi¹¹.

V regionálním severočeském, německy psaném periodiku *Mitteilungen des Nordböhmischem Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege* vyšly v roce 1933 dva články o rodině Kitzingerů. Prvním je *Die Künstlerfamilie Kitzinger* od Rudolfa Dörreho.¹² V mnohém navazuje na Dlabacze, přidává ale nově informace o jeho uměleckém působení v Oseku, kde vytvořil i rám k oltářnímu plátnu Jana Kryštofa Lišky a také další sochařské práce mezi lety 1697 a 1711, avšak pro tuto dobu typicky bez citace použitých zdrojů.

Druhý článek, pro nás také velmi důležitý, neboť na základě archivního výzkumu podrobně dokumentuje sochařský podíl Abraháma Kitzingera na litoměřickém morovém sloupu, byl sepsán Edmundem Donekem s názvem *Bildhauer Abraham Kitzingers Beziehungen zu Alt-Leitmeritz*.¹³ Velmi přesně zde autor příspěvku popisuje průběh prací i nespokojenost městské rady vůči sochaři Abrahamu Kitzingerovi, avšak bohužel, byť archiválie autor dokonce přepsal, neodkazoval na konkrétní zdroje, kde se tyto materiály nachází.

O Felixovi Kitzingerovi se poprvé zmiňuje Oldřich Jakub Blažíček ve své disertační práci, knižně vydané roku 1946 jako *Pražská plastika raného rokoka*. Vedle výtahu z Podlahových *Materiálií* dodává také několik archivních záznamů, ale bohužel ani on nebyl schopen připisat nejmladšímu Kitzingerovi žádné dílo.¹⁴

Blažíček ve své syntetické práci *Sochařství baroku v Čechách* z roku 1958 připisal prostřednímu z rodiny, Abrahamovi Felixovi s životními daty kolem 1660 až před 1713, hned několik uměleckých děl vedle těch již tradičně připisovaných. Kromě deseti neurčitých postav antických bohů na terase zahrady zámku v Děčíně nově spojuje s umělcem staré sochařské vybavení v malostranském kostele sv. Mikuláše v Praze. Dále mu připisoval kolem roku 1680 sochy na fasádě kostela v Milešově.¹⁵ Konec jeho života pak stejně jako předchozí autoři klade do Oseka, kde se měl stát klášterním sochařem.¹⁶

Souhlasí také s Karlem Boromejským Mádlem a Věrou Nejedlou, že Abraham Felix Kitzinger nebyl autorem soch sedmi svobodných umění na atice Thunovského paláce.¹⁷ O synu Abraháma Felixe, Felixovi, máme zmínky ještě kusejší. Blažíček zmiňuje pouze životní data

---

¹⁰ Antonín Podlaha, Materiálie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků, *Památky archeologické XXVIII*, Praha 1916, s. 232.

¹¹ Idem, s. 166.

¹² Rudolf Dörre, Die Künstlerfamilie Kitzinger, in: *Mitteilungen des Nordböhmischem Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege*, č. 56, 1933, s. 39 - 41.

¹³ Edmund Donek, Bildhauer Abraham Kitzingers Beziehungen zu Alt-Leitmeritz, in: *Mitteilungen des Nordböhmischem Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege*, č. 56, 1933, s. 92 - 95.

¹⁴ Oldřich Jakub Blažíček, *Pražská plastika raného rokoka*, Praha 1946, s. 122.

¹⁵ Předpokládám, že navazoval na v té době ještě nepublikovaný strojopis Vinzenze Lukche (publikován až v roce 2015 - Vincenz Luksch, *Kunsttopographie des Bezirkes undt Stadt Leitmeritz II./ Soupis historických a uměleckých památek v politickém okresu Litoměřice*. Díl II, část II., Praha 2015)

¹⁶ Oldřich Jakub Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách*, Praha 1958, s. 105.

¹⁷ Dle Blažíčka byl autorem Jan Brokoff a to na základě srovnání dotyčných soch s kašnami od Brokoffa staršího na Červeném Hrádku - Viz Blažíček, *Sochařství baroku* (pozn. 14), pozn. 112, s. 280.

(1697 - po 1743) a že se narodil v Oseku a tvořil na Starém Městě pražském.¹⁸ Zajímavé také je, že litoměřický morový sloup, byť již pevně spojený se jménem Kitzingerů, nezmiňuje.

Jarmila Krčálová ve svém článku o oltářních obrazech kostela v Milešově přinesla také nové poznatky a hypotézy o stavební historii objektu a také velmi přehledně shrnula dosavadní poznání. Pro naši práci je asi nejdůležitější zjištění, že zmiňuje dle starší literatury, že Zdeněk Kaplír ze Sulevic měl jako dvorního malíře jistého „Kitzingra“.¹⁹

Jan Diviš ve své diplomové práci z roku 1976 *Pražský sochař Marek Nonnenmacher (1643 - 1720)*²⁰ poprvé také popisuje více činnost Abraháma Felixe Kitzingera pro kostel sv. Benedikta na Starém Městě pražském. Ten dodal na hlavní oltář od Marka Nonnenmachera z let 1683 - 1685 dřevořezby sv. Jakuba, Adriana, Heřmana a Bohumíra, jak nás o tom zpravuje již Dlabacz. Diviš zároveň předpokládá bližší přátelský vztah mezi Kitzingerem a Nonnenmacherem, neboť Marek Nonnenmacher byl kmotrem Kitzingerova dítěte.

Rozsahem krátký, o to více ale rozšiřující naše bádání je článek Věry Naňkové s názvem *Čtyři generace sochařské rodiny Kitzingerů*.²¹ Článek je pro bádání důležitý hned z několika faktorů. Nejen, že Naňková skvěle shrnula dosavadní publikované informace, ale zapojila do svého článku také matriční záznamy, které vnesly do celé problematiky nový náhled. Dle jejího výzkumu nebyly sochařsky činné tři ale hned čtyři generace rodu Kitzingerů. Vedle Abraháma, Abraháma Felixe a Felixe totiž V. Naňková na základě dochovaných archiválií počítala s otcem nejstaršího Abraháma s neznámým jménem, který se také měl podílet na sochařském provozu dílny. Abrahám se svým otcem měl být autorem sochařské výzdoby zámecké zahrady v Děčíně, neboť Naňková tehdy ještě nevěděla, že otcem sochaře Abraháma (II). byl Abrahám (I.) bečvář a purkmistr.

Skvěle také zmapovala matriky kostela v Milešově, kde je Kitzingerova rodina hned několikrát zachycena. Naňková také vypočítává sumu děl jeho syna Abraháma Felixem, který se záhy usadil v Praze na Malé Straně, kde tvořil pro již zaniklý benediktinský kostel na Starém Městě a také nově vytvořil vybavení oltáře v kostele sv. Václava na Zderaze. Následně se s rodinou přesunul do Oseka, kde se stal klášterním sochařem.

O Kitzingerovi a jeho působení na děčínském zámku se také zmiňuje Jaromír Neumann. Ve vydání *Českého baroku* z roku 1969 zvažoval za autora sochařské výzdoby včetně antických zápasníků zahradního gloriету Abraháma Felixe Kitzingera.²² Ve druhém vydání z roku 1974 reaguje J. Neumann na nová zjištění Věry Naňkové o nezvratném autorství Abraháma Felixe a otce Abraháma Kitzingery a dřívějšímu zahájení postupné výstavby. Také o sochách antikizujících gladiátorů se již ví, že byly na vrchol gloriету dodány až druhotně později.²³

Mojmír Horyna nehodnotil tvorbu Kitzingerů ve výstavním katalogu Oktaviána Broggia nikterak lichotivě.²⁴ Sochy litoměřického sloupu z dílny Abraháma Kitzingera označil jako „...strnulými, schématickými postavami, v nichž jednotlivé ozvuky Bendlova sochařství jsou

---

¹⁸ Ibidem, pozn. č. 255.

¹⁹ Jarmila Krčálová, Oltářní obrazy kostela v Milešově, in: *Umění XV*, 1967, s. 509–531.

²⁰ Jan Diviš, *Pražský sochař Marek Nonnenmacher (1643 - 1720)*, (diplomní práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 1976, s. 10, 95 - 96.

²¹ Viz Naňková (pozn. 3).

²² Jaromír Neumann, *Český barok*, Praha 1969, s. 90.

²³ Jaromír Neumann, *Český barok*, Praha 1974, s. 142.

²⁴ Mojmír Horyna - Jaroslav Macek - Petr Macek - Pavel Preiss, *Oktavián Broggio 1670 - 1742* (Kat. výst.), Galerie výtvarného umění v Litoměřicích, 1992.

aplikovány jen povrchně.”²⁵ Mimo to je zde zmiňována také důležitá smlouva s Abrahámem Kitzingerem z roku 1696 na nový oltář k obrazu Nanebevzetí Panny Marie od J. K. Lišky.²⁶

Nové informace k rodině Kitzingerů se objevily i ve velkém kompendiu *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji*.²⁷ Díky obsáhlé archivní rešerši Pavla Zahradníka se dovídáme více o stavebním vývoji litoměřického morového sloupu i životě sochaře Kitzingera. Bohužel i v této knize jsou osoby Abraháma a Abraháma Felixe spojeny do jedné. Zároveň i přes vyčerpávající průzkum archivů, literatury a primárně pak té místní topografické staršího data, není čerpáno ze článku zmíněného výše v poznámce číslo 13. Znalost tohoto článku by dle mého názoru pomohla vyřešit a odpovědět na některé z otázek, které si autoři knihy kladou.

Jedna z nejrecentnějších studií, která se, byť okrajově, zabývá i Kitzingerem je kniha Tomáše Horáka *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16. - 19. století*.²⁸ Tomáš Horák se zabýval především Abrahámem Kitzingerem, avšak přinesl mnohé nové informace, opět především matričně-archivního charakteru, do problematiky celé rodiny. Nově se dovídáme datum narození Abraháma a také o dalších zakázkách v Litoměřicích a okolí. Vedle známého morového sloupu Horák zmiňuje ještě sochařskou zakázku pro dominikánský kostel z roku 1685, několik blíže neurčených soch pro litoměřický dóm z roku 1675, oltáře kostelů ve Volevčicích na Mostecku a Bohušovicích nad Ohří a snad i oltář v kostele ve Stvolínkách z roku 1678. Dále předpokládá, že i Immaculata u kostela Všech Svatých v Litoměřicích je snad dílo jednoho z Kitzingerů.

Kateřina Mazačová ve své diplomové práci s názvem *Dílo Františka Preisse v kontextu soudobé sochařské tvorby*²⁹ přináší zhodnocení tvorby Abrahama Felixe Kitzingera a pozapomenutý dokument z Kitzingerova života, poprvé který byl poprvé publikován Václavem Vančurou.³⁰ Byť zaměnila otce Abraháma a jeho syna a jejich tvorbu spojila v díle jednoho umělce, předpokládá, že by snad mohli vytvořit alespoň část exteriérové i interiérové výzdoby děčínského kostela sv. Kříže v Děčíně, respektive arcibiskupský znak na vstupní fasádě a sochy sv. Veroniky a Máří Magdalény.³¹

Nově rozebíranou je ale zajímavá listina soudního sporu mezi Františkem Preissem a Abrahámem Kitzingerem z roku 1694, kde je Kitzinger žalován Preissem, Kohlem a Scheiermannem pro pomluvu.³²

Z roku 2010 pochází diplomová práce *Kapitoly z Uměleckého mecenáši Michala Osvalda, Maxmiliána a Romedia Konstantina Thun Hohenstein v druhé polovině 17. století* od Zdeňky

---

²⁵ Ibidem, s. 143.

²⁶ Ibidem, s. 96.

²⁷ Kateřina Adamcová - Zdenka Gläserová Lebedová - Viktor Kovařík - Vratislav Nejedlý - Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře Ústeckého kraje*, Praha 2002.

²⁸ Tomáš Horák, *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16. - 19. století*, Praha 2007, s. 122.

²⁹ Kateřina Mazačová, *Dílo Františka Preisse v kontextu soudobé sochařské tvorby*, (diplomní práce) Ústav pro dějiny umění FF UK Praha 2007.

³⁰ Václav Vančura, Jeroným Kohl, *Umění XXXIX*, 1996, s. 512-532, cit. s. 512.

³¹ Ibidem, s. 53.

³² Ibidem, s. 11.

Krpálkové.³³ Pro náš zájem je důležitá především kapitola o thunovském mecenáši v Děčíně, související se sochařským vybavením od Kitzingerů v zámeckých zahradách. Zároveň také díky podrobnému průzkumu starší literatury popisuje již zaniklou podobu zámeckého areálu, o které se také spekuluje, zda by snad mohla pocházet z dílny Kitzingerů.

První komplexní zpracování kostela sv. Antonína Paduánského v Milešově pak zprostředkoval až jeho nepublikovaný stavebně-historický průzkum z roku 2012 od Ivana Peřiny.³⁴ Avšak blíže k popisu soch od Kitzingerů se zde nedovídáme. Stejně tak ani nebyly nalezeny potřebné soudobé archiválie k milešovské zakázce z konce 17. století.

Zdeněk Rydygr v drobném časopiseckém seriálu *Sedm století působení církve v Zákupech*³⁵ podává informaci, že počátkem 80. let 17. století Abrahám Kitzinger provedl pro místní kapucínský klášter kamenické detaily. Poněkud jiné informace se ale objevují ve článku P. Zahradníka a P. Macka o zákupském zámku, kde figuruje jméno Mikuláše Kitzingera a jistého Abraháma Panthaleona Kietzgera.³⁶

Velmi recentní publikací, opět pro naše téma velmi cenou, je výstup výzkumu o Milešově pod vedením Jakuba Pátka.³⁷ V několika kapitolách jsou i zmínky o rodině Kitzingerů shrnující poznatky starší literatury, bohužel ale nepřinášející mnoho nových informací k samotné rodině, ba přiznávající, že *“dosavadní poznání kitzingerovské tvorby je bohužel výrazně torzovitě a teprve čeká na své umělecko-historické zpracování.”*³⁸ Druhé rozšířené vydání pak reaguje nové výzkumy o Milešovu a rozšiřuje knihu o další kapitoly.³⁹

Nejnověji se věnoval rodině Kitzingerů Pavel Zahradník ve své studii o mariánském morovém sloupu v Litoměřicích, ve které přináší nové archivní prameny, které popisují průběh celé zakázky.⁴⁰

Tento stručný přehled literatury, která reflektuje proměny názorů umělecko-historických badatelů, nemá jistě za cíl být definitivním. Jak jsem již poznamenal na počátku této kapitoly, jedná se spíše o jistý nástin základních metodologických proudů. Detailnějšímu zkoumání již publikovaných informací o jednotlivých místech ve vztahu ke Kitzingerům a jejich zakázkám je dáno více prostoru v jednotlivých kapitolách této práce.

---

³³ Zdeňka Krpálková, *Kapitoly z Uměleckého mecenáši Michala Osvalda, Maxmiliána a Romedia Konstantina Thun Hohenstein v druhé polovině 17. století* (diplomní práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2010.

³⁴ Ivan Peřina, *Stavebně historický průzkum, Milešov, kostel svatého Antonína Paduánského (okr. Litoměřice)*, 2012.

³⁵ Zdeněk Rydygr, *Sedm století působení církve v Zákupech*, IV. část, *Zákupský zpravodaj. Měsíčník zákupských občanů*, březen 2014, ročník 23, s. 14-15.

³⁶ Pavel Zahradník - Petr Macek, *Zámecký areál v Zákupech, Průzkumy památek II*, 1996, s. 3-34, cit. s. 13

³⁷ Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015.

³⁸ Martin Barus - Táňa Šimková - Jakub Pátek - Kamil Podroužek, *Kostel sv. Antonína Paduánského*, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015, s. 185 - 211, cit. s. 198.

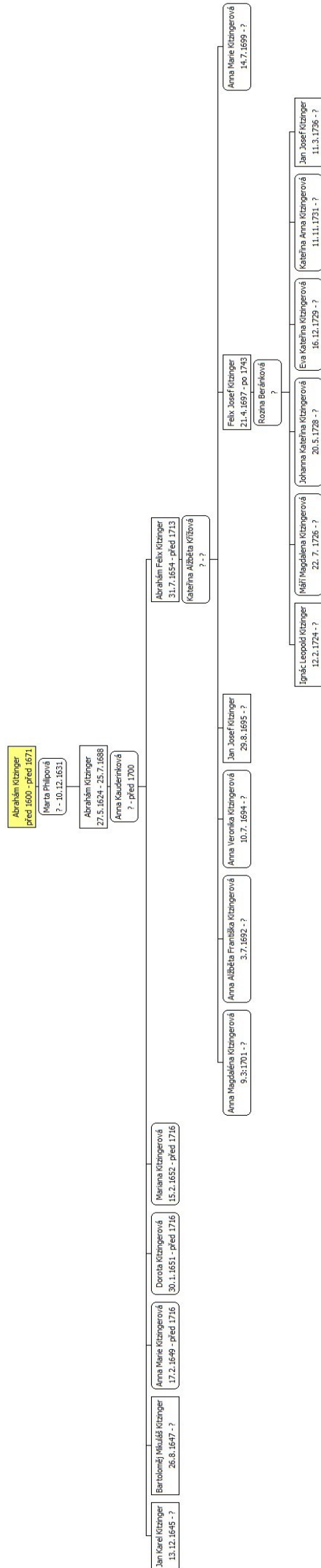
³⁹ Více k tomu v následujících kapitolách - Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2018.

⁴⁰ Pavel Zahradník, *Litoměřice – sloup se sochou Panny Marie*, in: Kristína Sedláčková (ed.), *Sancta Maria: Mariánská úcta na Litoměřicku*, výstavní katalog, Litoměřice 2020, s. 163-178.

Jak je patrné, uměleckohistorická literatura nevěnovala sochařům z rodiny Kitzingerů toliko pozornosti a kvůli stejným křestním jménům otce a syna sochařů bylo vneseno do výsledků bádání také mnoho zmatků a nepřesností. I proto předkládaná práce si dává za cíl rozšířit tyto medailony, a především pevně ukotvit jednotlivé osoby rodiny.

Z výčtu literatury je také v mnohém patrné, že informací o rodině Kitzingerů není tak málo, jak se mohlo zprvu zdát. Pouze nám chybí kompletní biografické zpracování medailonů jednotlivých členů rodiny se zahrnutím a ucelením veškerých zdrojů sekundární literatury.

Genealogický strom rodiny Kitzingerů, autor: Kryštof Loub

Rod Kitzingerů ve světle archivních pramenů

Archivní prameny představují pro historika umění jeden z nejdůležitějších pramenů studia nejen jednotlivých umělců, ale i dané doby. V mnohém dokážou archiválie nejen podpořit, ale také vyvrátit výsledky stylové analýzy. Archivní prameny ale nemusí nutně znamenat pouze účty a smlouvy. I ostatní archiválie úředního, pamětního, korespondenčního a jiného charakteru jsou velmi cenným svědkem doby a dokladem života umělce i samotného díla. Byť jsou tyto záznamy často ještě hůře dohledatelné kvůli časové náročnosti průzkumu daného archivního fondu, pokud již tedy známe daný archivní fond, a neustálé pozornosti badatele, jedná se o nedílnou součást kompletního výzkumu historika umění, Jednou z částí archivních výzkumů jsou také průzkumy matričních záznamů, které bohužel stojí poněkud v pozadí oproti ostatnímu bádání a až v poslední době se také dostávají pozornosti odborníků. Přitom podle mého názoru poskytují matriční záznamy, ale i další archivní prameny úředního charakteru mnohé důležité údaje pro studování sociálního, společenského, demografického i kulturního postavení společnosti, a tedy i umělců.⁴¹ Studium tohoto typu archivních dokumentů je podstatné i pro historiky umění, neboť vedle výše vyjmenovaných sledovaných aspektů nám matriky často napovídají i to, s kým mohl umělec například spolupracovat, kým byla objednáвана jeho díla a podobně. Toto vše lze také demonstrovat na příkladu rodiny Kitzingerů⁴², a proto se tato kapitola bude zabývat právě studiem archivních dokladů. Hlavně na jejich základě se zde budu snažit co nejuceleněji zrekonstruovat příběhy této několikagenerační umělecké rodiny. Vedle matričních záznamů jsou pro podání co nejkompletnějšího obrazu zpracovány také archiválie dokládající umělecké zakázky – tedy například smlouvy, kvitance či záznamy z farních kronik přímo zmiňující jména rodiny Kitzingerů. Tyto archivní prameny jsou přepsány v originálním znění v kapitole *Archivní prameny* a je na ně v textu přímo odkazováno. Archiválie, které se vztahují především k uměleckým dílům spojených s Kitzingerem jsou poté zmiňovány primárně v následujících kapitolách o jednotlivých uměleckých dílech.

Rodina Kitzingerů pocházela ze severu Čech, konkrétně z města Děčín. Nabízí se zde hned z počátku hypotéza, zda rodina původně nepocházela z německého města Kitzingen, o čemž bohužel nemáme žádných bližších zpráv a podkladů.

Díky dobré zachovalosti matričních knih můžeme nejstarší záznamy o této rodině vystopovat až do roku 1597.⁴³ O rok později zemřela vdova po jistém Abrahamu Kiczigerovi⁴⁴, pravděpodobném praotci celého rodu. Zda tuto osobu můžeme identifikovat s Abrahamem, soukeníkem není zcela jasné.⁴⁵ Rodina Kiczigerů (později Kitzingerů) je v matričních záznamech města Děčína vskutku velmi bohatě zaznamenána. Jen mezi lety 1600 - 1650

---

⁴¹ Ve stejném duchu pracuje s prameny například Martin Hořák. Nejnověji: Martin Hořák, *Barokní sochařská dílna Ondřeje Filipa a Jana Antonína Quitainerových* (disertační práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, 2019.

⁴² Lze se setkat s mnohými regionálními a časově podmíněnými variantami tohoto jména. V první polovině 17. století převládalo spíše Kicziger či Kitziger a až posléze se setkáváme s Kitzigerem a Kitzingerem, příp. Kietzigerem a Khützigerem, aj.

⁴³ Nejstarším záznamem je 19. října roku 1597, kdy zemřelo dítě pana Melchiora Kitzigera - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/1, inv. č. 1255, 1596 - 1627, f.ú. Děčín, nové číslování, pag. 345.

⁴⁴ V dubnu roku 1598 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Archivní odbor, sig. 28/1, inv. č. 1255, 1596 - 1627, f.ú. Děčín, nově pag. 348.

⁴⁵ dne 8. června roku 1600 se Abrahamovi soukeníkovi narodila dcera Magdalena - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/1, inv. č. 1255, 1596 - 1627, f.ú. Děčín, nově pag. 4.

evidují členy této velmi rozvětvené rodiny v matričních záznamech minimálně enormních dvě stě čtyřicetkrát. Zajímavostí je, že se v této rodině často vyskytovala starozákonní jména jako Melchior, Zachariáš, Abrahám, Jonáš, Marta, Sibyla, Ester ad. Pravděpodobně se tak jednalo o rodinu protestantského vyznání, čemuž by nasvědčovala jednak volba již výše zmíněných jmen, ale i samotná oblast severních Čech.⁴⁶ Rodina patřila s nejvyšší pravděpodobností k vyšší patricijské sféře tohoto bohatého města.

Například Kryštof Kitzinger (ca 1550 - 1611) se často objevoval na křtech, kde byli kmotry členové rodiny von Bünau, tehdejší majitelé děčínského panství. A Kryštof je také při křtech často zastupoval.⁴⁷ Byť byl profesí panský výběrčí obilí, někdy je i zmiňován jako služebník členů rodiny von Bünau, v čemž pokračoval i jeho syn Kryštof mladší. Dokonce jeho dítěti se stal kmotrem sám Günter von Bünau.⁴⁸ Zachariáš Kiczinger byl pak školním kantorem v Schönbornu.⁴⁹

Další člen rodu Kitzingerů Jonáš byl zase jistou dobu městským rychtářem. Dědeček Abraháma Kitzingera později usazeného v Litoměřicích, Michael, byl pak dokonce purkmistr města Děčína.⁵⁰

Z těchto informací lze tedy vyvodit, že rodina Kitzingerů⁵¹ v Děčíně požívala privilegovaného postavení a řadila se tak k vyšším vrstvám městského patriciátu. Jejich rodinný majetek čítal hned několik domů i se dvorem na náměstí ale i jinde po městě.⁵²

Jedním z mnoha dětí zmiňovaného purkmistra Michaela Kiczigera a jeho manželky Sibyly byl i Abrahám (poprvé zmiňován 17. 10. 1618⁵³). Tento Abrahám (*před rokem 1600 - + před 1671), bečvář, měl se svou první manželkou Martou⁵⁴, rozenou Philipovou (Philippiovou)

---

⁴⁶ Děčínské panství bylo vlastněno do roku 1628 protestantskou šlechtickou rodinou von Bünau, která celé panství v tomto roce prodala katolické šlechtické rodině Thunů. Dle zápisů rekatolizační komise z roku 1628 vedené Kryšpínem Fukem přislíbili děčínské měšťané přestup ke katolicismu po delším zdráhání a dle mínění vedoucího komise Fuka by se právě této části regionu měla věnovat zvláštní pozornost kvůli úzkým obchodním stykům přes řeku Labe. – Eliška Čáňová, Rekatolizace severních Čech, in: Marie Vojtíšková (ed.), *Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách*, Praha 1980, s. 9-42, cit. s. 20.

⁴⁷ například dne 8. září 1619 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/2, inv. č. 1256, 1604 - 1629, f.ú. Děčín, nově fol. 204r.

⁴⁸ zápis křtu Anny Marty ze dne 17. června 1623, dcery Kryštofa Kitzingera - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/2, inv. č. 1256, 1604 - 1629, f.ú. Děčín, nově f. 233v.

⁴⁹ zápis křtu Michaela Heinricha ze dne 30. ledna 1639 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/3, inv. č. 1257, 1630 - 1658, f.ú. Děčín, nově pag. 104.

⁵⁰ zápis ze dne 15. října 1621 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/2, inv. č. 1256, 1604 - 1629, f.ú. Děčín, nově fol. 221v.

⁵¹ V matričních záznamech děčínské farnosti nejčastěji jako Kiczigerové.

⁵² 8. září 1608 odkazuje Zacharias Kicziger svým synům Kryštofovi a Zachariasovi "*sein hauß undt hoff am Markt...undt am Eck der Badergassen gelegen.*" v celkové (na tuto dobu velmi vysoké) sumě 850 zlatých - SOA Litoměřice, odd. Děčín, f. Archiv města Děčín, úřední knihy, Kniha dědičných zákupů, inv. č. -, sig. -, pom. č. 257, 1593 - 1627, pag. 132v.

⁵³ křest syna Maxe Philippena - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/1, inv. č. 1255, 1596 - 1627, f.ú. Děčín, nově pag. 264.

⁵⁴ svatba dne 10. února 1620 v Děčíně - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/1, inv. č. 1255, 1596 - 1624, f.ú. Děčín, nově pag. 331.

nejméně čtyři děti.⁵⁵ Marta byla dcerou ševce Johanna Philipa, zemřelého již roku 1619.⁵⁶ Snad prvorozeným synem z tohoto manželství byl budoucí sochař Abrahám (II.).⁵⁷ Ten byl pokřtěn 27. května 1624 v děčínském kostele sv. Kříže.⁵⁸

Marta Kitzingerová zemřela 10. prosince 1631.⁵⁹ O dva roky později se otec Abrahám oženil znovu se Sabinou Weylandovou.⁶⁰ Avšak Sabina zemřela již v lednu 1635.⁶¹ Následně se oženil s Dorotou, o které bohužel kvůli absenci archivních dokumentů nemáme bližších zpráv ani datum svatby či její původ. Abrahám Kitzinger měl následně s Dorotou několik dalších dětí.⁶² Třetí Kitzingerova žena také figuruje v dědickém řízení po svém zesnulém manželovi.⁶³

Tyto dva Abrahámy Kitzingery registrovala již Věra Naňková⁶⁴, správně je nespojila dohromady, ale nenalezla již bližších vztahů. Abrahám, zmiňovaný ve článku, byl otcem sochaře Abraháma Kitzingera, který se usadil později v Litoměřicích.

Doposud blíže nezkoumanou informací je nejstarší známé umělecké dílo, které můžeme spojit s rodinou Kitzingerů. Z roku 1605 se nám zachovaly fragmenty nástěnných maleb v kostele sv. Jakuba v České Skalici s motivy Boha otce (ve svorníku) a Proměnění Krista na hoře Tábor od Abraháma Kitzingera.⁶⁵

---

⁵⁵ 13. prosince 1620 Ester, 5. června 1622 Marta, 21. března bylo pohřbeno neznámé dítě Abrahama Kitzingera, 27. května 1624 pokřtěn dotyčný Abrahám II., 15. července 1630 Michael. Další křty bohužel nelze dohledat, neboť mezi lety 1624 a 1628 v děčínských matrikách chybí záznamy.

⁵⁶ Obě rodiny byly propojeny nejen tímto manželstvím, ale i majetkovými přesuny. Např. roku 1626 prodává Christian Philip dům Abrahamu Kitzigerovi a Eliasovi Kohlstringkovi v *Schiffgasse*, kde oba bydleli a byl zde také "*Mälthaus*". - SOA Litoměřice, odd. Děčín, f. Archiv města Děčín, úřední knihy, Kniha dědičných zůkupů, inv. č. -, sig. -, pom. č. 257, 1593 - 1627, pag. 390.

⁵⁷ Starší literatura – Dörre (viz pozn. 12), s. 39 soudil, že by snad otcem Abraháma II. mohl být Michael Kitzinger. Naňková (pozn. 3), s. 17 oproti tomu mluvila o otci neznámého jména jako spoluautorovi sochařské výzdoby děčínských zámeckých teras. Až teprve Tomáš Horák správně dohledal v matričních záznamech narození Abraháma (II.), a tedy i jméno jeho otce. Viz Horák (pozn. 28), s. 122. – Archivní pramen č. 1.

⁵⁸ Viz archivní pramen č. 1.

⁵⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/3, inv. č. 1257, 1630 - 1658, f. ú. Děčín, nově pag. 393.

⁶⁰ Svatba proběhla dne 6. června 1633 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/3, inv. č. 1257, 1630 - 1658, f. ú. Děčín, nová pag. 262.

⁶¹ Pohřbena dne 12. ledna 1635 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/3, inv. č. 1257, 1630 - 1658, f. ú. Děčín, nově pag. 417.

⁶² 7. září 1642 křtí Abrahám dceru Sibillu, 19. září 1644 syna Jonáše, 4. května 1648 dceru Ester a 23. ledna 1653.

⁶³ Jedná se o dělení domu, který Abrahám Kitzinger koupil roku 1639 ještě se svým otcem Michaelem, někdejší městským purkmistrem - SOA Litoměřice, odd. Děčín, f. Archiv města Děčín, úřední knihy, Kniha dědičných zůkupů, inv. č. -, sig. -, pom. č. 257, 1593 - 1627, pag. 284v. - 285v.

⁶⁴ Viz Naňková (pozn. 3), s. 27.

⁶⁵ Jan Royt, *Sola fide. Sola scriptura. Oltáře, kazatelny a křtitelnice v bývalých luteránských sborech v severozápadních Čechách v 16. a na počátku 17. století*, in: Michaela Hrubá (ed.), *Sola fide – Pouhou vírou. luterská šlechta na Ústecku a Děčínsku a její kulturní dědictví*, katalog výstavy konané na zámku v Děčíně 25. dubna - 30. září 2018, Dolní Břežany 2019, s. 27-58, cit. s. 45.

Jak již bylo řečeno, rodina měla velmi dobré finanční zázemí, neboť Abrahám (I.) zastával stejně jako jeho otec Michael po jistou dobu úřad purkmistra.⁶⁶ Zároveň, jak již bylo zmíněno, i další členové této rozvětvené rodiny zastávali významné posty nejen v městské samosprávě - purkmistr, rychtář, ale byli i blízkými sloužícími majitelů panství Děčín, tedy rodiny von Bünau.

O školení budoucího sochaře Abraháma (II.), syna bečváře a purkmistra Abraháma Kitzingera, nemáme bohužel žádné bližší zprávy. Doposud až na několik útržkovitých informací ani nebyla snaha jeho umělecký výraz spojit s jinými osobnostmi či centry.⁶⁷ Bohužel se s Abrahámem (II). se již v děčínských matrikách nesetkáváme.

Další záznam o pravděpodobně již vyučeném jednadvacetiletém sochaři Abrahámu Kitzingerovi máme ze dne 4. července 1645, kdy si v Litoměřicích vzal pannu Annu, dceru Mathiase Kauderinka.⁶⁸ Dle mého názoru se tak nejprve vyškolil v některé z dílen regionu a následně snad vyrazil na tovaryšskou cestu do blízkého Saska. Právě tato destinace se zdá být logická z několika důvodů. Nejen kvůli slohovým podobnostem v jeho díle, ale také blízké vzdálenosti od Děčína a kulturní provázanosti. Majitelé děčínského panství páni z Bünau, luteránské konfese, objednali v tomto regionu nejedno dílo pro nově zakládané kostely - Melchior Kuntze z Freibergu dodal alabastrový oltář do kostela sv. Floriána v Krásném Březně, od Lorenze Hörniga z Mísně oltář pro kostel v Roudníkách z r. 1607, Franzem Dietrichem oltář do kostela sv. Archanděla Michaela v Krásném Studenci z roku 1604-1605. Severozápadní Čechy byly spolu se Saskem provázány již od středověku také obchodními tepnami, nejčastěji využívající řeky Labe jakožto dopravní cesty. V Pirně se také v době baroka těžil pískovec, který byl následně do Čech dovážen k dalšímu využití - například z tohoto pískovce jsou sochy mariánského sloupu v Litoměřicích a jak si všiml Petr Macek, právě mnohé pískovcové práce z Pirny, které byly exportovány do Litoměřic, byly následně až na místě a někdy až po delší době dotesány či ozdobeny znakem majitele již v době renesance.⁶⁹ Se Saskem je také tento region spojen konfesním vyznáním. Právě z tohoto regionu proudilo do Čech luteránství a po Obnovením zřízení zemském právě sem odešla velká skupina českých exulantů. Oproti Praze před polovinou let bylo právě Sasko s hlavním rezidenčním městem Drážďanami místem, kde působili mistři s kvalitou svého umění značně převyšující produkci širokého regionu.

Výtvarným projevem a možnými zdroji vyučení Abraháma Kitzingera se budeme ještě zabývat v následujících kapitolách vztahujících se k jednotlivým dílům. Důležité pro hypotézu možné studijní cesty je také majetek Kitzingerů, který byl veliký, a proto mohla rodina svého syna podpořit jistě dobrým finančním zázemím pro realizaci studijní tovaryšské cesty nejen do okolních zemí.

---

⁶⁶ Že byl Abrahám I. Kitzinger purkmistrem dokládá matriční zápis ze dne 10. července 1640. Na křtu Marty Ulmasové (?) byla svědkyní Dorotha manželka Abrahama Kizigera, někdejšího purkmistra - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sbírka matrik Severočeského kraje, sig. 28/3, inv. č. 1257, 1630 - 1658, f. ú. Děčín, nová pag. 121.

⁶⁷ Kateřina Adamcová spojuje umělecký ráz tohoto umělce s rysy tvorby J. J. Bendla. Taktéž i Mojmír Horyna v katalogu o architektovi Broggiovi - Viz Horyna (pozn. 24), s. 143.

⁶⁸ Viz archivní pramen č. 2.

⁶⁹ Petr Macek, Několik poznámek k renesanční tvorbě na severu Čech, in: Michaela Hrubá - Petr Hrubý (edd.), Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách, s. 33-42, cit. s. 38.

Syn bečváře a purkmistra Abraháma (I.) Abrahám (II.) Kitzinger se následně s manželkou Annou usadili na předměstí Litoměřic⁷⁰ a pokřtili ještě roku 1645 svého prvního syna Josefa Karla.⁷¹ Jelikož se jméno Abrahama Kitzingera ani jeho ženy neobjevuje v tržních knihách, žili s největší pravděpodobností v nájmu. V následujících několika letech se manželům Kitzingerovým narodily další děti.⁷² Zároveň je pravděpodobně Anna Kitzingerová zachycena v záznamech i jako svědek při křtech.⁷³ Jinak se členové rodiny Abraháma Kitzingera v písemných dokumentech mezi lety 1645 - 1688 (smrt Abraháma Kitzingera), resp. 1691 (svatba Abraháma Felixe Kitzingera v Praze) nevyskytují. Bohužel také neznáme žádné zakázky spojitelné s Kitzingerem z doby jeho pobytu v Litoměřicích.

Naprostá absence záznamů o rodině Abraháma Kitzingera v litoměřických matrikách mě vede k možné teorii, že se rodina po roce 1654, tedy křtu syna Abraháma (později Felixe) usídlila na jiném místě tohoto regionu.⁷⁴ Kam se sochařova rodina takto brzy přestěhovala doposud netušíme, neboť nemáme žádné indicie.

Následně máme sochaře Abraháma (II.) spolu se svou rodinou zaznamenaného v Milešově. Ačkoliv většina autorů příspěvků o Kitzingerech pracovala s matrikami kostela v Milešově, které byly vedeny od roku 1680⁷⁵, další stopy vypovídající o životě Abraháma Kitzingera pocházejí již z počátku 70. let 17. století.⁷⁶

---

⁷⁰ Abrahám měl v Litoměřicích či v blízkém okolí usazenou svou pravděpodobně sestru či jinou blízkou příbuznou Magdalenu Sibylu J(G)ernerovou, rozenou Kitzingerovou. Ta se dne 28. února 1649 účastnila křtu dítěte, jehož kmotrem stál sám generál Karel Kaplíř ze Sulevic. Samotná zmínka o jejím rodném příjmení v záznamech je minimálně neobvyklá, neboť se běžně takové informace v tomto matričním fondu tohoto časového období nevyskytují. Zda tím chtěl autor zápisu upozornit na její původ, netušíme, jistě to ale nebylo náhodou. Důležité také je, že právě pro generála Kaplíře, pána na Milešově, následně Abrahám Kitzinger pravděpodobně pracoval ve vytváření venkovního a snad i vnitřního sochařského osazení místního kostela sv. Antonína Paduánského a sochařsko-kamenické výzdoby zámku.

⁷¹ Viz archivní pramen č. 3.

⁷² 26. srpna 1647 Bartoloměj Mikuláš (Viz archivní pramen č. 4), 17. února 1649 Anna Marie (Viz archivní pramen č. 5), 30. ledna 1651 Dorota (Viz archivní pramen č. 6), 15. února 1652 Mariana (Viz archivní pramen č. 7), 31. července 1654 Abrahám (Viz archivní pramen č. 8)

⁷³ 5. prosince 1647 při křtu Mikuláše Mayera (jako Anna Kiczarina). Neboť si nejsem jistý, zda se jedná o Annu Kitzingerovou, tento záznam jsem nezařadil mezi vypsané archivní prameny.

⁷⁴ Z milešovských matrik známe dcery Magdalenu a Barbaru. Magdalenu snad můžeme ztotožnit s Marianou, která se narodila 15.2.1652. Dcera Barbara se ale narodila pravděpodobně později, avšak doposud nedokážeme určit kde.

⁷⁵ O předchozím vývoji farnosti nemáme stále jasné představy, neboť si nejsme zcela jisti, ke které farnosti Medvědice s Milešovem patřily a jakým způsobem byly přesně spravovány. Zároveň se nám do dnešní doby nedochovaly původní knihy matrik před rokem 1680.

K problematice vývoje milešovské farnosti před rokem 1680: Martin Barus, *Dějiny duchovní správy Milešovska*, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015., s. 87 – 92.

⁷⁶ Již J. V. Bouchal ve svém článku publikoval přepis matričního záznamu z roku 1673, ve kterém figuruje Abrahám Kitzinger - Josef V. Bouchal, *Z matrik milešovských ve století 17. a 18.*, *Sborník historického kroužku 4, V.*, Praha 1904, s. 195. Tuto informaci následně převzal i F. Čapek - Fr. Miroslav Čapek, *Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic. Nástin životopisný*, České Budějovice 1911, s. 41. Poté se tento matriční zápis se objevuje o více než sto let později ve sborníku o Milešově v roce 2015, ale více z tohoto zápisu nebylo doposud vyvozováno, co se

Díky novým matričním zjištěním lze posunout počátky přestěhování se Kitzingera s rodinou do Milešova minimálně na počátku 1672, a to díky účasti Mikuláše Kitzingera na křtu v Třebenicích.⁷⁷ Pro nás ještě důležitějším je pak záznam z bílinské matriky ze dne 5. června roku 1672.⁷⁸ Jako svědek je zde uveden opět Mikuláš Kitzinger, ale jako sochařský učeň. Tento záznam je pro nás důležitý hned z několika hledisek. „*Nicolause Kitzliger*“ můžeme téměř jistě ztotožnit s mladoboleslavským Mikulášem Kitzingerem.⁷⁹ To také posiluje mou hypotézu, že se jedná o syna Abraháma Kitzingera - Bartoloměje Mikuláše (*26.8.1647 Litoměřice), neboť byť by byl vyučen nejprve sochařem, je později zmiňován hlavně jako kameník. Prvotní vyučení sochařem by tak nasvědčovalo tradičnímu vyučení v otcově sochařské dílně.

Oproti předchozím úvahám, že se do Milešova Kitzingerova rodina nastěhovala až se ke konci stavebních prací na tamním kostele a zámku okolo roku 1680, se reálnějším jeví předpoklad, že byl Abrahám Kitzinger pověřen Zdeňkem Kaplířem sochařskou výzdobou nejen samotného kostela, ale také místního zámku⁸⁰ a snad i okolních zahrad (před přestavbou a rozšířením Hrzánů⁸¹) už v roce 1669⁸², tj. kolem doby položení základního kamene kostela.⁸³

---

usazení sochaře Abraháma Kitzingera v Milešově týče. - Kamil Podroužek - Jan Leibl, Zámek v Milešově, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015, s. 135-153, cit. s. 143

⁷⁷ Dne 21. února 1672 - viz archivní pramen č. 9.

⁷⁸ Viz archivní pramen č. 10.

⁷⁹ O jeho pracích více dále.

⁸⁰ Věra Naňková zmiňuje výzdobu vstupního portálu kostela, zámecký vstupní portál, lvy se znaky na schodišti a plastika v architektonicky ztvárněné nice ohradní zámecké zdi – Viz Naňková (pozn. 3), s. 27.

⁸¹ Více k předpokladu barokních zahrad ve druhé polovině 18. století v Milešově: Táňa Šimková - Jakub Pátek, Zámecká zahrada a casino, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015., s. 171-177, cit. s. 173

⁸² Že by se Kitzinger mohl objevovat v Milešově již v roce 1669 podporuje zápis milešovské pozemkové knihy, kdy je zmíněna také „*Chalupa na ktere Rzezbarz zústawa*“. Dle stylu písma předpokládám, že je zápis totožný s přísahou rychtářů a konšelů na počátku knihy z konce roku 1669. Jelikož nenevidujeme v této době ani po roce 1680 v matrikách žádného jiného sochaře či řezbáře, můžeme tento zápis spojit s Kitzingerem. Zajímavým je také fakt, že je list stránky jinak nepopsaný. Předpokládám tedy, že sochařova rodina neplatila nájemné či splátky velkostatku, ale byl pozván hrabětem Kaplířem. SOA Litoměřice, fond Velkostatek Milešov, pozemková kniha, sig. OS Lovosice 309, inv. č. 399, pag. 53v.

⁸³ Možnost příchodu Kitzingerů spolu s architektem Antoniem dela Portou je spíše nepravděpodobná. Porta pracoval před zakázkou v Milešově pro hraběte Wertenberga v rakouském Hardeneggu. Dle Věry Naňkové a Pavla Vlčka zde pracoval mezi lety 1662-1666 a souběžně s tím mohl již roku 1663 projektovat pro Milešov (VN [Věra Naňková] – PV [Pavel Vlček], heslo Porta, in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 517-521, cit. s. 517, 518). Dle matričních záznamů farnosti v Haitzendorfu pokřtil „*Joan Antoni Porta*“, dvorní architekt hraběte Verdenberga 15. července 1664 syna Františka Ondřeje a 8. dubna 1667 dvojčata Annu Kateřinu a Marii Barboru. Původní dataci Portova pobytu v Hardeneggu mezi 1662-1666 můžeme posunout až do počátku roku 1668, neboť 8. ledna tohoto roku stál svědkem na svatbě. Také domněnce, že navrhoval oranžerii a fíkovnu se potvrzuje přítomnost Dominica Sinicca, „*hoff- undt Lustgardtner*“ (4.4.1666 a další). Záznamy byly nalezeny v matriční knize sig. 01-03_02, 3-02, Tauf-, Trauungs-, Sterbebuch, 1656-1681, Haitzendorf, fond Wien/Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien.

Pokud by byl tento předpoklad o Mikulášovi Kitzingerovi správný, můžeme také alespoň základně odhadovat rozsah této dílny. Mimo Abraháma Kitzingera jako mistra dílny se zde objevoval syn Mikuláš, kterého vzhledem k jeho věku necelých 25 let považujeme již spíše za pomocníka při větší sochařské dílně než učně před či po své tovaryšské cestě. Zároveň v této době byl pravděpodobně mladší syn Abrahám (Felix) již na tovaryšské cestě či již také pomáhal otci. Jej poprvé máme v matrikách zaznamenaného až v roce 1683.

Následně je ještě Anna, manželka Abraháma Kitzingera, zaznamenaná v třebenické matrice 12. listopadu 1673⁸⁴ a 30. července 1679⁸⁵. Po založení milešovských matrik se s rodinou Kitzingerů setkáváme v zápisech mnohem častěji.⁸⁶ Vedle otce Abraháma se setkáváme také s manželkou Annou, synem Abrahámem (mladším – později jako Abrahám Felix). Syn (s největší pravděpodobností) Mikuláš, zmiňovaný výše již roku 1672, se v těchto záznamech již neobjevuje.⁸⁷ Zajímavý je také velmi pravděpodobný pracovní vztah mezi Mikulášem Kitzingerem a kameníkem Jakubem Mitthoferem. Ten byl v milešovské matrice zaznamenan jako kamenický učeň hned několikrát.⁸⁸ Právě manželka kameníka Mitthofera Anna byla přítomna na stejném křtu jako Mikuláš Kitzinger v Doksanech. Jakub Mitthofer, kameník ze Štýrska, si svou manželku vzal právě v Doksanech již roku 1683.⁸⁹

Věra Naňková našla v matriční kronice⁹⁰ celkem šestnáct záznamů, kdy se jednotliví členové účastnili křtů a svateb místních obyvatel. Zapsáni jsou nejen hlava rodiny Abrahám⁹¹, ale i

---

⁸⁴ Viz archivní pramen č. 12.

⁸⁵ Viz archivní pramen č. 13.

⁸⁶ Poprvé Věra Naňková - Viz Naňková (pozn. 3), s. 28.

⁸⁷ Pravděpodobně se před rokem 1680 osamostatnil. V roce 1685 jej máme zaznamenaného v matričním záznamu v Doksanech – Viz archivní pramen č. 31.

⁸⁸ Například dne 3. května 1682 – „*Jacob Mitthoffer derzeit Steinmetzergesel zu Mülleschau*“ - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov, nově pag. 5.

⁸⁹ „*Jacobus Mitthoffer lapicida, ex inferiori Stiria*“.... Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 1455, sign. L28/2, 1677 - 1714, f. ú. Dolánky nad Ohří, nově pag. 333. Právě Mitthofer spolupracoval také s Mikulášem C(K)umem, polírem Antonia della Porty, nejen v Milešově, ale také v Roudnici nad Labem.

⁹⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

⁹¹ Abrahám je do své smrti zaznamenan v místní matrice 11. května 1683 (Viz archivní pramen č. 23), na počátku roku 1684 (Viz archivní pramen č. 25), 7. října 1685 (Viz archivní pramen č. 32), 11. února 1686 (Viz archivní pramen č. 35), 16. listopadu 1687 (Viz archivní pramen č. 36).

jeho manželka⁹², dcery Magdalena⁹³ a Barbora⁹⁴ a syn Abrahám⁹⁵. Mezi mnohými jmény rozpoznáváme, že se rodina Kitzingerů přátelila s mlynářem Spurným⁹⁶, truhlářem Jiřím Zieschem⁹⁷, s rodinou Lišku⁹⁸ a dalšími.

Zde je nutno ale Věru Naňkovou mírně opravit a také pro naše poznání nutně i rozšířit. Otce Abraháma evidujeme ještě během roku 1684 a Magdalénu měsíc před otcovou smrtí dne 20. června 1688. Pro nás jsou ale mnohem zajímavější jiné dva záznamy. Jednak zápis ze dne 4. dubna 1683, kdy je zaznamenán „*Abraham bildhauers Sohn zu Milleschau*“. Druhý důležitý záznam, již pravděpodobně známý Věře Naňkové, pochází ze dne 9. dubna 1685.⁹⁹ Mimo to, že je zde explicitně zmíněn Abrahám, syn sochaře Abraháma, je pro nás důležité ještě oslovení, a to sice „umělecky talentovaný“.¹⁰⁰ Tento záznam lze tedy spojit s koncem vyučení syna Abraháma Felixe a zároveň i jistou úrovní jeho uměleckého projevu. Tu může dokládat i zakázka na sochy pro děčínskou růžovou zahradu či spolupráce s otcem na litoměřickém morovém sloupu.

Z doby pobytu v Milešově pochází i první archivní údaj Kitzingerova sochařského díla a sice zhotovení nového hlavního oltáře pro děkanský kostel Všech svatých v Litoměřicích v roce 1674 spolu s truhlářem Matějem Rauchem z Krupky¹⁰¹ a o jeho zakázce na několik soch

---

⁹² Anna je zaznamenána 15. (Viz archivní pramen č. 29) a 26. července 1685 (Viz archivní pramen č. 30).

⁹³ Magdalénu můžeme ztotožnit snad s Marianou Kitzingerovou, narozenou 15. února 1652 v Litoměřicích (Viz archivní pramen č. 7). V milešovských matrikách se vyskytuje nejčastěji a sice - 19. listopadu 1682 (Viz archivní pramen č. 20), 17. února 1684 (Viz archivní pramen č. 26), 16. listopadu 1684 (Viz archivní pramen č. 27), 13. ledna 1686 (Viz archivní pramen č. 34), 20. června 1688 (Viz archivní pramen č. 37) 15. července 1688 (Viz archivní pramen č. 38), 11. července 1690 (Viz archivní pramen č. 40) a 15. srpna 1691 (Viz archivní pramen č. 45).

⁹⁴ Dceru Barboru prozatím není možno identifikovat s žádným nám známým Kitzingerovým dítětem pokřtěným v Litoměřicích. Každopádně je zaznamenána v milešovské matrice 7. května 1682 (Viz archivní pramen č. 15), 21. ledna 1683 (Viz archivní pramen č. 21) a 26. 9. 1683 (Viz archivní pramen č. 24). Bohužel nevíme, kde se dcera Barbora narodila.

⁹⁵ Syn Abrahám (Felix - jak správně Naňková předpokládá) je zaznamenán dne 4. dubna 1684 (Viz archivní pramen č. 22) a 9. dubna 1685 (Viz archivní pramen č. 28).

⁹⁶ Na křtech dětí mlynáře Víta Spurného byla v 12.11.1673 (Viz archivní pramen č. 12) a 30. 7. 1679 přítomna Abrahámová manželka Anna (Viz archivní pramen č. 13).

⁹⁷ Na křtech dětí Jiřího Ziesch(k)y byl dne 4.4.1683 přítomen mladý Abrahám (Felix) Kitzinger (Viz archivní pramen č. 22) a 7.10. 1685 sám otec Abrahám Kitzinger (Viz archivní pramen č. 32).

⁹⁸ V roce 1684 je svědkem na svatbě Jiřího Lišky přítomen otec Abrahám Kitzinger (Viz archivní pramen č. 25), na křtu syna Jiřího Lišky je pak účastna Anna Kitzingerová (arch. pramen č. 29), na svatbě Martina Lišky ze dne 16.11.1687 (arch. pramen č. 36) je přítomen Abrahám Kitzinger aj.

⁹⁹ Naňková v této souvislosti psala o 9. dubnu 1684 a nepoukazovala na připojení *kunstreiche*.

¹⁰⁰ celý záznam je následující: *kunstreiche H(err) Abraham kutzinger des H(err) Abrahams Kützinger Bildhauers zu Milleschau Ehelej. Sohn.*

¹⁰¹ Oltář bohužel shořel při velkém požáru kostela v roce 1683 - viz Horyna (pozn. 24), s. 75. Otakar Votoček oproti tomu zmiňuje údaje, že se roku 1671 Michal Rauch smluvně zavazuje o dodání oltáře do dvou let, který byl následně zničen požárem roku 1686 – Otakar Votoček, K počátkům baroka v Čechách, in: Marie Vojtíšková (ed.), *Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách*, Praha 1980, s. 140-162, cit. s. 155.

neznámého charakteru pro městský chrám z roku 1675.¹⁰² O rok později měl vytvořit oltář kostela ve Volevčicích na Mostecku¹⁰³ a snad roku 1678 provedl práce na oltáři ve Stvolínkách.¹⁰⁴ Následně z roku 1679 pak pochází první kvittance za sochy pro děčínskou zámeckou zahradu z roku 1679. V důchodních účtech je zaznamenána první část zakázky, kde sochař obdržel výplatu za čtyři sochy, jednoho raka a dva květinové džbány.¹⁰⁵ Právě tyto sochy byly popisovány Bohuslavem Balbínem v jeho *Miscelániích*¹⁰⁶, neboť jeho kniha byla vydána již roku 1682 a Balbín měl navštívit Děčín již v roce 1679 či 1681.¹⁰⁷ Balbínův popis Kizingerova díla bude podrobněji rozebrán v jedné z následujících kapitol, která se přímo věnuje souboru sochařského díla na děčínském zámku.

Roku 1680 či 1681¹⁰⁸ byl Abrahám Kitzinger pověřen zakázkou pro své bývalé domovské město Litoměřice. Po morové epidemii se město roku 1680 zavázalo postavit morový sloup jako poděkování Panně Marii za ukončení této epidemie. Na zakázce se podíleli místní architekt Giulio Broggio, kameník Ambrosio Walde a právě náš sochař Abraham Kitzinger. Základní kámen byl po delších hovorech městské rady a za organizačního úsilí položen 26. října 1680.¹⁰⁹ Průběh celé stavby máme poměrně detailně zachycen v účtech a korespondenci městské rady. Pro nás je důležité, že smlouva o stavbě sloupu a vyhotovení pěti soch Abrahamem Kitzingerem byla sepsána před 20. květnem 1681¹¹⁰, neboť tohoto data máme v účetních knihách zapsány drobné položky vyplácené sochaři Kitzingerovi za dobu, kdy byl v Litoměřicích na těchto pracích přítomen. Jeden z přípisů mimochodem přímo říká, že je sochaři vyplacen dodatečně jeden zlatý ke smlouvě na mariánský sloup a zhotovení pěti soch.¹¹¹

Následně jsme informováni, že mariánská socha musela být tesána dvakrát, neboť první socha byla pro sloup moc malá¹¹², o čemž nás poprvé zpravuje Edmund Donek (avšak bez uvedení

Luksch se sice nezmiňuje o Kitzingerovi, ale zmiňuje, že na oltáři bylo patnáct soch (!) – Vinzenz Luksch, *Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im politischen Bezirke Leitmeritz. Teil I, Stadt Leitmeritz / Soupis historických a uměleckých památek v politickém okrese Litoměřice. Díl I, Město Litoměřice*, Praha 2015, s. 255.

¹⁰² Viz Horák (pozn. 28), s. 122.

¹⁰³ Ibidem, s. 122.

¹⁰⁴ Zde T. Horák uvažuje o spoluautorství truhláře Schwarze. Viz Horák (pozn. 28), s. 122

¹⁰⁵ Dlouho tradované autorství již od doby Bohuslava Balbína bylo poprvé na základě archivních materiálů potvrzeno Věrou Naňkovou. Viz Naňková (pozn. 3), s. 27.

¹⁰⁶ Viz pozn. č. 1.

¹⁰⁷ Miloš Vavříčka, *Děkanství kostel Povýšení sv. Kříže v Děčíně* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2010, s. 7.

¹⁰⁸ Bohužel stále nebyla nalezena samotná smlouva či její opis na zhotovení sochařského osazení mariánského sloupu.

¹⁰⁹ Toto datum udává Horák (Viz Horák (pozn. 28), s. 27). Oproti tomu autor litoměřického sloupu medailonu, že na Velikonoce 1681 Viz Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27), s. 518 .

¹¹⁰ Viz Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27), s. 519.

¹¹¹ (květen 1681) - *Abrahamovi Kiczingrowi Strany Contraktu o Wyteřani kameneho Colossu a Piet Statui Kamennych do Miesta citirovanemu czo, Protrawil nahraziemo 1 zl. a Abrahamowy Kötziterowy Pylthauerowy, ze sem przissel do Miesta k akordirovani statuych Columnu czo tak zde protrawyl zl.* – viz archivní pramen č. 14.

¹¹² Heinrich Ankert, Die Pestsäule oder Marienstatue in Leitmeritz, *Leitmeritzer Zeitung* 1937, č. 90. 6. srpna.

signatury archivního fondu) ve svém článku z roku 1933.¹¹³ Dle jeho archivních výzkumů si městská rada stěžuje, že socha Panny Marie je moc malá a že kvůli nadměrnému spěchu ve výstavbě sloupu došlo k mnoha chybám. To lze vyčíst i z citovaného dopisu městské rady.¹¹⁴ Tak je sochař Kitzinger informován dvěma dopisy ze Litoměřic.¹¹⁵ Podobně byl také informován v dopise městské rady pan K(G)inter v Pirně, u kterého si město objednalo nové vylámané bloky kamenů na sochy. Tím se potvrdila Ankertova informace.¹¹⁶ Nově vytesaná socha Panny Marie pak byla umístěna na sloup v březnu roku 1683.¹¹⁷

Častější zajišťky sochaře do Litoměřic lze doložit i z dalších zápisů městské rady. V roce 1683 jistý Jan Votčenášek několikrát urgoval městskou radu, aby proplatila deset zlatých za ubytování a stravování sochaře Kitzingera.¹¹⁸ Následně byl ještě urgován i samotný sochař, a to 25. srpna 1684, aby dokončil sochu sv. Rozálie.¹¹⁹

Další fázi výzdoby zámecké zahrady v Děčíně nám dokládá potvrzení o zaplacení¹²⁰ ze dne 15. února 1686, v němž byl pravděpodobně Abrahám (Felix) spolu se svým otcem Abrahamem Kiedtzigerem vyplacen za třináct soch pro zámeckou zahradu v Děčíně, které zhotovil před třemi a půl lety a také za dva nové lvy, maskaron a dva reliéfy.¹²¹ Věra Naňková se na základě těchto dokumentů domnívala, že již otec Abraháma (II.) z Litoměřic, tedy dle Naňkové sochař neznámého jména z Děčína, byl také spoluautorem děčínské sochařské výzdoby.¹²² Jednalo by se tak o prvního sochaře rodu Kitzingerů, čímž by se rozšířila sochařská činnost rodiny na čtyři generace namísto tří, jak také Naňková nazvala svůj článek a já svou diplomovou práci.

---

¹¹³ Viz Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27), s. 519. V kompendiu *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji* nebyla tato skutečnost archivně doložena. V rámci archivního výzkumu, který byl proveden k této práci, byly písemnosti nalezeny v SOKA Litoměřice se sídlem v Lovosicích.

¹¹⁴ Co se stalo následně s původní sochou Panny Marie nevíme. Zdá se mi také pravděpodobné, že by se snad mohla být původní socha samotným autorem dodatečně prodána a nacházet se tak v některém z menších farních kostelů či na vesnických sloupech v okolí či pokud si je v rámci kontraktu město ponechalo, samo je mohlo umístit jinde.

¹¹⁵ „...wieder auflichen Contracten beschleunigung mögen.“ – Viz archivní pramen č. 17 a „...daß die Statuen Unser lieben frauen der proportiorn noch also dem geschlossenen Contract Wider undt Wor solche höhe Viel zu Klein.“ – viz archivní pramen č. 18.

¹¹⁶ „...bildthauer Abraham Kitzinger solche Statua zum Schaden kommen undt Wier eins anders durch dieser gegenwertigl. bildthauer verfertigen lassen“ – viz archivní pramen č. 19.

¹¹⁷ Jan Adam Nožíř, Heinrich Teiger – Litoměřické kronikářské záznamy, pag. 54r, sig. DA IV 1 Královská kanonie Premonstrátů na Strahově, Praha. „...Anno 1683 Mense Martij Ist die Statua Unser lieben frauen auff dem Ringk In Leitmeritz auss gesetzt worden...“.

¹¹⁸ Viz Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27), s. 519 – 520.

¹¹⁹ Ibidem, s. 520 - 521.

¹²⁰ Viz Naňková (pozn. 3), s. 27.

¹²¹ Ibidem, s. 27.

¹²² Idem, s. 27.

Avšak na základě dostupných matričních záznamů je nutno tuto hypotézu Naňkové odmítnout. Abrahám I. Kitzinger¹²³ totiž zemřel ještě před rokem 1671, jak se dozvídáme z matričního záznamu svatby jeho dcery.¹²⁴

Z tohoto důležitého zjištění musíme tedy vyvodit nové závěry. Sochařem, který byl vyplacen za první část sochařské výzdoby v roce 1679, byl Abrahám II. z Litoměřic a za druhou část byl pak nově vyplacen jeho syn Abrahám (III. později Abrahám Felix) Kitzinger. Podpurným faktem, že Abrahám Felix by mohl být spoluautorem sochařské výzdoby v Děčíně, nasvědčuje jednak jeho jméno, neboť byl původně pokřtěn jako Abrahám a s jeho jménem v podobě Abrahám Felix se setkáváme až roku 1691 v Praze. Zároveň také v matrice v Milešově v roce 1685 je zmíněn Abrahám Kitzinger, syn sochaře Abraháma Kitzingera, jako již "vyučení".¹²⁵ Tato díla z roku 1682 jsou tak dle mého názoru nejstarší dochovaná díla (avšak neznámá), která již můžeme řadit ke tvorbě Abraháma Felixe Kitzingera.

Mimo pravděpodobnou sochařskou výzdobu nově založeného kostela v Milešově a sochařského osazení rozšířeného Kaplířova zámku, čemuž je věnována jedna z následujících kapitol, vytvořil Abrahám Kitzinger také dalších několik děl v širokém okolí. V roce 1683 tak vytvořil litoměřický sochař či truhlář, který by mohl být dle Tomáše Horáka totožný s Abrahámem Kitzingerem nebo litoměřickým truhlářem Schwarzem, oltář pro kostel v Bohušovicích nad Ohří¹²⁶ a také jemnější kamenické práce pro novostavbu kapucínského konventu a kostela v Zákupích.¹²⁷ V roce 1685 pak vytvořil blíže archivně nspecifikovanou zakázku pro nově založený dominikánský kostel v Litoměřicích.¹²⁸

V dominikánské účetní knize¹²⁹ máme sochaře zachyceného během celého léta a podzimu 1685 celkem dvacet jedenkrát a následně ještě jednou v roce 1687.¹³⁰ Celkem bylo sochaři

---

¹²³ Za předpokladu, že v Děčíně v jedné stejné generaci nežili dva Abrahámové Kitzingerové. To, že by se v Děčíně ve stejné době pohybovali dva Abrahámové Kitzingerové, což podpořila V. Naňková, shledávám velmi nepravděpodobným. Na základě průzkumu matričních záznamů děčínské farnosti mezi lety 1600-1670 jsem si jist, že se jednalo o jednu osobu Abraháma Kitzingera (před 1600 - krátce před 1671).

¹²⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/13, inv. č. 1272, 1659 - 1758, f. ú. Děčín, pag. 25.

¹²⁵ *levans fuit der kunstreiche H(Err) Abraham Kutzinger des H(Err) Abrahams Kützinger Bildhauers zu Milleschau Eheleýbl Sohn* – Viz archivní pramen č. 28.

¹²⁶ Viz Horák (pozn. 28), s. 122. Tomáš Horák cituje archivní knihu č. 201 ve fondu Archiv řádu premonstrátů v Národním archivu Praha. Bohužel tato citace je nepřesná. Jedná se správně o knihu č. 199, kde ale bohužel nemáme jméno Kitzingera přímo zachyceno, jména řemeslníků zde bohužel nejsou vůbec uvedena: „*dem Tischler von Leüttmeritz auf abschlag des Neüen Altars – 10zl... Auf Ein Altar Ao 1683 dem tischler (nečitelné) ein Neues Altar bezahlet 60zl, dem Mahler Ingleichen 72zl... von ander Maueren deß Altars, undt dem Altar Stein, zahlt 5zl*“ Národní archiv Praha, I. oddělení, fond Archiv řádu premonstrátů, kniha č. 199, nepag.

¹²⁷ Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 2002, s. 693. Oproti tomu ale informuje poněkud odlišně článek Petra Macka a Pavla Zahradníka, že sasko-lauenburský znak vytesal Mikuláš Kitzinger a nápis na průčelí zhotovil Abrahám Pantaleon Kietzinger viz. Zahradník – Macek (pozn. 36), s. 13.

¹²⁸ Viz Horák (pozn. 28), s. 122.

¹²⁹ Viz archivní pramen č. 33.

¹³⁰ Horák nikterak nerozšiřuje, o jaký typ zakázky by se mohlo jednat. (Viz Horák (pozn. 28), s. 122). Jak jsem se již zmínil, předpokládám, že Abrahám Kitzinger se svou dílnou vytvořil celé vnitřní vybavení kostela. Dalšími podpurnými fakty, že se jednalo právě o Abraháma Kitzingera, je tradiční patronace rodiny Kaplířů ze Sulevic, pro které také Kitzinger pracoval a

Abrahámovi dominikány vyplacena poměrně vysoká suma necelých 98 zlatých. Nejedná se ale o částku dle smlouvy, ale o peníze zaplacené sochaři nad rámec smlouvy. Jelikož se jedná povětšinou o drobné částky, šlo dle mého názoru převážně o proplácení ubytování a stravy sochaře jako například u drobných výplat při stavbě litoměřického mariánského sloupu. To mě vede k úsudku, že sochařova práce pro kostel sv. Michaela byla rozsáhlejší a spíše tak vytvořil se svou dílnou celé vnitřní oltářní vybavení kostela, neboť ani dle účtů na jiného sochaře či truhláře nenarážíme.¹³¹

Pro farní kostel v Litoměřicích pracoval Kitzinger také v roce 1685, ze kdy se nám opět dochoval zápis městské rady. Tehdy žádal sochař Abrahám peníze za krucifix, sochy sv. Jana, Panny Marie na hlavní oltář Všech svatých v děkanském kostele. Celkem chtěl za zhotovení¹³² tohoto díla sto zlatých, ale to městská rada shledala až moc drahým, a proto žádost neschvaluje.¹³³ Jednalo se tak o navazující zakázku, která měla doplnit původní sochařské vybavení oltáře ze 70. let také od Kitzingera. Musím i zmínit vysokou částku sta zlatých, která je v rámci poměrů velmi vysoká a snad i vypovídá o tom, jak moc si Abrahám (II.) cenil svého díla.

Abrahám (II.) Kitzinger byl pohřben dne 25. července 1688 na hřbitově v Medvědicích nedaleko od Milešova.¹³⁴ V Milešově zůstaly jeho dvě dcery Barbora a Magdaléna, kdy hlavně Magdaléna je zmiňována v místních farních matrikách až do prvního desetiletí 18. století. Obě dcery se pravděpodobně nikdy neprovdaly. Právě Magdaléna je následně zmiňována jako sloužící na zámku.¹³⁵ Vdova po Abrahámovi Anna se následně v zápisech a ani v seznamu zemřelých nevyskytuje. Je proto pravděpodobné, že se po smrti manžela odstěhovala za jedním ze svých dětí. V pozemkových knihách velkostatku Milešov¹³⁶ se jméno rodiny Kitzingerů také nevyskytuje a taktéž nenalzáme výsledků v soupisu poddaných z roku 1716.¹³⁷ Dle mého názoru Kitzingerova rodina, jak bylo řečeno, tedy nevlastnila a ani nebyla v nájmu v Milešově, ale přímo majitelem panství Kaplířem ze Sulevic bylo zajištěno ubytování, čemuž by odpovídal prázdný list u domu, ve kterém v Milešově žil jménem neznámý řezbář (viz. pozn. č. 82). Tomu by i nasvědčoval fakt, že až na dvě neprovdané Kitzingerovy dcery

---

že zároveň již roku 1680 nejmenovaný polír-kameník z Milešova pracuje na stavbě kostela sv. Michaela.

¹³¹ Tomu nasvědčuje i hodnocení odborné literatury, že hlavní oltář z roku 1687 i kazatelna jsou od stejného autora. Hlavní oltář z roku 1687 byl spolu s kazatelnou a snad i dalšími sochami přenesen do děkanského kostela Povýšení sv. Kříže v Kadani roku 1812 – Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech*, Díl druhý, K/O, Praha 1978, s. 14.

¹³² Nejsem si zcela jist, zda podle tohoto zápisu byly sochy zhotoveny, a toto byla následná reakce městské rady nebo zda se jednalo na návrh budoucí smlouvy. Více podrobností k této zakázce nabídne až budoucí podrobnější archivní průzkum.

¹³³“ *Nachdem Abraham Kitzinger, Bildthauer, für die Herstellung eines Krizifixes, nebst den Statuen der Jung Maria und des hlg. Johannes für die den neuen Hauptaltar zu Allerheiligen 100 Reichster beansprucht, daher viel zu teuer ist, soll ihm die Ausführung dieses Wertes nicht conferieren werden.*” Autor článku bohužel necituje přímý archivní zápis. Ten nebyl bohužel doposud dohledán – Viz Donek (pozn. 13), s. 93.

¹³⁴ T. Horák udává datum smrti právě na 25. července 1688, ale bylo dříve, již na svátek sv. Máří Magdalény. Viz archivní pramen č. 39.

¹³⁵ matriční zápis ze dne 15. ledna 1706.

¹³⁶ SOA Litoměřice, Velkostatek Milešov, inv. č. 398, sig. OS Lovosice 308 a inv. č. 399, sig. OS Lovosice 309.

¹³⁷ SOA Litoměřice, Velkostatek Milešov, inv. č. 16, sig. 0.

vzpomínaných v matričních záznamech ještě po roce 1700, přestěhovala se rodina zpět ať již do Litoměřic či jako Abrahám (Felix)¹³⁸ do Prahy.

O osudech dalších dětí Abraháma Kitzingera až na Abraháma Felixe a Bartoloměje Mikuláše nic nevíme. Jisté východisko nám ale nabízí již citovaná účetní kniha dominikánského kostela sv. Michaela v Litoměřicích, kde minimálně v roce 1680 pracoval polír-kameník z Milešova. Zda by se mohlo jednat o Bartoloměje Mikuláše Kitzingera, narozeného v roce 1647, spolehlivě zodpoví až další archivní průzkumy, ale dle mého názoru je to více než pravděpodobné. Velmi pravděpodobné je také spojení osoby Bartoloměje Mikuláše s kameníkem Mikulášem Kitzingerem z Mladé Boleslavi, o čemž jsem psal již dříve. O Mikuláši Kitzingerovi víme, že již počátkem 70. let byl sochařským učněm, následně pracoval pravděpodobně v klášteře v Doksanech v roce 1685¹³⁹, poté na zámku v Mnichově Hradišti (ca 1696 - 1702)¹⁴⁰, mezi lety 1699 až 1706 na stavbě kostela svatého Vavřince v Jablonném v Podještědí¹⁴¹, kde spolupracoval s litoměřickým stavitelem Petrem Biancou (Bianchim) a po roce 1707 na přestavbě kostela františkánů v Turnově.¹⁴² Pro podporu teorie, že se jednalo o jednu a tu samou osobu, je ještě nutno zmínit, že stavitel Pietro Bianci se také vyskytuje na stavbě nového kostela dominikánů v Litoměřicích. Mikuláš Kiczinger následně umírá v Mladé Boleslavi dne 27. srpna roku 1713.¹⁴³

Abrahám (III.) Felix Kitzinger se nejprve jistě vyučil v dílně svého otce Abraháma (II.). Následně během druhé poloviny 70. let předpokládám, že vykonal svou tovaryšskou cestu, neboť v roce 1682 spolu se svým otcem Abrahámem (II.) spolupracoval na velké zakázce 13 soch pro děčínskou zámeckou zahradu. V roce 1685 je pak zmiňován v zápisu matrik jako „*kunstreiche*“.

Jakým směrem se mladý sochařský učeň Abrahám Felix v rámci své tovaryšské cesty ubíral, nemáme archivně podložené. Stejně jako u jeho otce Abraháma (II.) ale předpokládám, že se vydal do sousedního Saska, kde v blízkosti zemských hranic působila dílna Johanna Heinricha staršího Böhmeho ve Schneebergu. O této sochařské dílně ve Schneebergu a možném směru tovaryšské cesty Abraháma Felixe se více zmíním v následující kapitole.

Po smrti svého otce v roce 1688 se Abrahám (III.) Felix Kitzinger pravděpodobně rozhodl si rozšířit své sochařské vzdělání v Praze, kde se také na Malé Straně posléze usadil.¹⁴⁴ 14. ledna

---

¹³⁸ Doposud si nejsme jisti, kdy a u jaké příležitosti si přidal Abrahám Kitzinger ml. druhé křestní jméno, tj. Felix. Jistým vodítkem je ale skutečnost, že ostatky sv. Felixe získal pro litoměřickou diecézi biskup Šternberk a tento světec se tak stal patronem tohoto biskupství - Jaroslav Macek, *Biskupství litoměřické. Biskupové a osudy litoměřické diecéze 1655 - 2005*, Kostelní Vydří 2005, s. 30.

¹³⁹ Viz archivní pramen č. 31.

¹⁴⁰ Jaroslav Jihlovec, Příspěvky k dějinám výtvarné kultury na Mnichovohradišti v letech 1697-1711, *Umění* 8, 1960, s. 611-616, cit. s. 613.

¹⁴¹ Oldřich Jakub Blažíček - Pavel Preiss, *Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jablonném*, Olomouc 1948.

¹⁴² Viz Horák (pozn. 28), s. 122.

¹⁴³ Viz archivní pramen č. 66. V matrice je zapsáno, že zemřel ve věku 72 let, tedy narozený kolem roku 1641. V matrikách uváděný věk je velmi často v mnoha případech nepřesný a nelze na tento údaj tak v mnohých archivních průzkumech spoléhat. Proto tato informace spojení Mikuláše Kitzingera s Bartolomějem Mikulášem Kitzingerem dle mého názoru nevyklučuje.

¹⁴⁴ O tom, že se neusadil na Malé Straně sám a že byl i po usídlení v Praze v kontaktu se svou rodinou v Děčíně, svědčí matriční záznam taktéž z kostela sv. Václava ze dne 1. listopadu

roku 1691 si "*slowutny pan Abraham Felyx Kitziger, Kunstu Swobodneho Rzezbarzskyho*" v kostele sv. Mikuláše na Menším Městě pražském bere za ženu panu Kateřinu Alžbětu Křížovou, rodilou z Českých Budějovic, dcerou nebožtíka Tomáše Kříže.¹⁴⁵ Bohužel doposud ale nebyla v českobudějovických matrikách tato rodina vypátrána.¹⁴⁶ Spojení mezi Českými Budějovicemi a Abrahámem (Felixem¹⁴⁷) může ale nabízet osoba jistého Georga Kintzingera (Kietzingera/ Kentzingera).¹⁴⁸

Tato svatba, známá již Dlabaczovi je ale pozoruhodná i z jiného ohledu a sice v tom, kdo byl na svatbě přítomen. Vedle urozeného pana Bitnera s ženou to byl také řezbář a truhlář Marek Nonnenmacher se svou manželkou Ludmilou. Právě přátelská vazba mezi Kitzingerem a Nonnenmacherem bude pro nás důležitá při sledování jeho pozdějších uměleckých realizací. Zajímavou je také formulace "*slowutny*". Byli takto označováni měšťané, ale Abrahámu Felixovi bylo uděleno měšťanské právo až na podzim roku 1691.¹⁴⁹

Brzy po svatbě pokřtili manželé Kitzingerové několik svých dětí, opět v kostele sv. Mikuláše na Menším Městě pražském. Opět je poměrně symptomatické společenské zastoupení kmotrů a svědků těchto šťastných životních událostí.¹⁵⁰ Tak například u křtů dcer Anna Alžběty a Anna Veroniky je uváděna urozená rodina Tumlířů (manželé František Maxmilián a Veronika) a koželuh Brixi Landkommer s manželkou Annou Kateřinou. První syn se narodil 29. srpna

---

1693, kdy si Jan Kryštof Kitzinger "*rozený z miesta Teczina*" bere za manželku pannu Marii Rozinu Richtíkovou. Zajímavostí je, že podobně jako žena Abraháma Felixe, i žena Jana Kryštofa pocházela z jižních Čech, konkrétně z Jindřichova Hradce. Jan Kryštof Kitzinger byl pokřtěn 4. dubna 1660 v kostele sv. Kříže v Děčíně jako syn Michaela Kitzingera (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, sig. 28/5, inv. č. 1259, 1696 - 1729). S Abrahámem Felixem byli tedy vzdálenými bratrance. Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha III - Malá Strana, MIK 05, oddaní 1688 - 1716, pag. 38r. Kryštof „*Kyczingkr*“ sloužil jako lokaj u hraběte z Kounic. Neobvyklou skutečností je, že na křtech jeho dětí Marie Terezie dne 13. 12. 1694 a Barbory Doroty dne 17. ledna 1697 se osobně objevuje celá plejáda šlechtických svědků a kmotrů jako rodina Vratislavů z Mitrovic nebo hrabata z Kounic. Kryštof se pak i nadále objevuje v matričních záznamech – svědkem na svatbách 8. ledna 1696 a 17. ledna 1700 ve svatém Mikuláši na Malé Straně.

¹⁴⁵ Viz archivní pramen č. 41.

¹⁴⁶ Křest Kateřiny Alžběty Křížové se bohužel nenachází v matričních a ani tak úmrtí nevěstina otce Tomáše. Je to snad dáno, stejně jako i u Kitzingerů, častějších se stěhováním rodiny.

¹⁴⁷ Uvození jména Felix do závorek je z důvodu toho, že doposud nevíme, kdy mu bylo toto druhé křestní jméno dáno. Stalo se tak někdy mezi lety 1685, kdy je zmiňován ještě v milešovské matrice jako Abrahám Kitzinger, syna sochaře Abrahama Kitzingera a počátkem roku 1691, kdy si již na své vlastní svatbě zaznamenán jako Abrahám Felix Kitzinger. Téměř jistě souvisí změna jména s uvedením sv. Felixe jako jednoho ze spolupatronů biskupství litoměřického.

¹⁴⁸ Georg Kintzinger (Ketzinger/ Kuntzinger/ Kinßlinger) byl měšťanem a provazníkem královského města České Budějovice. V matričních údajích vystupuje jako kmotr mezi lety 1681 a 1692. Zároveň jej máme zachyceného až do prvního desetiletí 18. století v pozemkových knihách, kdy pravidelně každý rok splácí jím druhý vlastněný dům zakoupený roku 1686. První dům splácel zakoupil roku 1671 a zcela jej splatil roku 1687.

¹⁴⁹ Viz archivní pramen č. 46.

¹⁵⁰ Prvním dítětem manželů Kitzingerových byla dcera Anna Alžběta Františka a byla pokřtěna dne 3. července 1692 (Viz archivní pramen č. 48). Druhým dítětem byla dcera Anna Veronika, pokřtěná 10. července 1694 (Viz archivní pramen č. 52)

1695 a bylo mu dáno jméno Jan Josef.¹⁵¹ Vedle již tradičních rodinných známých jako je rodina Landkommerů a Tumlířů se křtu zúčastnil jako svědek také Kryštof *Lysska*, tedy malíř Jan Kryštof Liška. Právě s Liškou Abrahám Felix Kitzinger spolupracoval o pár let později v Oseku.¹⁵²

Další zajímavostí plynoucí z matričních záznamů kostela sv. Mikuláše je také absence rodiny Kitzingerových jakožto svědků nebo kmotrů jiným malostranským rodinám v tomto kostele. Nevíme, proč tomu tak bylo. Oproti tomu je zaznamenán náš sochař v matričních záznamech kostela Panny Marie pod řetězem již 24. června roku 1691. Spolu se svým přítelem a uměleckým kolegou truhlářem Nonnenmacherem stáli jako svědci u svatby malostranského truhláře Jiřího Lobensteina.¹⁵³

Téhož roku se Abraham Kütziger objevuje také v matričních záznamech Strahovského kláštera. Vystupuje dne 8. září 1691 jako svědek u křtu Michaela Justa, syna premonstrátského truhláře Červenky.¹⁵⁴ Právě tento záznam také dává tušit větší umělecké práce Kitzingera u strahovských premonstrátů, ať již snad řezbářské práce v nově postaveném letním lektoriu či oltáře s Willmannovými obrazy, které byly posléze nahrazeny sochami Platzerovy dílny koncem 18. století.

Již v roce 1691 Nonnenmacher a Kitzinger vytvořili vybavení kostela sv. Norberta a Benedikta¹⁵⁵ v areálu Norbertina, na místě dnešního nákupního centra Kotva na Starém Městě pražském.¹⁵⁶ Již Dlabacz¹⁵⁷ zmiňuje, že Kitzinger vytvořil pro tento kostel sochy na hlavní oltář, tedy svatého Jakuba, Adriana, Heřmana a Bohumíra. Správně si všimnul Jan Diviš ve své diplomní práci Pražský truhlář Marek Nonnenmacher (1643 - 1720)¹⁵⁸, že snad Nonnenmacher byl s Kitzingerem přátel.

Dlabacz cituje pak jako archivní pramen *Jahrbücher des Prämonstratenser Kollegiums*.¹⁵⁹ Ve článku Pavla Vlčka¹⁶⁰ a Uměleckých památkách Prahy je pak citována tato kniha s opisem smlouvy na hlavní oltář kostela Norbertina ze dne 20. září roku 1691.¹⁶¹ Samotné smlouvě a jejím významu se budu více věnovat samostatně v jedné z následujících kapitol.

V účetních záznamech Norbertina je ale již v lednu roku 1691 zmiňován "Arcularius Super Altare", tedy truhlář, pracující na oltáři.¹⁶² Zmíněn je také malíř pracující na hlavním oltáři a s

---

¹⁵¹ Viz archivní pramen č. 55.

¹⁵² Karel Kraus, *Kulturní památka Osek*, Ústí nad Labem 1981, s. 39.

¹⁵³ Viz archivní pramen č. 43.

¹⁵⁴ Viz archivní pramen č. 47.

¹⁵⁵ V literatuře často nebylo jasno, o jaký pražský staroměstský kostel se jedná, neboť již Dlabaczem je označován jako "Benediktikirche in der Alt Stadt", což by mohlo vést k mylnému tvrzení, že by se mohlo jednat o benediktýnský kostel na Staroměstském náměstí, dnešní kostel sv. Mikuláše. Jedná se ale o kostel sv. Norberta a Benedikta v areálu tzv. Norbertina, který původně náležel řádu benediktinů a posléze jej dostal řád premonstrátů.

¹⁵⁶ Viz archivní pramen č. 44.

¹⁵⁷ Viz Dlabacz (pozn. 7), sl. 63.

¹⁵⁸ Viz Diviš (pozn. 20), s. 10.

¹⁵⁹ Viz Dlabacz (pozn. 7), sl. 63.

¹⁶⁰ Pavel Vlček, Giovanni Domenico Orsi a bývalý kostel sv. Norberta v Praze, *Umění XXXIV*, 1986, s. 416-434, cit. s. 418.

¹⁶¹ Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy, Staré Město, Josefov*, Praha 1996, s. 444.

¹⁶² S jistotou se jedná o oltář hlavní, neboť dle záznamů kroniky nemáme zmínek o žádném jiném oltáři z té doby. Další oltáře v kolejním kostele byly postaveny až v průběhu následujících let.

nimi o měsíc později i "*statuarius*", tedy s největší pravděpodobností Kitzinger, kterému bylo vyplaceno v únoru a březnu za sochy na hlavní oltář celkem 70 zlatých.¹⁶³ Je ale velmi pravděpodobné, že byl vyplácen i v následujících měsících, bohužel se nám tyto záznamy v archivech nezachovaly. V záznamech se také objevuje "*pictor ex Silesia*", kterého můžeme spojit s Michaelem Willmannem. O pár měsíců později se opět tento malíř ze Slezska objevuje v účetních záznamech samotného mateřského Strahovského kláštera ve spojitosti se zakázkou dalšího oltářního celku. Právě matriční záznam, kde je jako svědek křtu dítěte strahovského truhláře i sochař Kitzinger podporuje domněnku, že by se Kitzingerova spolupráce s premonstráty nemusela omezovat pouze na hlavní oltář v Norbertinu. Kitzingerova přítomnost by se také mohla vázat na vyřezávané lektorium v letním refektáři, které vzniklo také v roce 1691, na které jsem byl upozorněn panem kurátorem Liborem Šturcem, který řezanou architekturu tohoto díla připsal právě Marku Nonnenmacherovi.

Dále také prý pracoval Kitzinger na vnitřním vybavení kostela sv. Mikuláše. K tomu ale nemáme bližších zpráv. Jednalo se o připsání Oldřicha Jakuba Blažíčka, který pravděpodobně vycházel z toho, že se právě u sv. Mikuláše Kitzinger ženil a následně i křtil děti.¹⁶⁴

Druhou pražskou zakázkou, na které spolupracoval Kitzinger s Nonnenmacherem byla pro řád bosých augustiniánů u sv. Václava na Novém Městě pražském. Dne 1. ledna 1693 uzavřel Nonnenmacher smlouvu s převorem augustiniánů u kostela sv. Václava na Zderaze na oltářní stavbu. Téhož roku, 20. srpna 1693, pak uzavřel Abrahám Felix Kitzinger, měšťan a sochař, smlouvu s převorem řádu na tabernákl se sochami¹⁶⁵ svatých Petra a Pavla.¹⁶⁶ Díky pravidelným přípiskům písaře na samotný list smlouvy známe i průběh zakázky a postupné výplaty našemu sochaři. Smlouva byla vypsána na osmnáct zlatých, které poskytl "pražský žid Filip Töbel", ale celkově obdržel Kitzinger zlatých dvacet a sice vedle původních osmnácti ještě dvakrát po dvaceti čtyřech groších. Zajímavostí také zůstává, že se nejedná o opis smlouvy, ale originál a tudíž se nám zachovala i Kitzingerova pečeť. V pečetním oválu, který je obtáčen vavřínovým věncem, nalezneme v horní části části Kitzingerův monogram, tedy A. F. K. a pod ním uprostřed pole vázu s volutami a podstavcem.

Kromě toho také Václav Vančura publikoval ve svém článku o Jeronýmu Kohlovi¹⁶⁷ zajímavý dokument k životním osudům Abraháma Felixe. Ze dne 23. září a 14. října 1694 se zachoval zápis městského soudu, ve kterém Jeroným Kohl, Vavřinec Schirmann a František Preiss žalují Abraháma Kitzingera za pomluvu. Kitzinger se jim musel následně omluvit.

Nejpozději roku 1696 pobýval Abrahám Felix Kitzinger již v Oseku, kde měl dle smlouvy roku 1696¹⁶⁸, která byla poprvé zmíněna v katalogu výstavy o Ottaviovi Broggiovi, pracovat na

---

¹⁶³ Viz archivní pramen č. 42.

¹⁶⁴ Blažíček, *Sochařství baroku* (pozn. 16), s. 105.

¹⁶⁵ "*Tabernacul zulegen bildern, nembl. S. Petri undt Pauli*" – viz archivní pramen č. 49. Zde je nutné specifikovat formulaci *bildern*. Nabízí se nám hned několik možných východisek. Sochy totiž bývají ve smlouvách a dalších archivních pramenech označeny jako *statuae*, někdy také jako *bilder*. Zda tedy autor zápisu mínil pouze sochy či reliéfy není jasné.

¹⁶⁶ Poprvé a naposledy V. Naňková stručně viz Naňková (pozn. 3), s. 28. NA, I. oddělení, Archiv zrušených klášterů, Řád augustiniánů, sv. Václav na Zderaze, inv. č. 2542, fol. 386.

¹⁶⁷ Viz Vančura (pozn. 30) s. 512 a Mazačová, (pozn. 29), s. 11 a přílohy IX a XI. – viz archivní prameny č. 53 a 54.

¹⁶⁸ Viz Horyna (pozn. 24), s. 96. Bohužel nebyla tato smlouva v archivním fondu Cisterciáci Osek, SOA Litoměřice nalezena. Bohužel byl archivní průzkum velmi zkomplikovaný téměř celoročním uzavřením archivů z důvodu pandemie COVID-19.

oltáři a vyřezávaném rámu obrazu od Jana Kryštofa Lišky pro místní klášterní kostel. O tomto nás také informuje záznam v klášterní kronice.¹⁶⁹ Za zakázku ale pouze rámu (o celé oltářní stavbě není zmiňováno)¹⁷⁰ získal celých šest set zlatých. Oproti tomu Liška, *pictor celeberrimus*, "pouhých" pět set rýnských zlatých.

J. K. Liška byl kmotrem jednoho z Kitzingerových dětí, a proto je více než možné, že právě on doporučil sochaře Abraháma Felixe Kitzingera. Do Oseku se rodina Kitzingerova odstěhovala záhy, neboť další dítě Felix Josef, také budoucí sochař, byl roku 1697 pokřtěn již v Oseku.¹⁷¹ Dle matričního záznamu žila rodina v tzv. Předklášteří (*Vorn kloster*). Dcera Anna Marie byla následně pokřtěna dne 14. července 1699.¹⁷² Poslední dítě dcera Anna Magdaléna se narodila pak 9. března 1701.¹⁷³ Nadále je také sochař Kitzinger zapsán jako svědek při křtu syna klášterního kováře Hanse Pecka roku 1698¹⁷⁴ či jako svědek na svatbě Michaela Waltera¹⁷⁵. Jak je vidět z výpisů oseckých matrik, přepsaných v příloze k textu, řadila se rodina Kitzingerů do střední, řemeslně-umělecké třídy umělců kolem oseckého kláštera. Vedle přítomnosti klášterního kováře Pecka a zahradníka Crohm (Grohman) se objevuje jako svědek i stavební polír Benedikt Pont (Palmb).

Literaturou je obecně tradována informace, že Abrahám Felix Kitzinger pracoval jako osecký klášterní sochař mezi léty 1697 - 1711, kdy mimo samotný rám oltářního obrazu vytvořil také mnohé další sochařské práce již neznámého charakteru.¹⁷⁶ Že byl Kitzinger zaměstnán jako klášterní sochař nás zpravují i matriky, kde je tak explicitně jmenován - "*...Pilthauer beÿm höch löbl. Stiefft Ossegg*"¹⁷⁷. Důležitou je také zmínka u křtu jeho dcery Anny Marie roku 1699, kde se zmiňuje Kitzingerův pražský původ, tedy "*Bildhauer aus Prag*". Poznámka se vztahuje k faktu, že v Oseku nebyl Kitzinger zcela usazen, ale že zajížděl i do Prahy, kde mohl plnit své další zakázky, což ostatně činilo mnoho dalších umělců.

Mojmír Horyna byl toho názoru, že Abrahám Felix měl tuto zakázku zprostředkovanou Giuliem Broggiem, se kterým pracoval Abrahámův Felixův otec v Litoměřicích. Dle mého názoru hrála roli nejenom konexe Kitzingerova otce s Broggiem, ale spíše to, že částečně se podílel i sám Abrahám Felix na morovém litoměřickém sloupu, a hlavně pak vztah Kitzingera k Liškovi, příp. Willmannovi.

---

¹⁶⁹ Viz archivní pramen č. 57.

¹⁷⁰ "*circumferentiam*" viz archivní pramen č. 57.

¹⁷¹ Felix Josef Kitzinger byl pokřtěn v Oseku dne 21. dubna 1697. Kmotrem dítěte se stal klášterní zahradník Abraham Krohm a svědky pak Adam Jahn (člen rozvětvené malířské rodiny Jahnů, která pracovala pro osecký klášter hned po několik generací. Vedle známého malíře Vavřince Jahna je nejvýznamnějším členem rodiny Jan Jakub Quirin Jahn, pražský malíř a jeden ze zakladatelů novodobého dějepisu umění) a Sibilla Peckensová, manželka klášterního kováře Hanse Peckense viz archivní pramen č. 58.

¹⁷² Viz archivní pramen č. 60.

¹⁷³ Viz archivní pramen č. 63.

¹⁷⁴ Viz archivní pramen č. 59.

¹⁷⁵ Viz archivní pramen č. 62.

¹⁷⁶ Tato literaturou tradovaná informace pochází již od Rudolfa Dörreho (pozn. 12), s. 40. Od té doby se bližší rozpoznání Kitzingerova díla pro osecký klášter neposunulo. Až v katalogu broggiovské výstavy se autoři domnívali, že by se Kitzinger k této zakázce mohl dostat přes Giulia Broggia, svého spolupracovníka (viz pozn. 24), s. 96. Nakolik ale dokážeme Abraháma Felixe identifikovat jako spolupracovníka Giulia Broggia je velmi sporné.

¹⁷⁷ Viz archivní pramen č. 59.

Od roku 1702 se objevuje v matričních záznamech jistý Christoph Oswald, mladý učeň sochařství.¹⁷⁸ Zda se jedná o učně v dílně Abraháma Felixe Kitzingera je dle mého názoru nanejvýš pravděpodobné, neboť dle matričních záznamů je patrné, že jediným v této době činným sochařem v Oseku byl právě Kitzinger. Tohoto sochařského učně spojuji se sochařem Kryštofem Tomášem Oswaldem, který je následně zachycen v Praze.¹⁷⁹ Zda byl příbuzný s černovickým Janem Oswaldem, autorem trojičního sloupu v Chomutově si nejsme zcela jisti.¹⁸⁰

Datum a místo smrti Abraháma (III.) Felixe Kitzingera nám zůstává neznámé. Sochař pravděpodobně zemřel přelomem prvního a druhého desetiletí 18. století. Podle absence jeho jména v matrikách zemřelých můžeme vyloučit samotný Osek. Mou osobní domněnkou je, že zemřel ve městě Teplice, což by se z několika pohledů zdálo jako logická volba. Samotné město se nachází v blízkosti kláštera Osek a svou velikostí a bohatstvím by mohlo poskytnout vhodné zázemí sochaři s celou rodinou.

Po smrti otce Abraháma Felixe se rodina patrně přestěhovala zpět do Prahy.¹⁸¹ Tomu nasvědčuje nejen usazení syna a také sochaře Felixe na Novém Městě pražském, ale i zápis smrti dcerky nebožtíka Abraháma Felixe Kitzingera Magdalény v matrice kostela sv. Mikuláše.¹⁸² Pokud se sloužící farář nespletl, lze považovat za datum smrti Abraháma Felixe Kitzingera právě rok 1713 či dříve. Problematickou se také jeví naprostá absence výskytu rodiny Abraháma Kitzingera u kostela sv. Mikuláše a taktéž neznámé datum a místo úmrtí vdovy po Abrahámu (III.) Felixovi Kitzingerovi.

Jediné, co můžeme nyní dle mého názoru s jistotou říct, je fakt, že se širší Kitzingerova rodina na Malé Straně nacházela i nadále. Vedle již zmíněného lokaje Jana Kryštofa jsou v matrikách také zmiňováni krejčí Ondřej ze Saského domu a tesař Daniel Kitzingerové. Skutečnost, že právě Daniel Kitzinger mohl být s Abrahámem Felixem blíže spřízněn, nasvědčují dvě spojitosti. Jednak samotné jméno Daniel je velmi příznačné pro děčínské Kitzingery, jak již bylo zmíněno dříve, a pak fakt, že jeho syn Filip¹⁸³ se následně vyučil sochařem a je zmiňován

---

¹⁷⁸ V oseckých matrikách (sign. 131/3) poprvé 1. srpna 1702 - *Christoph Oswald, bilthauer gesell zu Ossegg*, o necelé tři týdny později 19. srpna 1702 jako *Junggesell Christoph Oswald, Bilthauer Gesell alhier*. Kryštof Oswald se také objevil v matrice v Mariánských Radčicích dne 27. června 1698 - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5046, sign. 105/2, 1645 - 1700, f.ú. Mariánské Radčice, nové čísl. 251r.

¹⁷⁹ Kryštof Tomáš Oswald si roku 1711 bere v Praze u sv. Jindřicha K. Wykeriusovou - Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, díl 9, Ostrava 1993, s. 232.

¹⁸⁰ Je to ale více než pravděpodobné, neboť se ve stejné farnosti vyskytuje truhlář Jan Oswald, který křtil své děti v letech 1707 a 1708 - Podlaha (pozn. 10), s. 240. Navíc, co již Podlaha neuvádí, tento Jan Oswald byl také svědkem na zmíněné svatbě Kryštofa Tomáše Oswalda - Archiv hl. m. Prahy, Sběrka matrik, Praha II - Nově Město, sig. JCH O6, oddaní, 1709 - 1741, pag. 38.

¹⁸¹ Že se Abrahám Felix s rodinou v Oseku trvale neusídlil nasvědčuje i absence jeho jména v pozemkových knihách Oseku, hlavně pak SOA Litoměřice, fond Sběrka pozemkových knih II, inv. č. 174, sig. Duchcov 1090, 1687 - 1784.

¹⁸² Magdaléna „*Gitzingrowa*“ zemřela 20. srpna 1713 ve věku 11 let na „*na psotnik od byly rzipi*“ - pag. 9r - Viz archivní pramen č. 65.

¹⁸³ Narozen 28. února 1707 - Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, sig. MIK N6, 1688-1713, nové čísl. f. 315v.

v arcibiskupských účtech.¹⁸⁴ Přesto stále probíhá autorem práce další detailní matriční průzkum, který by tyto hypotézy potvrdil či vyvrátil.

Nejmladší syn Abraháma (III.) Felixe Felix Josef se také vyučil sochařem. Po prvních lekcích u svého otce ještě v Oseku či jinde se vydal na tovaryšskou cestu, kterou dokážeme alespoň základně rekonstruovat. Pravděpodobně ji vykonal mezi lety 1720, kdy si nechal vystavit křestní list,¹⁸⁵ a 1724, kdy je do Prahy doručen dopis s potvrzením jeho svobodného původu.¹⁸⁶ Jelikož není známo žádné sochařské dílo sochaře Felixe Josefa Kitzingera, nemůžeme usuzovat, zda a případně kam, se také vydal do ciziny na učení. Žádost o potvrzení svobodného původu zaslal do Oseka Felix Josef Kitzinger již v polovině roku 1723, z čehož můžeme usoudit, že právě v této době se usadil tento sochař v Praze či zde zakončil svou tovaryšskou cestu.

V roce 1724 se Felix Josef na Novém Městě pražském v kostele sv. Jindřicha oženil s Rozinou Beránkovou¹⁸⁷ a získal měšťanské právo.¹⁸⁸ Ještě téhož roku pokřtil své první dítě, syna Leopolda.¹⁸⁹ Dále také víme, že rodina žila v domě u Černoehorských¹⁹⁰ na Novém Městě pražském. Tomu odpovídá i informace od Františka Rutha z jeho *Kroniky královského města Prahy a obcí sousedních* z roku 1904. V nájmu zde tedy žil ještě v roce 1725.¹⁹¹ Díky podrobnějšímu matričnímu průzkumu se pak dovídáme, že byl sochař zapsán jako svědek v dalších matričních záznamech. Dne 11. února 1725 například na svatbě svého souseda také z domu U Černoehorských Gottfrieda Veselého.¹⁹²

Pravděpodobně s přelomem roku 1725/1726 se rodina přestěhovala, neboť již v létě roku 1726 křtil Felix Kitzinger taktéž u svatého Jindřicha dceru Máří Magdalénu, avšak již s přípisem domu právě "U zlatého kreisu".¹⁹³ Jak se dovídáme od Bohumilem Matějkou¹⁹⁴ a následně i O. J. Blažíčka¹⁹⁵ a Věrou Naňkovou¹⁹⁶ v berní kvitanci pozdějšího Tereziánského

---

¹⁸⁴ Roku 1733 inkasoval za práce na kočáru pro pražského arcibiskupa Manderscheida 154 zlatých - Radka Miltova - Pavel Suchánek, *Ceremoniální kočáry olomouckých biskupů a pražských arcibiskupů z 18. století*, *Umění* 2009/I, pozn. 49.

¹⁸⁵ Viz archivní pramen č. 67.

¹⁸⁶ Viz archivní pramen č. 68. – Věra Naňková uvádí jako datum udělení práva rok 1726 – viz Naňková (pozn. 3), s. 28.

¹⁸⁷ Viz archivní pramen č. 69

¹⁸⁸ Viz archivní pramen č. 70.

¹⁸⁹ Viz archivní pramen č. 72.

¹⁹⁰ Tento dům stával na místech dnešního domu čp. 821/II na Václavském náměstí. V něm bylo od 30. let 17. století až do konce 18. století tzv. koňské právo, tedy, že každý kůň přivedený k prodeji na Václavské náměstí (dříve Koňský trh) musel být v tomto domě prohlédnut a zaregistrován. Stavba byla pohlcena secesní novostavbou v roce 1907 od Karla Jandy. (Růžena Baťková (ed.), *Umělecké památky Prahy. Nové Město. Vyšehrad*, Praha 1998, s. 460).

¹⁹¹ František Ruth, *Kronika královského města Prahy a obcí sousedních*, díl 5., Praha 1904, s. 1094.

¹⁹² Viz archivní pramen č. 71.

¹⁹³ Viz archivní pramen č. 73.

¹⁹⁴ Bohumil Matějka, Příspěvky k dějinám Pražského baroka, *Památky archeologické a místopisné*, č. 1, Praha 1896-1897, s. 55.

¹⁹⁵ Blažíček, *Pražská plastika* (pozn. 14), s. 122.

¹⁹⁶ Viz. Naňková (pozn. 18), s. 28.

katastru platil Kitzinger za pronájem v tomto domě¹⁹⁷ činži patnáct zlatek ročně a byl bez tovaryše.

U křtů obou Kitzingerových dětí u sv. Jindřicha vystupují jako svědci urozená paní Terezie Hubaciová a Ignác Junker. Jelikož se účastnili i křtů po přestěhování rodiny, lze vyvozovat, že se jednalo o rodinné známé či přátele, nikoliv pouze sousedy. Při narození dcery Marie (Máří) Magdalény se vedle těchto dvou osob sešli také urozená paní Zuzana Myslíková, pocházející z rodiny, po které v budoucnu bude pojmenována Myslíkova ulice, a malíř Václav Fridrich.¹⁹⁸ Následně se manželům Kitzingerovým narodily tři dcery, avšak již pokřtěné u svatého Štěpána - Johanna Kateřina¹⁹⁹, Eva Kateřina²⁰⁰ a Kateřina Anna.²⁰¹ Někdy v této době mezi koncem roku 1731 a počátkem 1736 se tak rodina opět stěhovala a tentokrát do domu U Zlaté podkovy. Zde se narodil a 11. března 1736 byl pokřtěn Kitzingerův druhý syn Jan Josef.²⁰²

Jak zmiňuje již Paul Bergner²⁰³, následným a posledním záznamem o Felixovi Kitzingerovi je jeho pobyt v nemocnici u Milostných bratrů (dnešní nemocnice Na Františku) roku 1743.²⁰⁴ Kitzinger nastoupil 6. srpna a zdrav byl propuštěn z nemocnice o několik dní později (14. srpna).²⁰⁵

Bohužel tato zpráva je poslední, kterou o Felixi Kitzingerovi v současné době máme. O osudech našeho sochaře ani jeho rodiny již nemáme žádných zpráv.

---

¹⁹⁷ S největší pravděpodobností se jedná o dům U zlatého kruhu v dnešní Palackého ulici č.p. 723/6. Vedle hned několika stavebních fází, které zformovaly dům do dnešní podoby je zajímavá také historie vlastnictví tohoto domu. Po roce 1723 jej vlastnil zednický mistr Václav Bišovec a kol. roku 1733 vdova po Janu Blažejovi Santini-Aichlovi. Snad zde bychom mohli vidět i jedno z východisek pro hledání uměleckých děl z rukou Felixe Kitzingera. (Viz Baťková (pozn. 190), s. 421).

¹⁹⁸ Z výpisků pražských matrik Antonína Podlahy (Podlaha 1916 s. 224) máme záznam, že malíři Fridrichovi zemřela roku 1722 dcera a byla pochována u svatého Štěpána. Že se s největší pravděpodobností jedná o tutéž osobu či jeho syna nám dokládá přípisek, že malíř Fridrich pochází z „Pasířoké“, tedy Pasířské ulice. Tzv. Stará pasířská je dnešní Vodičkova ulice a Nová pasířská je dnešní Palackého, tedy ulička, ve které bydlela i Kitzingerova rodina.

¹⁹⁹ Viz archivní pramen č. 74.

²⁰⁰ Viz archivní pramen č. 75.

²⁰¹ Viz archivní pramen č. 76.

²⁰² Viz archivní pramen č. 77.

²⁰³ Paul Bergner, Nachrichten über Künstler aus den Krankenprotokollen des Konvents der Barmherzigen Brüder in Prag, in: *Kunstgeschichtliches Jahrbuch der k.k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und Historischen Denkmale*, Beiblatt zum Band IV., 1910, s. 92-128

²⁰⁴ Blažíček, Sochaří (pozn. 11), s.122.

²⁰⁵ Za upozornění na tuto skutečnost děkuji panu dr. Tomáši Sekyrkovi.

Sochařská dílna rodiny Kitzingerů v Milešově

Rodina sochaře Abraháma Kitzingera se do Milešova přestěhovala nejpozději počátkem roku 1672, jak vyplývá z údajů uvedených v předchozí kapitole. V té době byl v dílně vedle otce Abraháma činný také syn Mikuláš, který se patrně před rokem 1680 osamostatnil²⁰⁶, a také syn Abrahám Felix, který byl působil v dílně pravděpodobně až do roku 1688, kdy zakladatel dílny otec Abrahám zemřel. Dílna své zakázky nedodávala pouze majiteli milešovského panství, ale i celé řadě jiných objednavatelů.

Jelikož nově víme, že dílna byla v Milešově činná již nejpozději od počátku 70. let, zásadním způsobem se mění hodnocení této dílny nejen v regionu, ale i v rámci celých Čech. Během necelých dvaceti let dodala dílna rezbářské a sochařské práce do celého severočeského kraje – nejčastěji do Litoměřic²⁰⁷ a do Milešova²⁰⁸, dále pak do Děčína²⁰⁹, Zákup aj. Kitzingerové tak zastupují svým časovým rozpětím již samotné počátky proudění baroka do tohoto regionu, což lze demonstrovat na příkladu jejich bohužel nedochované zakázky hlavního oltáře do litoměřického děkanského kostela v roce 1674.²¹⁰

Na základě archivních pramenů i dochovaných uměleckých prací víme, že do tohoto regionu, a hlavně města Litoměřic vstoupilo baroko velmi brzy. Problematické ale je, že mnoho z těchto dochovaných děl jsou špatně zmapovaná, autorsky neurčená či ztracená. V době po třicetileté válce²¹¹ bylo založení litoměřického biskupství v roce 1654-1655 vnímáno pro samotné sídelní město nové diecéze i celé okolí jako velký umělecký impulz a pro samotné umělce také velkou příležitost na získání uměleckých zakázek a nových patronů. Exteriérové sochařství zažívá jeden z prvních velkých barokních impulsů až se stavbou mariánských, trojičních a morových sloupů a s rozsáhlými úpravami šlechtických sídel a přilehlých zahrad, které byly budovány po vzoru italských zahrad. Proto věřím, že i mnou zmapované působení rodiny Kitzingerů vnese do celé problematiky více světla.

Z dalších center tohoto regionu v 70. letech známe například žatecké sochaře Víta Styrla a Kristiána Chara či libereckého Jana Brücknera a Michala Bubeníka.²¹² Literaturou jsou také často zmiňovány oltáře s italizujícími figurami z doby kolem roku 1670 z kostela v Klášterci nad Ohří od neznámého autora.²¹³

---

²⁰⁶ Již v roce 1685 jej nalézáme v Doksanech ve společnosti kameníků a dalších umělců pracujících na tušené přestavbě místních klášterních budov.

²⁰⁷ Na základě archivních pramenů nedochovaný hlavní oltář děkanského kostela Všech svatých (1674), mariánský sloup (1680-1683?), výzdoba kostela sv. Michaela (vysvěcen 1687).

²⁰⁸ Na základě slohové analýzy sochy a portál na hlavním průčelí místního kostela, socha Neptuna a sochy lvů-štítonošů před místním zámkem a sochařské provedení krbu vstupní místnosti v zámku.

²⁰⁹ Ve dvou fázích sochařské vybavení zámecké zahrady.

²¹⁰ Tento oltář vznikl ještě před slavnou výzdobou litoměřického dómu sv. Štěpána se Škrétovými obrazy.

²¹¹ Již během doby třicetileté války se v tomto regionu vyskytují první impulsy barokního umění, bohužel se nám ale tato díla do dnešní doby nedochovala nebo je nedokážeme identifikovat.

²¹² Více k tématu – Otakar Votoček, K počátkům baroka v Čechách, in: Marie Vojtíšková (ed.), *Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách*, Praha 1980, s. 140-162

²¹³ Votoček (pozn. 212) s. 156; Kateřina Adamcová, *Jan Adam Dietz, Adam Ferdinand Tietz, Jan Václav Grauer a sochařská dílna v Jezeří u Jirkova* (disertační práce), 1. díl, ÚDU FF UK, Praha 2007, s. 33.

Kitzingerové také reprezentují jednu z prvních sochařských dílen severních Čech. O dalších dílnách kraje toho mnoho nevíme. Rok po zániku milešovské dílny přichází z Děčína do Litoměřic původem rakouský Franz Tollinger²¹⁴, který zde také založil rodinnou sochařskou dílnu. Od padesátých let jsou známí truhláři Pantznerovi z Bíliny či z Kadaně truhláři Vetterové, jejichž nejznámější člen byl žatecký sochař Johann Karel.²¹⁵ V 80. letech působí na Chomutovsku a v Černovicích doposud pouze v obrysech známá dílna v čele se sochaři Engelem a Oswaldem a až o dvě desetiletí později klademe počátky tvorby Jana Adama Dietze.²¹⁶

Sochařská díla Kitzingerů opěvovaná již Balbínem svou kvalitou a invencí ale vystupují nad průměrnou regionální produkci a navazují například v mnohém na styl Jana Jiřího Bendla, jak si poprvé všimla Kateřina Adamcová.²¹⁷ Důležité také je, že těžiště tvorby klademe ještě před samotným příchodem Jana Brokoffa do tohoto regionu, jehož tvorba je chápána jako prvotní velký impuls pro barokní sochařství na severu Čech.²¹⁸ Podobné stylové znaky s tvorbou J. J. Bendla nemusí být zcela náhodné. Právě sochař Bendl vytvořil pro rod Thunů sochy pro děčínskou loretu a také lvy-štítonoše snad pro zakládanou zámeckou zahradu. V Lounech mu je připisován mariánský sloup z roku 1673. Podobnosti nacházíme také v díle bratří Heermannů, Süsnerů, především pak v tělesné kompozici, a několikagenerační sochařské rodiny Böhmeů ze saského Schneebergu. Zajímavé jsou také jisté podobnosti v díle rodin Kitzingerů a Tollingerů, vedle tělesného kánonu a stavby těla také ve způsobu, jakým socha reaguje na své umístění v nice. Právě otázka vlivu sochařských prací Kitzingerů na soudobou lokální produkci, ale také kolik tovaryšů mohlo projít touto dílnou je více než podstatná a více se jí budeme zabývat v jedné z následujících podkapitol.

Zadavatelé sochařských a řezbářských zakázek dílny pocházeli ze tří různých společenských sfér. Objednavatelé Kitzingerů z řad šlechty patřili k nejvýznamnějším osobnostem celého regionu – hrabě Maxmilián Thun, majitel rozlehlého děčínského panství; císařský generál hrabě Zdeněk Kašpar Kaplíř ze Sulevic a snad také hrabě Jan Zikmund Hrzán-Kaplíř. Nejpozději roku 1672 byl sochař Abrahám Kitzinger pravděpodobně pozván do Milešova přímo Zdeňkem Kašparem Kaplířem ze Sulevic (1611-1686). Bohužel kvůli torzálně dochovanému rodinnému archivu nedokážeme přesně definovat rozsah zakázek pro Milešov na základě archivních pramenů. Na základě stylové analýzy a nepřímé výpovědi matričních zápisů ale můžeme sochařské dílně připsat poměrně velké množství sochařských děl vázaných právě s hrabětem Kaplířem přestavovaným zámekem a zahradou i Kaplířem založeným kostelem. Pro Maxmiliána Thuna, majitele rozsáhlých pozemků na severu Čech s centrem v nákladně urbanisticky a architektonicky upravovaném Děčíně, vytvořili Kitzingerové sochařské zakázky do zámecké zahrady. Zde máme ale situaci opačnou. Dle archivních výpovědí dokážeme lépe definovat povahu dvou uměleckých zakázek, bohužel ale kvůli následným přestavbám a rušení zahrady v 19. století dokážeme tato díla identifikovat jen z části.

---

²¹⁴ Narozen roku 1656 v Ambrasu u Innsbrucku a po možném vyučení v Itálii a zaměstnání děčínskými Thuny se natrvalo usazuje v Litoměřicích - Viz Horák (pozn. 28), s. 123.

²¹⁵ Tomáš Horák, Barokní sochaři a umělečtí truhláři v Bílině a Kadani, in: Michaela Hrubá – Petr Hrubý (edd.), *Barokní umění v severozápadních Čechách*, Ústí nad Labem 2003, s. 259-276, cit. s. 260, 266.

²¹⁶ Viz Adamcová (pozn. 213), s. 41-42, 82.

²¹⁷ Viz Adamcová - Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27).

²¹⁸ 1685 Manětín, 1685-1687 Klášterec nad Ohří, 1687-1689 Červený Hrádek u Jirkova, 1689-1691/92 Jirkov.

Sochař Kitzinger byl také pověřen prestižní sochařskou zakázkou na Mariánský sloup magistrátem města Litoměřice. V 80. letech 17. století pak městská rada projednávala další Kitzingerovu zakázku pro městský kostel.

Pro litoměřický konvent dominikánů s kostelem sv. Archanděla Michaela pak s největší pravděpodobností vytvořila Kitzingerova dílna řezbářské vybavení interiéru v rámci přestavby kostela v druhé polovině 17. století. Za tím, že zakázku získala Kitzingerova dílna, můžeme opět hledat generála Kaplíře, který litoměřický dominikánský konvent bohatě finančně podporoval a jehož erb byl umístěn na vstupním kostelním portálu.

Pozoruhodné je také spektrum tvorby milešovské dílny. Vedle „tradičních“ zakázek sakrální povahy pro kostely a na morový mariánský sloup vytvořili Kitzingerové také sochařská díla určená do zahrad s mytologickou tematikou. Především se jedná o dvě zakázky pro děčínskou zámeckou zahradu, kam dodali velký soubor soch s mytologickou tematikou antických bohů, zahradních váz, lvů štítonošů a dalších sochařských doplňků. Tento soubor je unikátní nejen svým rozsahem a ranou datací, ale zároveň i typem samotné zakázky. Podobných zakázek je nejen v tomto kraji, ale i celých Čechách je do dnešní doby dochováno poskromnu. Rozsahem a datací jsou srovnatelné snad zahrady zámku v Ostrově nad Ohří. Také pro Kaplíře vytvořila dílna blíže neznámou sochařskou práci do barokních zahrad. Do dnešních dob se dochovala socha Neptuna a reprezentativní sochy lvů štítonošů. Možná profilace dílny právě tímto směrem je také patrná na v předešlé kapitole zmíněné pečeti Abraháma Felixe Kitzingera, na které je zobrazená barokní zahradní dekorativní váza. I této problematice bude věnován prostor v jedné z následujících kapitol.

Milešov

Panství Milešov se stejnojmenným sídlem se nachází severozápadně od Lovosic pod horou Milešovkou v sousedství panství Kostomlat pod Milešovkou a již od středověku bylo i s okolními vesnicemi majetkem rozvětveného rodu Kaplířů ze Sulevic. Kaplířové zde vybudovali středověký hrad, který můžeme situovat do míst nejzazšího skalního výběžku ostrohu skály. Během renesanční epochy proběhly několikeré stavební úpravy.²¹⁹ Po přechodu majetku panství Milešova do rukou Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic (1611-1686), slavného obránce Vídně před Turky²²⁰ a přesto velmi kultivovaného muže se zájmy o

---

²¹⁹ První za Jana Kamarýta Kaplíře (1583-1603) a následně před 1623 za Bohuslava Kaplíře (+1639). O její celkové podobě toho mnoho nevíme, neboť byla smazána následnou barokní úpravou. Dle pramenných zdrojů víme o existenci patrně ještě středověkých věží představených před samotné hrado-zámecké budovy za Jana Kamarýta a za Bohuslava rozšíření zámku do jihovýchodní části v nádvoří a o druhý chodbový trakt. Následně známe popis od Bohuslava Balbína, který popisuje sídlo jako pusté. To snad můžeme spojit s problematickými majetkovými převody mezi jednotlivými členy rodiny a následně snad pustošení za třicetileté války. Viz Pátek (pozn. 37), s. 44-45.

²²⁰ K osobnosti Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic výběrově: Jindřich Otakar Miltner, *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen* : Hg. von dem Vereine für Numismatik zu Prag, Prag 1852–1870, s. 216 - 222; Jan Bohuslav Miltner, *Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř svobodný pán ze Sulevic, bráncé Vídně proti Turkům*, Hradec Králové 1877; František Mareš, *Hrabě Kašpar Zdeněk Kaplíř, svobodný pán ze Sulevic*, *Časopis českého museum* LVII, 1883, č. 1, s. 3–45 a 1883, č. 2, s. 219–254; František Miroslav Čapek, *Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic. Nástin životopisný*, České Budějovice 1911; Jaroslav Macek, *Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (1611–1686) a jeho písemná pozůstalost*, *Acta Litomericensia* 6, 1984, s. 32 – 41; Jaroslav Macek, *Das Türkenjahr 1683 in der Korrespondenz Kaspar Zdenko*

umění²²¹, který panství koupil od svého příbuzného Karla Kaplíře, začíná od 60. let s barokní přestavbou milešovského zámku do dnešní podoby a novostavby (přestavby)²²² tamního kostela sv. Antonína Paduánského, kterého měl Kaplíř ve své osobní oblibě.

Po starších topografických pracích 18. a hlavně 19. století byly pro výzkum Milešova²²³ z umělecko-historického pohledu důležité dva články z druhé poloviny 20. století a sice drobný, ale pro nás významný článek Věry Naňkové o sochařské rodině Kitzingerů²²⁴ a posléze článek Jarmily Krčálové o oltářních obrazech milešovského kostela.²²⁵ Většího zájmu badatelů se Milešov dočkal až v posledních letech ve hned několika publikacích. Jakub Pátek a kolektiv autorů publikoval v roce 2015 publikaci *Milešov ve středověku a novověku*²²⁶ s jednotlivými kapitolami zabývajícími se zámekem a kostelem v Milešově za vlády Kaplířů ze Sulevic a Hrzánů.²²⁷ Pouze o chvíli dříve byla publikována dvoudílnou knihu *Tencalla* s příspěvky o Milešovu a také působení Tencally na místním zámku.²²⁸

Archiv rodiny Kaplířů a především pak Kašpara Zdeňka se bohužel do dnešních dochoval pouze v torzálním stavu kvůli několikerému stěhování, a proto se nemůžeme opřít o téměř žádné archivní rešerše.²²⁹ Mimo fragmentu v archivu rodiny Koců z Dobrše v SOA Plzeň se

---

Kapliř von Sullowitz und des Geheimskollegiums der Deputierter in Wien, in: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 37, Wien 1984, s. 73 – 119; Petr Maťa, Mezi dvorem a provincií. Šlechtičtí objednatelé maleb Carpofoara a Giacoma Tencally v habsburské monarchii, in: Martin (ed.), *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012, s. 84-128, cit. s. 106-107.

²²¹ Nejnověji Tomáš Sekyrka, *Umělecké sbírky zámku v Milešově v epoše baroka*, in: Pátek (pozn. 37), s. 161 – 169. Velmi zajímavá je informace od Jarmily Krčálové, že měl Kaplíř svého dvorního malíře Kitzingera (!) – Viz Krčálová (pozn. 19), s. 509. Zda je tato informace pravdivá dnes již nevíme. Nabízí se, zda autor této informace, kterou avšak Krčálová převzala bez patřičné citace, nezaměnil povolání malíře a sochaře.

²²² Badatelé si do dnešní doby nejsou zcela jisti, zda v Milešově existoval starší kostel či zda funkci farního kostela panství plnil kostel v Medvědicích. Viz Pátek (pozn. 37), s. 88.

²²³ Viz Schaller (pozn. 6), s. 111 – 112; Johann Gottfried Sommer, *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Erster Band. Leitmeritzer Kreis*, Prag 1833, s. 108 – 109; August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1936, s. 340 – 342; Viz Luksch (pozn. 15), s. 419

²²⁴ Naňková (viz pozn. 3), s. 27-28.

²²⁵ Viz Krčálová (pozn. 19), s. 509 – 531.

²²⁶ Viz Pátek (pozn. 37).

²²⁷ Rozšíření se práce dočkala v roce 2018, kdy byl původní text obohacen nově kapitolami reagujícími na novější výzkum – viz Pátek (pozn. 39)

²²⁸ Martin Mádl (ed.), *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012; Martin Mádl (ed.), *Tencalla II. Barokní nástěnná malba v českých zemích. II [Katalog nástěnných maleb Carpofoara a Giacoma Tencally na Moravě a v Čechách]*, Praha 2013; Radka Nokkala Miltová, *Ve společenství bohů a hrdinů. Mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650 – 1690*, Praha 2016, s. 212 – 123.

²²⁹ Více k historii rodinného archivu Kaplířů ze Sulevic: Jaroslav Macek, *Kašpar Zdeňk Kaplíř ze Sulevic (1611–1686) a jeho písemná pozůstalost*, Acta Litomericensia 6, 1984, s. 32 – 41, 34 a detailněji pak s výpisy některých archiválií: Jaroslav Macek, *Das Türkenjahr 1683 in der Korrespondenz Kaspar Zdenko Kapliř von Sullowitz und des Geheimskollegiums der Deputierter in Wien*, in: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 37, Wien 1984, s. 73 – 119.

část nachází ve Staré české manipulaci v Národním archivu Praha a část v Archivu Národního muzea. Kvůli absenci archivních pramenů nedokážeme bohužel blíže určit přesná data a ani jména umělců, kteří se na stavbě zámku a vybavení či výzdobě podíleli. Pouze útržkovitě, a ne vždy přímo, víme, že architektem stavby zámku, či alespoň jedné ze dvou předpokládaných fází byl Antonio Porta²³⁰ a na nástěnných malbách v zámeckých pokojích pracovali s největší pravděpodobností Giacomo Tencalla a Giuseppe Muttoni²³¹.

Oproti tomu u milešovského kostela, jehož patronem se také stal Kašpar Zdeněk Kaplíř, víme alespoň základní data samotné stavby a tušíme tak alespoň přibližný časový rozsah prací, tedy datum položení základního kamene 14. května 1669 za přítomnosti Zdeňka Kašpara a jeho ženy Anny Cukrovny a následné datum vysvěcení 1. září 1680 litoměřickým biskupem Jaroslavem ze Šternberka. Důvodem dlouhé doby stavby kostela byl pravděpodobně nucený Kaplířův exil v 70. letech kvůli pomluvě ze zabití, a proto se předpokládá, že byla stavba pozastavena a pokračovalo se na ní až po Kaplířově návratu na Milešov.²³² V současné době vládne shoda, že autorem stavby je Antonio Porta kvůli typickým formálním znakům i jeho autorství nedalekého zámku.²³³ Jarmila Krčálová pak ve svém článku o milešovských oltářních plátnech určila, že plátno hlavního obrazu s titulární světce je od J. H. Schönfelda a jednalo se téměř jistě o jeden z darů města Norimberka Kaplíři jakožto maršálu císařských vojsk.²³⁴ Z této doby vysvěcení kostela pocházel také boční oltář s výjevem Klanění králů²³⁵ a oltář Zvěstování Panny Marie.²³⁶ Za zmínku stojí i bohatá výbava bohoslužebného náčiní.²³⁷

---

²³⁰ Otázka autorství Antonia Porty a rozsah jeho práce v Milešově je doposud nevyřešená. V současné době víme pouze o jednom archivním údaji a sice splátce A. Portovi z roku 1686 v SOA Plzeň – pracoviště Klášter u Nepomuku, fond Kocové z Dobrušky, inv. č. 70, karton 2. Petr Macek je názoru, že zámek byl vystavěn mezi lety 1663-1666 - Petr Macek, Stavitel Antonio Porta a architektura jeho okruhu, in: Martin Mádl (ed.), *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012, s. 227-249, cit. s. 228. Oproti Kamil Podroužek je názoru, že byl zámek vystavěn ve dvou fázích, tj. 1662/3 a poté opět od 1669. Architektem první fáze mohl být snad Giulio Broggio – Kamil Podroužek, Jan Leibl, Zámek v Milešově, in: Pátek (pozn. 39 2018), s. 139-172, s. 150-151.

²³¹ Poprvé Martin Mádl, Giacomo Tencalla and Ceiling Painting in 17th Century Bohemia and Moravia, *Umění LVI*, 2008, s. 49 – 50.

²³² Viz Krčálová (pozn. 19), s. 509.

²³³ Věra Naňková, Architektura 17. století v Čechách, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 264; Petr Macek, medailon *Antonio della Porta*, in: Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík (ed.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 133 – 140, cit. s. 139.

²³⁴ Viz Krčálová (pozn. 19), s. 510.

²³⁵ Tento oltářní obraz jako samotné zasvěcení oltáře mělo pro Kašpara Kaplíře zřejmě exkluzivní význam. J. Krčálová si všimla, že v centru je král Kašpar, tedy jmenovec Kaplíře – Viz Krčálová (pozn. 19), s. 515-516 a nad samotným oltářem v místech vyřezávaného rámu byla čestná maršálská hůl, kterou obdržel od císaře za hájení Vídně proti Turkům roku 1683 – Viz Barus – Šimková – Pátek – Podroužek (pozn. 38), s. 196.

²³⁶ U stávajícího oltáře Zvěstování Panny Marie nepředpokládáme, že se jedná o totožný z doby vysvěcený. První zmínka pochází až z roku 1752 a v rámu je umístěn alianční znak jana Leopolda Hrzána z Harasova a manželky Anny Zikmundy Colennové z Felsu. J. Krčálová datovala plátno před rokem 1711.

²³⁷ Vedle nákupu zlatého kalicha a ciboria stojí za zmínku Kašparův dar kostelu několika předmětů od vídeňského dvorního zlatníka Rudolfa Bitticha - Viz Barus – Šimková – Pátek – Podroužek (pozn. 38), s. 197.

Kamenné sochy na průčelí s pětící zemských patronů²³⁸ pak byly tradičně připisovány Kitzingerům s různým hodnocením.²³⁹

Kostel sv. Antonína Paduánského

Kostel sv. Antonína Paduánského je jednodílná neorientovaná longitudinální stavba s neodsazeným trojbokým presbytářem a bez věže (nedaleko v kostelním areálu stávala zvonice). Hlavní průčelí kostela je obráceno na sever. Je lemováno kolosálními iónskými pilastry, které vynášejí mohutné kladí. Pilastry tak vymezují tři pole. Ve středovém hlavní ose je umístěn portál s nezvykle bohatou sochařskou výzdobou a oválné okno v horní polovině pole. V každém zrcadle bočních polí jsou nad sebou umístěny dvě šambránou rámované niky s mušlovými konchami pro sochařské vybavení.

Nad středním polem je na architráv posazen štít se dvěma volutovými křídly.

Ve středu tohoto štítu se segmentovou římsou je umístěna shodná nika pro sochařské dílo.

Na průčelí kostela [obr. 1] v mušlových konchách se nachází celkem pět soch. Jedná se o soubor českých zemských světců, tedy o sv. Vojtěcha, Prokopa, Václava, Ludmilu a Víta. V prvním patře ve výšce portálu se nachází naproti sobě sv. Vojtěch a Prokop, jakožto zemští kněžští svatí, přičemž jsou oba orientováni směrem, gesty i pohledem ke vstupnímu portálu. Nad nimi se nachází sv. Václav a Ludmila, svatí rodu Přemyslovců. Jako v nižší etáži, i zde je sv. Václav orientován také ke hlavnímu portálu. Oproti tomu naproti němu sv. Ludmila vzhlíží vzhůru směrem k nebi. Soubor vrcholí postavou sv. Víta, umístěná v nice štítu, která se opět směrem pohledu i gest obrací dolů ke vstupu do kostela. Titulární světec kostela sv. Antonín Paduánský zde kupodivu není zastoupen, ale objevuje se až v monumentální malbě na hlavním oltáři.

Dle mého názoru tento ikonografický program svědčí o specifických požadavcích stavebníka na reprezentativní oslavný program a než oslava sebe samotného je zde hlavní myšlenkou oslava svého rodu. Právě umístění sv. Víta do vrcholové niky by mohlo odkazovat na katedrálu sv. Víta, s níž byla rodina Kaplířů ze Sulevic spojena již od středověku.²⁴⁰

Podpurným faktem pro to je i fakt, že se Kaplíř sám velmi zaobíral studiem vlastního rodu již

---

²³⁸ Sv. Vít, sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Ludmila a sv. Prokop (někdy zaměňován za sv. Benedikta)

²³⁹ Poprvé Vinzenz Luksch v *Kunsttopographie II.* avšak bez odkazu na zdroj – Viz Luksch (pozn. č. 15). Tuto informaci následně přejala novější literatura (viz Blažíček (pozn. 16), s. 105) dále již do roku 1680 a označuje jako „jednoduché“; Krčálová (pozn. 19), s. 510 autorem syn Abrahám Felix Kitzinger; Naňková (pozn. 3), s. 27 – „...klidnější sochy světců a s nimi do jisté míry kontrastující vyšší kvalitou výzdoba vstupního balkónu.“ Naposledy pak Barus – Šimková – Pátek – Podroužek (pozn. 38), s. 197 „Sochy je možné hodnotit jako kvalitní sochařskou práci, která sice nevyniká výraznou invencí, na druhou stranu je ale proporčně i výrazově dobře zvládnuta.“

²⁴⁰ Dle tradované legendy, která nebyla doposud jednoznačně doložena či vyvrácena, byl zakladatelem rodu, resp. nejstarším známým členem pražský biskup Bernard Kaplíř ze Sulevic (před 1229-1240). Právě tento biskup také dle tradice založil dominikánský konvent při kostele sv. Michaela v Litoměřicích, kde později měli Kaplířové ze Sulevic rodinnou hrobku. – Petr Kozojed, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku* (diplomová práce), Ústav českých dějin FF UK, 2009, s. 37. Sami členové rodiny Kaplířů pak i několikrát katedrálu nadali: v roce 1400 Kateřina, vdova po Konrádu Kaplíři, založila v katedrále oltář Početí Panny Marie a sv. Jeronýma (Kozojed s. 140), v roce 1402 pak Hanuš Kaplíř založil zde oltář sv. archandělů, sv. Šebestiána a Všech svatých (Kozojed s. 141), Bušek Kaplíř pak ve svém testamentu určil roční donaci oltáři vedle sakristie (Kozojed s. 152),

od svých studentských let.²⁴¹ Balbínem si nechal „dohledat“ vlastní rodokmen a tím se i snažil o legitimizaci vlastního rodu²⁴², který během bělohorských nepokoj stál na straně protestantů²⁴³ a kvůli tomu pak také ztratil mnohé ze svých panství.

Soubor těchto kamenných soch v mírně nadživotní velikosti bychom mohli rozdělit na dvě skupiny, kde jsou patrné mnohé formální odlišnosti. První skupinou jsou v přízemních nikách sv. Prokop a Vojtěch.

Svatý Vojtěch [obr. 2] je zobrazen tradičním způsobem v biskupském oděvu. Postava biskupa zcela vyplňuje svou niku, která soše ale není malá. Z niky vystupuje gestem široce rozevřených rukou. Pravá ruka drží berlu a levá měla pravděpodobně knihu či žehkala.²⁴⁴ V mírném kontrastu socha až vykukuje přes šambránu, aby mohla shlédnout k portálu. Zajímavé jsou také konchy samotných nik, které vytvářejí svou profilací až svatozář světcům. Přes dlouhou spodní tuniku, která splývá až k nohám, je položena druhá kratší tunika s lemováním a přes ramena má pak sepnutý mohutný tuhý splývavý plášť. Jakožto druhému pražskému biskupovi nechybí Vojtěchovi ani mitra, velký kříž pověšený na prsou, biskupská berla a rukavice. Postava stojí většinou své váhy na své pravé noze a levou nohu má proto zákonitě mírně vykročenou a pokrčenou. Dojem vypínání se postavy v kontrastu na svou levou stranu, tedy ke vstupu do kostela, dotváří i horní polovina těla. Na mohutný vysoce posazený pas, který je akcentován vytočeným pravým bokem, je posazen kratší trup i subtilnější ramena. Tuto prohnutou lukovitou křivku dotváří i nasazení výrazné hlavy, která se otáčí pohledem ke svému levému rameni směrem dolů ke vstupu do kostela. Způsob, jakým se zespodu draperie pláště přimyká kolem levé Vojtěchovy ruky i vlající plnovous do strany, dává tušit mohutný spodní vítr jakoby vycházejícího ze samotných kostelních dveří ven. Právě oproti jemným spodním tunikám, které volně a nerušeně padají v pravidelném až grafickém rytmu mírně lámaných kaskád ke světcovým nohám, z nichž můžeme vidět pouze špičky bot, působí svrchní plášť velmi dynamicky. Jednoduchý těžký plášť spojený sponou ve tvaru šperku je položen přes celou délku pravé ruky, kde klidně padá k zemi. Oproti tomu světcova levá ruka si v předloktí plášť napíná a přidržuje, s čímž si pomáhá pokrčenou levou nohou. Vytváří tak mohutný a dynamický záhyb. Pozornost bychom měli také soustředit na světcovu hlavu. Úzké tváři [obr. 3] dominuje výrazná linka obočí a nadočnicových oblouků spojených mohutným kořenem nosu. Tato linka je ještě více zvýrazněna zamračeným pohledem světce. Pod mohutné obočí jsou posazené velké hluboké mandlovité oči a drobný nos s drobnými ústy. Tvář halí také mohutný plnovous, který je velmi detailně prokreslen do jednotlivých až skoro loken připomínajících loken vlasů, které volně spadají přes plášť a jemně vlají ve větru.

Byť ne tak dynamickým, ale stále velmi monumentálním dojmem působí také protější socha sv. Prokopa [obr. 4]. Oproti sv. Vojtěchovi vyplňuje socha sázavského opata niku zcela do posledního místa a draperie dokonce na rámování niky reaguje. Je tedy zcela jisté, že socha byla vytesána přímo pro toto místo a že sochař musel znát přesné rozměry, a ještě lépe snad,

---

²⁴¹ To ve šlechtickém prostředí této doby není nikterak výjimečným počinem. Například Šternberkové také kladli důraz na dlouhou tradici svého rodu, jehož počátky kladli až k jednomu ze Tří králů, a Janem Tannerem si nechali sepsat vlastní rodová historie. Ten sepsal historii také například pro rod Valdštejnů.

²⁴² Více o strategii šlechtických konvertitů ke katolicismu – kapitola Přetváření identity a reforma království – změna vyznání u české šlechty ve Howard Louthan, *Obrácení Čech na víru. Aneb rekatolizace po dobrém a po zlém*, Praha 2011.

²⁴³ Kašpar Kaplíř ze Sulevic (1535-1621) byl jedním z pánů popravených na Staroměstském náměstí 21.6.1621.

²⁴⁴ Bohužel je ruka od předloktí uražená.

že měl možnost pravidelně sochu během tesání porovnávat, aby se socha vešla, což je jedna z dalších indicií ke Kitzingerovi.

Stejně jako u sv. Vojtěcha, i zde z niky vystupují gesta rukou, kdy v jedné drží socha světce knihu, ve které si čte, a druhou snad žehnal či držel opatskou hůl. Socha tak tvoří zrcadlový protějšek protější sochy.

Sázavský opat je zobrazen v jednoduchém dlouhém řádovém rouchu, zahlobaný do četby knihy, kterou drží svou pravou rukou. Atribut mitry je položen u jeho nohou. Stejně jako sv. Vojtěch je zobrazen světec v kontrapostu s vahou na své pravé noze, kdy je levá volně pokrčená. Přestože je oděn ve splývavé řádové sutaně, jasně tušíme dlouhé silné nohy. Napojení na trup je pak akceptováno vytočeným pravým bokem, na který je opět posazen drobnější útlý trup s nevýraznými rameny. Stejně jako u svatého Vojtěcha nalézáme v obličejí výraznou linku nadočnicových oblouků zvýrazněných kořenem nosu [obr. 5]. Oči jsou mírně vpadlé, opět mandlovité a vous je členěn také prakticky totožně jako u sv. Vojtěcha. Oproti sv. Vojtěchovi si ale všímáme velmi naddimenzované mozkovny hlavy, která je částečně zakryta mnišskou tonzurou. Draperie je zde klidná, volně padající k nohám světce ve velkých volánech, která zvýrazňuje kontrapost celého těla. Podobně utvářený postoj se silnými vytočenými boky nalézáme také například u soch Hefaista či Chrona z děčínské Růžové zahrady od Kitzingerů. Lehkost látky spatříme pak v kroutících se zakončeních rukávů, které jsou shrnuty, aby nehalily samotné ruce.

Druhou skupinou tohoto celku tvoří sochy sv. Ludmily, Václava a Víta. Ve druhé a třetí etáži se poté také mění tvar konch v nikách. Oproti jednoduchým volutám ve středu konch, které dosedají na korunní římsu šambrán, jsou zde voluty již provedeny po obvodu konch a vytváří tak mohutný límec nad římsou.

Patron české země svou pravou nohou vystupuje ze své niky a taktéž svými gesty, která jsou vedle mohutné draperie pláště na postavě nejvýraznější [obr. 6]. Ve své pravé ruce držel pravděpodobně prapor či kopí, které spolu s rukou zcela vystupuje mimo samotnou niku. I mohutný štít v podobě kartuše se svatováclavskou orlicí, který má opřen o svou levou nohu, balancuje na samé hraně rámu niky. Tomuto velmi monumentálnímu vzezření dělá kulisu již zmíněná draperie pláště z jemného materiálu, která díky větru a poletování cípů vyplňuje celou šířku niky a taktéž na ní reaguje. Látka obíhá od bot až po vztyčenou pravou ruku, kterou tkaninu drží.

Patrně kvůli celo-tělovému brnění je postava poměrně toporná a až loutkovitá. Oproti tomu je brnění tesáno velmi kvalitně se zájmem o detailní propracování jednotlivých součástí. Co sochu sv. Václava pojí s předešlou skupinou je opět utváření tváře. Silná linie pozdviženého obočí je spojena silným kořenem nosu a pod tím se nachází velké mandlové, mírně vpadlé oči. Výraz je velmi totožný se sv. Vojtěchem. Oproti předešlým sochám má ale tato krátce střižený, pěstěný vous, který připomíná spíše bradku skládající se z jednotlivých chuchvalců [obr. 7]. Vlasy jsou také velmi detailně propracovány do jednotlivých kadeřavých loken. Svým pohledem se obrací za svým levým ramenem směrem dolů k portálu. Nositelem dynamického pobytu je zde opět plášť. Oproti předchozí skupině je zde ale plášť propracován zcela jinak. Jedná se o lehkou látku, jejíž draperie se láme do mnoha menších plošek a bohatých kaskád, které se chvílemi až chaoticky vzdouvají všemi směry. Jelikož objímá kolem pasu a ramen celé tělo, postavu rozpohybuje a z poměrně toporného těla se stává dynamická figura.

Naproti je pak umístěna socha Václavovy babičky sv. Ludmily [obr. 8]. Jakožto jediná socha a jediná svatá tohoto celku vzhlíží vzhůru k nebi, nikoliv ke vstupnímu portálu, v jakémsi okamžiku vnitřní extáze či zahlobání se. Jako u ostatních soch, nositelem hlavního gesta jsou její ruce, které si kajícím gestem klade na hrud' a druhou pak drží knihu a přidržuje delší kus pláště v centru samotné figury. I zde skvěle dosedá do prostoru niky, byť kvůli útlejší postavě

nevyplňuje niku do každého rohu. Přesto obdobně jako sv. Vít pravý cíp jejího pláště dopadá do koutu niky.

Svatá Ludmila je opět v mírném kontrastu na svou pravou nohu s levou mírně pokrčenou. Oproti mužským obličejům skupiny je tato tvář odlišná [obr. 9]. Je velmi jemná, líbezná, mladistvá a antikizující. Antikizující je také účes sčesaný za uši. Pod knížecí čepicí má také tenký vdovský závoj překrývající samotné vlasy. Celé tělo je zabaleno do mohutného pláště, který je vzdouván spodním větrem, a proto je celá draperie řasena do mnoha oblých ploch a vlnovek. I zde je opět použito motivu přidržování si dlouhého oděvu – v tomto případě si jej Ludmila přidržuje knihou, kterou má opřenu o své břicho. Plášť je také velmi kvalitně propracován, byť poněkud odlišně oproti předchozím dvěma skupinám.

V celkovém vzezření pak působí svatá Ludmila jako mariánská socha, která také v gestu hlubokého extatického ponoření směřuje svůj pohled a mysl vzhůru k Bohu a Ježíši Kristu.

Stejně jako svatý Vojtěch, Prokop a Václav také Vít shlíží ke vstupním dveřím milešovského kostela [obr. 10].²⁴⁵ Zároveň vytváří zrcadlově obrácený protějšek sv. Václava.

Zároveň z celé skupiny soch nejvíce reaguje na prostor samotné niky. Gestem své levé ruky, pozdvižené vzhůru a držící dnes již neznámý atribut, se opírá hřbetem ruky o stěnu niky. Oproti tomu diagonálně plášť za jeho pravou nohou vytváří pravý úhel, jak volně padá do podél světceva těla. Socha lehce vykračuje ze svého podstavce a vyklání se hlavou před niku. Mírný kontrast je na pravé noze a tělo se od centrální osy spíše oddaluje. Zvrat ale působí opět hlava, neboť se otáčí za svým pravým ramenem dolů ke vstupu. Sv. Vít má také delší kadeřavé vlasy propracované do jednotlivých loket a na hlavě pak panovnickou čapku. Svou levou paži zvedá vzhůru a přidržuje si plášť, zatímco jeho pravá ruka si v ukazovacím gestu vyhrnuje kus tuniky vedle své levé nohy. Tímto gestem pravé ruky a rozvržením figury nás napadá velká podobnost se sochou sv. Rocha na mariánském sloupu v Litoměřicích, který vznikl snad o pár let později 1680–1685 [obr. 11]. Stejně jako sv. Václav, je i zde nositelem dynamiky pláště, který halí tuniku a někdy se až smývají rozdíly mezi těmito látkami a vzniká jedna velká masa látky. Jako plášť sv. Václava, je tato měkká látka rozpořehována do velkého množství kaskád a oblín s velmi živým obrysem. Svou dynamikou vytváří až šroubovici.

První skupina soch sv. Prokopa a Vojtěcha ve svém monumentálním cítění, fyziologii ale i takových detailech jako je utváření vlasů, vousů a obličejový typ patří do typické produkce druhé poloviny 17. století v Čechách. Jako ranější příklad můžeme jmenovat sochy svatých Petra a Pavla na hlavním oltáři u pražské Panny Marie Sněžné z roku 1651. Později pak v mnohém v produkci Jana Jiřího Bendla jako například u sv. Zikmunda z let kolem 1665 z Muzea hl. města Prahy, svatého Petra z oltáře svatého Vojtěcha kol. 1660 v kostele Panny Marie před Týnem v Praze a také u soch ze zpodobnic u svatého Salvátora v Praze ze 70. let 17. století a téměř soudobých soch sv. Pavla a Ondřeje v Budenicích. Právě bendlovské rysy také nesou Kitzingerovy sochy v Litoměřicích a kvůli tomu můžeme vyslovit možnost, že snad i tyto sochy jsou kvůli vzniku možných vzorů spíše dílem mladého Abraháma Felixe Kitzingera, který byl od konce 70. let pravděpodobně již plně činným v otcově dílně. Oproti tomu je druhá skupina soch komplikovanější. Svatý Václav v základním schématu připomíná sochu sv. Václava na Viničním sloupu na pražském Křížovnickém náměstí, ale zpracování je poněkud odlišné. Jak podotkla paní dr. Adamcová, velmi měkká modelace draperie do mnoha drobných vlnovek u druhé skupiny sv. Víta a Václava a sv. Ludmily nemá v českém sochařství této doby mnoho srovnání s výjimkou Johanna Georga Heermanna či Ottavia Mosta, kteří ale

---

²⁴⁵ Pohled tímto směrem můžeme pouze tušit, neboť se tvář sv. Víta dochovala pouze torzálně. V rámci probíhající obnovy byla socha obnovena a doplněna o tvář a původní atributy. Předobraz nebyl zjištěn, nicméně je zde velká podobnost se sochou sv. Felixe z litoměřického dómu sv. Štěpána.

působili v českém prostředí až v 90. letech 17. století. Zvláště blízko ke stylu těchto dvou mistrů, jejichž činnost se v Praze omezila na pouze pár, byť mistrovských, zakázek, mají kamenné figury sv. Václava a Víta a jejich pojetí rotace těl až do jakési šroubovice.

Velmi propracované je také samotné brnění, do kterého je český zemský patron oděn. Vedle ciráťů použitých na jednotlivých plátech je pro nás důležitá část, která kryje přechod mezi přechod mezi pláty chránící trup a poté samotnou paži. Stejně jako u sochy sv. Floriána z litoměřického mariánského sloupu je zde zobrazena lví hlava. Snad i tento detail nám v mnohém podporuje shodné autorství.

Právě podobnost s dílem J. G. Heermanna nás může zavést k možnému vyučení jednoho ze členů Kitzingerova ateliéru, pokud ne přímo mistra Abraháma (II.) Kitzingera. Heermann se vyučil u Johanna Heinricha Böhmeho staršího ve Schneebergu v saské části Krušných hor. Ten pracoval v sochařské dílně svého otce Johanna Böhmeho až do jeho smrti v roce 1667. Právě blízkost a proslulost této dílny mohly snad vést snad ještě Abraháma (II.) za vyučením již ve 40. letech či později tímto směrem, odkud by snad mohl přijmout tyto pokročilé, v něčem částečně ještě i trochu manýristické formy, které byly pro Johanna Böhmeho tak příznačné.²⁴⁶

V ideovém centru výtvarného programu vstupní fasády je velmi výpravně a náročně pojatý vstupní portál [obr. 13]. Dvoukřídlé obdélné dveře jsou orámovány edikulovým portálem. Po stranách vynáší mohutné kládí srostlice polosloupu a pilastru. Velmi kvalitní korintské hlavičky jsou oproti kamennému osazení portálu záměrně vytvořeny jako zbytek sochařského osazení z bělejšího jemnozrnějšího pískovce, jistě snažící se budit dojem imitace drahého mramoru a dovolující také sochaři vytvořit jemnější detaily hlavičky. Ze světle okrového pískovce je i zbytek sochařského osazení samotného portálu. Přímo do středu vlysu je vložena andílčí hlavička se symetrickými křídélky, které připomínají vegetabilní rozvilinu. Tato část je natolik detailně propracována, že můžeme vidět jednotlivá pera. Oproti ostatním částem je tento putti velmi kvalitně zachovaný a můžeme na něm ukázat kvality autora. Stejně jako na vstupním portálu zámku je zde vidět, že se autor vyškolil i mramorářskému školení. Kulatá andílčí hlavička s mandlovitými očima se radostně dívá vstříc příchozím. Provedení nejen andílčích kučeravých vlasů ale i palmety je neobyčejně kvalitní. Umělci neunikly ani takové detaily jako je hedvábný šátek kolem andílčího hrdla. Že se počítalo s tímto uměleckým programem již při stavbě portálu a nebyla výzdoba až druhotně dodána svědčí i detail na římsě kládí. Ze spodu jsou po celé délce geometricky zpracované kapky. Uprostřed nad puttiho hlavičkou římsa vystupuje jako podstavec velké voluty. Zespodu této střední části ale glutae mizí a je nahrazena formou palmety, která přímo reaguje na andílka. Jak již bylo řečeno, uprostřed římsa vystupuje, aby vytvořila základ volutě, která vyplňuje celou plochu mohutného frontonu. Z této konkávně prohnuté voluty s až boltcovým dekorem vyrůstají velmi naturalisticky tesané vegetabilní rozviliny do plochy frontonu, které se až s boltcovým dekorem proloupa v jeden systém. Uprostřed voluty je vložena další částečná voluta, která se rozvíjí dopředu a přepadá přes římsu. V horní části této větší voluty pak vyrůstá jakási korintská hlavička z dalších vegetabilních rozvilin, které vytváří rámeček kaplířovského erbu rozšířeného Zdeňkem Kaplířem. Tento rostlinný rámeček erbu²⁴⁷ je pak korunován velkou

---

²⁴⁶ Více o dílně rodiny Böhme Sigfried Asche – Sigfried Asche, *Sächsische Barockplastik von 1630 bis zur Zeit Permosers*, Leipzig 1934; Sigfried Asche, *Die Bildhauerfamilien an der Elbe. Acht Meister des siebzehnten Jahrhunderts und ihre Werke in Sachsen, Böhmen und Brandenburg*, Wien – Wiesenbaden 1961.

²⁴⁷ Dle SHP průzkumů byla část portálu dodána až později kvůli druhotně proraženému ostění frontonu. Tato informace se také objevuje ve sborníku o Milešově. Autoři jsou přesvědčeni, že byl erb původně umístěn nad hlavním zámeckým vstupem a po smrti Kaplíře nahrazen Hrzánským erbem, který byl také později přesazen snad na dnešní zeď nad milešovským

hraběcí korunou, přidržovanou dvěma štítonoši [obr. 14], kteří jsou podání velmi antikizujícím způsobem, posazení na samotné římsy frontonu. Tito štítonoši, odění pouze v jednoduchých dlouhých splývavých tunikách jsou bohužel také v důsledku špatným podmínkám dochování ne zcela intaktně. Na krajích frontonu se pak nacházejí vázy s hlavičkami putti.

I přes částečné zničení sochařského osazení je ihned jasné, že se jedná o velmi kvalitní a nákladné dílo, které mělo budít dojem dražšího mramoru. Je také zřejmé, že stavebníkovi jistě šlo o co možná nejlepší reprezentaci jména svého rodu. Pokud bychom se měli pokusit o hledání možných stylových východisek tohoto díla par excellence, dle mého názoru bychom se měli opět obrátit na saskou tvorbu kolem poloviny 17. století, především pak díla rodiny Böhmmů ze Schneebergu, Waltherů z Drážďan či Christopha Dehneho z Magdeburgu. Právě tito sochaři pracovali jako jedni z mála v prostředí střední Evropy s mramorem a alabastrem. Orientace otce Abraháma Kitzingera²⁴⁸ na prostředí Saska nám může udat také směr jeho tovaryšské cesty. K této hypotéze také napomáhá fakt, že pocházel z Děčína, tedy nedaleko od zemské hranice. Právě obchodní a také umělecké kontakty se Saskem jsou poměrně časté. Po Labi byly umělecké zakázky kamenných epitafů aj. plaveny např. až do Litoměřic již v pozdní renesanci. Můžeme také poukázat na bratry Süssnery, původem z Ostrova nad Ohří, kteří se následně uplatnili na dvorech v Drážďanech a Berlíně.

Způsob provedení, a především antikizující nota dvou mladých štítonošů nás zavádí za Christopherem Dehneem. Právě v díle tohoto pozdně manýristického až raně barokního

---

rybníkem. Původní zámecký erb pak byl přenesen na současné místo do vstupního kostelního portálu (Viz Barus – Šimková – Pátek - Podroužek (pozn. 38), s. 189). Dle mého názoru je možná tato hypotéza až moc komplikovaná. Díky formálním slohovým podobnostem s hlavním zámeckým portálem tedy spíše předpokládám, že druhotné osazení, respektive změna plánu programu výzdoby portálu byla mnohem ranější. Předpokládám tedy, že ostění portálu bylo osazeno mnohem dříve, snad již v první stavební fázi před nuceným Kaplířovým exilem. Po počátku druhé fáze pravděpodobně přímo na popud samotného Kaplíře došlo asi ke změně koncepce do současné podoby a tato sochařská podoba byla vložena druhotně do již stávajícího ostění. Tomu napovídá i reakce soch na dispozici portálu. Štítonoši přímo doléhají na římsy frontonu a drží korunu na vrcholu erbovní palmety. Samotnou palmetu také tito štítonoši drží. Střední část se samotným erbem také zcela navazuje na listoví spodní voluty a také stylově odpovídá jednomu umělci. Proto se zdá nelogické, aby byl Kaplířův erb takto náročně až za Hrzánů vyměněn a následně dotesán. Dalším argumentem pro původnost osazení portálu je také provázanost celého motivu od voluty nad kladím přes výplň frontonu až ke štítonošům, kteří sedí na vrcholu frontonu. Praxe odtesání části kamenného portálu je běžná, neboť byť kameník věděl o plánované sochařské výzdobě jiným umělcem, aby obě součásti zapadly, bylo je nutno na místě patřičně upravit. Linie mezi dvě kusy kamene v hlavním boltcovém ornamentu na frontonu je pak jednoduše lom kamenů, ze kterých bylo dílo sestaveno, neboť u sochařské výzdoby takového rozměru nebylo možno ji vytesat pouze z jednoho kusu kamene. Dimenze samotného portálu, a především pak stavebníkova erbu jsou vskutku nadsazené. To ale v tomto případě je dle našeho názoru zamýšleno, neboť se jedná o středobod celého ikonografického programu čelní fasády, kdy právě ke středu s erbem hledí sochy v nikách. Dimenze také mohou odkazovat na barokní zbožnost a oslavu rodu, který bylo nutno „očistit“ od neslavné protestantské minulosti. Zároveň se zde jeví i další rovina. Dle mého názoru není zcela pravděpodobné, aby byl po vymření této větve rodiny Kaplířů ze Sulevic právě jejich erb přenesen již novým vlastníkem panství na nejváženější a nejexponovanější místo ikonografického programu vstupní fasády kostela a teprve následně či ve stejné době rodina Hrzánů si nechá vyřezat pouze „drobný erb“ na lištu samotných vstupních kostelních dveří.

²⁴⁸ Pokud jej přijmeme jako autora tohoto díla.

sochaře se setkáváme se silnou antikizující notou a čerpáním z díla Gianbologni a Adriena de Vries – např. Adam a Eva v Brösicke-Epithaphu v Ketzüru.²⁴⁹ Stejně jako zde jsou posazeni štítonoši po šikmých zaoblených výsecích festonu, i Dehne takto usazoval své andílky na mnohých epitafech jako například v již zmíněném Ketzüru či epitafu Georga von Lochow v Nennhausenu z let 1614 – 1616. Směřování tímto snad ještě manýristických forem používajícím směrem je patrné také ve velmi výrazném a hojném užívání rostlinného motivu. Antikizující nota by nás také mohla vést ke Kitzingerovi díky Balbínově pochvalné poznámce o Kitzingerově antikizujících sochách v Děčíně.²⁵⁰ Popisovaná andílčí hlavička ze vstupního portálu pak poukazuje na tvorbu Johanna Böhmeho ve Schneebergu. Podobnost je pak zjevná hlavně u prací nejstaršího Johanna Böhmeho – například konzole epitafu-oltáře v Groß-Olbersdorfu, sochy anděla z varhan kostela ve Schneebergu z let 1650/54 či sochy Alegorie z doby kolem 1625/30 z Drážďan. Podobnost je nápadná v bujné kudrnaté kštici vlasů spolu s velkýma mandlovýma očima a mírným úsměvem.

Tyto předobrazy v saském prostředí odpovídají také Blažičkově poznámce o výraznému působení sasko-bavorské plastiky v prostředí severozápadních Čech v 80. letech 17. století.²⁵¹

Opomenout nelze také soubor šesti kamenných sochařsky provedených hlavic pilastrů s osmi hlavičkami putti vkomponovaných do akantů a dalších ornamentů, které také doposud nebyly vůbec zhodnoceny [obr. 12]. Oproti dřívějším fotografiím, kde se zdálo, že se jedná o štukové práce, se po v době psaní této práce restaurátorských a opravných pracích zjistilo, že se jedná o velmi kvalitní kamenosochařská díla. V první etáži hlavního průčelí se nachází celkem čtyři hlavičky. U rohových hlavic pilastrů jsou po jedné umístěny na postranních fasádách. Další dvě se nachází na vstupní fasádě v druhé etáži na pilastrech, které lemují niku se sochou sv. Víta.

Do volut pokrytých akantem iónsko-korintských hlavic jsou vloženy tyto rozměrově naddimenzované dětské tváře. Každá z osmi hlaviček je pojednána odlišně a svědčí proto v mnohém o sochařově invenci. Především pak pojednání dětských „účesů“ je svou kvalitou mimořádné. Právě ztvárněním vlasů, mandlovýma očima a celkovým obličejovým typem je jednoznačně můžeme spojit s andílkem nad samotným chrámovým vstupním portálem a tím pádem i s celou výzdobou portálu. Oproti dvěma vnitřním hlavičkám, které hledí před sebe, dvě okrajové hlavičky první etáže jsou natočené a hledí směrem k sobě k centru kostela. Přestože se jedná pravděpodobně o kopie, originály vykazují stejných kvalit.

Velmi zajímavým je ale detail zavíjení se části rolwerkového ornamentu pod samotné hlavičky, které vytvářejí jisté až grimasy a masky, které můžeme srovnat s maskami divých mužů na vstupním portálu zámku v Milešově.

Poněkud odlišná je situace s horními dvěma hlavicemi druhé etáže. Jedná se viditelně o kopie originálů, které nebyly nalezeny. Velmi zajímavý je zde ale jiný typ hlavičky. Oproti hustým kudrnám andílků v první etáži zde vidíme mnohem bližší příbuznost s andílky, kteří nesou kartuši s erbem Ledebourů, který je dnes umístěn také na vstupní fasádě zámku v Milešově nad hlavním portálem. Vlasy jsou spíše realisticky dětské a řídké a také obličejový typ je

---

²⁴⁹ Lisa Maria Vogel, *Auf Tuchfühlung mit den Kunstströmungen seiner Zeit. Christoph Dehne – ein Magdeburger Bildhauer und seine Rolle bei der Vermittlung neuen plastischen Gestaltens nach Mitteldeutschland*, in: Gerd-Helge Vogel (hg.), *Soli deo gloria. Johann Böhm (1595-1667) und die westsächsische Bildhauerkunst zwischen Manierismus und Barock*, Berlin 2018, s. 34.

²⁵⁰ Viz Balbín (pozn. 2), nepag.

²⁵¹ „*Vlivy bavorského řezbářství, které byly zřetelné v jižních Čechách a které zasahovaly i do Prahy, jsou nyní i v této severozápadní končině zřetelnější než působení plastiky saské, které ovšem se touto dobou sama přizpůsobuje slohově výraznějšímu dílu bavorského jihu*“ viz Blažiček (pozn. 16), s. 87.

odlišný. Na menší hlavičkách jsou zde proporčně mnohem větší tváře. Také u souboru těchto hlaviček tušíme vliv dílny Böhmeů ze Schneebergu, hlavně pak u Johanna Heinricha Böhmeho staršího, např. na dílech v tzv. Truchlícího dítěte z epitafu Höckner z roku 1672 a hlavně na reliéfech zobrazující Ježíška (1676) a Jana Křtitele jako dítě (1673) z Drážďan, Staatliche Kunstsammlungen.

V samotném kostele se z původního inventáře dochoval také hlavní oltář²⁵² boční oltáře Tří králů a Navštívení Panny Marie, 17 vyřezávaných kostelních lavic a kazatelna se soškami²⁵³ apoštolů a Krista Salvátora z poprsnice a Jana Křtitele ze stříšky kazatelny.²⁵⁴

Architektura samotné kazatelny je řešena klasickým schématem [obr. 18]. Řečniště je pojato architektonicky jako osmistěn, na který je umístěn vstup na samotnou kazatelnu.²⁵⁵ Celkem tak vzniká pět stěn, které jsou architektonicky orámovány. Pult samotné poprsně předstupuje a vytváří tak velmi plastickou římsu plného kladí. Na toto kladí navazují korintské sloupy v místech hran osmistěnu, které patkami dosedají na klasický výrazný sokl. Tím vznikají architektonické rámce jednotlivých stěn ve formách jednoduchých portálů vloženy niky s výraznými mušlemi v konchách. V místech vrcholového klenáku konch jsou pak zasazeny andílčí hlavičky, které zasahují až do architrávu kladí. Tyto hlavičky jsou alespoň dle starších fotografií podobné hlavičkám andílků z váz na hlavním vstupním kostelním portálu. Vzniklo tak pět nik pro dřevěné sošky čtyř evangelistů a Krista Salvátora.

Na jednoduché stříšce je pak položena socha sv. Jana Křtitele. Vrchol stříšky i spodek kazatelny se soklem jsou lemovány boltcovými srostlicemi volut, které jsou ještě v mnohém podobné staršímu pobíjenému beschlagwerku.

Soubor sošek z řečniště jsou také v mnohém odpovídají výtvarné produkci dílny Kitzingerů, především pak stylu soch zemských patronů ze vstupní fasády kostela. Skupině svatého Vojtěch a Prokopa nejlépe odpovídají sošky evangelistů Matouše a Lukáše. Přesto je modelace sošek z kazatelny tužší a geometričtější a to pravděpodobně změnou materiálu a druhotným novými nátěry zlacení mizí jemné vlnovky, které se objevují u soch průčelí kostela.

Svatý Matouš je zobrazen jako starší muž, celý zahalený v plášti s kapucí, který právě píše své evangelium. Stejně jako u kamenných venkovních soch tušíme dlouhé silné nohy. Evangelista je zobrazen v silném kontrastu, stojící na své levé noze a pravá je proto natažená vykročena až v tanečním gestu. Na vytočený bok je nasazen drobný trup s nevýraznými rameny. I zde hlava napomáhá směru pohybu figury. Ta se obrací za svým levým ramenem a působí tak, jak by byl vyrušen během psaní či snad se zahleděl stranou během přemýšlení. Ve své pravé ruce drží uhel či zbytek psací potřeby a v levé pak knihu, kterou má zapřenou nad svým bokem nad pupíkem. Zpracováním hlavy pak můžeme sošku jednoznačně připsat také autorovi soch průčelí. I zde můžeme pozorovat hlavní linii obličeje se silnými nadočnicovými oblouky spojených kořenem nosu. Ten je zde mnohem výraznější a oproti tomu jsou oči méně znatelné. Důvodem toho jsou pravděpodobně povrchové úpravy, díky kterému se někdy vytrácí jemné detaily. Stejně jako sochy z fasády způsob zpracování vousů je naprosto identický jako u svatého Vojtěcha, kdy husté až lokny spadají přes roucho. Téměř celé tělo je zakryto do mohutného pláště, který vytváří mohutné dynamické volány. I zde cítíme jemný

---

²⁵² Oltářní obraz se sv. Antonínem Paduánským ukraden v roce 1996 – Viz Barus – Šimková Pátek - Podroužek (pozn. 38), s. 195.

²⁵³ Sošky jsou uloženy částečně v depozitáři kostela sv. Václava v Lovosicích a v depozitáři Biskupství litoměřického, pob. Bohosudov.

²⁵⁴ Ze stejné doby prý pocházejí i řezané svícny s boltcovým dekorem, údajně umístěné také v depozitáři Biskupství litoměřického, bohužel v dnešní době nedohledatelné.

²⁵⁵ Vstup na kazatelnu ze sakristie je až dodatečný snad z roku 1710.

vítr, který si pohrává se záhyby a pomáhá tak samotnému až malebnému dojmu. Z této drapérie vybíhá také drobný cíp, který halí jako drobná rouška podbřišek andílkovi, který je před samotným evangelistou. Drobný buclatý anděl stojí na své levé noze a pravou má jakoby položenou o pravou evangelistovu. Nad své buclaté tělíčko a hlavu s čupřinou vlasů zdvihal dva předměty, z nichž dnes se zachoval pouze ten v jeho levé ruce. Jedná se pravděpodobně o nádobku s inkoustem pro evangelistův brk.

Zajímavé také je, že je soška opracována ze všech stran. Zezadu je drapérie propracována spíše ve větších a mohutných volánech.

Velmi podobně působí soška sv. Lukáše. Postava postaršího muže je oděna do jednoduché, až k zemi splývající tuniky. Kontrapostu na jeho levé noze je dosaženo tím, že svou pravou nohu pokládá na svůj atribut, býka, který poklidně odpočívá u jeho nohou. Pokrčenou nohu směřuje za svým levým bokem a tím se vytáčí na svou levou stranu. Opět i zde nasedá útlý trup s tentokrát jen výraznějšími rameny. Vysoký pas je zvýrazněn přepnutím tuniky pod žebry a tím je vytvořeno optické protažení figury. Mírně nalevo v dál hledí i tvář evangelisty opět v mírně zamyšleném či zasmušilém výrazu, kterému dominuje mohutné obočí s kořenem nosu. Rotaci celé postavy pak dotváří stejně kvalitně propracované vlasy a vousy jako u sv. Matouše, které jsou větrem hnány na jeho levou stranu. Na tento vítr, foukající přes záda evangelisty, odpovídá i draperie světcovy tuniky. Vzdouvá spodní volnější část haleny a efektně tak zapojuje do hry pravý spodní cíp. Zvedá také cíp rukávu levé ruky, čímž opět umocňuje pohyb celé figury. Jako u předchozí figury, i zde je vytržen světec uprostřed psaní či přemýšlení nad svým evangeliem, který drží svou levou rukou a má jej opřené o zdviženou pravou novou. Levou rukou ukazuje v dál, snad i zde měl dříve brk.

Jako protějšek svatému Lukáši můžeme brát svatého Jana [obr. 20]. Ten je zobrazen jako mladý muž s dlouhými svázanými vlasy s mírně až femininním vzhledem. Je také oděn do dlouhé, až k zemi splývavé haleny, kdy svou levou nohu má položenou na svůj atribut orla a o svou pravou se tak plně opírá. Také má knihu položenou o svou pokrčenou nohu a pravou rukou ukazuje v dál. Oproti tomu svou až spanilou tvář hledí nahoru za svým pravým ramenem. Mírně tak připomíná snad svatou Ludmilu z průčelí kostela. I zde umocnění rotaci do pravé strany světce umocňuje drapérie, především pak opět látka rukávu a cíp pod kolenem zdvižené levé nohy.

Velmi zajímavou a nejdynamičtější je postava svatého Marka. Skoro až taneční pozice mladého muže v jednoduché dlouhé haleně začíná také již v jeho postoji. I zde stojí svou pravou nohou v kontrapostu na zemi, zatímco levá je položena na lvovi. Koleno zde přitahuje ale ke své pravé noze dolů s maximálním vypětím. Tím je vytáhnut pravý bok výše. Na to je posazen hubený pás a útlá ramena a celá postava se tak natáčí i s mírně dozadu zvrácenou hlavou ke svému levému rameni. Tím vzniká velké lukovité prohnutí umocněné gesty levé ruky, která drží u těla rozevřenou knihu, a pravé, která ukazuje do strany. Celá postava tak reaguje na silný vítr, proti kterému se jakoby spodní část těla chce postavit a zatnout se, ale oproti tomu již horní část je tímto směrem větru unášena. To zvýrazňuje volně vlající dlouhý cíp šatu. Umocnění je patrné také v nepoměrně velkých rukách, nohou a knize, čímž máme pocit, že se od nás horní, subtilnější část opticky oddaluje, a tedy i zmenšuje. Postava Krista Salvátora je pak jistým vyvrcholením nejen věroučným, ale také ve formálních znacích, které jsme doposud poznali. Salvátor [obr. 19] je zobrazen ve dlouhé jednoduché splývavé sukničce. Kolem pasu a pod ramenem pak má přichycen plášť, který se v záplavě záhybů ztrácí a je tak zřetelný primárně při zadním pohledu. Stejně jako u evangelisty Jana, i zde je Kristus zobrazen ve velmi taneční pozici. Kontrapost na levé noze je skoro neznatelný, neboť svou levou nohu směřuje figura doprava ke své pokrčené odlehčené noze. Tím působí postava dojmem, že spadne, neboť nevidíme ani necítíme oporu. Na velmi vysoký pás navazuje drobný trup s nepoměrně širokými rameny a dlouhými rukama. Ježíšovo tradiční

zobrazení obličejů je pro nás specifické vysokým čelem a vypouklou mozkovnou, což bychom mohli srovnat s obličejovým typem u sv. Prokopa. Pravou rukou pak žehná a levou drží zemskou sféru, přidržující si o své tělo. Pohyb figury serpentiny je pak umocněn právě samotnou draperií, jejíž zvýrazněný odstávající cíp obíhá kolem téměř celé figury od nohou až k ramenům.

Stejně jako u soch venkovních soch, i zde jsou patrné znaky Bendlova sochařského projevu, především v cítění postavy a obličejových typů.

Oproti tomu socha svatého Jana Křtitele z vrcholu stříšky je zcela jiná. Jelikož se socha dochovala v torzálním stavu, posloužila k popisu starší fotografie z doby, kdy byla ještě na svém původním místě před sejmutím.

Sv. Jan Křtitel je v mírném kontrastu na své levé noze a pravá je vykročena stranou. Je zobrazen ve svém tradičním postoji, ve své levé ruce drží svou hůl s křížem na vrcholu a pravou ukazuje ke svým nohám k božím beránkům. Hlava je menší a mírně vytočená ke svému levému rameni. Účesem připomíná Salvátora, avšak dle fotografií nemá tak natolik vypouklé čelo jako figura Salvátora. Velmi realistické cítění těla a pláště, které vytváří velmi efektní záhyby, nám napovídá, že autorem, pokud se jedná o stejného, by mohl být ten stejný jako u kostelního vstupního portálu.

Hlavní oltář [obr. 15] je monumentální raně barokní edikulového typu. Sokly sloupů jsou pojednány jako modifikované hlavičky s rostlinným dekorem, který vytvářejí kartuše pro obrazy sv. Petra a Pavla, kde se dříve nacházely hlavičky andělů se zlatými křídélky. Hlavičky byly sejmuty a zůstala jen křídélka. Vysoké korintské sloupy pak vynášejí přerušované kladí, které je plné pouze nad hlavicemi sloupů. Sloupy tak vymezují centrální prostor pro původní oltářní obraz, který byl bohužel ukraden. U paty se nachází jednoduchý tabernákl se dvěma postranními nikami, které stylově odpovídají nikám u kazatelny. Vyřezávaný rám složený z výhradně palmet pro obraz zabírá prakticky celou plochu pole. Ve cviklech pole je umístěn rostlinný dekor. Z plného kladí nad hlavicemi sloupů prochází celou délkou pouze římsa, dekorovaná zavlnitostí. Římsa je proražena Kaplířovým erbem s hraběcí korunou. Tento erb zasahuje i do palmového rámu oltářního obrazu. Za korintskými sloupy se pak nachází trojice sdružených pilastrů se stejným dekorem hlavic. Po stranách se nachází mohutný boltcový dekor, který prochází celou výškou sloupů [obr. 16]. Je pojat v abstraktním rostlinném dekore s prvky ještě pozdně manýristického pobíjeného dekore a odpovídá boltcovému dekore stříšky a patky kazatelny. Ve středu nástavce se nachází Boží oko, které je umístěno pod segmentovým frontonem, jehož římsa je přerušena tímto Božím okem, a především hlavičkou putti s křídly ve tvaru akantu, který připomíná korunu. Tato přerušovaná římsa je pak nesena dvojicí pilířů, na které jsou ve tvaru herny aplikované andělčí hlavičky s rostlinným dekorem. Na vrcholu frontonu je umístěn jednoduchý kříž a po stranách dvě vázy s plameny.

Byť se jedná o architekturu bez, až na drobné výjimky, sochařské výzdoby, plně odpovídá architektuře kazatelny, a tudíž je můžeme vztáhnout k dílně jednoho a toho samého nám neznámého truhláře či řezbáře. Plně také odpovídá raně barokním architektonickým oltářům v černo-zlaté barvě a ve spojení se sochařskou výbavou průčelí, soškami na kazatelně a dalším vnitřním vybavením, pak můžeme rekonstruovat do dnešní doby ve značné míře zachovaný celek kostela se svým vybavením z 70.-80. let 17. století. Tento pohled je o to zajímavější, že zadavatelem byla ve své době velmi významná osoba generála Kaplíře ze Sulevic, který ve svých aspiracích o vyšší postavení a svou reprezentaci značně rozšířil také zámek v Milešově. Na exkluzivitu kostela dodává i fakt, že Kaplíř si výslovně přál, aby byl v tomto kostele pohřben. Tvoří tak svým významem protipól milešovskému zámku, který je postaven na nedalekém skalním výběžku. Významnosti tohoto kostela alespoň z pohledu stavebníka

odpovídá i již zmíněné provedení hlavního oltáře, který ještě vychází ze staršího typu oltáře s boltcovými křídly, ale ve své střední části reflektuje sestavu Cathedry Petri od Gianlorenza Berniniho z let 1647-1653 ve středním oválném okulu, kterému dominuje Boží oko. Samotný oltář si podmaňuje celý nevelký prostor kostela svými perfektně zvolenými proporcemi, které doslova zapadají do závěru kostela a tím si i okamžitě podmaní návštěvníka kostela.

První dva oltáře směrem k hlavnímu oltáři pochází také z doby výstavby generálem Kaplířem. Jedná se o oltáře Klanění Tří králů a Zvěstování Panně Marii, o čemž nás informují drobné štítky umístěné na vrcholu rámu s erby Zdeňka Kašpara Kaplíře ze Sulevic na pravé straně a jeho ženy na levé straně.

Oba oltáře jsou pojaty stejně. Jedná se o oltáře rámového typu, které jsou přímo až na těsno vloženy do mělkých výklenků. Tímto těsným vložím tak vzniká velmi zajímavé propojení architektonického rámování zdi, která plní funkci architektonizovaného retáblu a plastického štukového dekoru, která pak zastupuje v tomto rámování dekorační složku. I v tomto pojetí se v mnohém skví vysoká kvalita umělce i celkového výtvarného konceptu. Rám samotného oltáře je tvořen velmi bohatými plastickými akantovými řezbami, které nesou také drobné kvítky a na samotném vrcholu pak také jisté plody podobné hroznům vína. Zcela ve vrcholu rámu jsou pak umístěny samotné erby.

Zámek

Zámek Milešov se tyčí na vrcholu skaliska v centru stejnojmenné vesnice. Přístup k zámku je vymezen předpolím, který snad původně plnil úlohu čestného dvora. Do něj se pravděpodobně již dříve vstupovalo ze strany od přístupové cesty z vesnice. Z jedné strany je boční část tohoto dvora vymezena hospodářskou budovou s arkádou a skalním výběžkem, kde původně stála středověká věž. Ze strany druhé je umístěna další podlouhlá hospodářská budova a následně stěna s nikou a sochu Neptuna [obr. 21]. Tato obě boční nižší křídla pak přiléhají k samotnému zámku, který se se svou vstupní, zároveň ale i zahradní fasádou a reprezentativním schodištěm orientuje právě do tohoto prostoru a vytváří tak prostor jakéhosi čestného dvora.²⁵⁶

Indikační skica z roku 1843 a mapy Stabilního katastru nasvědčují tomu, že byl přístup k zámku komponován jako ozdobná zahrada, jak můžeme sledovat například na zámku v Libochovicích.²⁵⁷ Oproti Liběchovicím je ale zámek v Milešově otevřen do zahrady jen jedním křídlem, které tak splní zároveň zahradní i reprezentativní vstupní funkci. Jak se dozvídáme z pozdější Hrzánské přestavby, ze samotného čestného dvora a komponované zahrady před zámkem se volně pokračovalo do ovocné zahrady na ose hlavního zámeckého průčelí. Komponované zahradě nasvědčuje také jedna z nik ohradní zdi, ve které se zachovala socha Neptuna. Akt boha moří v silném kontrastu plně reaguje na niku, do které je vložen, svým pravým loktem opřeným o římsu niky, což svědčí o svém původním umístění v tomto prostoru. Architektonický rámec niky a vztah sochy k nuce je identický s těmi na vstupní fasádě místního kostela. Jediným do dnešní doby zachovalým²⁵⁸ atributem Neptuna je delfín u jeho nohou, který ocasní ploutví zahaluje intimní partie sochy boha moří. Neptun s největší

---

²⁵⁶ Dle mého názoru byla tato komponovaná zahrada založena spolu se zámkem ještě v 60.-70. letech dle původního plánu. Oproti tomu se Kamil Podroužek domnívá, že byla zahrada upravena v rámci dokončování cour d'honneur na místech původních starších staveb a zbořených hradeb až za Jana Leopolda a Zikmunda Hrzána-Kaplíře – Viz Podroužek – Leibl (pozn. 38), s. 154.

²⁵⁷ Viz <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=LIT318018430> vyhledáno dne 6.6.2021.

²⁵⁸ Pravděpodobně měl ve své levé ruce tradiční trojzubec, jak ukazuje postavení sochy a paže.

pravděpodobností nebyl původně jedinou sochou v této zdi, jak tomu nasvědčují dvě okolní mělké niky.

Tělo boha je pojata velmi naturalisticky a sochař nám zde ukazuje svou skvělou znalost lidského těla, kterou demonstruje především na jistě stavěné a realistické muskulatuře. Dynamiku sochy nacházíme ve výrazném kontrastu, ve kterém vzniká až typické lukovité prohnutí těla sochy, které pozorujeme také u soch v nikách kostelního průčelí. Stejně tak i zde jsou do protipohybu vložena ramena s pažemi s tušenými výraznými gesty a hlavou. Ta typově navazuje na sochy sv. Vojtěcha a Prokopa ve výrazném kořenu nosu, a především pak realisticky provedeném vousu, s jehož jednotlivými loknami si pohrává vítr.

Hlavně svým tělesným utvářením a výrazně vybočeným kontrastem upomíná na Kitzingerovy sochy z děčínským zámeckých zahrad, konkrétně sochy Hefaista a Chrona z roku 1679. Oproti děčínským zakázkám zde ale vidíme znatelný posun od jisté dvojdimenzionální plošnosti k většímu citění objemu těla. Na základě podobností s děčínskými sochami a také typu hlavy můžeme tuto sochu také připsat dílně rodiny Kitzingerů a datovat kolem roku 1680, kdy vznikaly obě zakázky pro děčínské Thuny.

K hlavnímu vstupnímu portálu do zámku vede dvojramenné schodiště se sochařským osazením. U pat každého z ramene se nachází na soklech sedící lev s kartuší a erbem. Stejná dvojice lvů se také nacházejí na vrcholu tohoto přístupového schodiště u samotného vyvýšeného vstupu do zámku. Mohli bychom zde spatřovat odkaz na patriotismus české šlechty, kdy lev symbolizuje příslušnost ke Království českému. Stejně jako u ikonografického programu vstupní fasády portálu s výběrem světců odkazujících k pražské katedrále sv. Víta, i zde je tedy český odkaz silný a svědčí o zadavatelově osobní orientaci a smýšlení. Na pravé straně schodiště se dnes nachází jedna koule a jedna váza, na levé straně se již tyto doplňky nedochovaly. O tom, zda se jedná o původní umístění si nejsme zcela jisti.²⁵⁹

Zajímavé je, že na všech čtyřech erbech, které drží samotní lvi, se nachází pouze erb rodiny Ledebourů. Jedná se o zvláštní situaci, neboť takto pregnantně zobrazit pouze jeden erb není zcela obvyklé. Zpravidla je takto spíše zobrazován například erb majitele či zadavatele uměleckého díla a jeho manželek či jiných příbuzných.²⁶⁰ Dle mého názoru se tedy jedná až o druhotný zásah z doby vlastnictví Ledebourů (po roce 1846). Mnohem reálnější se mi jeví varianta původního osazení již za generála Kaplíře. Jeho erb by následně doplňovaly další erby jeho tří žen – Anny Ludmily Bukovanské z Bukova, Anny Kathariny Hoyos a Anny Theresie Cukrové z Tamfeldu. Tato okázalá forma reprezentace by snad mohla souviset s kariérním vzestupem Zdeňka Kašpara Kaplíře, který byl povýšen do hraběcího stavu 20.11.1674²⁶¹ a následně 5. 2. 1676 pak povýšen také do stavu říšského hraběte. Sochy lvů, které jsou nyní umístěné na schodišti, by měly být kopie z 80. let minulého století, a proto nemůžeme zcela s jistotou zhodnotit jejich původní podobu a zda například nemohly být erby druhotně přetřesány.²⁶²

---

²⁵⁹ Oproti v literatuře převažujícímu názoru, že bylo se schodištěm v této podobě počítáno již během Kaplířovské novostavby, se objevuje také názor, zda není schodiště dodáno až druhotně.

²⁶⁰ Například při osazení čtyř soch lvů s erby Maxmiliána Thuna a jeho tří žen v Děčíně.

²⁶¹ Původní erb byl obohacen o tři korunované turnajové přilby s klenoty nad erbem. Ten byl obohacen o centrální pole s dvouhlavým rakouským orlem a vedlejší o orlí křídla červeně a bíle šachované. Kaplířův celý titul byl vskutku působivý – tajný rada hornorakouský, přisedící vojenské rady dvorské, nejvyšší polní zbrojmistr, generální polní komisař a nejvyšší čili majitel pluku, pán na Milešově, Medvědicích, Chobolicích... první hrabě Kaplíř – viz. Čapek (pozn. 76), s. 9-10.

²⁶² Originály by se měly nacházet ve sklepení zámku. Za tuto informaci děkuji panu Martinovi Brůžovi.

Lvi sedí na svých zadních a ve svých tlapách drží erb. Obličejový typ je překvapivě zobrazen na svou dobu velmi realisticky s rysy šelmy, která cení své tesáky [obr. 22.]. S anatomickou přesností je viděna na zádech páteř, která vystupuje přes celá záda a je přepásána vlnícím se ocasem. Především detailně je opět pojata hříva, spíše tesána jako kudrnaté vlasy. Zajímavou paralelou je také pojednání samotného štítu či kartuše, které lvi nesou. Ve svém typu se velmi podobají erbu sv. Václava z průčelí milešovského kostela. Opět se ale problematickým jeví, že se jedná o kopie a jelikož originály neznáme, nemůžeme se zcela spoléhat na popisy soch dle kopií.

Na samotném schodišti se také zachovala jedna koule a jedna váza. Kouli není možno slohově blíže identifikovat, ale co nám v tomto ohledu může pomoci jsou podstavce těchto dvou doplňků. Nejedná se o klasický čtvercová podstavec, ale svými zploštělými rohy připomíná starší předlohy, které by snad také mohly odkazovat k dataci z doby za Kaplíře.

Vstup do samotného zámku je orámován edikulovým portálem s masivní prstencovou bosáží na nosných polosloupech. Bosy horizontálně probíhají srostlicí bočních pilastrů s předstoupenými polosloupy až do samotného portálu, kde vytvářejí klenáky. Hlavní klenák je vytesán ve tvaru obličeje divého muže, odpovídající ještě manýristickým předlohám. Stylově s hlavním klenákem také souvisí další dvě konzoly, které jsou posazeny poměrně neuměle a vlys polosloupu a přerušují tak římsu portálového kladí. I tyto konzole jsou pojaty jako masky divých mužů s antropomorfovanými prvky. Na celém portálu je jistě nejzajímavějším kamenicko-sochařské provedení střední konzoly s maskaronem, který zobrazuje mužskou tvář. Doposud není zcela jisté, z jaké doby tento maskaron pochází.²⁶³ Zajímavou je ale podobnost s putti z kostelního portálu a také s maskarony se tvářemi divých mužů. Stejně jako u divých mužů, i zde je samotná hlava „posazena“ na pásku, která se do sebe zavíjí a přechází do mušle. Právě tato mušle, na kterou je posazena samotná hlava, je použito také u putti na kostelním portálu. Na tyto při zmíněné konzoly je pak posazen dynamicky utvářený balkon přístupný z prvního patra.²⁶⁴

Na centrální ose na portál s balkónem je ve frontonu usazen s andílky znak rodiny Ledebourů [obr. 23], kteří panství Milešov získali v roce 1866. Ani zde si nejsme zcela jisti, zda se jedná o původní umístění erbu. Dva andělci podpírají ze stran velký korunovaný znak, který je ovíjen monumentálním a organicky tvořeným akantem. Nad samotnou korunou vyrůstá z akantu, které vytvářejí andělčí křídla, hlavička putti. Jedná se o uměleckou práci nesporně velmi vysoké kvality. Především postavičky andělků a jednotlivé detaily jako prsty na ruce a nohou poukazují na mramorářské školení autora. Silné podobnosti nacházím s výše popsaným portálem místního kostela a také se sochařsky zpracovaným nástavcem krbu v zámku. Nejen ve velmi organickém zpracování akantu, ale také v samotném principu, jak je toto sochařské dílo vystavěno. Dva andělci-štítonoši zde, stejně jako u kostelního portálu, nedrží samotný erb ani kartuši, která je formována akantovým vzorem, ale přidržují klenot erbu, tedy hrabčící korunu. Koruna je zde, stejně jako u kostelního portálu, zpracována jako nákladná a velmi detailně vyhotovená čelenka, jejíž lilie přechází do vzoru naturalisticky provedených akantů. Vzory takto kvalitní práce musíme hledat v jedné ze středoevropských sochařských dílen, které mohly tento přístup k soše přinést přímo v Itálii. Podobnosti sledujeme například s andílky držící erb nad rozeklaným frontonem v Capella Barberini v kostele S. Andrea della

---

²⁶³ K tomu nám podává bližších informací Luksch. Ten maskarony s tvářemi divých mužů označuje za tváře Turků. Prostřední konzole s hlavou muže je pak prý novější, vytvořená až za restaurování a s tím i nevhodně vyměněna část římsy. - Viz Luksch (pozn. 15), s. 441.

²⁶⁴ Ani zde si nejsme zcela jisti, zda se jedná o původně zamýšlenou podobu z doby Kaplíře ze Sulevic. Dle Petra Macka se jedná o původní prvek, který zcela vybočuje ze základní linie zámecké tvorby Antonia Porty. Oproti tomu je Kamil Podroužek názoru, že se jedná o mladší architektonickou přestavbu snad za Hrzánů z Harasova.

Valle z první čtvrtiny 17. století od Pietra či Gianlorenza Berniniů.²⁶⁵ I v tomto případě nám možné východisko nabízí sochařská dílny rodiny Böhme, avšak nyní již představitel druhé sochařské generace Johann Heinrich starší. Oproti hlavičkám putti z pilastrů kostela, které jsou v mnohém podobné dílu Johanna Böhmeho, obličejový typ těchto andílků ze zámecké fasády spíše poukazuje právě na tvorbu jeho syna Johanna Heinricha. Setkáváme se zde s mírně zamračenými obličejí a naducanými tvářemi s pár vlásky na hlavě. Právě takto tesal své putti v mramoru a alabastru Johann Heinrich Böhme. Již Sigfried Asche si všiml jeho uměleckého čerpání ze dnešního Holandska a mnohé podobnosti shledal také s dílem bratří Duquesnoyů v Ghentu.²⁶⁶ Pokud je můj předpoklad správný a jedná se původní kartuši s erbem, která byla následně v 19. století přetesaána, můžeme předpokládat, že pokud se Abrahám (I.) Kitzinger vyučil u Johanna Böhmeho ve Schneebergu, mohl se jeho syn vyučit v té samé dílně, kterou ve stejném městě vedl od roku 1667 jeho syn Johann Heinrich.²⁶⁷ Dle mého názoru bylo toto dílo umístěno jinde, pravděpodobně v částečně krytém, a ne zcela disponovaném prostoru pravděpodobně niky nebo vnitřního nádvoří zámku. Tomu by odpovídala velmi vysoká kvalita zachování samotného díla. Oproti mírnému opotřebení materiálu v horní polovině díla, je spodní polovina zachovaná zcela dokonale.

Na této střední ose až zcela u samotného vrcholu vstupní fasády zámku je pak jistě také druhotně umístěn další, byť menší kartuše, tentokrát s erbem Zdeňka Kašpara Kaplíře [obr. 24]. Stylově opět plně odpovídá produkci umělců pracujících pro Kaplíře. Především pak pojednání koruny má paralely v koruně umístěné na frontonu místního kostela. Oproti tomu je ale kartuše jiná, ještě v mnohém sledující starší předlohy ve svém penízkovém ornamentu. Co je ale důležité, je drobný motiv u paty samotné kartuše. Jedná se i zde o drobný motiv snad divého muže či maskaronu, ve kterém jsou mimo fyziognomických proporcí patrné i takové detaily jako jsou pěstěné kníry. I tato kartuše byla jistě, už kvůli svým drobným proporcím, umístěna původně na jiném, nám blíže neznámém místě.

Sloupové vstupní hale vévodí monumentální mramorový krb, který je zakončen rozeklaným frontonem. Krb s nástavcem se původně nacházel v Rytířském sále. Na střední část frontonu je umístěn znak s již povýšeným erbem²⁶⁸ hraběte Kaplíře a na bočních částí dosedají štítonoši zobrazení jako andělé-fámy, kteří na erb odkazují svými gesty [obr. 25]. Ve své koncepci a v základním schématu je tento sochařsky pojatý nástavec krbu velmi blízký sochařskému provedení portálu kostela.²⁶⁹ Na částech frontonu posazené fámy, které jsou pojaty totožně a liší se pouze v atributech a detailech, jsou vytočeny do stran, hledící na příchozí návštěvníky. Obě svými rukama ukazují na bohatým pobíjeným dekorem pojatý kaplířský erb, který je usazen ve vrcholu celé skupiny.

Jak již bylo řečeno, jsou figury štítonošů pojaty jako fámy s atributy palmové ratolesti a maršálské hole, tedy odkazy na vojenskou kariéru hraběte Kaplíře. Maršálská hůl, dar císaře hraběti umístěná následně v kostele sv. Antonína Paduánského, a palmová ratolest, odkaz na

---

²⁶⁵ Rudolph Wittkower, *Bernini: The Sculptor of Roman Baroque*, New York 1997.

²⁶⁶ Viz Asche, *Drei Bildhauerfamilien* (pozn. 246), s. 55.

²⁶⁷ *Ibidem*, s. 49.

²⁶⁸ Jak si všiml Fr. M. Čapek, zdejší erb se oproti tomu z kostelního průčelí liší. Štít s jednotlivými částmi a dělením je stejný, ale chybí zde korunované přilby s klenoty. A také jednotlivá erbovní pole jsou v jiném pořádku. Z toho Čapek soudil, že by erb mohl vzniknout v období mezi 1674-1676, tedy mezi povýšením do hraběcího stavu a povýšením do stavu říšského hraběte. Viz Čapek (pozn. 220), s. 43.

²⁶⁹ Na což správně odkazuje již František Mareš, kdy klade ve své publikaci fotografie krbů a kostelního portálu vedle sebe.

vojenské vítězství, poukazuje na úspěšné hájení Vídně proti Turkům v roce 1683. Na tomto základě tedy můžeme datovat sochařskou práci po roce 1683.

Jedná se o velmi promyšlený ikonografický celek osobní reprezentace, který vévodí celé vstupní jinak pouze základně členěné hale. Orientaci právě na tento středobod celého prostoru zvyšuje i použití materiálu velmi kvalitního červeno-bílého žilkovaného mramoru pro samotný krb s frontonem a zářivě bílý mramor či jeho napodobenina boloňskou křídou pro sochařské osazení. Návštěvník je zvaný mužskými fámami, aby shlédl vojenské úspěchy majitele zámku i panství.

Shodně s portálem místního kostela jsou okřídlené postavy fám-štítonošů zobrazeny jako mladí andělé s antikizující tunikou a účesem. I zde je charakteristický způsob posazení na části frontonu a silně realisticky cítěná figura. Velmi detailně probraná křídla vyvolávají otázku, zda byla shodně křídla umístěna také na štítonoších na kostelním portálu. Přesto oproti štítonošům na kostelním portálu zde cítíme mírnou topornost v držení těla a odění postav. Dle mého názoru i tyto sochy vznikly v dílně mistra kostelních štítonošů, tedy pravděpodobně Abraháma Kitzingera, na které v mnohém odkazují, ale byly vytvořeny pravděpodobně pomocníkem či tovaryšem. Mírně odlišné formě odpovídá i provedení samotného štítu. Oproti velmi naturalisticky palmetám rostlinného dekoru na kostelním průčelí, je zde zastoupen typický, ještě pozdně manýristický pobíjený rollwerkový boltcový dekor.

Za zmínku jistě stojí prostor tzv. Zimní zahrady umístěné v samotné budově zámku.²⁷⁰

V suterénu, tedy pod reprezentačními prostorami vstupního vestibulu, kaple, jezdeckého schodiště aj., je v jihovýchodním křídle, tedy pod prostorami knihovny a přijímacího salonu, umístěna prostorná oválná místnost, ve které je v hluboké nische umístěna kašna [obr. 27]. Tato kašna je tvořena několika stupni uměle tesané skály, spodní má podobu mušlovitě pojaté mísy²⁷¹, která je přisazena ke skále, ve které jsou nad sebou následně vloženy další dvě oválné půlkruhové široké „římsy“, které jsou otesané ve stylu skládané draperie, které tak vytváří jakési balkónky. Zcela na vrcholu je pak umístěna vrcholová váza. Na tuto centrální osovou kompozici navazuje štuková výzdoba konchy samotné niky v čele s hlavou delfína, která je vložena do bohaté několikadílné mušle. Na to navazují také probrané boční stěny niky s vykrojenými částmi konch také s mušlemi.

Dle mého názoru se nacházíme v prostoru původní grotty či sala terreny²⁷², které se vázala s prostorem tušené komponované zahrady v samém prostoru před zámkem, o které jsem se zmiňoval u sochy Neptuna.²⁷³ Je také zřejmé, že naproti této kašně byl hlavní zamýšlený vchod, který byl druhotně zazděn a do něj umístěn drobný světlík. Oproti takto ranému vnoření již do doby Zdeňka Kaplíře ale mluví současná podoba interiéru. Ten byl, jak se dozvídáme z kartuše, roku 1772 přestavěn do dnešní podoby s dalšími úpravami v mladší době.²⁷⁴ Také železné skruže, které jsou do jednotlivých balkónů fontány umístěny, svědčí o druhotné úpravě a snad i možném opětovném sestavení. Tomu by odpovídala i novější váza umístěná u vrcholu fontány.

---

²⁷⁰ Za upozornění děkuji panu Martinu Brůžovi.

²⁷¹ Podobné utváření mísy především se spodním dekorem velkých kapek vidíme v soudobé pražské produkci – například červeno-mramorová spodní místa kašny předsálí refektáře v jezuitské koleji Klementina, snad od J. J. Bendla.

²⁷² Poprvé byla sala terrena zmíněna, avšak bez žádného bližšího hodnocení v rozšířené verzi publikace o Milešově z roku 2018 v souvislosti se svými štuky – Viz Pátek (pozn. 39), s. 183.

²⁷³ Oproti tomu K. Podroužek a V. Honys jsou toho názoru, že se jednalo o oddělenou malou parterovou zahradu (Kamil Podloužek, Vít Honys, Štuková výzdoba interiérů zámku v Milešově, in Pátek (pozn. 39), s.173-200, s. 183.

²⁷⁴ *“Hier wird ein felsan ausgebaut(?) und neu erbaut 1772“*

Zdá se mi tedy pravděpodobné, byť doposud nepodložené, že dnešní hospodářské stavení, které přesně přiléhá na hranu samotné zámecké budovy, mělo původně zcela jinou, jistě mnohem reprezentativnější podobu a pravděpodobně nemuselo ani takto přiléhat k zámku a mohlo být průchozí do zadní části zahrady, právě kudy se přicházelo k zámku a také kde byl umístěn vstup do sala terreny, která je částečně zapuštěná do země. Jednalo se pravděpodobně o stavbu pavilónového typu s arkádami, kterými se procházelo na čestný dvůr a které byly posléze zazděny. Spolu s kašnami a ohradní zdí se sochu boha Neptuna by celý přední prostor zámku vytvářel komponovanou okrasnou zahradu, která mohla v mnohém využívat také svého umístění na skále s výhledem na okolní krajinou a na kostel založený Kaplířem či zříceninou nedalekého hradu – spolu s již zmiňovaným budováním zámku ve stylu „palazzo in fortezza“ se nabízí srovnání například s nedalekým a v té době přestavovaným zámekem v Děčíně či v otázce komponovaných zahrad s Libochovicemi.

Nejsme si zcela jisti, zda i tato kašna může být spojitelná s dílem Kitzingerů, přesto toto dílo svědčí o velmi vysoké úrovni kamenicko-sochařské práce s jasnými odkazy na italské barokní kašny, které se objevovaly v Římě i předměstských vilách, které byly navštěvovány i střeoevropskými šlechtici.

Druhotně byl v Milešově přenášen také jiný erb spolu s částí ostění. V dnešní době se nachází zazděný ve zpevňovací zdi rybníka pod skálou „Starého zámku“ [obr. 26]. Kdy a odkud se tento jistě erb nad vstupem dostal právě do této situace je nám neznámo. Zajímavou se jeví hypotéza Martina Brůži, který navrhuje, že se snad nacházel na ohradní či hradební zdi dělící zámek od zbytku vesnice v místech dnes již zaniklého příkopu, jak jej můžeme vidět na svatojiráském urbáři.

Přes svou již torzálně dochovanou podobu zde tušíme podobné kvality a typ erbů, se kterými jsme se již setkali a výše také jsem také popsal. V oválné kartuši, která je rozdělená na tři pole také s původní barevností, se nacházel erb Hrzánů z Harasova, který je rámován snad vejcovcem po celém obvodu. Přes ten vybíhají v několika místech akantové rozviliny, především pak v horní polovině vytváří několik mohutných volut, na kterou je posazena hraběcí koruna.

Pod touto ozdobnou kartuší je uměle přidána voluta s letopisem snad 1768 (?).²⁷⁵ Bohužel blíže nedokážeme ani o tomto náročně provedeném díle v tuto chvíli říct.

Mariánský sloup na Mírovém náměstí v Litoměřicích

Mariánský sloup, vystavěný mezi lety 1680-1685, na dnešním Mírovém náměstí v Litoměřicích se dostal do popředí zájmu badatelů ve 30. letech 20. století. Vedle až do 21. století Vinzenze Lusche nepublikovaného strojopisu Soupisu památek litoměřického okresu²⁷⁶, byl vydán také článek E. Doneka²⁷⁷ a v litoměřických novinách článek od Heinricha

---

²⁷⁵ Bohužel je letopočet velmi špatně čitelný a nachází se přímo nad vodní plochou, a proto není zblízka přístupný.

²⁷⁶ Viz Luksch (pozn. 15) s. 371.

²⁷⁷ Viz Donek (pozn. 13), s. 92-95.

Ankerta.²⁷⁸ Z hlediska slohového byl spíše negativně zhodnocen tento sloup Mojmiřem Horynou²⁷⁹ a tento názor se následně promítl částečně i do novější literatury.²⁸⁰

Na starší topografické poznatky bylo navázáno až v roce 2012 knihou *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji*.²⁸¹ Dosavadní známé informace o mariánském sloupu byly právě v této studii rozšířeny o velmi detailní archivní výzkum. Právě zde se dočkal tento mariánský sloup posledního souhrnného uměleckohistorického zhodnocení. Kateřina Adamcová oproti Mojmiřu Horynovi hodnotí sochy Abraháma Kitzingera pro tento sloup velmi kvalitně a „...kompoziční i modelační řešení ... překračuje úroveň běžnou v daném regionu a realisticky podané postavy bendlovského stříhu oživuje berniniovsky dynamickým rozvrhem draperie.“²⁸²

Na tuto studii navázal a rozšířil Pavel Zahradník, autor archivních rešeršů i v předešlé studii, v katalogu k výstavě *Sancta Maria. Mariánská úcta na Litoměřicku* z roku 2020.²⁸³

Po ničivém moru v českých zemích v letech 1679-80 se rada města Litoměřice rozhodla v srpnu roku 1680 vystavět sloup jako poděkování Panně Marii za ukončení této ničivé epidemie. Během podzimu pak město jednalo s biskupskou konzistoří o povolení, které bylo následně uděleno. Po dalších úředních záležitostech byly základy sloupu kopány od února 1681 a základní kámen byl položen dne 13. dubna 1681 samotným biskupem Šternberkem.²⁸⁴ Architektonickým řešením byl pověřen architekt Giulio Broggio, vytesáním architektonických částí kameník Ambrosio Walde a sochařskou výzdobou milešovský sochař Abrahám Kitzinger, kterého máme v písemnostech města zachyceného již několikrát.²⁸⁵ Sloup byl kompletně osazen patrně do roku 1685 a následně 14. dubna 1686 vysvěcen.²⁸⁶

Následně byly sochy v letech 1834-35 a 1873 opravovány z peněz litoměřických měšťanů. Socha Panny Marie byla snad opětovně pozlacena.²⁸⁷ Důkladné restaurování bylo následně provedeno roku 1937. Díky důkladnému popisu²⁸⁸ se také dovídáme o stavu soch. Sochy byly důkladně očištěny a doplněny detaily soch, které během předchozí doby upadly či zvětraly. Bylo také upuštěno od dalšího zlacení sochy Panny Marie.

V roce 1949 bylo dokonce uvažováno o zboření mariánského sloupu a nahrazení ho pomníkem prezidenta Gottwalda.²⁸⁹ Následně mezi lety 1990-92 byly sochy sejmuty a

---

²⁷⁸ Heinrich Ankert, Die Pestsäule oder Marienstatue in Leitmeritz, in: *Leitmeritzer Zeitung* 1937, č. 90, 6. srpna, s. 6.

²⁷⁹ Viz Horyna (pozn. 24), s. 143 - „Příslušník druhé generace Abrahám Kitzinger ... osadil (sloup) strnulými, schematickými postavami, v nichž jednotlivé ozvuky Bendlova sochařství jsou aplikovány jen povrchně.“

²⁸⁰ Pavel Preiss, *Václav Vavřinec Reiner. Dílo, život a doba malíře českého baroka*, díl I., Praha 2013, s. 134.

²⁸¹ Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27), s. 517-531.

²⁸² Idem, s. 37-38.

²⁸³ Viz Zahradník (pozn. 40).

²⁸⁴ O přesném datu položení základního kamene panují stále jisté neshody. Viz Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 24) s. 518

²⁸⁵ Viz Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27) s. 517-520.

²⁸⁶ Idem s. 521.

²⁸⁷ Oproti tomu nás například informuje soupis soch náležící k farnosti kostela Všech svatých z roku 1835, že byla socha natřena stříbrně „*Verzeichniss allen in Kirchsprengel zu Leitmeritz bestehenden...*“ – „...*diese Statue ist silberfarb ausgestrichen, von Sandstein...*“ – SokA Litoměřice, fond Děkaný úřad Litoměřice, karton 59, inv. č. 395, nepag.

²⁸⁸ Publikované v Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27) s. 522.

²⁸⁹ Idem s. 526.

restaurovány. Pomocí tečkování byly vytvořeny kopie a ty umístěny následně na původní architekturu sloupu.²⁹⁰ Originály soch v majetku města Litoměřic jsou dnes umístěny v kapli sv. Jana Křtitele v Litoměřicích.

Na vyvýšeném podiu s několika stupni je umístěn podstavec sloupu. Na jeho architektonicky zvýrazněných rozích jsou umístěny sochy sv. Františka Xaverského, Rocha, Šebestiána a Felixe. V samotném podstavci je v nice umístěna socha sv. Rozálie Palermské. Na vrcholu samotného korintského sloupu, který navazuje na druhou etáž podstavce, je umístěna Panna Marie Immaculata. Kompozice mariánského sloupu je veskrze klasická. Všichni čtyři světcí umístění pod patou sloupu jsou ochránci proti moru.²⁹¹ Volba svatého Felixe nebyla náhodou, jak nás o tom zpravují i archivní zdroje, neboť ostatky tohoto světce byly v roce 1676 převezeny z Říma a svatý Felix se tak stal jedním z patronů litoměřické diecéze.²⁹² Právě na následky převezení ostatků sv. Felixe si Abrahám (II.) zvolil jako své druhé jméno právě Felix. Archivní zdroje nás také informují o úmyslu již z doby výstavy, aby byl sloup „...na vděčnou jistou památku na způsob pražského sloupu (mariánský sloup na Staroměstském náměstí) postavit jsme slíbili...“²⁹³ Právě po morové ráně v roce 1680, kdy se budovalo mnoho mariánských a dalších děkovných sloupů spíše na českého venkově než v přímo v Praze²⁹⁴, sloužil často pražský morový sloup na Staroměstském náměstí jako jistý vzor.

Stejně jako sochařské osazení milešovského kostela, můžeme i sochy mariánského sloupu v Litoměřicích rozdělit na několik stylově odlišných skupin.

Jezuitský misionář sv. František Xaverský [obr. 31] je zobrazen v řádovém rouchu, ve své levé ruce drží planoucí srdce a pohledem se upírá vzhůru k Bohu.

Celková stavba těla opakuje milešovské sochy sv. Vojtěcha a Prokopa. Mírný kontrapost a vysoký, drobný pas je usazen na dlouhé silné nohy. Na drobný hrudník jsou pak posazena široká ramena zakrytá svrchním dílem řádového roucha. I pojednání oděvu odpovídá výše jmenované skupině. Jemná látka se velmi realisticky řasí do jemných volánů a jasně definuje

---

²⁹⁰ Bohužel kopie v současné době stojící na Mírovém náměstí zcela neodpovídají svou kvalitou originálům uchovávaných v kapli sv. Jana Křtitele. Snad i kvůli tomu si vysloužily negativní hodnocení v odborné literatuře.

²⁹¹ Takto bylo i uvažováno o výzdobě již v samotné době výstavby – „...chistati se poczal geden pobozny Colossum a naniem obraz Blahoslawene Plodiczky Bozi, jako y gynych niekterych nassich Patronuw w Czas Moru Wprostied Rynku w Kral. Miestie Lytomierziczych...“ SOKA Litoměřice, fond Archiv města Litoměřice, kniha sig. I B i 19, 501v-502r.

²⁹² Viz Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27) s. 518. V originálu „...so haben wier unter andern des heiligen blut Zeigers Felixi sals welchem wier zu dießem Ende unlängst vor ein heiligl. Patronum erwöhlet “ SOKA Litoměřice, fond Archiv města Litoměřice kniha sig. I B i 19, 180v-181v.

²⁹³ „...na wděcznau gystau Pamatku na spusob Prazsky Columni postawyti gsme se zaslybyli...“ SOKA Litoměřice, kniha sig. I B i 19, 508r-508v. a „...když gsme ted kopati poczaly pokawadzby taz prophana Columna cassirowana nebyla, protestirowati raczi. Zte prziczini W. W: hrabl. Excell. a Mti ponizenie poslussnie prosyme ze pro spiessnigssi skutku a slybu tohoto Uczinieneho fedrungk /: gsauce beztoho gedno takowe na spusob jako w Starem Mestie Prazskem misto W Rathausu/: ten w prostrzed Rinku stogiczzy zohledu wyzdwyzeni takowyho Colossu Milostiwe Cassitowati powolyti Raczi...“ SOKA Litoměřice, fond Archiv města Litoměřice kniha sig. I B i 19, 501v-502r

²⁹⁴ Kateřina Adamcová – Pavel Zahradník, *Mariánský sloup na Hradčanském náměstí*, Praha 2017, s. 47.

pokrčenou pravou nohu. Jako u sv. Vojtěcha, i zde svrchník z tlustší a tvrdší látky akcentuje ramena.

Obličejový typ je jistou syntézou s klasickým kitzingerovským typem širokých mandlových očí a propracovaných kučeravých vlasů a tradičním zobrazením sv. Františka Xaverského.

Zajímavé je také gesto pravé ruky, kterou si světec klade na svou hrud', což supluje také druhý světcům atribut, tedy krucifix s tělem Ukřižovaného.

Na originálu sochy můžeme pozorovat mnoho detailů jako je pás látky zvýrazňující úzký pas, který je zavázán na mašli či růženec, uvázaný také kolem pásu.

Mnohem dynamičtější je socha sv. Felixe [obr. 30]. Jeden z patronů litoměřické diecéze sv. Felix ze Sutri, horlivý kazatel křesťanské víry a kněz, je zobrazen v podobě sv. Felixe, mučedníka a římského vojáka.²⁹⁵ V kontrapostu stojící s vykročenou levou nohou držel původně v levé ruce již neznámý atribut, snad kopí.²⁹⁶ Dynamickým okamžikem je gesto pravé ruky, která se, částečně uvázaná pláštěm, dotýká svého levého stehna. Vytváří tím velmi efektní pohyb figury serpentiny. Typem postoje i oděvem socha v mnohém odpovídá sv. Vítovi z Milešova.

Přes spodní tuhou suknicí s až mechanicky členěnou drapérií přiléhá na světcovo tělo antikizující zbroj římského vojáka. Obzvláště detailně je pojat krunýř s motivy rostlinných palmet zavíjejících se do boltců. Překrásně je vytesán také chránič ramen se lvím motivem. Krunýř je částečně zakryt pláštěm, který je uvázan uzlem na světcově levém rameni. Jelikož plášť velmi těsně obkresluje světcovu pravou paži a ta plášť až napíná, vzniká velmi dynamické gesto podobně jako u sochy sv. Ludmily.

Bohužel se nám nezachoval atribut hořící hranice, která při pohledu na ostatní detaily sochy musela být také velmi kvalitně propracována.

Bez povšimnutí nesmí zůstat personifikované rysy obličeje, který hledí vzhůru k Bohu. Oproti idealizovanému sv. Šebestiánovi a až kitzingerovskému sv. Rochovi je podoba sv. Felixe velmi specifická. Již až tradičně dlouhé kadeřavé vlasy lemují obličej s mandlovýma očima a drobnými rty v jistém náznaku úsměvu v široké spodní čelisti.²⁹⁷

Nejen v základním schématu je sv. Felixovi velmi podobná také socha sv. Rocha. Opakuje se zde rozvržení kompozice těla, kdy v kontrapostu natáčeající se za ke své pravé noze jde do protipohybu vytočení ramen opačným směrem díky gestu jeho pravé ruky, kterou si ukazuje na svou odhalenou levou nohu s morovým vředem.

I spolu s tímto gestem je svatý Roch zobrazen tradičně. Oděn v poutnickém rouchu se svatojakubskými mušlemi a kloboukem a doprovázen věrným psem, který mu dle pověsti donášel jídlo.

Díky dobré zachovalosti sochy můžeme vidět vskutku velmi kvalitní propracování drapérie. Svatý Roch [obr. 32] je oděn do jednoduché dlouhé suknice, přes kterou má přehozený svrchní plášť. Draperie suknice je velmi realistická, plně vykresluje materiál látky.

Obličej sv. Rocha odpovídá stylu kitzingerovských milešovských soch. Tvář s velmi výrazným až vypouklým čelem je doplněno výrazným nosem a kořenem, který je spojený s obočím a

---

²⁹⁵ K podobné záměně došlo také u sochy sv. Felixe na průčelí litoměřické katedrály sv. Štěpána.

²⁹⁶ Bohužel ani v restaurátorském popisu z roku 1937 (Viz Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27) s. 522) není popsáno, o jaký atribut se jednalo.

²⁹⁷ Zda by mohla podoba sv. Felixe inspirována Abrahámem Felixem Kitzingerem je lákavá teorie. Právě někdy v 80. letech 17. století začal Abrahám (II.) používat toto druhé jméno. Teorie, že by se tedy jednalo o krypto portrét je možná, avšak zcela nepodložená. Nejednalo by se ale o nic zcela ojedinělého. Například Ferdinand Maxmilián Brokoff se zobrazil na nejednom ze svých děl.

nadočnicovými oblouky. Obličej je rámován propracovanými dlouhými kadeřavými vlasy a typickým vousem. Za pozornost také stojí klobouk za jeho levým ramenem.

Ze skupiny soch se vyčleňuje sv. Šebestián svým antikizujícím vzhledem, vysokou kvalitou provedení a odlišným stylem autora [obr. 29].

Svatý Šebestián je zobrazen pouze v bederní roušce. Oproti běžným zobrazením mučedníka jsme přítomni momentu nejen před samotnou smrtí mučením střílení šípů do částí jeho těla, ale ještě před výkonem samotného mučení, kdy se světec odevzdává Bohu. Pravá paže je uvázána kolem kmene stromu nad hlavou a levá kolem těla. Spolu s neopracovaným kmenem stromu tak působí silueta sochy velmi dynamicky.

Postava je zobrazena v mírném kontapostu, který je umocněn uvázanou pravou rukou a vytočeným levým bokem. Vzniká tak dynamické esovité prohnutí celého těla. Právě tělo světce je provedeno neobyčejně kvalitně s plným porozuměním lidské fyziognomii, která stejně jako světceva muskulatura není nadsazená a plně realisticky provedená. Krásná je také světceva tvář. S přivřenými očima hledí směrem ke svému levému rohu. Kontemplativně a odevzdaně k Bohu očekává naplnění své vlastní popravu. To umocňují i dlouhé sčesané kadeřavé vlasy, které volně padají před světceva záda. Umělcův smysl pro detail, který se projevuje v propracování kadeří, je obdivuhodný.

Dynamický moment celé sochy se projevuje v drapérii bederní roušky. Svými hluboce propracovanými volány se obtáčí kolem pásu světce a jeho pravé nohy. Moment vlajícího cípu drapérie je vyřešen doopravdy velmi efektně. Je položen na useknutý kus dřevěného suku, přes který jemně přepadá.

Cit pro detail projevilo sochař také v mistrném zpracování stromu, ke kterému je mučedník uvázán, stejně tak jako lano, kterým je uvázán. Zajímavý je také rostlinný dekor za pravou nohou světce. Pravděpodobně se jedná o rostlinu jako evokace výseku terénu. Takové pojetí plintu je velmi pokročilé. Například J. J. Bendl jej uplatnil až u jezdecké sochy sv. Václava. Obličejový typ a způsob probrání vlasů odpovídá sochám z průčelí milešovského kostela. Oproti tomu je stavba těla pokročilejší a více naturalistická, ve kterém můžeme vidět možné italské školení. Z toho usuzujeme, že tato socha by mohla být dílem Abraháma Felixe Kitzingera, který by právě touto sochou posouval původní vyučení v otcově ateliéru obohacené tovaryšskou cestou dále. Kvalita sochařského provedení je vskutku vysoká. Jak již bylo řečeno u soch sv. Víta a Václava v Milešově, ve své době nemá tento pokročilý výtvarný projev v okolí Litoměřic, ba ani v celých Čechách mnoho obdob.

V obdélné nice soklu sloupu je pak vložena ležící socha sv. Rozálie Palermské. Ta je zobrazena ve věčném spánku jako ležící mladá žena s líbeznou tváří v bohaté drapérii. Svou pravou rukou si podpírá ruku a levou rukou přes bok položenou drží lebku. Svátá Rozálie byla uctívána jako ochránitelka proti moru. Žila jako poustevnice na ostrově Monte Peregrino a posléze byly její ostatky přeneseny do Palerma. Většinou je zobrazena jako mladá panna v šatech s věncem z bílých růží na hlavě a mečem v pravé ruce. V sochařském díle je pak často zobrazována právě u pat sloupů či v reliéfních částech soklů, kde leží stejně jako v Litoměřicích věčným spánkem ve své jeskynní poustevně.

Celý sloup korunuje socha Panny Marie Immaculaty, která stojí na pŕlměsíci a apokalyptickém draku, se ve zbožném gestu modlí směrem k Bohu na nebesích [obr. 28]. Mohutnou draperií v dlouhého šatu zahalená mariánská figura stojí v mírném kontrapostu natáčející se ke svému levému rameni ve stavu vnitřní náboženské kontemplace. Masa drapérie suknic a pláště spolu až srůstají do velkého množství různých záhybů. Přesto je ale skladba logická a přehledná. Jako u předchozích soch i zde definuje pokrčenou nohu, ruce v modlícím se gestu a poprsí. Volný plášť je upnut pod krkem, padá kolem pravé ruky, kterou je i přidržován, přes pravou nohu až na hlavu draka. Vzniká tak rafinovaná hra jako

například u sochy sv. Felixe, kde jsou patrné a velmi propracované obě vrstvy. Často tak spodní látku můžeme vidět pouze při určitém pohledu, neboť z jiných je nám zakryta látkou svrchní. I to potvrzuje, že sochy byly sochány pro volný prostor a vícehledovost. Obličej Panny Marie je opět typický a nenáročný. Oproti tomu dlouhé, volně padající vlasy přes záda figury jsou pojaty velkoryse.

Krásně je také pojata postava apokalyptického draka, který má spíše podobu lva s výrazným ještěřím ocasem. Vedle torzálně dochované hlavy tvora s poraženým výrazem, který je umocněn položením nohy Panny Marie na jeho hlavu a šiji, jsou propracovány tlapy s jednotlivými šlachami a drápy. Podobné detailní zpracování nalzáme také u tlap lvů z Milešova.

Již výše zmíněná vazba mezi pražským morovým sloupem od J. J. Bendla a tímto mnou popisovaným sloupem je těsnější, než se předpokládalo. Oproti častějšímu zobrazení Immaculaty, kdy Panna Marie stojí na sféře a šlape na hada, který se kolem sféry obtáčí, se zde setkáváme s přímou variací Bendlova díla a jeho zobrazení Immaculaty na Staroměstském náměstí.

Další litoměřické zakázky

Litoměřický mariánský sloup, popsáný v předešlé podkapitole, nebyl ale jedinou zakázkou pro město Litoměřice.

Nově založená diecéze se potýkala s mnohými problémy již od jejího samotného založení v roce 1655. První litoměřický biskup Maxmilián Rudolf Schleinitz²⁹⁸ avšak platil za velmi energického muže a brzy upevnil práva a působnost nově založené diecéze. Měl také velmi kladný vztah k umění a vědě a mimo jiné se i přátelil s nejdůležitějšími osobnostmi své doby.²⁹⁹ Ještě za jeho episkopátu byla také započata výstavba litoměřické katedrály, jejíž dokončení se ale již nedožil. Oproti tomu ještě za jeho života byl také opraven a vybaven děkanský litoměřický kostel. Sochařskou složkou zakázky hlavního oltáře byl roku 1674 pověřen Abrahám Kitzinger a stavbou samotného oltáře truhlář Rauch z Krupky. Bohužel o bližší povaze díla zprávy nemáme, neboť roku 1683(6?) závěr kostela vyhořel a s ním byl zničen i tento oltář.³⁰⁰ V. Luksch ve svém až posmrtně v nedávné době publikovaném *Soupisu* mluví o velkém blíže nespecifikovaném velkém souboru patnácti soch.³⁰¹ Jelikož starší topografická literatura necitovala všechny archiválie přesně a ani broggiovský katalog nám také nezanechává přesných stop, neboť se výčet archiválií v tomto případě omezuje pouze na fondy, je naše hledání za ověřením těchto informací problematické. Naštěstí na základě nalezených archiválií můžeme průběh zakázky alespoň částečně rekonstruovat. Zakázka byla zadána Michaelovi Rauchovi z Krupky již krátce po polovině roku 1671 s tím, že jej za dva a půl roku postaví. Za vysokou sumu 750 zlatých, sud vína a deset štrejchů žita měla být zhotovena konstrukce s celými šestnácti sochami svatých v celkem třech etážích, které jsou zakončeny sochou archanděla Michaela.³⁰² Z této sumy poté měl vyplatit také řezbáře, tedy

---

²⁹⁸ *1605 – jmenov. biskupem 1655 - +1675

²⁹⁹ Jaroslav Macek, *Biskupství litoměřické. Biskupové a osudy litoměřické diecéze 1655-2005*, Kostelní Vydří 2005, s. 22.

³⁰⁰ Viz Horyna (pozn. 24), s. 75 - s Matějem Rauchem z Krupky. Oproti tomu Otakar Votoček cituje smlouvu z roku 1671 s truhlářem Michalem Rauchem z Krupky – Viz Votoček (pozn. 212), s. 155.

³⁰¹ Viz Luksch (pozn. 101), s. 255.

³⁰² „Leta Panie 1671. Progednan gest welyky oltarz Michalowy Rauchowi Truhlarzi z Krupky, od něhož dati przisslo 700 R K tomu geden sud wina a 10 Strl. zitta. Kteryzto se swolył w pultrzetim lete zhottowiti, na nemz magi byti takowe statue: Na dolegssim porzadi 1. Swaty Sstepan, 2: S.

Kitzingera, který sochy vyřezal.³⁰³ Již v roce 1672 se nám zmiňují knihy magistrátu o pochybnostech o zamýšleném průběhu celé zakázky, neboť truhlář Rauch pravděpodobně zemřel.³⁰⁴ K této zakázce by se také mohla pojít zpráva o jisté následné opravě soch v roce 1676 na velkém oltáři.³⁰⁵ I díky tomuto základnímu popisu z kroniky dokážeme odhadnout základní stylovou povahu oltáře. V mnohém pravděpodobně připomínal velké architektonické oltáře, které začaly vznikat ve vysokých středověkých kostelech po roce 1650. Především podobnost s hlavním oltářem v kostele Panny Marie Sněžné v Praze je blízká i svou ikonografickou podobou s archandělem Michaellem na nejvyšší pozici.

Druhou zakázkou, kterou Kitzinger měl provést či alespoň zamýšlel provést pro děkanský kostel Všech svatých je soubor Ukřižovaného spolu s přímluvci Pannou Marií a Janem Evangelistou v roce 1685. Jak již bylo zmíněno, rada tuto zakázku zamítla kvůli příliš vysoké peněžní odměně, kterou si Kitzinger nárokoval.³⁰⁶ Po požáru kostela v polovině osmdesátých letech se tedy autor sochařského osazení původního oltáře přihlásil o vytvoření nového oltáře, alespoň provizorního. Následně byl používán dle Luksche provizorní oltář s krucifixem pod modrým baldachýnem a až později mezi 1740-1743 byl vystavěn nový hlavní oltář. Byť se zdá, že spíše nebylo sochařské dílo od Kitzingera zakoupeno, již v nejstarších inventářích kostela je v sakristii zmiňován velký krucifix s Pannou Marií a Janem Evangelistou.³⁰⁷ Bohužel i zde stopy končí a dnes tento údaj nedokážeme ztotožnit s žádným sochařským dílem.

V roce 1676 byl zvolen a intronizován druhý litoměřický biskup Jaroslav František Ignác hrabě Šternberk. Nový biskup byl také jako jeho předchůdce nakloněn umění a stavebním aktivitám. Již v roce 1676 byla dokončena architektem Orsim litoměřická katedrála a vybaven také interiér. Šternberk také podporoval finančně a rozdělováním zakázek místní italskou usedlou skupinu umělců.³⁰⁸ Nejvíce se mezi ostatními prosadil architekt Oktavián Broggio,

---

Bonaventura, 3: Swaty Jan Ewangelysta, 4. Swaty Wawrzinecz, 5. Sw. Jakub, 6. S. Joseff. Na prostrzedni hlawnny hrzimse 1. Swata Barbora, 2. Swaty Martin, 3. S. Wogtech, 4. Swata Lydmilla, 5. S. Girzi, 6. S. Mikolaß. Na horze w Prostrzedku Swaty Jan Krztitel s berankem rukau na horu. Na horzeni hrzimse 1. Swaty Witt, 2. Swaty Waclaw, mezy nymi Obraz malowany, a Negweys Swaty Michal Stogicy na draku. " Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fond Děkanský úřad Litoměřice, Pamětnice, kniha inv. č. 21, fol. 4r. a „27 Juny (1671) Progednan Weliky Oltarz Michalowoy Rauchowy truhlarzi Krupeczkimu, od niehoż se ma dati 750 R, sud wina, 10 Strl. żita, 2 Psenicze, z toho ma truhlarz Platiti Rzezbarzi, a od Actum w pul trzetim letie hotow byti.“ - stejná kniha, nepag.

³⁰³ Byť jsem bohužel nebyl schopen Kitzingerovo jméno mezi archiváliemi nalézt, předpokládám, že na základě archivně podložených dokladů je i toto tvrzení správné.

³⁰⁴ "... Oltarze hlawniho w Wssech Sw(aty)ch ... dokladagi ze tyz Mistr Zadneho dila krom tyz Oltarzi Przed sebe nebere... Usnesseno aby tyz wdowie s gegimzto Muzem o dotczyeny Oltarz za ziwobyti geho..." - Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fond Archiv města Litoměřice, kniha sign. I B k 1, nepag.

³⁰⁵ Z jednání dne 21. dubna 1676. „P. Jan Jgl. Schmidt Pisarz Duchodni a Inspector nad Mlegni Obeczl. Obili na Mlegnich se Nachazegicz Mlyli Panu Rychtarzi k rucze Mlyli prodati a ztoho Prostrzedku Rzezbarzi (?) za Statue na welyky oltarz zaprawiti ma.“ - Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fond Archiv města Litoměřice, kniha sign. I B l 179, fol. 37r.

³⁰⁶ Kvůli dlouhodobému uzavření archivů bohužel nebyl tento archivní pramen prozatím nalezen.

³⁰⁷ Inventář z roku 1723 - "Ein grosses Crucifix in der Sacristai von Bildhauer Arbeit cum Statuae S: Joannis, et B: V: M: zu samben." - Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fond Děkanský úřad Litoměřice, kn. 215.

³⁰⁸ Viz Macek (pozn. 299), s. 26-32.

syn v severních Čechách usazeného Giulia Broggia. Ten projektoval a vedl stavby děkanského kostela Všech svatých, biskupské rezidence, kostela sv. Vojtěcha či Václava aj.

Do hlavního města nedávno založené diecéze byli také vedle již dříve usedlých řádu pozváni i ty nové. Jeden již se dlouhou historií z doby středověku spjatou s Litoměřicemi je i řád dominikánů s kostelem sv. archanděla Michaela.

Již od středověku byl kostel svatého Michaela jednou z dominant města Litoměřic. Založen byl dle tradice již roku 1236 pražským biskupem Bernardem Kaplířem ze Sulevic.³⁰⁹ Značného rozšíření se dočkal ve 14. století za Karla IV. Za husitských válek byl sice konvent silně poškozen a takto přežíval v protestantských Litoměřicích až do doby pobělohorské, kdy opět pro něj opět nastalo období rozkvětu.³¹⁰

Klášteř se rozrostl o císařem darované pozemky emigrantů protestantské víry v samotném městě Litoměřice i finančním darem císaře Ferdinanda II. na obnovu klášterních budov. Díky tomu se klášterní komplex brzy rozrostl. Značným posílením postavení místního kláštera byl také fakt, že právě zde byl ustanoven roku 1655 noviciát pro celou provincii - *Novitiatus Ferdinandeus*.

Na konci 17. století pak čekala klášterní kostel sv. Michaela velká přestavba vedená postupně třemi architekty. Od roku 1672³¹¹ probíhala kostelní novostavba na základech staršího středověkého jádra pod vedením již zmiňovaného Giovanniho Domenica Orsiho³¹², který ale umírá již dříve roku 1679 a stavbu tak nestačil dokončit. Značnou sumou na podporu stavby nového kostela daroval konventu i Zdeněk Kašpar Kaplíř ze Sulevic, který pravděpodobně doporučil druhého architekta kostela Antonia Portu.³¹³ Sám hrabě Kaplíř se cítil jako dobrodinec tohoto kláštera, jak se dozvídáme z přípisu na jeho portrétu z Milešova.³¹⁴ Dokončení stavby pak čekalo na litoměřického stavitele Petra Bianchiho od roku 1685. Bianchi přistoupil k dokončení architektonickým detailům a vybavení vnitřního prostoru.³¹⁵

---

³⁰⁹ Domněnka vzniklá s existencí rodinné hrobky rodiny Kuplířů ze Sulevic. Viz Vlček – Sommer – Foltýn (pozn. 127), s. 340.

³¹⁰ Řeholníci se obraceli se žádostí o vydání ochranného listu přímo králi Ladislavu Pohrobka. Následně roku 1519 vyhořel po úderu blesku konvent a stavba byla pomalu obnovována od roku 1520. V druhé polovině 16. století pak v klášteře žil pouze jediný řeholník. Vlček (pozn. 127), s. 341.

³¹¹ Základní kámen položen 22. srpna 1672.

³¹² Dle Schlenze do roku 1675, kdy zemřel - Johann Ev. Schlenz, *Die Geschichte des Bistums Leitmeritz II.*, Varnsdorf 1914, s. 438.

³¹³ Zajímavým novým zjištěním je také položka výplaty Antoniu Portovi ke smlouvě ve výši 150 zl. ze dne 20. března roku 1681 - Národní archiv v Praze, I. oddělení, fond Řád dominikánů, kniha sig. 150, nepag.

³¹⁴ „*Ill us... Eccleasai Sti Michaelis Litomericii Benefactor fuit...*“ je část latinského přípisu na rubové straně podobizny Kaplíře z Milešova, která visela na zdi ve vstupním zámeckém vestibulu.

³¹⁵ Schlenz také cituje, že vedle dokončení hlavně interiéru a vrcholů staveb, musel nejprve opravit mnohé chyby předchůdců a polířů – Viz Schlenz (pozn. 312), s. 438.

Vedle zedníka Mikuláše³¹⁶, kameníka Bernarda³¹⁷, Vavřince a kameníka políra Jakuba Mitthofera³¹⁸ se ve seznamech klášterních výdajů objevuje i sochař Abrahám. Jak již soudila dřívější literatura³¹⁹ a i já jsem tak argumentoval, téměř neomylně se jedná o sochaře Abraháma Kitzingera či jeho dílna z Milešova. Mimo příspěví na stavbu Kašparem Zdeňkem Kaplířem ze Sulevic a povolání políra z Milešova³²⁰ jsou také příznačná jména dalších řemeslníků podílejících se na závěrečné fázi dostavby kostela. Jakuba Mitthofera známe nejen z Milešova, ale podílel se také na dalších zakázkách spojených s architektem Portou. V Milešově se objevuje již v roce 1682 patrně jako kamenický tovaryš.³²¹ Kameníka Bernarda můžeme téměř jistě spojit s Bernardem Ferretim, který se také často objevuje činný v oblasti severních Čech, ale také ve „družině“ řemeslníků a umělců kolem Antonia della Porty.³²² Velmi lákavou se zdá také možná že oním zedníkem Mikulášem byl snad Mikuláš Kitzinger, což by se zdálo možné, avšak nikterak nepodložené. Jistým vodítkem k této možnosti je nejen pobyt vypsaných řemeslníků v Milešově ale také jejich přítomnost spolu s Mikulášem Kitzingerem v Doksaněch³²³ a také pozdější spolupráce Mikuláše Kitzingera s Petrem Bianchim v Jablonném v Podještědí.³²⁴

Abrahám Kitzinger byl v průběhu roku 1685 vícekrát vyplacen za nspecifikovanou práci na tomto kostele. Jelikož se jednalo o závěrečné práce a jiný sochař či řezbář ani platby nejsou v knihách zaznamenány, předpokládáme, že vytvořil se svou dílnou vnitřní vybavení celého kostela a snad i sochy ze vstupní fasády. Tomu by odpovídala i výše odměny, které byly vypláceny mimo samotnou smlouvenou sumu. Kostel byl následně vysvěcen roku 1687 litoměřickým biskupem Jaroslavem ze Šternberka.

Podobu kostela, a především jeho čelní vstupní fasády dokážeme dle dochovaných rytin poměrně dobře rekonstruovat [obr. 34]. Dvojetážové průčelí je členěno pilastry vysoké řádu, které jsou posazeny na vysoký sokl a vynáší výrazné kladí, jehož vlys je ornamentálně pojat. Pilastry, které dělí první etáž do pěti až sedmi os, především pak ty kolem střední osy se vstupem vytvářejí mírně vystupující rizality až srostlice, čehož je především dosaženo vystupujícími úseky kladí. Zatímco do bočních os je vloženo po dvojících oken, do středních tří os je soustředěna sochařská výzdoba kostela. Centrální ose vévodí vstupní portál, který je lemován dvěma předsazenými sloupy s pravděpodobně korintskými hlavicemi, které vynášejí roztržené frontony. Do prostoru supraporty, který je těmito dvěma frontony vymezen, je vložena bohatě pojatá erb s andílky, který jej přidržují. K tomu můžeme vztáhnout dva bližší údaje. Patrně se jednalo o erb právě Zdeňka Kašpara Kaplíře ze Sulevic³²⁵, který na

---

³¹⁶ Toho spojuji s Mikulášem Kitzingerem.

³¹⁷ 12. ledna 1680 - „...Dno Bernardo lapicida ad Contractum contengi Columnas Circa Ecclesiam novam“ - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 150.

³¹⁸ PV – VN [Pavel Vlček – Věra Naňková], heslo Mitthofer Jakub, in: Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 430.

³¹⁹ Viz Horák (pozn. 28), s. 122.

³²⁰ Platba ze dne 5. prosince – „Pollir Lapicidae ex Milleschau dati ad Comptum Laborem in Ecclae nova...“ - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 150

³²¹ Viz Pátek (pozn. 37), s. 142.

³²² VN (PZ, PV) [Věra Naňková (Pavel Zahradník, Pavel Vlček)], heslo Bernardo Ferreti, in: Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 166-167

³²³ Viz archivní pramen č.33.

³²⁴ K Mikuláši Kitzingerovi více na str. 65.

³²⁵ Na tiscích z počátku 19. století je patrně rozdělení erbu do více polí, jak známe již z povýšeného erbu Kaplíře ze Sulevic.

novostavbu kostela pamatoval velmi vysokým obnosem a jeho rod byl s tímto kostelem již v minulosti spojen, jak zmiňoval již Schlenz. Právě jako výraz díku byl kamenný Kaplířův znak umístěn nad hlavní vstupní portál.³²⁶ K tomu se snad také vztahuje záznam v účetní knize z roku 1685 o odměně sochaři za dva anděly a snad znak (?) Kaplíře.³²⁷ Ze základny erbu se zároveň stává piedestál pro programový středobod celé výzdoby fasády. V nice, která je plasticky pojatá jako monumentální baldachýn je umístěna korunovaná Panna Marie s Ježíškem. Zpodobnění Panny Marie pod baldachýnem na fasádě budovy není vůbec běžné v této situaci. Běžně se s tímto zpodobněním setkáváme později ve vnitřních prostorách kostelů, kdy se jedná o vlastní pojetí oltáře. Nejčastěji pak je toto schéma opakováno u poutních míst, která chovala některou ze zázračných mariánských soch. Možná interpretace této ikonografie se naskytá při pohledu na sochy v půlkruhových nikách v obou postranních osách fasády.

Dle alespoň základních obrysů můžeme určit, že se jedná o řádové sváté dominikánského rádu, tedy snad sv. Dominika a Tomáše Akvinského či Augustina. Pokud můžeme věřit dobovým zobrazením soch, právě vztah postavy v levé nice a Panny Marie je příznačná. Obě postavy na sebe hledí a interagují spolu. Námětem tohoto tématu snad mohla být legenda o darování růžence Pannou Marií svatému Dominiku, což by mohlo korespondovat právě s tímto specifickým zobrazením Panny Marie. Že se na opačné straně jedná o sv. Augustina by mohla podpořit přítomnost pravděpodobně andělka u nohou sochy.

Ve druhé etáži, již pouze tříosé, je v centrálním poli umístěno velké okno a v bočních jsou pak umístěny v nikách dvě sochy, které není možné blíže identifikovat. Jedná se s největší pravděpodobností opět o sváté dominikánského rádu či sváté biskupy. Toto patro je zakončeno vysokým segmentovým frontonem s bohatou plastickou výzdobou korunovaného dominikánského erbu se psem, který má v tlamě hořící pochodeň, ratolestmi a hvězdou či růžencem. Na vrcholu frontonu se nachází socha titulárního svatého celého kostela, tj. Archanděla Michaela. Na vysokém podstavci je zobrazen ve své zbroji s mečem v pravé ruce a štítem v levé ruce.

Díky pamětní knize svatomichalského kostela³²⁸ máme alespoň základní představu o původním vybavení kostela a jeho architektech.³²⁹ Dovídáme se, že dne 21. září 1687 bylo

---

³²⁶ Viz Schlenz (pozn. 312) s. 437. To můžeme také s největší pravděpodobností spojit se zápisem ze dne 20. března 1685 – „...sculptori supra laborem 2 Angelorum et Clypsi Ill. D. Kaplirz ad novam Ecclesiam interim“ - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 150.

³²⁷ 20. března „...sculptorem supra laborem 2 Angelorum et Clypsii Ill. D. Kaplirz ad novam Ecclesiam interim“ - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 150.

³²⁸ Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 127.

³²⁹ V této kniha se také dozvídáme mimo jiné o jednotlivých stavebních fázích, tedy že první „Director Fabricæ“ byl Jan Dominik Orsi, který obdržel roku 1675 100 zlatých za své služby - „... cti Conventus annu pro sub labore promisit dare 100 Imperiales, mansitque usque ad Annum 1675.“ Nástupcem Orsiho byl Antonius Porta z Roudnice, který byl dle zápisu dosazen přímo Kaplířem ze Sulevic, patronem kostela. Explicitně je zde také řečeno, že tento architekt také vystavěl zámek v Milešově (*Huic succesit Dominus Antonius Porta incola Raudnicensis, institutus ab Excellentissimo Domino Kaplirz, cujus et Arcem Mülleschoviensem idem Architectus ædificaverat.*) Dle smlouvy obdržel Porta „...50f. et 50 Missas ad eius intentionem legendas.“ Třetím architektem či vedoucím stavby byl litoměřický Petrus Bianchi, za kterého byly dodělány drobnější věci jako okna a hlavice sloupů a roku 1685 dokončil práci v interiéru, což by odpovídalo době Kitzingerova působení (... et Plura errata potissimum in fenestris et

vysvěceno sedm oltářů - v závěru chóru hlavní oltář sv. Archanděla Michaela, na evangelijní straně oltář Panny Marie, sv. Rosálie a Jména Kristova, oltář sv. Ludvíka Bertrána a sv. Hyacinta, oltář sv. Josefa a na epištolární straně pak oltář sv. Dominika, oltář sv. Máří Magdalény a sv. Kateřiny s obrazem od Petra Brandla a konečně oltář sv. Anny.³³⁰ Avšak již brzy po vysvěcení těchto oltářů dochází ke změnám ikonografického programu a obměnám ve vybavení.

Mimo samotné oltáře se dozvídáme také o obrazu, pravděpodobně oltářním, s výjevem Ecce homo³³¹ a soše či obrazu Nanebevzetí Panny Marie.³³²

Následně byl klášter v rámci josefínských reforem v 80. letech 18. století zrušen, samotný kostel sloužil až do roku 1810 jako seminární, v roce 1814 prodán a poté i v roce 1838 zbořen. Část zdiva s náhrobky rodiny Kaplířů byla použita pro stavbu radnice v Terezíně a suť pak pro silnici do Pokratic.³³³

Dominikánský konvent byl roku 1789 přestěhován do zrušeného minoritského kláštera sv. Jakuba v Litoměřicích. Dřívější klášterní budovy byly následně mezi lety 1814 až 1834 klasicistně přestavěny a dnes je zde umístěn oblastní archiv.

Kvůli zrušení kláštera spolu s kostelem je hledání původního inventáře obtížnější. Literatura zmiňuje, že část kostelního vybavení byla přestěhována do kostela v Čáslavi a Kadani, vyřezávané lavice se snad měly následně ocitnout v litoměřickém kostele sv. Jakuba Většího, původní dřevěné vyřezávané kartuše jsou pak dnes umístěny v salla tereně litoměřické biskupské rezidence. Boční oltář sv. Ludvíka z Toleda byl umístěn v Touchořinách, avšak dnes je toto dílo také nezvěstné. Velmi bohatě tepaný kříž z kostelní věže byl poté snesen a postaven na okraj obce Mlékojedy. Obraz sv. Tomáše Akvitánského od Petra Brandla je pak v dnešní době umístěn v Diecézním muzeu v Litoměřicích. O osudech dalšího sochařského vybavení svatomichalského kostela již nic nevíme a snad až díky dalším archivním průzkumům materiálů především z doby rušení kláštera se nám podaří tato díla nalézt na druhotném místě, pokud nebyla zničena.

Tyto dochované kartuše s reliéfy s příběhy z Kristova života, které nebyly doposud literaturou nikterak zhodnoceny.³³⁴ Při bližším pohledu na tyto monumentální zlatené reliéfy v rámech s motivem pásky je ale zcela zřejmé, že autorem byl tzv. Teplický mistr (tzv. Severočeský

Capitellis correxit et ad intram Ecclesiam opere ut vulgo Stukatoria exornavit Anno 1685. Vidi in Arch. Lit. 9. fas. 2 N. 1) pag. 25 - 25.

³³⁰ *"In latere Ecclesiae et Evangelium Altare B. Virg. Reginae SS. Rosarum SS. Nominis Jesu...secundum Altare Sanctorum Ludovici Bertrandi et S. Hyacinthi Confessorum Ordinis Prædicatorum... Tertium Altare S. Josephi Sponsi B. Virg. et Patroni Regni... In latem Epistolæ Altare S. P. N. Dominici Confessoris Fundatoris Ord. Præd. ... secundum Altare S. M. Magdalenæ et S. Catharinæ Virg. et Mar. quod ob artificiose pictam famosissimo Pictore Dno Brandl, Altari impossitam Imaginem S. Thomæ Aquitanis Altare* (po konzultaci s dr. A. Steckerovou se zdá být tato informace nepravděpodobná, neboť Petr Brandl by byl moc mladý. Písař záznamu si pravděpodobně spletl údaj, že obraz od Brandla byl koupen až roku 1706, jak je citováno z jiné pamětní knihy – Jaromír Neumann - Andrea Steckerová (ed.) *Petr Brandl*, Praha 2016, s. 566) *tertium Altare S. Anna Matris B. Virg. Mariæ* " pag. 26 - 27.

³³¹ Platby ze dne 31. ledna, 8. února a 2. listopadu roku 1680 - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 127.

³³² Platba již z 10. února 1679, kdy bylo obchodníkovi z Pirny zapláceno za „aromatibus“ k Panně Marie Assumptě - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 127.

³³³ Viz Luksch (pozn. 212), s. 361.

³³⁴ Uloženy v Litoměřickém biskupství.

mistr raného rokoka³³⁵), který působil v tomto regionu na přelomu první a druhé třetiny 18. století. Jsou s ním spojovány práce na hlavním oltáři děkanského kostela v Teplicích-Šanově, v poutním kostele v Bohosudově, na oltáři sv. Jana Nepomuckého a na zповědnicí v děkanském kostele v Litoměřicích³³⁶, v Litoměřicích také portál bývalého jezuitského kostela a na závěr pak v Doksanech na druhém klášterním nádvoří.³³⁷

Původní hlavní oltář se dnes nachází v děkanském kostele Povýšení sv. Kříže v Kadani [obr. 35]. Ten sem byl spolu s kazatelnou přenesen roku 1812 během obnovy kostela po požáru z předešlého roku. Jelikož bohužel nebyl publikován *Soupis památek historických a uměleckých* v tomto kraji, první soupisovou prací je až edice *Uměleckých památek Čech*. Autoři se zmiňují, že oltář pochází z roku 1687 (tedy rok vysvěcení litoměřického svatomichalského kostela) a spolu s kazatelnou jsou od jednoho stejného autora.³³⁸ Problematickým se ale jeví zápis ze zmiňované pamětní svatomichalské knihy. Ta zmiňuje, že v roce 1693, tedy o pouhých sedm let po vysvěcení oltáře, byl vysvěcen nový hlavní oltář s obrazem titulárního světce – darem biskupa Šternberka³³⁹ a následně byl roku 1725 pořízen nový obraz nákladem konventu, který se nám zachoval do dnešních dob také v Kadani.³⁴⁰ Jelikož jsme již ale na předchozím zápisu v případě obrazu sv. Tomáše Akvitánského přesvědčili, že ne zcela vždy je autor těchto zápisů zcela přesný, musíme z těchto informací vyvozovat úsudky opatrně. Jelikož tedy hlavní oltář i kazatelna jeví znaky stejného autora, pravděpodobný se zdá být názor o novější stavbě samotného oltáře, do které byl vložen nově objednaný oltářní obraz, ale osazen byl snad sochami z oltáře původního. To by také vysvětlovalo jisté podobnosti s řezbami v milešovském kostele sv. Antonína Paduánského.

Mohutný dvojetážový oltář edikulového typu svým rozměrem zabírá téměř celou výšku závěru děkanského kostela. První etáži, která dosedá na vysoký sokl vévodí oltářní obraz s Ukřižovaným, Pannou Marií a Janem Evangelistou z druhé poloviny 19. století³⁴¹, který je vložen do patrně staršího zlaceného rámu, který je tvořen bohatě vyřezávaným akantem.³⁴² Tento obraz je lemován dvojicemi korintských sloupů, opět s bohatě provedenými zlacenými detaily, které vynáší úseky plného kladí s roztrženými frontony. Mezi tyto roztržené frontony je zavěšena zlacená girlanda, upevněná nad samotným oltářním plánem drobným oválným malovaným medailonem holubice Ducha svatého. Z obou stran oltářní stavby pak vybíhají monumentální akantové rozviliny, které nám v mnohém připomínají již dříve popsané mistrně skoro až v kameni řezané akanty milešovského kostelního portálu.³⁴³

---

³³⁵ Viz Blažíček (pozn. 13), s. 217.

³³⁶ Zповědnice byly přeneseny v roce 1786 ze zrušeného jezuitského kostela – Viz Poche (pozn. 131), s. 280.

³³⁷ Viz Blažíček (pozn. 13), s. 217.

³³⁸ Viz Poche (pozn. 131), s. 14.

³³⁹ „...Anno 1693. Erectum fuit in Ecclesiae nostra Altare majus in honorem ejusdem Titularis S. Michaelis Arch-Angeli sub Prioratu...” - - Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 150.

³⁴⁰ Viz Luksch (pozn. 101), s. 361; Viz Poche (pozn. 131), s. 14.

³⁴¹ Od Viléma Kandlera z roku 1878 – Viz Poche (pozn. 131), s. 14.

³⁴² V tomto rámu bylo zasazeno původní oltářní plátno od Jana Ongherse z roku 1725, které se dnes nachází na jižní straně presbytáře.

³⁴³ Pozoruhodnou je také zadní strana oltáře. Nejen, že roku 1878 druhotně pozlatil oltář jistý W. Kostočka z Prahy, ale velmi zajímavé jsou také malby na vnitřních stranách trámů oltáře. Zatímco na bočnicích se nachází snad křídové kresby kytic s rostlinným dekorem a ovocem, na čelních stěnách jsou malby zcela odlišné kvality. V jednom pásu se jedná o velké akantové

Ve druhé etáži je na centrální osu vložen jednoduchý edikulový nástavec s oválným obrazem zobrazující Boha Otce s putti. Obraz je zasazen do bohatě vyřezávaného zlaceného rámu, který vyplňuje celou vnitřní plochu nástavce orámovaný dvojicemi korintských sloupů s nepřerušným kladím po celé délce. Na osy korintských sloupů jsou vloženy roztržené frontony, které nesou bohatě pojaté vázy s květinami. Prostor mezi těmito frontony je vyplněn dalším zlatým řezaným akantem, který slouží jako podstavec pro reliéfně pojaté sousoší Korunované Panny Marie s Ježíškem, kteří se vznášejí na oblaku podpíraném dvěma eféby. Z frontonů jsou také zavěšeny bohaté girlandy, které volně padají podél sloupů nástavce a vytvářejí tak uši. Na nástavcích po stranách nástavce s obrazem Boha Otce jsou osazeny sochy evangelistů sv. Matouše a sv. Jana.

Oproti starším oltářům s tradičním černo-zlaceným provedením se zde setkáváme s novým vkusem v podobě barvy, která svým charakterem imituje drahý mramor, tj. v našem případě holubí šedý základ se zeleno-modrou barvou sloupů a červeno-cihlovou barvou kladí a frontonů. Zde ovšem nevíme, zda se jedná o původní nebo novější polychromii, neboť byly oltářní stavby často nově nejednou štafirovány podle obrazu tehdejšího dobového vkusu. Samotná stavba oltáře spolu s vybavením je pojata v základním schématu vcelku tradičně. Co ale tuto stavbu posunuje dále je velmi mistrné řezbářské provedení již zmiňovaných círátů, které obměňují celé toto spíše tradiční stále ještě ne-dynamické schéma. Na základě těchto stylových indicií se spíše přikláním k dataci před samotným rokem 1700. Že by se snad mohlo jednat ještě o původní oltář z doby vysvěcení kostela sv. Michaela roku 1687 a nikoliv z roku 1693, může podpořit několik faktorů. Vedle právě velmi kvalitně vyřezávaným akantům, které připomínají již výše zmíněné práce v Milešově, tuto ranější dataci také podporují sochy sv. Matouše a Jana na samotném oltáři a sochy sv. Marka, sv. Lukáše ze závěru chóru. U soch na samotném oltáři předpokládáme, že nebyly osazeny až druhotně na starší konstrukci, ale jedná se o původní sochy z doby vzniku oltáře, neboť typy podstavců a také proporce soch a ikonografické provázání s celkem závěru plně souzní s námětem malby a oltáře.

Je také patrné, že sochy evangelistů z chóru pochází od stejného autora jako sochy evangelistů na hlavním oltáři a můžeme je tedy spojit v jeden celek. Stejně jako sochy evangelistů na oltáři, i chórové sochy plně reagují svými pohledy a také ikonograficky souzní s hlavním oltářem a vytvářejí tak jeden celek, který se neomezuje pouze na samotný oltář, ale celý presbytář. To lze opřít o výpověď archivních záznamů, kde byla Kitzingerovská dílna pravidelně vyplácena za zhotovení původního vybavení interiéru bývalého kostela sv. Michaela. Všechny tyto zmíněné indicie nás tedy vedou k názoru, že se jedná o původní oltář z let 1685-1687, neboť pokud by právě vznikl následně oltář mladší, je velmi nepravděpodobné, že by takto zapadal do ikonografické koncepce závěru kostela.

Stylově je možno soubor soch evangelistů v nadživotní velikosti porovnat se souborem sošek evangelistů z kazatelny milešovského kostela. Jelikož byla díla z obou kostelů podrobena přepolychromování a také nově pozlácena, pravděpodobně nejsme schopni sledovat původní detaily soch. Co ale můžeme sledovat, je základní tělesnou koncepci a dynamiku těchto soch. Evangelisté jsou oděni v jednoduchých sutanách a pláštích, které jsou přepásány vysoko nad pasem. Všichni jsou také zobrazeni s knihou, tedy svým evangeliem, a svým emblematickým zvířetem.

Stejně jako u soch z milešovského kostela, i zde je hlavním dynamickým prvkem plášť, který se ovíjí kolem těl světců a dotváří tak kontraposty těl. Základním určujícím momentem pro postoje evangelistů je právě jejich vztah k hlavnímu oltáři. Zatímco svatý Matouš (severní roh oltáře) [obr. 38] a Marek (jižní chórová stěna) [obr. 39], kteří jsou proti sobě postavení

---

rozviliny a v dalším jsou pak fragmenty naturalisticky pojatého florálního dekoru. Právě tyto rozviliny by snad mohly být pozůstatkem původní výzdoby zadní strany oltáře, neboť stylově odpovídají akantovým vyřezávaným rozvilinám [obr. 36].

diagonálně, hledí na oltářní plátno původně se sv. Michaelem, svatý Jan Evangelista (jižní roh oltáře) [obr. 41] a Lukáš (severní chórová stěna) [obr. 40] hledí vzhůru k malbě v nástavci. Přes tento podobný základ v cítění sochy jsou zde mnohé rozdíly, především pak v tak tradičním obličejovém typu, který jsme viděli v Milešově nebo u soch z litoměřického Mariánského sloupu. Tento rozdíl a stylový posun bychom dokázali argumentovat jiným typem materiálu a časovým posunem, ale dle mého názoru je rozdíl ve stylovém řešení soch jiného důvodu. Jelikož v dílně sochaře Abraháma Kitzingera, kterému v době zakázky bylo již více než šedesát let, také jeho syn stejného jména, již jistě plně samostatně se uplatňující třicetiletý sochař, nabízí se nám právě jeho většinová účast právě na této zakázce jako rozhodující.³⁴⁴ Jistým vodítkem k tomu by snad mohly být bohatě řezané akantové plochy tvořící tak dominantní složku výzdoby, neboť jak se dozvíme v následující kapitole, již v roce 1696 vytvořil Abrahám (II.) Felix Kitzinger hlavní oltář pro klášterní kostel v Oseku, kde předpokládáme, že byla sochařská složka oltáře pojata jako monumentální rám, v jehož akantech a florálních motivech byly propleteny andílčí postavy spolu se svatými.

Kazatelna nejenom že také pochází ze svatomichalského kostela, ale dle základních stylových znaků také od autora oltáře [obr. 42]. K původu odkazují také dveře vstupu na kazatelnu, která jsou umístěna v boční přístupové chodbě u sakristie. Bohatě vyřezávaná plocha výplně je pokryta plastickým akantem a v její horní polovině je umístěna snad zemská sféra, pod níž jsou zobrazeni dva psi na zadních s planoucími pochodněmi v tlamě, tedy jeden z nejfrekventovanějších dominikánských emblémů. Stejně jako samotná oltářní stavba, i zde tušíme ještě tradiční rozvrh, který je ale aktualizovaný především překrásnými řezbami akantů. Tento kontrast je nejpatrnější na samotném řečništi, kde stěny jsou probrány tradičními nikami s konchami ve tvaru mušlí a oproti tomu jsou rohy pokryty mohutnými rohy hojnosti spolu se všudypřítomným akantem.

Samotná noha kazatelny zcela zmizela a nahradil jí řezbářsky ztvárněný oblak, ze kterého vystupují dva efébové [obr. 45, 46], identičtí s těmi na hlavním oltáři, kteří podpírají samotnou poprseň kazatelny spolu s drobnými andílčími hlavičkami [obr. 44]. Jak již bylo řečeno, do pět stran osmistěnu jsou vloženy mělké niky s konchou ve tvaru mušle, ze kterých vystupují sošky čtyř evangelistů s Pannou Marií a Ježíškem ve středu.

Nejzajímavější je aplikovaný akant, který vytváří jisté rámce soškám a zastupuje tak úlohu dělicího sloupku mezi jednotlivými poli [obr. 43]. Jednotlivé palmy dosedají na samotný sokl a zhruba v polovině výšky poprsně se proplétají se dvěma rohy hojnosti, které se při svém vrcholu mírně natáčejí do stran, čímž vytváří efekt jónské hlavice. Na ně pak nasedá kus vystupujícího kladí. Zajímavý je také moment, kdy spodní šlahouny vytvářejí podnož pro jednotlivé sošky.

Vstup na kazatelnu je jednoduchý, lemovaný reliéfy girland. Rohy jsou opět lemovány detailními akanty, ze kterých vyrůstají andílci, kteří drží rohy hojnosti.

Stříška je také tradiční, lemována vystupujícími kusy kladí, na které navazují další akantové rozviliny. Zde se avšak nejedná pouze o dekorativní složku aplikovanou na podklad, ale o samostatnou složku kazatelny vytvářející monumentálním způsobem samostatnou korunu pro vrchol v podobě oblaku, zde spíše se jedná o aluzi na skálu, na které klečí Máří Magdaléna u paty svatého Kříže s Ukřižovaným Ježíškem Kristem. Problematickou je ale právě tato řezba Ukřižovaného, která je datována ještě do počátků 16. století v pozdně gotickém stylu a tradičně řazena do okruhu místní kadaňské pozdně gotické produkce. Otázkou tedy zůstává, jakým způsobem byl vrchol kazatelny posazený na akantovou „korunu“ řešen. Jelikož tato vrcholová oblaka vykazují spolu se sochou Máří Magdalény značné podobnosti se ostatními

---

³⁴⁴ Obdobný příklad nalezneme ve fungování dílny Jana Brokoffa. I přes hlavní podíl synů Ferdinanda Maxmiliána a Michaela Jana Josefa na dílech (především patrně u mosteckých pražských soch), byly sochy signovány jménem otce Jana.

sochami kazatelny a hlavního oltáře, možná snad byl původní kazatelny také Ukřižovaný Kristus, který byla ale po přestěhování do Kadaně vyměněn za tento současný.

Venkovské kostely a další zakázky – Mikuláš Kitzinger

Tomáš Horák jako první upozornil na možné sochařské zakázky rodiny Kitzingerů v různých farních kostelech v regionu severních Čechách.³⁴⁵ T. Horák zmiňuje litoměřického sochaře, který postupně vytvořil ve Volevčicích (1676), Stvolínkách (1678) a Bohušovicích nad Ohří (1683), který usuzoval, že by autorem snad mohl být Abrahám Kitzinger. Problematickým se ale jeví fakt, že již nejpozději roku 1672 byla rodina Kitzingerů usdlá na Milešově. Bohužel se také tyto oltáře již do dnešní doby nedochovaly, a proto ani stylová analýza není možná.³⁴⁶ Oproti tomu se nám zachovala drobná zakázka Kitzingerů v Zákupcech z roku 1683. Mikuláš Kitzinger vytesal sasko-lauenburský znak na průčelí nově vystavěného kostela místního kapucínského kláštera [obr. 47]. Jistý Jan Abrahám Panthaleon Kietzinger³⁴⁷ poté vytesal nápis v tomto portálu od kameníka Matěje Laurentia z Mimoně. Samotný erb je pojat tradičně. Do středu prostoru mezi roztrženými frontony supraporty je vložen sasko-lauenburský erb s knížecí čapkou. Avšak co nás vede zpět k milešovské dílně Kitzingerů je provedení akantů, které obepínají samotný erb a na které až nasedá vévodská čapka. Stejně jako jsme viděli u portálů u kostela v Milešově, i zde se nejedná pouze o plošně pojednané akantové rozviliny. Kolem celého erbu vytváří akant plastické a velmi naturalistické výhonky, které jej tak částečně objímají. Nad střední osou erbu se pak vytváří ze samotného akantu výrazná voluta, na kterou je čapka posazena. Boční šlahouny poté tuto insignii přidržují. Možná i právě tato nenáročná zakázka nás více ujišťuje o tom, že nejen rodina Kitzingerů zpracovala také mnohé milešovské sochařsko-kamenické zakázky štítů a kartuší erbů jako např. na portálu kostela v Milešově nebo zámku ve stejné obci na hlavní fasádě, ale že se mohlo jednat právě o Mikuláše Kitzingera, sochařsky vyučeného a později spíše označovaného jako kameníka, který se právě na tento typ sochařské práce specializoval či minimálně jej v tomto umění jeho otec Abrahám vyučil. To by snad mohlo korespondovat také s předpokládanou prací Abraháma Felixe Kitzingera, u něž předpokládáme, že pro Osek ještě před rokem 1700 vytvořil oltářní rám s mohutným akantem, ve kterém byli zakomponováni svatí a andělé kolem Liškova obrazu.

Mikuláše Kitzingera spojují se synem Abraháma Kitzingera Bartolomějem Mikulášem – o archivních zprávách s ním spojených je více v předešlé kapitole. V Bílině, kde je poprvé archivně zaznamenán roku 1672, nemusel jistě vytvořit díla nebo se vyučit, neboť se nachází poměrně blízko od samotného Milešova. Oproti tomu předpokládáme jeho spoluúčast na stavbě kláštera v Doksanech, kde byl zaznamenán v místní matrice roku 1685. Ve společnosti kameníka Mitthofera, který spolupracoval primárně s architektem Portou, nebyl zmíněn náhodou. Mitthofer se také objevuje v matrikách v Milešově a pravděpodobně tedy pracoval na zámku či kostele³⁴⁸ a jak si již všimla Věra Naňková, v této době se náhle v doksanské matrice vyskytuje nadměrný výskyt umělců, které můžeme spojit s větší stavební aktivitou.³⁴⁹ V 80. letech se zde ženil právě již několikrát zmiňovaný kameník Mitthofer a následně

³⁴⁵ Viz Horák (pozn. 28), s. 122.

³⁴⁶ Viz Zahradník – Macek (pozn. 36), s. 13.

³⁴⁷ Dle mého názoru se jedná o člena rodiny Kitzingerů, možná i jeden ze synů Abraháma Kitzingera. Bohužel avšak není spojitelný s žádnou konkrétní osobou.

³⁴⁸ Jednou ze zvažovaných variant je také možnost Mitthoferova vyučení se právě u Kitzingerů v Milešově – viz Pátek (pozn. 37), s.

³⁴⁹ Věra Naňková, Drobná zjištění k českému baroknímu umění, in: *Umění*, č. 6 XVII, Praha 1969, s. 613-628, cit. s. 616.

počátkem 90. let se objevují v matričních záznamech také polír Petr Antonín Versa, strahovský architekt Silverstr Carleone či kameník Pietra della Torre. To pravděpodobně souvisí s první etapou přestavby konventu mezi lety 1685-1695, o jejíž rozsahu bohužel nemáme bližších zpráv.³⁵⁰ Lákavou se také jeví skutečnost, že z roku 1684 pochází mariánský sloup, umístěný na konventním nádvoří.³⁵¹ Bohužel autor tohoto sloupu je neznámý. Umělecký projev autora je velmi kvalitní, avšak od forem, které jsme viděli v Milešově či na litoměřickém mariánském sloupu, je projev tohoto umělce zcela odlišný. Podobnosti bychom snad mohli vidět v sochách sv. Šebestiána a Rocha, avšak přesto je toto tvrzení nepodložené. Následně máme z archivních pramenů Mikuláše Kitzingera doloženého v Jablonné v Podještědí, kde působil snad jako polír spolu s provádějícím litoměřickým architektem Pietrem Biancem na stavbě baziliky sv. Vavřince a Zdislavy, navržené vídeňským architektem Johannem Lucasem von Hildebrandt.³⁵² Bohužel ani zde nedokážeme zcela specifikovat povahu jeho práce. Víme ale, že spolu s architektem Biancem byli přijati ve Vídni císařem v srpnu 1699, který schválil jejich projekt.³⁵³ Poukázat by se také mělo na možný vztah Bianca s Kitzingerem. Jelikož se jednalo o baziliku spojenou s konventem dominikánů, je více než pravděpodobné, že byli na tuto zakázku povoláni po více než možné spolupráci na stavbě sv. Michaela v Litoměřicích.

Následně máme také Mikuláše Kitzingera zaznamenaného v Turnově, kde vytvořil portál na vstupní fasádě klášterního františkánského kostela sv. Františka z Assisi v roce 1710.³⁵⁴ Mírně dynamický portál je pojat základně, avšak originálně. Na směrem ven vytočených pilastrech, které rámuji samotný vstup, kazulového tvaru, je položeno kladí. Nad samotnými pilastry vynáší korunní římsu dvě voluty a střední část je kvůli vstupu půlkruhově vykroužena. Do portálu je také na masivním klenáku umístěna kartuše s erbem stavebníka kláštera a přilehlého kostela Maxmiliána z Valdštejna [obr. 48]. Erb a především pak akanty rámuující tento erb jakožto i vynášená hraběcí koruna jsou pojata velmi kvalitně a v mnohém upomínají na práce Kitzingerů z Milešova (např. provedení erbu, který je druhotně umístěný na hrázi rybníka v Milešově) či práci Mikuláše Kitzingera v Zákupích.

Úseky kladí pak vynáší ještě dvě voluty nad korunní římsou, které rámuji niku se sochou sv. Františka z Assisi. I zde bychom mohli nalézt paralely s tvorbou Kitzingerů, především pak v obličejovém typu s typicky vysokým čelem a mandlovitými očima, silným kontrapostem v jisté až taneční rotaci, což upomíná nejen na sochy zemských patronů z fasády kostela v Milešově, ale také na drobné řezby z kazatelny.

Archivně jsou také doloženy práce Mikuláše Kitzingera pro probíhající přestavbu zámku v Mnichově Hradišti mezi lety 1695-1702 pod vedením Marca Antonia Canevalleho.³⁵⁵ Zde našel archivní podklady J. Jihlavec za práci Kitzingera mezi lety 1699-1703 za celkem 568 zlatých.³⁵⁶ Bohužel o charakteru tohoto díla nemáme bližších zpráv, proto můžeme pouze

---

³⁵⁰ Viz Horyna (pozn. 24), s. 60.

³⁵¹ Viz Adamcová – Gläserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník (pozn. 27), s. 468-472.

³⁵² Viz Blažíček – Preiss (pozn. 141).

³⁵³ Věra Naňková, recenze knihy Jan Sedlák. Jan Blažej Santini. Setkání baroku s gotikou, in: *Umění* XXXVII, 1989, 557-560, cit. s. 599.

³⁵⁴ Viz Horák (pozn. 28), s. 122; M. Khützinger – Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech*, díl čtvrtý, T-Ž, Praha 1982), s. 117. J. Jihlavec cituje přímo stavební účty: „Kameníku Mlado Boleslavskému Mikuláši Kecingerovi od vyhotovení porozličného díla kamenického do toho kláštera 150 zl... ittem témuž kameníku od vyhotovení velkých dveří do kostela nadepsaného kláštera františkánského turnovského 75 zl.“ Příspěvky k dějinám výtvarné kultury na Mnichovohradištvu v letech 1697-1711, *Umění* 8, 1960, s. 613.

³⁵⁵ Více Viz Macek – Biegel – Bachtík (pozn. 233), s. 186.

³⁵⁶ Viz Jihlavec (pozn. 354), s. 613.

usuzovat. Pravděpodobně se tedy tato kamenická práce vázala s druhou etapou přestavby zámku, kdy mezi lety 1697-1703 bylo k přestavěnému západnímu křídlu a na to navazujícímu novému jižnímu křídlu přistavěno také křídlo severní a další objekty, které dotvářely velkou zahradu před zámkem.³⁵⁷ Velmi pozoruhodnou je podoba sochy lva, která je umístěna na vrcholu drobné jednoduché kašně ve vstupním průčelí zámku, jemuž v úst vystřikoval pramen vody. Vykazuje totiž mnoho podobných znaků se sochami lvů štítonošů na venkovním schodišti zámku v Milešově. I zde sedí lev na svých zadních a majestátně hledí k příchozím. Především drápy, zuby a bohatá hříva jsou velmi detailně pojata s citem pro realismus [obr. 49].

Možnou se jeví také spolupráce Mikuláše Kitzingera během přestavby zámku v Bělé pod Bezdězem. Ta probíhala od počátku 80. let 17. století a jejím architektem byl Bernardo Canevalle.³⁵⁸ V roce 1690 pravděpodobně stavební práce na zámku vrcholily, alespoň jak se dozvídáme ze stavebních účtů. Vedle kamenického mistra Ambrosia Laurentia, snad příbuzného mimoňského Matěje Laurentia či jen shodného jména, se zde také objevuje nejmenovaný mladoboleslavský sochař.³⁵⁹ Tomu bylo vyplaceno 24 zlatých za dva květináče po stranách velké věže [obr. 50]. Právě označení jeho bydliště, jakožto i jméno Bernarda Canevalleho, snad příbuzného Marcantonia Canevalleho, který přestavoval zámek v Mnichově Hradišti, či kameníka Laurentia mě vede k možnému ztotožnění mladoboleslavského sochaře s Mikulášem Kitzingerem.

Děčín

Děčín patřil díky svému strategickému umístění na skalní ostrožně nad řekou Labem a blízkosti zemské hranice se Saskem k důležitým zemským pevnostem.

Již od poloviny 16. století patřilo město s přilehlým hradem rodu pánů z Büna. Kvůli Obnovenému zřízení českému byla ale rodina nucena středověký hrad i s celým panstvím prodat hraběti císařskému hofmistrovi a členu řádu johanitů Kryštofovi Šimonovi Thunovi, zakladateli české větve této hraběcí rodiny původem z jižního Tyrolska. Jeho dědicem se stal synovec Jan Zikmund Thun (1594-1646).³⁶⁰ Jan Zikmund měl ze svých tří manželství celkem devatenáct dětí.³⁶¹ Jeho nejstarší syn ze třetího manželství Maxmilián (1638-1701) v rámci složité rodinné politiky a přenechání jemu dědických dílů ostatními sourozenci zdědil panství

---

³⁵⁷ Viz Macek – Biegel – Bachtík (pozn. 233), s. 186.

³⁵⁸ Ibidem, s. 170.

³⁵⁹ Pavel Zahradník, Archivní nálezy k dílu Jana Křtitele Matheye, in: *Umění XLV*, 1997, s. 547-554, cit. s. 549.

³⁶⁰ Dle Jakuba Pátka se jednalo o velmi vzdělaného muže s velkým kulturním rozhledem díky vzdělání v Itálii a dvorské službě u španělského a vídeňského dvora. Na umělecké podniky ale bohužel v jeho době nebylo dostatek prostředků ani energie kvůli problematické době švédských vpádů labskou cestou během třicetileté války. – Jakub Pátek, *Umělecké objednávky Michaela Osvalda Thuna jako nedílná součást reprezentace českého aristokrata ve 2. polovině 17. století*, (disertační práce) Ústav pro dějiny umění FF UK, 2013, s. 50-51.

³⁶¹ Pro nás důležití z prvního manželství Guidobald (1616-1668), kardinál a arcibiskup salzburský; z druhého manželství Václav (1629-1673), biskup pasovský a gurkský, který nechal přestavět pasovský dóm Carlem Luragem; Michael Jan Osvald (1631-1694), český politik a stavitel Toskánského paláce a zámku Klášterec nad Ohří; ze třetího manželství Maxmilián (1638-1701), o němž bude ještě pohovořeno; František Zikmund (1639-1702), velkopřevorem řádu maltézských rytířů v Čechách a komturem několika řádových koment, císařský vyslanec na mnohých evropských dvorech; Romedius Konstantin (1641-1700), místodržící království českého a stavitel zámku v Cholticích, kde pravděpodobně sám navrhl zámeckou kapli; Jan Arnošt (1643-1709), kníže-arcibiskup salzburský.

Děčín a mnohé další panství kolem. Jeho sourozenci se časem stali významnými církevními i státními hodnostáři, nejen na císařském dvoře, ale i na dalších významných dvorech Evropy a také významní umělečtí mecenáši. O možných vztazích a inspiracích bude ještě připomenuto níže.

Po studiích v Ingolstadtu se stejně jako jeho bratři uchýlil u vídeňského císařského dvora, kde již záhy získal několik dvorských hodností.³⁶² Sídelním městem svého značně rozsáhlého panství učinil právě město Děčín, které spolu s pevností za mnohých výpadů Švédů utrpělo nemalé škody. Již od druhé poloviny 60. let tak nechal upravit, přestavět a nově vystavět nejen město a místní církevní stavby, ale také samotný dnešní zámek.³⁶³

Zámek

K přestavbě goticko-renesančního hradu³⁶⁴ bylo dle dochovaných účtů přistoupeno v druhé polovině 60. let 17. století. Byl rozšířen tzv. Orlí příkop spolu s novou branou a původní goticko-renesanční palác byl částečně barokně upraven. Nejvíce síly Maxmilián Thun ale věnoval přestavbě předhradí (zámčí), konírně a hospodářským budovám, stejně tak jako nově založeným rozlehlým zahradám směrem do města³⁶⁵ či loretu na městském náměstí se sochami od Jana Jiřího Bendla.

Jak již vyslovil Petr Macek³⁶⁶ v návaznosti na Jiřího Kroupu v jeho kategorizaci panských sídel dle italské klasifikace³⁶⁷, charakter samotného raně barokního zámku a jednotlivých částí celého komplexu, jehož budoucí podoba byla také do značné míry ovlivněna statutem zemské pevnosti, je spojitelný s tehdejší dobovou formou reprezentace svého rodu a především pak středověký obranný palác symbolizující starobylost rodu a kontinuitu držení sídla, tedy italský termín *palazzo in fortezza*.³⁶⁸ Nejen tento středověký palác s obvodní věží byl jakýmsi vyvrcholením důkladně promyšlené monumentální zámecké stavby. S konceptem se starší genezí na hradech a zámčích na Moravě a na příkladu ve Valticích se zamýšlená přestavba zámku v Děčíně shoduje i v dalších místech. Důležitá je také navazující *via triumphalis* nebo různé užití formy vstupních portálů.³⁶⁹ Podél této triumfální cesty se také nacházel nově

---

³⁶² 1665 císařským komorníkem, posel Leopolda I. k budoucí císařovně infantce Markétě Marii Terezii, 1687 dvorním maršálkem salzburského arcibiskupa, jeho bratra, Jana Arnošta, 1693 tajným radou a získání řádu Zlatého rouna, 1696 získání španělského titulu dona – Pátek, Mecenát (pozn. 360), s. 128.

³⁶³ S přestavbou samotného zámku měl Maxmilián Thun poměrně svázané ruce, neboť se jednalo o zemskou pevnost, a proto její primárně obranný charakter musel být zachován. Tento status byl zrušen až v roce 1778, kdy byl následně zámek podruhé přestavěn thunovským architektem Koschem.

³⁶⁴ Ten byl přestaven pány z Bünau ve druhé polovině 16. století. Starý hrad přestavěli na pohodlný renesanční zámek, ke kterému přistavěli křídlo za dnes již neexistujícím Orším příkopem – František Šuman, *Zámek Děčín. Historický průvodce*, Děčín 2007, s. 5.

³⁶⁵ Hrabě Thun celkem vykoupil od měšťanů pro svou velkolepou koncepci na třicet domů.

³⁶⁶ Petr Macek, *Zámek v Děčíně – dvojí proměna panského sídla*, *Průzkumy památek XVI – 1*, 2009, s. 3-16, cit. s. 4.

³⁶⁷ Především pak na příkladu zámku ve Valticích - Jiří Kroupa, *Umělci, objednavatelé a styl. Studie z dějin umění*, Brno 2006, s. 77-104.

³⁶⁸ Jiří Kroupa ilustruje tento termín na jihomoravských Valticích. Podobně bychom také mohli nahlížet na zámek v Milešově, kde tušíme, že ještě během Kaplířovské úpravy v poslední třetině 17. století stály původní středověké věže pravděpodobně opevněného dvora samotného hradu.

³⁶⁹ Kroupa (pozn. 367), s. 14, 84.

založený kostel. Společné znaky také nalezneme v grottě či sala terreně či v příkopu oddělující starý a nový zámecký komplex. Dalším zajímavým detailem a spojným mostem jsou dva vyhlídkové pavilony zámku ve Valticích v nárožích věží, ze kterých vybíhaly tyto plochy s vyhlídkou na široké okolí. Jiří Kroupa považuje za myšlenkového otce tohoto projektu Giovanniho Pietra Tencallu, bratra Giovanni Giacomu Tencally, oproti tomu autora projektu v Děčíně ani přestavby zámku s okolními stavbami neznáme. Zde je zapotřebí zmínit přítomnost rodiny Tencallů v Čechách. Nejen Carpofovo ale také Giovanni Tencalla pracovali v Kroměříži na freskách ve Květné zahradě, Lnářích, Roudnici nad Labem, Milešově, Tróji či Libochovicích. V Kroměříži pracoval pro stejného zadavatele také Giuseppe Braghaglio, kterého můžeme ztotožnit s Bragagliaem, autorem fresky Apollóna v děčínské sala terreně. Tím není míněno, že by byl autorem přestavby děčínského zámku jeden z mnohých Tencallů, ale bylo tím pouze míněno poukázat na mnohé podobnosti, které mohla právě Tencallovská dílna, která snad mohla spolupracovat s architektem Antoniem della Portou a přivést také do Čech přes Moravu snad z vídeňského prostředí.

Přístup do samotného zámku je uvozen několika set metrovou tzv. Dlouhou jízdou, tedy monumentálním a jen základně architektonicky členěnou přístupovou cestou, která byl prolámána do samotného skalního podloží. Vstup byl ohraničen spodní branou s prvky přepásání sloupů podobných fortifikačním stavbám a směrem k samotnému zámku se dalo ze severu vstoupit do Dlouhé jízdy branou od města v místech za děkanským kostelem. U vrcholu tohoto průchodu se nachází další dvě brány. Jedna slavnostnější, na ose Jízdy, s již ozdobnějšími prvky, slouží jako vstup na předpolí zámku a druhou opět na severu se pak vstupovalo do okrasné Růžové zahrady [obr. 51].

Po výstupu se ocitáme v předpolí samotného zámku s monumentálním bosovaným portálem s letopočtem 1674 od kameníka Santina Maderny. Za ním se rozkládala dvě nádvoří, přičemž především ono zadní a konečné pomyslně hlavně sloužilo k výše zmíněné reprezentaci rodu.³⁷⁰

Po stranách dlouhého příjezdu byl postupně v řadě za sebou hrabětem vybudován také špitál³⁷¹ a kostel.³⁷² Na této straně navazovala v pomyslné linii směrem na západ horní část zahrady, tzv. Růžová zahrada, která přímo využívala za časů hraběte Maxmiliána Thuna upravenou skalní ostrožnu. Zahrada je přístupná boční branou Dlouhé jízdy s mohutnou bosáží a deskou s letopočtem 1672 spolu se znaky Maxmiliána Thuna a jeho první ženy Marie Františky z Lodronu. Přes gloriety, tedy nejvýchodnější cíp zahrady, se dalo projít dřevěnou chodbou po straně Dlouhé jízdy na panskou oratoř děkanského kostela Povýšení sv. Kříže, čímž se z ní vlastně stává svým způsobem monumentální a honosná zámecká kaple. Tato zhruba obdélná plocha je vymezená západní sallou terrenou s mytologizujícími malbami Giuseppe Bragaglia snad z roku 1678³⁷³, důmyslnou altánovou vyhlídkovou stavbou směrem na východ, tzv. gloriety se sochařskou výzdobou, na jihu Dlouhou jízdou a na východě balustrádou, která byla původně členěna čtyřmi výklenkovými pavilony.³⁷⁴

Na tuto architektonizovanou okrasnou zahradu, která měla dříve k dispozici složité vodní vybavení spolu s velkými zahradními vázami, navazovala po cestě ve skále další zahrada pod samotným zámkem, která sahala až k samotnému břehu řeky Labe, o jejíž podobě máme pouze minimum zpráv.

---

³⁷⁰ Tato dvě nádvoří byla následně v pozdně barokní až klasicizující přestavbě architektem Koschem sjednocena v jedno velké vnitřní prostranství.

³⁷¹ Doposud nebyl umělecko-historicky zpracováván.

³⁷² Nejnověji zhodnocen viz Macek – Biegel – Bachtík (pozn. 233), s. 168.

³⁷³ Nejnověji viz Nokkala Miltová (pozn. 228), s. 169-171.

³⁷⁴ Původní čtyři výklenkové stavby byly následně zredukovány na dnešní dva.

Oproti horní zahradě, jejíž barokní podobu dokážeme snad částečně dokážeme rekonstruovat na základě výpovědi archivních pramenů a dochovaného stavu³⁷⁵ a více se jí budeme věnovat na dalších stranách, o charakteru této zahrady máme jen kusé zprávy. Na zobrazení v knize *Das jetzt lebende Königreich Böhmen* z roku 1711³⁷⁶ vidíme zahradu se vzrostlými stromy a fontánou s mnohými vodními kanály. V 19. století ustoupil barokní charakter zahrady novému pojetí se stovkami ovocných stromů a také nově vzniklému anglickému parku. Původní zahrada měla být členěna do dvou parterů a skupině vodních děl měla snad vrcholit fontána navržená J. B. Fischerem z Erlachu.³⁷⁷ Vodní element zde byl, stejně jako u horní zahrady, silně zastoupen. Z popisových prací 19. století tak například víme, že se zde pod vodopádem vedle Tyrolského domku nacházela velká kašna z jednoho kusu kamene o průměru devíti metrů (15 loktů na šířku a 45 po obvodu) ve tvaru mušle, která byla na místo dopravena s velkými obtížemi, několika lodmi svázanými k sobě, již koncem 17. století.³⁷⁸

Jak již bylo zmíněno, k zámecké budově navazovala také velkorysá jižní dvoupodlažní konírna s vlastní vstupní rampou. Na konci konírny, která je pojatá jako jednoduchá sloupová podélná síň, se nacházela mohutná socha koně snad z jednoho kusu kamene, který byl umístěn v nice³⁷⁹ na samotném konci konírny.³⁸⁰ Mramorová socha koně vzepjatého na zadních byla pojata jako kašna. Z úst zvířete vytékala voda, která napájela jednotlivá koryta na vodu pro

---

³⁷⁵ Růžová zahrada a barokní období děčínského zámku se dočkalo badatelského zájmu až v posledních letech. Uměleckému mecenátu hraběcí rodiny Thunů v 17. století se věnovali Z. Krpálková a J. Pátek - Viz Krpálková (pozn. 33); Viz Pátek (pozn. 360). František Šuman ve svém nepublikovaném příspěvku na konferenci *Die barocke Idee/Barokní idea v Großsedlitz* v roce 2019 – František Šuman, *Růžová zahrada děčínského zámku: zapomenutý klenot barokního zahradního umění*, rukopis. V návaznosti na restaurátorské práce v roce 2020 proběhl také stavebně-historický průzkum Růžové zahrady – Miroslav Nový – Eliška Nová – František Šuman, *Růžová zahrada v areálu děčínského zámku*, Děčín 2020. Ve stejném roce také Filip Král, *Sochařská výzdoba Růžové zahrady na děčínském zámku* (bakalářská práce), Seminář dějin umění FF MUNI, Brno 2020.

³⁷⁶ Mauritius Voigt, *Das jetzt-lebende Königreich Böhmen*, Frankfurt am Main -Leipzig 1712, s. 54-55.

³⁷⁷ Kresebný návrh byl publikován – Hans Sedlmayr, *Johann Bernhard Fischer von Erlach*, Wien 1976, s. 61-62, obr. č. 44.

³⁷⁸ Franz Klutschak, *Böhmische Adelsitze als Centralpunkte volkswirtschaftlicher und humanitärer Bestrebungen*, Prag 1855, s. 29.

³⁷⁹ Stejně jako přízemní prostory gloriety byla i nika a mušle v konše pokrytá hrubě namletou struskou, čímž vznikala iluze jeskyně.

³⁸⁰ Sochu popisoval již Balbín (pozn. 2) a následně Voigt (pozn. 376). Socha se bohužel ztratila během pobytu sovětské armády v zámeckém areálu. Sochu máme ale zachycenou na fotografiích. Socha podobné kvality nemá v této době v českých zemích obdoby. Jezdecké sochy, a tedy i sochy koní se k nám dostávají až spolu s J. J. Bendlem a jeho jezdeckou sochou sv. Václava z let 1678-80, dnes umístěnou na Vyšehradě. I kvůli této skutečnosti jsme názoru, že se jedná o umělecký import, snad také ze Salzburgu jako socha Neptuna, o které bude ještě pohovořeno.

koně v konírně.³⁸¹ Stejně jak nás informuje deska vložená do boční brány z Dlouhé jízdy do Růžové zahrady, i konírna, a tedy socha byla dokončena snad roku 1674.³⁸²

Díky archivním pramenům, dobovým popisům a zobrazením máme jistou představu, jak mohla horní, později nazývaná jako Růžová, zahrada vypadat a spolu s ní i sochařský program. Na čem se autoři shodují, je existence sochy Neptuna uvnitř sala terreny [obr. 52]. Dle soudobých popisů tato mramorová socha stála na velké mořské rybě, z jejíž úst vytékal proud vody do kašny, na které toto sochařské dílo stálo, a systémem kanálů voda ochlazovala celý prostor určenou pro šlechtickou společnost.³⁸³ Socha byla objednána v Salzburku, kde měli Thunové mocné vazby³⁸⁴, a v červenci roku 1678 dopravena do Děčína.³⁸⁵ Ze zápisů hospodářského rady Wolfganga Kropfa z roku 1818 následně víme, že měla být socha Neptuna přesunuta do nově vzniklých lázní Svatého Josefa v nedalekém Horním Žlebu.³⁸⁶ Socha Neptuna se dnes nachází v Oblastním muzeu v Děčíně, která by tomuto popisu odpovídala.³⁸⁷ Dle vyjádření Františka Šumana byla tato socha z muzea původně osazena ve zmíněných lázních a následně byla ve 30. letech 20. století převezena na thunovský zámek Jílové, odkud se následně dostala na své dnešní místo. Byť nemáme archivně prokázaný převoz ze zámku do blízkých lázní, dobové popisy, archivní záznamy, stylový popis i samotný materiál mramoru nás zcela podporuje v identifikaci sochy Neptuna z Oblastního muzea Děčín se sochou Neptuna z dobových popisů ze sala terreny. Socha je pojednána v základním schématu poměrně tradičně. Nahý starší šlachovitý muž s dlouhým vousem má v dynamickém gestu své pravé ruky trojzubec, který zapichuje do špičky nosu delfína, a drží jej za ocas svou levou rukou. Nositelem pohybu je také drapérie,

---

³⁸¹ „...gevierten Hofe ist der schöne und prächtige Stall zu sehen, worinnen sechzehn grossen aus dem Gantzen gefertigte steinerne Schulen, nebst einem von Bildhauer-Arbeit künstlich gebauenen Pferde, aus dessen Munde das Wasser, in einen schönen theils länglich runden, theils eckigten Wassser-Ksten, läuft.“ in: Antoine-Augustin Bruzen de La Martinière, *Historisch-Politisch-Geographischer Atlas der gantzen Welt; oder grosses und vollständiges ... Lexicon, darinnen die Beschreibung des Erd-Kreises*, Band 11, Leipzig 1749, sl. 372. Jedná se o drobně upravenou redakci Vogtova popisu – Viz Vogt 1712 (pozn. 376), s. 57-58.

³⁸² O tomto datu nás informuje druhotně snad obnovený nápis v dekorativně pojatém nástavci nad samotnou nikou, ve které byla socha koně umístěna.

³⁸³ „...Nympharum domus & quæ Domum sustinent columnæ...At statua Neptuni & Dii Deaque lavantes“ Viz Balbín (pozn. 1), nepag.; „...auf einen von Marmor ausgehauenen grossen Meer-Fisch stehende Neptunus/ mit gelinder herausgebung des Wasser/ der Sommer-Zeit fast äglich allda speisenden herrschaft/ die angenehmste Luft verursachen.“ - Viz Vogt (pozn. 376), s. 63

³⁸⁴ První manželkou Maxmiliána byla Marie Francisca Emertiana von Lodron, příbuzná salzburského arcibiskupa Parise von Lodron. Po jeho smrti roku 1653 nastupuje o rok později na jeho místo Maxmiliánův starší bratr Guidobald (+1668). Další Maxmiliánův bratr Jan Arnošt se také stává arcibiskupem v Salzburku (1687-1709).

³⁸⁵ Dle archivních pramenů víme, že byla přeložena v Linzi a následně v Praze – Nový – Nová – Šuman 2020 (viz. pozn. 375), s. 6.

³⁸⁶ Ibidem, s. 11.

³⁸⁷ František Šuman vyslovil nesouhlas s materiálem, že se nejedná v případě této sochy o mramor. S tím ale nesouhlasí Kateřina Adamcová, která si všimla patrné reakce s kyselými dešti v podobě pro mramor typické reakce krusty sádrovce a z toho usuzuje, že se jedná o mramor z hrubšího zrna, který se objevuje právě v okolí Salzburku. Možným východiskem je tzv. Untersbergský mramor. Jedná se o vápenec, který byl již od druhé poloviny 17. století těžen kolem Salzburku (u Fürstenbrunn) a názvu „mramor“ se mu dostalo, neboť kameníci a sochaři tento kámen zpracovávali jako mramor.

kteřá se až v jakési spirále točí od hýždí boha za levou paží nad rameny a končí v oblasti beder.

Způsob zpracování tělesné anatomie je velmi kvalitní. Především šlachovité nohy jsou pojaty velmi antikizujícím dojmem. Tělo je pojato spíše plošně, což svědčí o grafických předlohách autorovi díla a také o záměr vložení sochy do niky namísto volného prostoru.

Víme, že o rok později bylo Abrahámovi Kitzingerovi za dílo čtyř soch, jednoho raka (kraba) a dvou květinových džbánů vyplaceno celkem 138 zlatých a 50 krejcarů.³⁸⁸ O autorství blíže nespecifikované sochařské výzdoby děčínských zámeckých zahrad jsme informováni již z doby jen velmi krátce po jejím vzniku Bohuslavem Balbínem, kdy zde dle informací snad ještě i Kitzinger pracoval.³⁸⁹ Balbín tak obdivoval první ze dvou zakázek dodaných rodinou Kitzingerů, k nimž našla v účtech zmínku poprvé Věra Naňková.³⁹⁰

Tyto čtyři sochy jsme snad schopni identifikovat.³⁹¹ Doposud tuto zakázku tradičně spojovala odborná literatura se sochami římských bohů Minervy, Saturna a Vulkána na severní balustrádě před samotným glorietem.³⁹² Novou interpretaci přinesl až v roce 2019 František Šuman, který se domnívá na základě archivních výpovědí a rychlé návaznosti prací na dodanou sochu Neptuna, že tyto čtyři sochy mohly být Balbínovy „koupající se bohyně a bohové“.³⁹³ Balbín až opěvuje jejich umělecké zpracování³⁹⁴, stejně tak jako opěvuje zručnost sochaře Abraháma Kitzingera.³⁹⁵ K tomu dodávám, že ve stejné zakázce dodal Kitzinger také sochu jistého vodního zvířete – kraba či raka, která byla napojena na vodní pramen u sochy Neptuna, a soustavou krytých vodních kanálů a z hlavy tohoto zvířete prýštil pramen do dalších kanálů.³⁹⁶ Dle zápisků rady Kropfa byla tato socha vodního zvířete zničena během opevňování za napoleonských válek.³⁹⁷ Během rekonstrukčních prací v Růžové zahradě byl nalezen úlomek jakési ploutve s ocasem, připomínající Nereovnu či snad Tritona, syna Neptuna.³⁹⁸

---

³⁸⁸ Bohužel v době psaní této práce byl patřičný fond SOKA Litoměřice-Děčín kvůli vysoké popularitě digitalizován, a proto nebylo možné jej detailněji prozkoumat. Archivní rešerše jsou citovány z SHP Růžové zahrady – Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 6.

³⁸⁹ Balbín jmenuje Abraháma Kitzingera viz pozn. 1 a Guiseppe Bragallia – Viz Balbín (pozn. 2), nepag.

³⁹⁰ Viz Naňková (pozn. 3), s. 27.

³⁹¹ Literatura tradičně připisuje Kitzingerům (jelikož doposud vládne zmatek ve jménech Abraháma a Abraháma - později Abraháma Felixe)

³⁹² Viz Naňková (pozn. 3), s. 27.

³⁹³ Šuman, Růžová zahrada (pozn. 352), s. 12.

³⁹⁴ „...*Dii Deaque lavantes Statuorium illustrium opera, proportione & Cymmetria membrorum, gestuum, & totiž hominis flexu ita sese commendant spectantibus, ut nihil nisi anima deesse videatur, corporibus certe, (si saxum, humanum corpus esse potest) exterius, nihil video defuturum.*“ Viz Balbín (pozn. 2), nepag.

³⁹⁵ Ibidem, nepag.

³⁹⁶ „...*Welches durch die Kunst/ vermittelt bleyernen Röhren hinauf geführt/ und auf unterschiedliche Weise ausgetheilet wird: Erstens zwar thut solches ein Meer-Thier durch den Mund häufig herausgeben/ von deme es...*“ viz Voigt (pozn. 376), s. 61-62.

³⁹⁷ Viz Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 11.

³⁹⁸ Poprvé publikováno Filipem Králem (viz pozn. 375), s. 47, obr. 17. Král se ale bohužel ve své práci k tomuto fragmentu nevyjadřuje. Oproti tomu je František Šuman toho názoru, že by se mohlo jednat o zlomek původní sochy Neptuna ze sala terreny.

Vodní tematika i zbylých čtyř soch je tedy nanejvýše pravděpodobná. F. Šuman se domníval, že by se snad mohly nacházet na pěti kašnách, které navazovaly na osu vodního zvířete středem zahrady směrem ke gloriету. Tomu by také odpovídal archivní záznam smlouvy z roku 1678, kdy byla sepsána smlouva s kamenickým učněm L. Schreiberem na vytvoření mimo jiné i kamenné kašny.³⁹⁹ Pramen tedy pokračoval z úst vodního zvířete kanálem do pěti kašen v pravidelných rozestupech. Oproti prostřední a největší, která stříkala vodu do výšky několika metrů, byly na čtyřech menších rozmístěny mušle s rybami a ve vodě se také objevují různé figury.⁴⁰⁰

Otázkou tedy nyní zůstává, co se s těmito čtyřmi sochami stalo. Dle mého názoru je můžeme stále nalézt v samotné zahradě. Již Zdeňka Krpálková si všimla, že v dnešním souboru soch,⁴⁰¹ osazených druhotně na samotném gloriету, je také skupina blíže neidentifikovaných soch spojených s vodou.⁴⁰² Sochy byly popisovány různě. Nejčastěji byly popisovány podle svých atributů.⁴⁰³ S novým možným řešením přišel Filip Král. Formuluje hypotézu, že by snad žena s želvou mohla být Venuší a žena s úhořem řeckou Hygeou či snad by se mohlo jednat o alegorie cykličnosti času.⁴⁰⁴ Velmi zajímavou je pak Králova teorie o třetí soše. Dle jeho názoru se jedná o sochu Aurory, sestry slunečního boha Apollóna, který je zobrazen na fresce v sala terreně [obr. 53].⁴⁰⁵ Aurora byla uctívána jako bohyně jitra, která otevírala dveře slunečního paláce a rozhazovala květy růží, když její bratr vyjížděl se svým slunečním vozem. Tato socha je také, jak si Král všiml, o něco vyšší než ostatní sochy na gloriету a je také položena na osovou symetrii vůči sala terreně. Je tedy přímo vidět přes celou zahradu.⁴⁰⁶ Zároveň dle malby Lorenze Pfeifera víme, že se jedná o původní umístění této sochy. Bohužel s výškou sochy si nejsme zcela jisti. Král totiž pracoval s „volnou“ kopií sochy. Originál se roku 1954 zřítíl a roztrhl o skalní masiv pod zámek. Kopie byla vyrobena až o rok později.⁴⁰⁷

Spolu s nejistotou s původní výškou sochy s touto teorií bohužel nesouhlasím, neboť zcela nezapadá do konceptu celé zahrady. Dle mého názoru se zde jedná o sochu bohyně a nereidky Salacii (totožná s řeckou bohyní Amfitrité), manželky boha moře Neptuna. Byla nejkrásnější z mořských bohyň a po sňatku s Neptunem také spoluvládkyní moří. Sídli ve zlatém paláci na dně oceánu a někdy je také nazývána jako hučící. Pro podporu mé hypotézy je také

---

³⁹⁹ Šuman, Růžová zahrada (pozn. 376), s. 6.

⁴⁰⁰ „...von deme es sich in die ausgehauene mitten in Graben liegende Canalen; dann nach und nach in/ biß zwanzig Ellen jedesmahl von einander stehende fünff steinerne/ zu Zeiten mit kleinen Welsen besetzte Muscheln/ mit angenehmen Geräusch hinab stürzten. Aus der mittlern und größten aber/ springet es ohngesehr sechs oder sieben Ellen hoch... Man kann sich auch noch mit andern Lustbarkeiten divertiren unterschiedliche Figuren in Wasser andeutend...“ Vogt (pozn. 376), s. 62.

⁴⁰¹ Do dnešní doby se zachovalo celkem třináct antikizujících soch z původního, jistě mnohem vyššího počtu, a sice: dva bojovníci na vrcholu gloriету, skupina Minervy, Saturna a Vulkána na severní balustrádě před glorietem, skupina alegorií Jara (Flóra), Léta (Ceres), Podzimu (Pomona) a Venuše na západní balustrádě gloriету a skupina ne zcela jistě identifikované ženské figury na západním konci gloriету.

⁴⁰² Krpálková (pozn. 33), s. 73-74.

⁴⁰³ Ibidem s. 73-74. Tedy žena se želvou a lasturou a náramky z perel, žena s úhořem a džberem vody, žena bez atributů, pouze s perlovým náramkem. V 50. letech jsou také sochy identifikovány jako alegorie vody a země. Viz Nový – Nový – Šuman (375), s. 14.

⁴⁰⁴ Král (pozn. 375), s. 23.

⁴⁰⁵ Ibidem s. 20.

⁴⁰⁶ Ibidem s. 20.

⁴⁰⁷ Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 14-15.

podstatný její vztah k Apollónovi. Salácie byla přítomna Apollónova narození.⁴⁰⁸ Tato informace je podstatná, neboť umístění sochy jistě nebylo náhodné. Nachází se totiž na nejvýhodnějším výběžku zahrady a při východu slunce byla celá socha i její dům, dle pověsti zlatý, pokryt slunečními paprsky vycházejícího slunce. Také přízvisko hučící není náhodné. Jak nás informuje již Vogt⁴⁰⁹ a následně interpretuje Šuman⁴¹⁰ voda v kašnách hlasitě hučela a jednalo se jistě o záměrný zvukový efekt. Byla také personifikací míru a slunečního aspektu moře⁴¹¹, což by mohlo souviset s jejím umístěním na východní straně otevřeného gloriety, primárně pak při východu slunce, kdy paprsky pokrývaly nejen její sochu, ale také se zrcadlily v mnohých vodních plochách zahrady.

Symbolickým oceánem tak může být celý prostor samotné zahrady s mnohými vodními díly, vodopády a bazény.⁴¹² Teorie Františka Šumana o čtyřech koupajících se božích a bohyních bazény se tedy zdá zcela logická a plně do autorem navrhovaného konceptu zapadá. Jelikož se nám do dnešní doby nezachoval originál sochy a kopie nebyla dle restaurátorských zpráv zcela zdařilá, můžeme vyvozovat základní ikonografické a také stylové prvky alespoň z kolorovaných fotografií z počátku 20. století. Byť není spoluvládkyň moří zobrazena s atributy, je silně akceptován vodní element. Levé zápěstí má obmotané šňůrou perel, které odkazují k její kráse. Bohyně je zobrazena v kontrapostu jako mladá nahá krásná žena, která má kolem boků monumentální, velmi kvalitně provedenou draperii, kterou si přidržuje rukou. Vzhledem k jejímu směřování do zahrady se zdá, jako kdyby byla bohyně v okamžiku, než sejde dolů do koupele. Také její účes odkazuje spíše k vodnímu prvku. Nejedná se o komplikovaný a účes. Dlouhé vlnité vlasy jsou pouze jednoduše sepnuty na zádech, zatímco zbylé lokny jí padají přes ramena k prsům. Tím se také podporuje erotický podtext této sochy.

Velmi podobné téma a základní rozvrh je patrný také na ženské postavě s úhořem či hadem, někdy označovanou jako řecká Hygeia (římská Salus) či alegorií země. Hygeiu můžeme vyloučit již na začátku, neboť ta bývá tradičně zobrazena ve vážnější podobě, plně oděná. Pokud by se jednalo o alegorii země, jistě by se nejednalo o mladou dívku. I zde tedy vidíme téměř nahou dívku, která má zahalené intimní partie pouze úzkým pruhem látky, který se ovívá kolem její levé nohy a bohyně si jí přidržuje svou pravou rukou za zády. Účes a obličejový typ bohyně je také velmi podobný soše Salacie. Dlouhé lokny, částečně sepnuté na krku, padají přes ramena a k hrudníku. Podobnost této sochy se Salacíí mě vede k domněnce, že se jedná o druhou ze čtyř soch z dílny Kitzingerů z roku 1679. Právě erotičnost celé scény a ikonografie sochy nás vede k zamyšlení nad tématem. Jisté vodítko nám snad také nabízí Balbín ve svém označení pro sala terrenu. Nazývá ji domem nymf.⁴¹³ Jelikož se jedná o místo, které napájelo všechny kašny v zahradě a také místo usazení sochy Neptuna, můžeme jej považovat za aluzi na Neptunův palác. Jestliže je zahrada ohraničena paláci Neptuna a Salacíí, pak vymezený prostor je již zmíněná aluze na oceán. Dle mého názoru mýnil tedy Balbín svým označením

---

⁴⁰⁸ To je uvedeno v Hymnu na Apollóna ve sbírce Homérských hymnů – online v anglickém jazyce na - <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0138:hymn=3:card=89&highlight=amphitrite> vyhledáno 23.04.2021.

⁴⁰⁹ „...mit angenehmen Geräusch hinab stürzen“ Viz Vogt (pozn. 376), s. 62.

⁴¹⁰ Viz Šuman (pozn. 375), s. 12.

⁴¹¹ Hélène Adeline Guerber, *The Myths of Greece & Rome*, New York 1993, s. 130.

⁴¹² Vedle bazénu před gloriety, o kterém bude ještě zmíněno, byla také nalezena do skalního masivu vytesána velká vodní nádrž, která byla později zasypána zavázkou. Jednalo se primárně o strusku, kterou byla zdobena celá místnost s výklenky a mušlovitými konchami. Celá místnost tak měla navozovat působení grotty.

⁴¹³ Zde je ale otázkou, zda Balbín myslel tímto “domem nymf” salu terrenu nebo celou Růžovou zahradu, tedy oceánem a vodstvo, které bylo domovem nymf.

„koupajících se bohyň a bohů“ poddané vládnoucího páru, tj. mořské nymfy či přímo Néreoovny, tedy padesát dcer boha Nerea. Mají zosobňovat různé vlastnosti moře a jsou tradičně oděny ve splývavém mokřím rouchu, později byly zobrazovány spíše nahé. Tvořily družinu boha Neptuna, a právě v jeho přítomnosti se také nejčastěji vyskytovaly.⁴¹⁴ Bývaly velmi laskavé a na vyobrazeních jsou mimo jiné zachyceny při různých domácích pracích.⁴¹⁵ Mezi jejich emblematická zvířata ve výtvarném umění patří holubice, delfín, úhoř, krab či želva.⁴¹⁶ Této definici by odpovídala i tato námi popisovaná socha. Úhoř a džber s vodou by mohl odkazovat k jedné z Néreooven. Mohlo by se také jednat o jednu z Danaoven, konkrétně o Amymóné [obr. 54]. Neptun jí zachránil vrhnutím svého trojzubce po satyroví, který ji obtěžoval. Následně se také stala Neptunovou milenkou a měla s ním syna Nauplia. V místě, kde se hozený Neptunův trojzubec zarazil, vytryskl pramen. Byl pojmenován po Danaovně a nacházel se blízko Lernejského jezera v regionu Argos. Právě Argos s celým okolím byl Neptunem dříve zcela vysušen kvůli jeho rivalitě s Héróu. Jezero Lerna vzniklo také na přání Neptuna, aby se tak zavděčil Amymóné. Kvůli spojení s prameny Amymóné a Lerna byla tato Danaovna zobrazována se džberem vody. Jedná se také o narážku na osud jejích sester, které byly odsouzeny za vraždu svých manželů plnit velký kráter vodou džbery, kterým chybělo dno. Úhoř či vodní had by snad mohl být narážkou na Lernejskou hydru, velkou vodní stohlavou hadí stvůru, kterou usmrtil Herkules.

Třetí sochou je také mladá pohledná žena, také zahalena pouze pruhem látky, který se příčně ovinuje kolem podbřišku a stehen [obr. 55]. Velmi dramaticky ale působí draperie za zády vodní bohyně, kde se vzdouvá mimo samotné tělo a vytváří tak působivý oblouk. Detailem podtrhujícím smyslnost těla je páska, která poutá samotný kus látky k tělu, tak, že se táhne mezi prsy mladé bohyně. Oproti předešlým sochám je účes jiný, vyčesaný a upravený. Svou pravou rukou ve výrazném gestu drží před sebou malou želvu, kdežto svou levou rukou se přidržuje kotvu, která je pokryta snad mořskými řasami. Želva by snad mohla být narážkou na nymfu Chelone, která byla pro svůj prohřešek proměněna v želvu. Bohužel symbolika kotvy nám v tomto případě uniká. Důležité je také zmínit kvalitu provedení této sochy. Důvodem je kvalitnější restaurování oproti ostatním sochám. Oproti ostatním sochám, které byly velmi nekvalitně restaurovány již v padesátých letech, výdusek této sochy byl vytvořen až v roce 1989.⁴¹⁷

Za čtvrtou sochu bychom mohli považovat torzo, které bylo nalezeno během restaurátorského průzkumu zahrady v roce 2020.⁴¹⁸ Zobrazuje trup nahé štíhlé ženy, která má kolem boků ovázanou látku a na zádech provedenou mašli [obr. 56]. Stejně jako na předchozí soše vidíme náznak spoje draperie, který byl umístěn na poprsí. Právě tento detail úchyty látky přes poprsí vidíme také u předešlé popisované sochy. Z torza také můžeme vyčíst, že socha pravděpodobně seděla a pravděpodobně se mohla i koupat [obr. 57]. I přes torzovitost díla můžeme říct, že se jednalo o sochařské dílo vysoké kvality, což lze demonstrovat na provedení

---

⁴¹⁴ Kateřina Boubínová, *Motivy antických mořských božstev v českém umění v období novověku* (diplomní práce), Katedra filozofie FF ZČU, Plzeň 2017, s. 16.

⁴¹⁵ Heslo nereovny, nereidy, in: Jan Baleka, *Výtvarné umění. Výkladový slovník*, Praha 2010, s. 240.

⁴¹⁶ Samuel Birch, Observations on the Xanthian Marbles recently deposited in the British Museum, in: *Achaeologia, or Miscellaneous tracts relating to Antiquity*, Londýn 1844, s. 176-204, cit. s. 201.

⁴¹⁷ Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 16.

⁴¹⁸ Toto torzo nebylo Šumanem ani Králem dále rozebíráno. Fotografie publikována v SHP Růžové zahrady – Viz Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 121; také F. Král – viz Král (pozn. 375), s. 46, obr. 16.

draperie a tělesné detaily. Král také publikoval fragment neobutého chodidla⁴¹⁹, které bychom k této soše mohli také přiřadit či snad k soškám trpaslíků, které byly dodány později koncem 17. století.

Velmi důležitým je také detail provrtání sochy středem bloku kamene. Jedná se nejspíše o zbytek napojení na vodní systém. Právě tento detail dle mého názoru potvrzuje teorii Františka Šumana o spojení první kitzingerovské zakázky s tématem koupajících se bohů a bohyň a dle formálních znaků spojit toto torzo s výše popisovanými sochami.

Snad s tímto torzem nebo původně jinou sochou jsou také spojeny další tři fragmenty nalezené během archeologického výzkumu v roce 2020. Jedná se o velmi kvalitně a až anticky provedenou bosou nohou, dle mého názoru jedné z koupajících se bohyň [obr. č. 69]. Dále byly také nalezeny fragmenty umělého skaliska či podle provedení povrchu korálu [obr. č. 70], které nás opět mohou více utvrdit o povaze této zakázky.

Problematickým je i umístění soch. Logicky by se zdálo, že pokud jedna z těchto čtyř soch byla umístěna již od počátku zamýšlena na závěr gloriety, zbývají pouze tři sochy na celkový počet čtyř menších postranních fontán, což by bylo velmi asymetrické a ve své době nepřijatelné. Tři varianty, které bohužel nedokážeme více potvrdit, se nabízejí. První teorií je, že známá socha kraba nebo raka byla inkorporována do první ze čtyř fontán, a tudíž by zbývalo koupajícími se bohyňmi obsadit již jen tři fontány. Druhou variantou je původní umístění všech čtyř soch na samotné fontány a až následné přemístění sochy Salacie na samotný závěr gloriety. Tomu by snad mohlo nasvědčovat umístění podstavce pro sochu na východním závěru gloriety. Jsem toho názoru, že pokud by se se sochou počítalo již při stavbě celé zahrady, podstavec na sochu by byl s pilířem balustrády spojen v jeden celek. Nyní tento celek působí oproti tomu poněkud anorganicky. Jelikož máme první zobrazení až v počátku 18. století na malbě od V. Pfeifera, je pravděpodobné, že se program mezi lety 1680 a 1711 upravoval, o čemž jsme částečně na základě popisů informováni.

Poslední, ale také velmi pravděpodobnou možností, je osazení kašen čtyřmi sochami, přičemž Salacie i přes mnohé podobné znaky v provedení i stylu celé ikonografie, byla součástí až další zakázky, o které se zmíníme později. Poté by se nám zachovaly sochy Amymoné, Chelone (?), jednoho torza a čtvrtá socha by tedy nebyla v pramenech nikterak podchycena a zcela zničena až během následujících století.⁴²⁰

O možných vzorech tohoto programu bylo již dříve uvažováno. František Šuman dle mého názoru správně uvažuje, že je inspirace k vytvoření takto specifického programu v nově zakládaných zahrad dvojí. První je zjevná inspirace letní rezidencí salzburských arcibiskupů v Hellbrunnu.⁴²¹ I zde se objevuje dlouhá přístupová cesta, která sloužila jako vzor pro Dlouhou jízdu. Samotná zámecká budova poté byla obklopena mnohými vodními hrátky a komponovanými zahradami se sochařskou výzdobou. Druhým logickým vzorem je zahraniční kavalírská cesta samotného Maxmiliána Thuna mezi lety 1659–1662.⁴²² Velké podobnosti jsou viditelné s vrcholně renesanční Villou Farnese v Caprarole a především pak se mladším

---

⁴¹⁹ Viz Král (pozn. 375), s. 46, obr. 16.

⁴²⁰ O tom, co se se sochami dělo v následující době až do současnosti bude pohovořeno níže.

⁴²¹ Viz Šuman (pozn. 375), s. 12. Jedná se o manýristickou zahradu s tzv. *Theatrum* či *Wasserspiel*, s mnohými grottami a fontánami – Sibylle Kampl – Christoph Kühberger (hgg.), *Schaulust – die unerwartete Welt des Markus Sittikus*, Salzburg 2016.

⁴²² Po studiích v Ingolstadt 1655 a v Salzburku roku 1656 se vydává na cestu po Francii, Španělsku, Anglii, Nizozemí a Itálii. - Pátek, *Umělecké objednávky* (pozn. 338), s. 128; Viz Šuman (pozn. 375), s. 5.

zahradním kasinem.⁴²³ Podobná kaskáda byla také součástí Villy Pamphili v Římě. Patrová budova kasina s otevřenou logií je směřována na snižující se osu s proudem vody a různými sochařskými pracemi. O těchto podobnostech bude pohovořeno níže v souvislosti se druhou Kitzingerovskou zakázkou.

Také spojení barokních komponovaných zahrad právě s vodními nymfami není ojedinělé v českých zemích. Jak si všimla Sylva Dobalová, postupně po vzoru tištěných traktátů a pojednání byly se třemi odrůdami citrusů spojovány tři nymfy, tedy Aigle, Arethusa a Hesperethúsa.⁴²⁴ Jelikož ale oproti našim sochám nebývají tyto tři nymfy spojovány s přesnými atributy, jejich identifikace bývá mnohem komplikovanější.

Tato skupina soch byla již v následujícím století přemístována a podrobena úpravám, které máme částečně zaznamenány v archivních pramenech. Jan Josef Thun (1711-1788) nechal změnit program zahrady mnohými zásahy. Předpokládáme, že byla část souboru dodatečně rozmístěna nejen do nově vzniklé zahrady na jižním svahu a také pod samotným zámek směrem k Labi. Pravděpodobně v této době byly i sochy umístěny na samotný gloriét, tedy také sochy Amymoné a Chelone, neboť se na vedutě Josefa Illmanna již nachází oproti dřívějším zobrazením gloriét s mnohým sochařským osazením, včetně jasně viditelnými gladiátory na vrcholu stavby.⁴²⁵ S tím by snad mohl souviset údaj z roku 1737, kdy byly přepracovány dvě sochy na gloriétu.⁴²⁶ V roce 1794 patrně ještě fontána s koupající se bohyní existovala na svém původním umístění, neboť byla vytvořena nová hlava pro sochy na fontáně na horní zahradě.⁴²⁷ Důležitým je údaj z roku 1800, kdy je jmenovitě přesunována socha vodní nymfy. Tato blíže neurčená socha „*Wassernymphe*“ byla přesunuta pravděpodobně do zahrady na čtyři nově zhotovené pilíře.⁴²⁸

Důležitý je následný vývoj a opevňování zahrady za napoleonských válek, a hlavně pak škody, které toto provizorní opevnění s valy a zazdíváním gloriétu způsobilo. Wolfgang Kropf⁴²⁹ nás o této situaci po zjištění škod věrně informuje. Mnohé sochy byly zničeny a mořské zvíře chrlící vodu přes mušle zmizelo.⁴³⁰

Jednou ze zničených soch by snad mohlo být i výše popsané torzo.

Následně máme k dispozici fotografie z počátku 20. století, které ještě zobrazují originály soch před restaurátorskými zásahy.⁴³¹ Během 50. let byl pak celý soubor soch několikrát

---

⁴²³ Kasino a úprava zahrad pochází ze 20. let 17. století, byly navrženy Giacomou del Duca a provedeny Girolamem Rainaldim - Tiziana Checchi, Caprarola, in: Cecilia Mazzetti di Pietralata, *Giardini storici. Artificiose natura a Roma e nel Lazio*, Roma 2010, s. 141-144, cit. s. 144.

⁴²⁴ Sylva Dobalová, *Hesperidky na zámcích a v zahradách: Roudnice, Lnáře, Libochovice a Trója*, in: Martin Mádl (ed.), *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012.

⁴²⁵ Poprvé Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 25.

⁴²⁶ Ibidem, s. 9.

⁴²⁷ Ibidem, s. 9.

⁴²⁸ Ibidem, s. 10.

⁴²⁹ Ibidem, s. 11.

⁴³⁰ Zde si nejsme zcela jisti, jakou sochu přesně Kropf zmiňoval. Vodu přes mušle měl chrlit velký maskaron a oproti tomu „vodní zvíře“ se mělo nacházet směrem k sala terreně. Bud' to Kropf tímto termínem nazývá popisovaný maskaron nebo došlo k výměně v rámci změny programu nebo se pod samotným tímto zvířetem, patrně krabem z roku 1679 nacházela další, doposud nepopisovaná mušlová kaskáda.

⁴³¹ SHP Růžové zahrady ještě zmiňuje k roku 1835 zakázku kameníka F. Rotsche podstavce pro vodní figury. Zde jsem ale toho názoru, že se spíše jedná o sochy od Václava Prachnera,

restaurován. Celkově jsou tyto zásahy hodnoceny negativně a sochařským pracím spíše uškodily.⁴³² I na základě výpovědi pozdějších restaurátorských úprav soch, musíme být při hodnocení soch opatrní a bedlivě současnou podobu komparovat se starším fotografickým materiálem.

Druhou fází osazení zahrady v 17. století máme také doloženou archivním pramenem. Ze dne 15. září 1686 se nám zachoval úřední doklad na doplatek 50 zlatých za 13 soch, které zhotovil Abrahám Kitzinger se svým otcem před třemi a půl lety, tedy v roce 1682. Vyplácen byl tedy Abrahám (Felix) Kitzinger.⁴³³ Bohužel povaha těchto soch nám zcela uniká. Zároveň bylo stejného dne sochaři vyplaceno 36 zlatých za dva lvy, 1 zl. 30 kr. za maskaron a za zatmelení dvou soch 1 zl. 30. kr.⁴³⁴

V současné chvíli můžeme s největší pravděpodobností z tohoto účtu identifikovat maskaron. Ten se také objevuje ve Vogtově popisu zahrady. Byl umístěn na vrcholu kaskády za poslední z pěti fontán. Velký proud vody z něj padal na dvanáctistupňovou kaskádu, po jejíchž stranách bylo umístěno schodiště. Kaskáda byla složena z mušlí a proud dále pokračoval do velké

---

kteřé byly umístěny před vstup do samotného zámku. Viz Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 11.

⁴³² První restaurování proběhlo již v roce 1950. Nejméně postižená byla socha s želvou, snad Cheloné (tehdy nazvána jako Vládčyně moří). „Třetí zadní socha“ měla podobné drobné správký. Nejhůře na tom byla socha Amymoné (socha s vědrem), které chybí ruka, nohy a draperie. Následného roku se socha zadní socha zřítíla a rozbíla. Následně z roku 1954 máme k dispozici rozpočet k plánovanému restaurování, kde byly sňaty staré, prý špatně provedené plomby z roku 1950 a nahrazeny novými sochařem Langem. V roce 1956 se konalo kolaudační řízení a Langovy opravy byly shledány naprosto nedostačujícími. Nově vymodelované nedávno zřícená socha neodpovídá originálu a opravy ostatních soch jsou prý nedbalé a neodborné. Další restaurování proběhlo již mezi lety 1957-58 M. Zentnerem. Restaurování také nebylo provedeno zcela kvalitně, neboť byly doplněny chybějící části ne zcela dle původního stavu. Mezi lety 1966-67 proběhlo další restaurování restaurátory Píchou, Duškem a Kodadovou. Mimo jiné byla socha s úhořem nahrazena kopií. V 80. letech byly sochy poškozeny vandalským útokem, a proto byl také poslední originál, socha s želvou odvezena k vytvoření výduskové kopie. – viz Nový – Nová – Šuma (pozn. 375), s. 14-16.

⁴³³ Věra Naňková si tento údaj o otci a synu Abrahámovi Kitzingerovi vykládala tak, že otec Abraháma Kitzingera byl také sochař. Viz Naňková (pozn. 3), s. 27. Tato domněnka byla vyvrácena v předešlé kapitole zaměřené na archivní prameny. Ve skutečnosti se jednalo o Abraháma Kitzingera (+1688) s jeho synem Abrahámem Felixem Kitzingerem. Své prostřední jméno Felix používal více až po svém příchodu do Prahy na přelomu roku 1690/1691.

⁴³⁴ Poprvé Naňková (pozn. 3), s. 27. Následně byl se tento údaj o zaplacení objevuje pravidelně v literatuře. Nejnověji Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 6. Naňková poslední položku na účtu četla jinak a sice jako dva obrazy za mříží (reliéfy) oproti interpretaci v poslední redakci jako zatmelení dvou soch (? Bilder). Jelikož by se jednalo o opravy soch po velmi krátkém období necelých čtyř let, zdála by se Naňkové předkládaná interpretace pravděpodobnější. Problematické ale bohužel je, že nevíme o žádných reliéfech, které by se v zahradě nacházely a ani vzhledem ke stavební dispozici nenacházíme místo, kde by se mohly reliéfy nacházet. Bohužel v době psaní předkládané diplomové práce byl bohužel dotčený archivní fond nedostupný z důvodu digitalizace a také z důvodu dlouhodobého uzavření archivních institucí v ČR. Spíše se tedy kloním k Šumanově variantě, neboť sochy byly na velmi exponovaném místě a erozi způsobené větrem a vodou.

nádrže před samotným gloriem.⁴³⁵ Tento maskaron můžeme dle mého názoru na základě stylové analýzy a zmíněného popisu i archivního účtu spojit s maskaronem dnes umístěným v Oblastním muzeu Děčín [obr. 58]. Jedná se o velkou a ikonograficky velmi zajímavou tvář s mnohými antropomorfizujícími rysy. Spodní polovinu obličeje můžeme považovat za lidskou. Věvodí jí zeširoka otevřená okrouhlá ústa, kterými proudila voda do spodního bazénu. Části tváře a horní polovinu obličeje je pokryta svým způsobem přiléhavou škraboškou. Tvář nám připomíná podobiznu divého muže, kdy záhyby škrabošky připomínají až základně pojaté rostlinné motivy. Tomu, že se jedná o původní maskaron, nasvědčuje i část okrouhlého výřezu hlouběji v puse tváře, který je jistě od původně vložené trubky na vodu. Jak popsal Vogt, tento až děsivý maskaron byl napojen na stupňovou kaskádu složenou z mušlí. Fragmenty těchto mušlí byly také nalezeny během rekonstrukčních prací roku 2020 [obr. 67, 68].⁴³⁶ Jednalo se o velké, pravděpodobně spíše mechanicky pojedené svatojakubské mušle, které samy o sobě tvořily tyto stupně, neboť byly vloženy a zaklíněny přímo do skalního podkladu.

Tato kaskáda nám připomíná již výše zmíněné kasino Villy Farnese v Caprarole. Hned pod budovou s loggií se nachází velká kašna ve tvaru vázy se dvěma říčními bohy po stranách. Z jejího dna vytéká pramen vedený kamenicky pojatou klesající strouhou, která byla složena z na sebe navazujících zobrazení delfínů. Tato kaskáda je po obou stranách doplněna schody. Zajímavá je také situace usazení celé situace do krajiny. Celá terasa se podobá děčínské Dlouhé jízdě. Kaskáda se schody je vymezena robustní zdí s minimálním architektonickým členěním, pouze lisénovými rámci. Kaskáda je následně zakončena velkou svatojakubskou mušlí a následně proud vody veden trubkami do představené velké kašny.

Velkou zakázku třinácti soch z roku 1682 nejsme bohužel schopni kvůli následným osudům zahrady v 18.-20. století přesně identifikovat. V zahradě se dnes nachází sochy s mytologizující tematickou rozdělitelné do tří až čtyř skupin. Dvě sochy válečníků, dnes umístěné nepřesné kopie na vrcholu gloriem, tři sochy Minervy, Vulkána a Saturna na severní balustrádě a skupina Ceres, Flóry a Pomony, ke které se také řadí socha Venuše s dítětem. Víme jistě, že se nejedná o původní umístění. Vogt zmiňuje velké množství soch v samotné zahradě, sochy bojujících mužů také v samotné zahradě, snad u vstupu z Dlouhé jízdě, a množství smějících se trpaslíků.⁴³⁷ Na základě stylové analýzy a byť neúplných archivních pramenů můžeme stejně jako u předešlé skupiny soch rekonstruovat jejich osudy do 21. století.

Dle mého názoru můžeme předpokládat, že z původního souboru třinácti soch provedených v roce 1682 se nám do dnešní doby zachovala díla Minervy, Vulkána a Saturna. K tomuto závěru nás vede několik indicií. První je samotné místo osazení soch na severní balustrádě [obr. 59]. Zatímco o přesunech soch ze samotné zahrady na gloriem tušíme na základě účtů a

---

⁴³⁵ „...Von dannen hat das Wasser/ wie vor diesen/ seinen ordentlichen Lauff in denen Canalen/ als dann verliert sichs und laufft eine Weil verborgener/ biß daß es über die zwölff/ Muschelweis gearbeitete steinerne Staffeln in dem grossen Teich hinab fallender/ mit viel grössern und angenehmteten Getösz sich wieder hören und fehen läst. Welchem Abfall entgegen ein ungemein grosses/ häufig Wasser heraus speyendes Fratzen-Gesicht correspondiret.“ Viz Vogl (pozn. 376), s. 62.

⁴³⁶ Fotografie publikovány v Nový – Nová – Šuman, (pozn. 375), s. 120, 121.

⁴³⁷ „14. Der kleine/ auf puren Felsen angelegte sehr rare Lust Garten/ welchen der schöne vierecktete Kegel-Platz/ wie ingleichen die von Bildhauer-Arbeit künstlich gefertigte Statuen/ absonderlich die/ gegen den Elb-Strom hinüber zwey streitbare mit einander fechtende Männer (s. 61) ...Auf der Seiten der Canalen seynd... nebst viel Bildhauer-Arbeit...(s. 62)...so gleichsam das gantze Werck krönet/ nebst vielen Piramiden versehen/ wie nicht wenig jede Stiege mit unterschiedlichen lächerlichen Pigmæis curieus gezieret ist“ Vogt (pozn. 376), s. 61-63.

fotografií z počátku 20. století, zde se jedná pravděpodobně o původní umístění. Také, jak si všiml František Šuman, na severní balustrádě se celkem nachází čtrnáct podstavců pro potenciální sochařské dílo.⁴³⁸ Zároveň nám také samotný počet soch bez specifikace,⁴³⁹ a tedy patrně jedna skupina může pomoci k identifikaci soch. Jelikož se jedná o vyšší počet, který se neobjevuje zcela běžně, lze usuzovat, že náležel právě pro zobrazení mytologického pantheonu či zobrazení pantheonu sloužící jako alegorie či personifikace denní doby a roční doby, živlů atd.⁴⁴⁰ Většinou bylo zobrazováno dvanáct bohů, ale socha boha Neptuna byla již umístěna v sala terreně a Appolón je vyobrazen na fresce, proto zbývá deset soch. Ty mohly být rozšířeny dalšími bohy, kteří nebyli zobrazováni tak často jako například Pluto či mytologickými hrdiny jako Herkules.

Další indicií je jisté opakování se základního schématu u trojice zmíněných soch. Sochy Saturna a Vulkána jsou v základním schématu identické, rozdíly vidíme pouze u jiných atributů či drobnějších gest. I to by mohlo napovídat větší zakázce, u které je právě toto opakování základních fyzických typů častější. Dle výše vypsanych indicií, se osobně kloním tedy k variantě, že zmíněné sochy Vulkána, Minervy a Saturna ze severní balustrády před gloriem jsou pozůstatkem původně objednané skupiny třinácti soch, které v roce 1682 dodal Abrahám a jeho syn Abrahám (Felix) Kitzingerovi do Růžové zahrady.

Sochy bohů Saturna [obr. 62] a Vulkána [obr. 61] jsou v základě prakticky stejné. Odlišují je pouze atributy a detaily typu jiné postavení rukou či jiné směřování hlavy. Velmi robustní a mohutná postava obrů je uvedena velmi výrazným kontrapostem na své stojné levé noze. Na silné nohy je postavený široký plošný trup s krásně a až jemně promodelovaným hrudníkem. Především promodelování prsních svalů je doopravdy silně antikizující. Také typ hlavy je téměř totožný. Postarší tváři vévodí výrazný nos a nadočnicové oblouky. Tvář pak rámuje mohutná kštice krátce střižených lehce rozčuchaných vlasů. Velmi typická je pak úprava vousů, krátký plnovous má do detailu probrán každou „loknu“. Specifickým je stříh těchto vousů, kterým autor opět odkazuje na předlohy v antickém sochařství, hlavně pak slavné busty římských imperátorů a politiků. Jistá až empatie v obličejových typech pak také nahrává k předloze v antickém sochařství oproti soudobým vzorům.

Vulkán má kolem pasu převázanu jednoduchou bederní roušku a levou ruku opírá o kamenicky pojatý blok kamene či snad kovadlinu. Bohužel jeho pravá ruka je v polovině paže, ale z dobových fotografií víme, že měl v ruce kladivo.

Nahý Saturn je oproti tomu mnohem komplikovaněji pojat. Levou nohou je opřen o hrubě opracovaný sukovitý kmen stromu, kde pravou patou se zapírá o jeden z těchto suků. Ve svých rukách drží své malé dítě, které hodlá pozřít. Jak bylo u antických soch běžné, ke zvýšení momentu napětí patřil i způsob, jakým bůh dítě držel, často bolestivě, necitelně a až drasticky. V zádech prohnuté dítě, které se k nám dívá, je vynášeno za svou pravou ruku a podpíráno pod levou nohou.

Socha Minervy je zobrazena tradičně v antikizujícím brnění, svou levou rukou přidržuje štít s reliéfem hlavy Medúzy a v pravé měla dle starších fotografií pochodeň. Velmi výrazná je hlava s výraznou helmou a bohatými vlasy.

Socha také odpovídá ve svém základním schématu předchozím dvěma sochám. Kontrapost je uvozen velmi vybočením levého boku. Rozdíl je také mezi jemnou, velmi kvalitně probranou a plasticky cítěnou spodní suknicí a vrchním spíše plošně a graficky zpracovaným antikizujícím

---

⁴³⁸ Viz Šuman (pozn. 375), s. 16.

⁴³⁹ Jedná se úvahu vycházející z povahy předchozích účtů, které specifikují, pokud se jedná o zakázku několika tematických skupin jako například účet z roku 1679.

⁴⁴⁰ Tradičně je již od antiky počet bohů, Olympanů, stanoven na dvanáct – Zeus, Hera, Poseidon, Demeter, Athena, Apollón, Artemis, Ares, Hefaistos, Afrodita, Hermés a Dionýsos/Hestia.

brněním. Zajímavým je detail, jak padá jemná draperie kolem nohou a jemně se skládá. Podobný detail můžeme nalézt také u milešovských kamenných soch. Na samotný krunýř je položena větší hlava na nepoměrně dlouhém krku. Velmi kvalitně a detailně jsou propracovány vlasy bohyně a samotná grimasa Medúzy na štítu.

O osudech dalších soch bohužel nemáme mnoho zpráv. W. Krof se ve svých poznámkách v roce 1818 zmiňuje o čtyřech sochách, které byly přesunuty na Jílovský most (*Eulauer Brücke*).⁴⁴¹ Jedná se o obtížnou formulaci, neboť se nejedná o oficiální název mostu, ale pravděpodobně most přes Jílovský potok, který protéká Jílovým a v Podmoklech se vlévá do Labe. Jelikož byla socha Neptuna dodána do Lázní sv. Josefa, můžeme předpokládat, že i tyto čtyři sochy byly přemístěny do předměstí Děčína (Podmokly, něm. Bodenbach), nikoliv dále proti proudu potoku. Jedna z nabízejících se možností je umístění na most u bývalého *Mayerhofu*, uprostřed okolních zahrad. Dle Indikační skici z roku 1843⁴⁴² Dle nákresu se jednalo o most na čtyřech podstavcích na březích. Oproti tomu je František Šuman toho názoru, že by se mělo jednat o most v obci Jílové.

Literaturou⁴⁴³ byla tradičně připisována Kitzingerům i zbylá sochařská výzdoba gloriety zahrady, která se avšak při bližším zkoumání jeví stylově rozdílná, a proto si nejsme zcela jisti, zda se tyto sochy mohou naším sochařům připsat tak jednoduše.⁴⁴⁴ Jedná se o čtyři sochy ženských postav, tj. Flóra s košem plodů a kyticí, Ceres s otepem klasů, Venuše s malým amorem a Pomona s rohem hojnosti. Jak si všimla Kateřina Adamcová, jeví socha znaky jiného uměleckého proudu, než se kterým jsme se doposud setkali. Především u sochy Alegorie jara (Flóry) je silně markantní severoitalská, benátská, orientace. Velmi pravděpodobným východiskem se nabízí komparace s pracemi Ottavia Mosta. Porovnání s pracemi tohoto mistra z Padovy není náhodná, neboť jej známe z několika zakázek spojených s hraběcím rodem Thunů. Ottavio Mosto je poprvé zaznamenán v roce 1690 v Salzburku, kde je právě děčínským Maxmiliánem hrabětem Thunem⁴⁴⁵ pověřen dodáním čtyř mramorových soch alegorií Jara, Léta, Podzimu a Zimy.⁴⁴⁶ Tyto alegorie byly následně začleněny do velkého souboru antických bohů a bohyň snad také z roku 1690. Fischerem byly také navrženy velké zahradní vázy na horní parter. B. M. Mandlem a Andreasem Götzingerem pak byly vytesány dvě dvojice bojujících mužů, které jsou obdobou tzv. Gladiátorů Borghese.⁴⁴⁷ Ve stejnou dobu také Mosto zavazuje k vytvoření čtyř plastických skupin na „skaliscích“, tedy alegorické skupiny čtyř elementů s výjevy z antické mytologie. Zároveň také spolu se salzburským B. M. Mandlem vytvořil soubor 28 karikaturně podaných trpaslíků.⁴⁴⁸ Mimo to vytvořil sochař

---

⁴⁴¹ Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 11.

⁴⁴² Přístupné online:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=LIT031018430>, vyhledáno 25.4.2021.

⁴⁴³ Výběrově Viz Naňková (pozn. 3), s. 27; Neumann (pozn. 23), s. 148; Krpálková (pozn. 33), s. 73-75.

⁴⁴⁴ Pravděpodobně byl původní ikonografický program celé zahrady pozměněn po navrácení soch zpět do Děčína, odkud je ve 30. letech odvezli Thunové, když zámek v Děčíně prodali.

⁴⁴⁵ Maxmilián Thun získal od svého bratra salzburského arcibiskupa Johanna Ernesta Thuna titul nejvyššího maršálka salzburského arcibiskupství. Mimo jiné byl také pověřen vytvoření salzburských zahrad Mirabell. Mimo najmutí Ottavia Mosta, pověřil také k vytvoření architektonického návrhu soch Johanna Bernharda Fischera von Erlach.

⁴⁴⁶ Václav Vančura, Ottavio Mosto, *Umění* XLIII, 1995, s. 338-353, cit. s. 338.

⁴⁴⁷ Eva Berger, *Historische Gärten Österreichs. Garten und Parkanlagen von der Renaissance bis um 1930*, Band 2, Wien – Köln – Weimar 2003, s. 246.

⁴⁴⁸ Viz Vančura (pozn. 446), s. 338.

v Salzburku štukové výzdoby v Thunovské kapli ve františkánském kostele Panny Marie.⁴⁴⁹ Následně máme záznam z roku 1695, kdy je již zaznamenán v Praze, kde sochaři připisujeme štukatérskou výzdobu vstupní fasády kostela sv. Jakuba Většího na Starém Městě pražském a sochu archanděla Michaela v nice dnešního Toskánského paláce na Hradčanech.⁴⁵⁰ Mimo to je ale pro nás závaznější připsání Václava Vančury v Děčíně. Na základě komparace s andělem při soše sv. Václava z Karlova mostu připisuje Ottaviu Mostovi také dva anděly (1691?) z kostela Povýšení kříže v Děčíně.⁴⁵¹ Dále František Šuman doložil záznamem z roku 1697 autorství O. Mosta dvou mramorových soch v Děčíně.⁴⁵² O které se jedná, nejsme si zcela jisti. Následně se v roce 1699 v Děčíně objevuje blíže neznámý vlašský sochař.⁴⁵³ Že by se jednalo o zmiňované sochy andělů se nám jeví spíše nepravděpodobné, neboť samotný oltář vznikl již mezi lety 1690-1692. K sochám, o které by se mohlo jednat, nás může nasměrovat opět salzburský Mirabell.⁴⁵⁴ Borghese gladiátory a smějící se trpaslíky výslovně zmiňuje již Vogt v roce 1711.⁴⁵⁵ Bohužel bližších archivních pramenů z této doby nemáme. Bojovníci byli nejprve umístěni pravděpodobně kolem vstupu do zahrady od Dlouhé jízdy a až následně se změnou programu v 18. století přesunuti na samotný gloriét. To tedy ještě více utvrzuje předlohu v Mirabellu.⁴⁵⁶

Silné severoitalské konotace vidíme především na velmi kvalitním probrání detailů, ale také mokré draperii, která se velmi úzce vine kolem nahého těla a vytváří tak mohutnou stafáž sochy. Samotná rotace figury a jistá disproporce odkazuje ještě k manýristickému kánonu modelace těla. Spolu s dobovými dokumenty a pravděpodobným pozdějším datem zhotovení bychom spíše mohli tyto sochy připsat okruhu Mostova působení. Zajímavé je také upozornit na jisté mostovské reminiscence v díle v Milešově. Jedná se především o výše popisované sošky z kazatelny milešovského kostela. Především soška Krista Pantokratora ve svém obličejovém typu velmi odkazuje na sochu Krista s atiky kostela sv. Jakuba Většího na Starém Městě pražském a také tak socha sv. Jáchyma taktéž v obličejovém typu ze stejné atiky odkazuje ke svatým Vojtěchovi a Prokopovi na fasádě milešovského kostela. Provedení milešovských portálů pak především v zobrazení andělů a štítonošů koresponduje s typy andělských postav v monumentální štukové výzdobě vstupních portálů zmíněného pražského kostela. Důležité je k tomu také připomenout poznatek T. Horáka o působení sochaře Františka Tollingera v Děčíně.⁴⁵⁷ Před svým příchodem do Děčína roku 1689 totiž pracoval pro Thuny na neznámé zakázce. Narodil se v Ambrasu u Innsbrucku roku 1656 a s největší pravděpodobností se vyučil v nedaleké Itálii. Je tedy otázkou, jaké bylo jeho napojení na rodinu Kitzingerů, neboť u něj můžeme sledovat podobné použité motivy. Velmi zajímavým se zde jeví srovnání soch Venuše spolu se sv. Šebestiánem z litoměřického morového sloupu. Oproti zbylým sochám je sv. Šebestián odlišný, jak již bylo výše popsáno. Se sochou Venuše, která se jeví oproti ostatním kopiím alegorií, nejkvalitněji, je pojí líbezně provedení tváře, velmi jemně a detailně tesané vlasy, ale i celý postoj těla.

---

⁴⁴⁹ Ibidem s. 341.

⁴⁵⁰ Ibidem, s. 338.

⁴⁵¹ Ibidem, s. 345.

⁴⁵² Správce pražského paláce hraběte Thuna nechává na povozech poslat dvě mramorové sochy do Děčína. Následně je zapláceno sochaři Ottaviu - Šuman (pozn. 375), s. 18.

⁴⁵³ Ibidem s. 18.

⁴⁵⁴ Použití Mirabell jako vzor využil F. Šuman, který správně poukazuje na nejen na gladiátory Borghese, ale také na smějící se trpaslíky. Shody také nalézá v galerii bohyní. – Viz Šuman (pozn. 375), s. 19.

⁴⁵⁵ Viz Vogt (pozn. 375), s. 62.

⁴⁵⁶ Celá plejáda návrhů zahradních váz od Fischera je vyobrazeno v jeho publikaci - *Entwurf einer Historischen Architectur*, Wien 1721.

⁴⁵⁷ Viz Horák (pozn. 28), s. 123.

Běžně jsou také všechny čtyři sochy lvů-štítonošů dávány do produkce Kitzingerů. Jak ale ukázal Oldřich Jakub Blažíček, není tomu zcela tak.⁴⁵⁸ Dle archivních pramenů jsou první dva lvy s thunovským erbem a erbem první ženy Maxmiliána Thuna od Jana Jiřího Bendla snad ještě z roku 1670. Původně byly tyto dvě sochy umístěny snad před kaplí lorety na děčínském náměstí. Následně došlo ke změně programu s objednávkou dalších dvou soch lvů s erby Thunových třetí a čtvrté manželky v roce 1686 již u Kitzingerů.

Na problematiku tohoto připsání ale opět upozornil František Šuman. Jednak poukazuje na nesrovnalosti v korespondenci se sochařem J. J. Bendlem. Lvi totiž měli chrlit vodu a pravděpodobně také na sebe nějakým způsobem reagovat, snad se na sebe dívat. Další a významnější nesrovnalost je technického rázu. Pokud byli lvi původně umístěni před loretou, která vznikla také nadáním Maxmiliána Thuna jako slib jeho otci, nebylo nikdy při opravách stavby nalezeno v jejím okolí vodovodní potrubí. Že by sochy lvů byly kolem lorety (přeneseny roku 1885), nám bohužel nepotvrzuje ani fotodokumentace.

Dalším argumentem je i problematika druhé skupiny lvů z roku 1686 od Abraháma (Felixe) Kitzingera z roku 1686. Druhá manželka Maxmiliána Thuna Marie Maxmiliána z Liechtensteinu zemřela až v roce 1687 a proto další dva lvi byli vytvořeni až po roce 1688, kdy se třetí Maxmiliánovou manželkou stává Marie Adelheida z Preystingu.⁴⁵⁹

Jelikož v roce 1670 nebyly ještě zahrady kolem děčínského zámku založeny, jeví se nám nyní několik variant, kam by mohly být sochu původně umístěny. Víme například, že již za bývalých vlastníků pánů z Bünau se kolem ještě renesančně-středověké pevnosti také nacházely zahrady.⁴⁶⁰ Jako jedna z možností se tedy jeví osazení soch, kde se počítalo s jejich aktivním zapojením do vodního (snad zahradního) systému, do starších zahrad, které se snad s převzetím panství novými majiteli dočkaly moderních úprav po skončení třicetileté války. Další variantou je také osazení soch na zcela jiné místo v rámci děčínského velkostatku. Bendlovo vyúčtování by tak směřovalo do Děčína jakožto úředního centra, kde zároveň sídlil majitel nejen tohoto panství.

Tradičně jsou Kitzingerům připisovány v dnešní době již pouze dvě⁴⁶¹ zahradní vázy s náměty Herkulových skutků. Bohužel o nich nenacházíme žádných zpráv v archivních pramenech. Poprvé je máme zaznamenány až na pohlednicích z počátku 20. století.⁴⁶² Následně jsou zaznamenány čtyři vázy při převzetí zámku armádou.⁴⁶³ Následně se vrátily ze zámku v Jílovém v roce 1988 a byly vytvořeny kopie O. Hejtmánkem.⁴⁶⁴

Byť účty z roku 1679 zmiňují pro Kitzingera výplatu také za dvě květinové vázy, velmi pravděpodobně se nejedná o tyto dvě monumentální jardiniery. Dle stylové analýzy bychom měli tyto vázy datovat do druhé čtvrtiny 18. století. Dynamikou tvarů samotné vázy a jemné tesání reliéfů odkazuje spíše ke tvorbě M. B. Brauna. Jisté vlivy bychom mohli také vidět ve tvorbě J. B. Fischera von Erlach, který vytvořil návrhy sochařsky pojatých váz v Mirabellu.

---

⁴⁵⁸ Oldřich Jakub Blažíček, Jan Jiří Bendl. Tři sta let od smrti zakladatele české barokové plastiky, *Umění* XXX, 1982, s. 97-117, cit. s. 97, 114 pozn. 6.

⁴⁵⁹ Viz Šuman (pozn. 375), s. 27-28.

⁴⁶⁰ Poprvé publikováno v Petrem Mackem, viz Macek (pozn. 366), obr. 1, s. 3.

⁴⁶¹ Původně byly vázy čtyři, snad na zámeckém nádvoří, ale dvě se bohužel během restaurování „ztratily“.

⁴⁶² Viz Šuman (pozn. 375), s. 27.

⁴⁶³ Viz Nový – Nová – Šuman (pozn. 375), s. 13.

⁴⁶⁴ Ibidem s. 16.

Přestavba zámku a předzámčí v Děčíně, a především pak přilehlé zahrada, vyvstávají v mnoha ohledech mimo klasický rámec vývoje barokních zahrad v Česku.⁴⁶⁵

Barokní zahrady v českých zemích známe již od první poloviny 17. století. Počínaje s monumentálním ještě proto-barokním projektem zahrad italského typu ve Valdštejnském paláci v Praze (do 1629) s výzdobou od Adriena Vriese, přes monumentální zahrady ještě manýristické noty v Ostrově nad Ohří (před 1642) po její obnovení po ničujících povodních v roce 1661 se sochami od Jeremiase Süssnera s tzv. Velkým letohrádkem od Abrahama Leuthera. Jiné inspirace přinesl Francesco Caratti se svými návrhy francouzského typu zahrady pro nově přestavěný lobkowiczský zámek v Roudnici nad Labem. Antonio della Porta, který po Carattim převzal dokončení místního zámku, zahrady zmodernizoval a původní povahu zahrad ve francouzském stylu André le Nôtre, který se následně stal populárním v zemích dnešního Německa a Rakouska.

O chvíli později vzniká také zahrada v Libochovicích, snad opět navrhnutá spolu se samotným zámkem Antoniem della Portou. Jan Tulipán, zámecký zahradník, pokračoval i zde v moderním typu zahrady francouzského vzoru.⁴⁶⁶

Souběžně či o pár let později vznikala také slavná zahrada letohrádku v pražské Tróji.⁴⁶⁷ Zahradě vévodí monumentálně pojaté a ikonograficky velmi propracované schodiště od sochařů Heermannů. Na soše giganta se nám zachoval letopočet 1685 a na soše Herkula pak rok 1703, z čehož můžeme i vyvozovat data výstavby tohoto podniku. Antické téma Gigantomachie zde klade důraz na notu aktuálního dění, tedy reflexe na obranu katolické Evropy proti Turkům. Se zámeckou zahradou nás pojí především důležitá osoba zadavatele projektu Václava Vojtěcha Šternberka i pojetí a splývání jednotlivých uměleckých odvětví dohromady v jeden umělecký celek. I zde je uvažováno, že se případné vzory spíše blíží k francouzskému modelu.

V Manětíně byla nedávno rekonstruována podoby zámecké zahrady s vysokým počtem torz hermavek z přelomu 17. a 18. století, kde bylo jako grafický vzor určeno album Simona Thomassina a jeho vyobrazení soch ve Versailles.⁴⁶⁸

Tento výčet je pro nás důležitý v rámci porovnání předchozích a soudobých trendů, které mohly formovat utváření námi sledované zahrady. Oproti silně reflektovaným francouzským tendencím, které byly spíše utvářeny najímanými architekty, liší se zahrada děčínského zámku nejen v silné roli zadavatele a jeho vstupů do samotné podoby zahrady, ale také v orientaci

Zajímavé je také se dívat na Maxmiliánovu mecenášskou činnost z pohledu jeho vlastní rodiny. Badatelům neuniklo, že hned několik synů Sigmunda Thuna, kteří zastávali vysoké světské i církevní hodnosti v rámci střední Evropy, se stali významnými zadavateli uměleckých děl. Hned tři Maxmiliánovi bratři se stali významnými církevními hodnostáři. Guidobald, salzburský arcibiskup mezi lety 1654-1668.⁴⁶⁹ Mezi jeho dostavby věží katedrály a vybavení katedrály včetně malby hlavního oltáře od Karla Škréty se také zasloužil o urbanistické řešení

---

⁴⁶⁵ Nejnověji k vývoji barokních zahrad v Česku – Sylvie Dobalová, Barokní zahrady v Čechách, in: Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík (ed.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 677-701; a také Sylvie Dobalová ve zmiňované knize *Tencalla Viz Dobalová* (pozn. 424).

⁴⁶⁶ Viz Dobalová (pozn. 424), s. 213-218.

⁴⁶⁷ Pavel Preiss – Mojmír Horyna – Pavel Zahradník, *Zámek Trója u Prahy*, Praha 2000; Martin Krummholz, *Zámek Trója*, Praha 2017; viz Dobalová (pozn. 424), s. 218-223.

⁴⁶⁸ Poprvé vydáno roku 1694 Simon Thomassin, *Recueil des figures, groupes, thermes, fontaines, vases, statues et autres ornemens de Versailles: tels qu'ils se voyent à present dans le chateau & parc...*,

⁴⁶⁹ Mimo to se také od roku 1666 stává řezenským biskupem a toho roku také kardinálem.

celého okolního náměstí s kašnami a arkádovým traktem a založení arcibiskupské kunstkamery.⁴⁷⁰ Jeho bratr Václav zastával mezi lety 1665-1673 biskupem pasovským a biskupem gurkských. Pasov postihl roku 1662 ničující požár a byl to právě biskup Václav, který nechal opravit a rozšířit dóm pražským Carlem Luragem spolu s novou biskupskou rezidencí aj. Asi nejvíce se jako umělecký mecenáš projevil mladší Johann Ernest (Arnošt), také salzburský arcibiskup. Vedle iniciace mnohých kostelních staveb architektem Johannem Bernardem Fischerem von Erlach nechal také vybudovat tzv. Letní jízdárnu, zahrady Mirabell či zámek Kleßheim.⁴⁷¹ František Zikmund sice nevynikl jako mecenáš nebo objednavatel uměleckých děl, ale dle mého názoru je potřeba jeho postavu zmínit k dotvoření plného obrazu „úspěšnosti“ sourozenců a také možných kontaktů. František Zikmund byl členem řádu maltézských rytířů a stal se velkopřevorem české komendy a komturem komend v Grebinkách a ve Vídni. Byl také blízký císaři, v jehož službách jako jeho komoří často působil. Byl vyslancem v Polsku, Mnichově a také Londýně. Mimo členství v císařově tajné radě byl také císařský polní maršál a člen válečné rady. Zastával také funkci admirála maltézského loďstva, což ho vázalo strávit část života na Maltě. V roce 1694 bojoval s Benáťany proti Turkům a díky jeho zásluhám byl jmenován Inocencem XII. Velitelem papežské flotily.⁴⁷² Také bratrům Maxmiliána, kteří zastávali mnohé světské hodnosti a vlastnili mnohá panství, se badatelé hojně zabývali. Především Michael Osvald (1631-1694) je znám jako velký stavebník. Nechal přestavět zámek v Klášterci nad Ohří v 60. letech 17. století a u něj založil italskou zahradu s letohrádkem a sala terrenou a nechal přestavět přilehlý kostel. Sochařské osazení zahrady provedl Jan Brokoff. Dále také založil zámek v Žehušicích po způsobu italské suburbánní vily či upravil zámek v Ledči nad Sázavou.⁴⁷³

Známým je také bratr Romedius Konstantin (1641-1700), který se díky své kariéře v armádě stal následně císařským komorníkem a poté i tajným radou. Je známý především ve spojení se zámkem v Cholticích s přilehlou centrální osmibokou kaplí sv. Romedia, kterou snad navrhl on sám.⁴⁷⁴

Z tohoto výčtu tedy vyplývá, že Maxmilián nebyl rozhodně jediným členem rodu či jedné generace, který by se angažoval v uměleckých podnicích či sám by byl i možným autorem základního myšlenkového konceptu celého projektu. Oproti svým bratrům ale Maxmilián spojil mnohé z různých uměleckých zakázek od přestavby zámeckého sídla, přes urbanistickou změnu města po založení zahrad či vlastní diletantské zásahy do konceptu díla. Důležité je také, že ze své pozice maršálka salzburského arcibiskupa to byl právě on, kdo se velmi angažoval ve výstavbě zahrady v Mirabell. V zastoupení svého bratra tak komunikoval s umělci a pravděpodobně stál i za myšlenkovým a ikonografickým konceptem celé zahrady. Jak si již povšiml František Šuman, vzájemná interakce těchto dvou velmi náročných a na svou dobu ojedinělých stavebních podniků je více než patrná. Je velmi pravděpodobné, že se Maxmilián při budování mirabellské zahrady inspiroval svým již úspěšným podnikem v Děčíně. Zajímavé ale také je, že po vytvoření zahrad v Mirabellu přichází další vlna výzdoby zámeckých zahrad v Děčíně, již opačně inspirovaných zahradami v Mirabell. Jak se dozvídáme u Voigta, objevují se nově v zahradách trpaslíci či pigmejové a také Gladiátoři Borghese, kteří jsou také původně v Salzburgu. Díky komunikaci s umělci, je také velmi pravděpodobné, že se

---

⁴⁷⁰ Dle Jakuba Pátka hrálo důležitou roli v jeho vztahu k umění studium na Collegiu Germanicu v letech 1634-36 – viz Pátek, Mecenát (pozn. 360), s. 103.

⁴⁷¹ Vít Vlnas, Duchovní knížata z rodu Thunů a jejich stopy na poli barokního umění, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (ed.), *Per saecula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Opera Instituti Historici Pragmae, řada C – Miscellanea, sv. 18/1, Praha 2007, s. 430-433, cit. s. 430.

⁴⁷² Pátek, Mecenát (pozn. 360), s. 61.

⁴⁷³ Osobou Michaela Osvalda Thuna se komplexně zabýval Jakub Pátek (viz. pozn. 360).

⁴⁷⁴ Pátek, Mecenát (pozn. č. 360), s. 137-139, Krpálková (pozn. 33), s. 89.

právě zásluhou Maxmiliána Thuna, že se sochař Ottavio Mosto dostal přes Salzburg do Prahy. Právě tyto aspekty jeho počinů mohly být také východiskem pro mladší umělecké podniky spojované s rodem Thunů.

Kostel Nejsvětějšího Kříže

Dalším významným stavebním podnikem Maxmiliána Thuna byla i přestavba místního děkanského původně středověkého kostela Povýšení svatého Kříže. Ten urbanisticky navazoval na samotné město v linii budov podél severní strany Dlouhé třídy a zámek byl spojen chodbou přes Růžovou zahradu.

Původně středověký kostel, o jehož podobě nemáme mnoho zpráv, byl od roku 1686/1687 přestavěn do dnešní podoby. Architektem byl na základě slohového rozboru a podobností s ostatními stavbami snad Jean Baptista Mathey.⁴⁷⁵ V roce 1689 byla již hrubá stavba dokončována a přistupovalo se k samotnému štukování, jak se dozvídáme z archivních pramenů, a následně byl kostel roku 1691 vysvěcen Maxmiliánovým bratrem Johannem Ernestem, salzburským arcibiskupem.⁴⁷⁶

Již Hana Slavíčková uvažovala, že snad sochy ze vstupního průčelí sv. Veroniky a Máří Magdalény pochází z kitzingerovské dílny.⁴⁷⁷ Na ní poté navázala ve své diplomní práci Kateřina Mazačová.⁴⁷⁸

Bohužel toto připsání nemáme nikterak archivně podloženo. Dle stavebních účtů víme, že v roce 1689 bylo vyplaceno sochaři Františku Preissovi za sochy sv. Heleny, čtyři anděly a čtyři znaky. Kamenické práce zhotovil kameník Santin Aichel a štuky pak J. P. Palliardi.⁴⁷⁹ Hlavní oltář Nejsvětějšího Kříže byl dokončen a vysvěcen roku 1691 se sochami od Ottavia Mosta, jehož zaměstnal Maxmilián Thun již dříve pro mnohé sochy zahrady v salzburském Mirabellu.

Sochy svaté Veroniky a Máří Magdalény byly poprvé umělecky zhodnoceny až Kateřinou Mazačovou v její diplomní práci o Františku Preissovi.⁴⁸⁰ Dle jejího názoru pochází až z roku 1691 a byly spolu s arcibiskupským znakem zhotoveny „*podprůměrným sochařem*“ a připisuje tato díla Abrahámu Felixovi Kitzingerovi.⁴⁸¹

Jelikož ale sochařská dílna v Milešově zaniká roku 1688 a již počátkem roku 1691 se Abrahám Felix Kitzinger objevuje v Praze na Menším Městě pražském, je toto připsání spíše nereálné. Souzeno, že by se mohlo jednat o Kitzingera, je dle mého názoru díky skutečnosti, že v 80. letech dodali sochařských děl do nově zakládané zámecké zahrady.

Oproti tomu jsou sochy na vstupní fasádě děkanského kostela odlišného charakteru. Poučení Itálií a berninismem je zde patrné také, avšak zprostředkované saským hlavním městem Drážďanami a dílem Balthasara Permosera, který se v tomto městě usadil roku 1689. Tato spojitost s děčínskými sochami není náhodná díky úzké kulturní ale také i obchodní aj. provázanosti obou regionů. Socha sv. Veroniky [obr. 64] sice vykazuje tělesný typ a výrazný kontrast podobný dílu Kitzingerů, avšak obličejový typ je zde zcela odlišný, silně poučený

---

⁴⁷⁵ Viz Macek – Biegel – Bachtík (pozn. 233), s. 168.

⁴⁷⁶ K historii kostela a popisu archiválií s tím spojených nejpodrobněji Miloš Vavříčka, *Děkanský kostel Povýšení sv. Kříže v Děčíně* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2010

⁴⁷⁷ Hana Slavíčková, *Děčínská zastavení. Historický průvodce městem*, Děčín 1997, s. 81.

⁴⁷⁸ Viz Mazačová (pozn. 29), s. 53.

⁴⁷⁹ Viz Vavříčka (pozn. 476), s. 23.

⁴⁸⁰ Viz Mazačová (pozn. 29), s. 53.

⁴⁸¹ Ibidem, s. 53.

antickým vzorem. Sochař si hodnocení literaturou jako podprůměrný získal pravděpodobně sochou sv. Máří Magdalény [obr. 65]., jejíž tělesné proporce od ramenou k hlavě jsou nepřírodně protáhlé, patrně aby sochař docílil posazení hlavy nad samotný adorovaný kříž. I přes tělesné modifikace je také obličejový typ silně antikizující. I proto se snad nabízí domněnka, zda se kvůli svým stylovým znakům nejedná o práce pozdější až z následujícího 18. století.

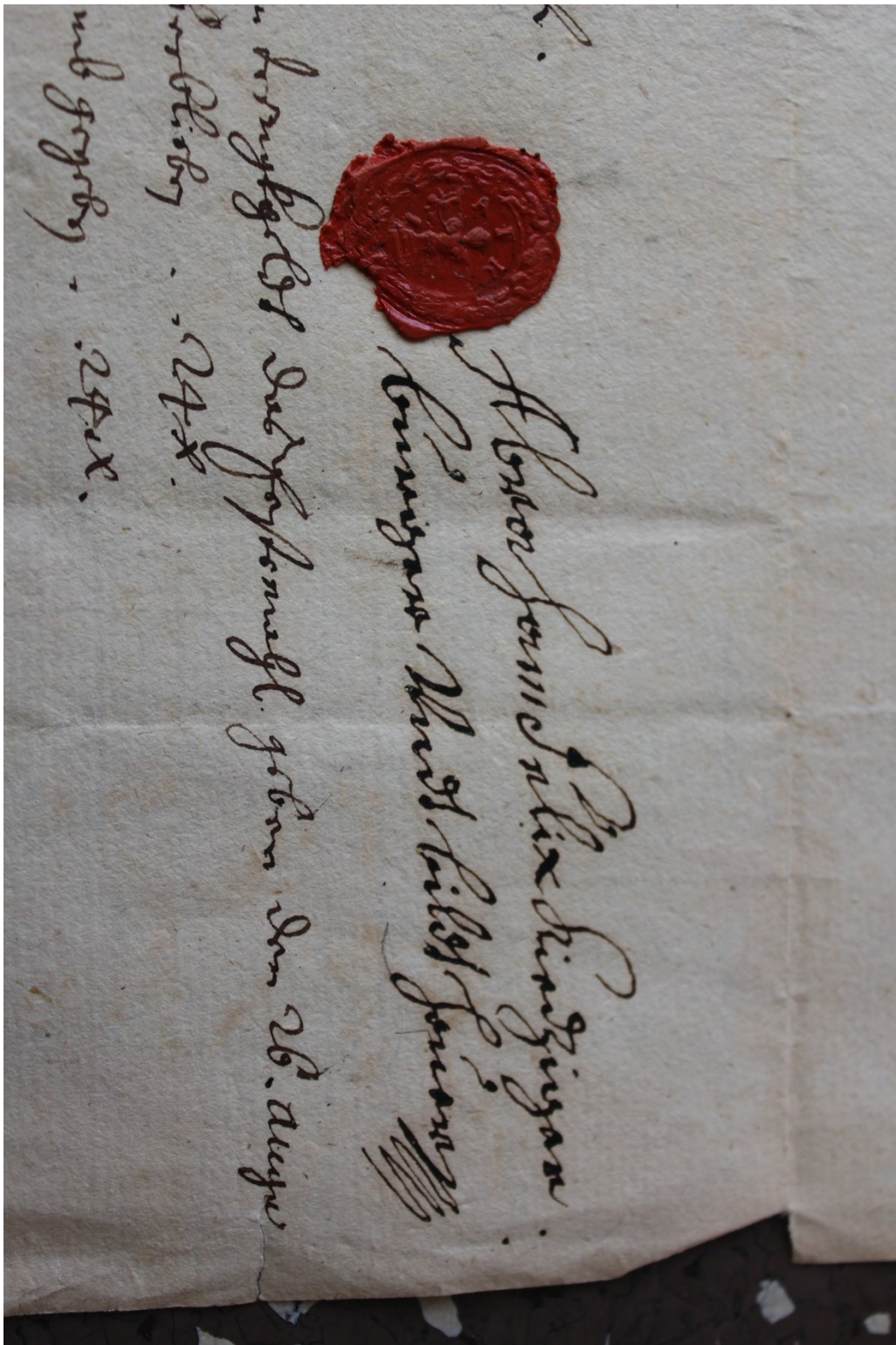
Kateřina Mazačová se také domnívala, že snad A. F. Kitzinger mohl být autorem i arcibiskupského znaku v průčelí v ose nad vchodem do samotného chrámu [obr. 66]. I tento znak badatelka nehodnotí příliš kladně.⁴⁸² Avšak i zde musím nesouhlasit. Oproti aliančnímu znaku Maxmiliána Thuna a jeho tří žen s mohutnými naturalisticky pojatými akanty, které předstupují a až objímají samotné erby, je erb Johanna Ernest Thuna, salzburského arcibiskupa, komponován odlišně. Pravdou je, že akanty nejsou natolik naturalisticky objemově komponované, avšak dle mého názoru to ani nebylo původním úmyslem umělce. Oproti spodnímu podkladu totiž zde vychází umělec z rollwerkového základu, až na který jsou v určitých místech kladeny úseky akantu. Také datum v nápisu 1691 není nutně přímým vodítkem pro datum dodání díla. Bylo běžnou praxí, že se právě místo pro nápis nechalo sochařem prázdné a až posléze bylo doplněno aktuálním datem. Tomu by snad mohla odpovídat i jistá „namačkanost“ textu v rámci jemu vyhrazeného místa, což je především patrné na prvním řádku se jménem arcibiskupa.

Možná hypotéza o autorství Františka Preisse v tomto případě je zde tedy dle mého názoru na místě, vzhledem k výše popsaným skutečnostem a stylovým podobnostem.

---

⁴⁸² Naproti tomu u výše popsaného znaku arcibiskupského máme co do činění s akantem stylizovaným, rostoucím vertikálním směrem a plochým, jenž by svou tuhostí Preissovo autorství popíral, i kdyby ho předem nevyloučila datace. Arcibiskupský znak vytesal zřejmě též podprůměrný sochař, který doplnil sochy sv. Veroniky a Máří Magdaleny do nik po stranách portálu. – Viz Mazačová (pozn. 29), s. 52-53.

Podpis Abraháma Felixe Kitzingera
spolu s jeho osobní pečetí z roku
1693

Pražské období tvorby Abraháma Felixe Kitzingera (1691 - 1696)

Abrahám (III.) Felix Kitzinger přišel do Prahy nejpozději počátkem roku 1691. Jak si všimli badatelé, Praha se od 80. let 17. století stala jevištěm mnoha nejen stavebních, ale i dalších uměleckých podniků, které by doposud v domácím ještě ne zcela zakořeněném baroku měly bližších obdob.

Ve všech třech základních odvětvích umění této doby pozorujeme proudění do hlavního města Českého království cizinců, kteří byli v mnohém poučení v nejnovějších zahraničních trendech. Tato umělecká díla na poli architektury, malby a sochy měly v mnohém vliv na domácí produkci a značně ji posunuly dál, což vidíme v díle nejen jejich současníků, v Praze usedlých umělců, ale také v díle budoucích generací.

V architektuře je s touto situací jednomyslně spojeno jméno římsky vyučeného Francouze Jean-Baptisty Matheye. Do popředí je dáván především trojlístek jeho staveb, tj. přestavba Arcibiskupského paláce, výstavba křížovnického kostela sv. Františka Serafínského (1679-1687) a stavba letohrádku v Tróji (1679-1691). Vedle Matheye, který navrhl i první z plánů, je dávána do popředí stavba karmelitánského kostela na Menším Městě pražském. Po dalším návrhu od Abrahama Parise provedl výsledné řešení pravděpodobně řádový frater Ignatius a Jesu (vlastním jménem Johann Raas), který následně roku 1688 navrhl také Medvědí bránu ve Slavatovských zahradách na Smíchově.⁴⁸³

Zahraníční inspirace lze také spatřovat v malířství a sochařství. Na výmalbu Císařského sálu letohrádku v Tróji byl po neúspěšném pokusu Marchettiho v roce 1690 povolán Abraham Godyn (1691-1697). V roce 1691 namaloval obraz pro milosrdné bratry na Starém Městě pražském Švýcar Jan Rudolf Bys. Ze zahraničních malířů se zde usadil a brzy získal zvučného jména Jan Kryštof Liška. Nevlastní syn Michaela Willmanna se v Praze usídlil již v roce 1689 a vedle jeho práce pro slezské kláštery byl také zaměstnáván církevními řády nejen v Praze, ale v celých Čechách.⁴⁸⁴

Obdobná situace je patrná také v sochařství. Již Oldřich Jakub Blažíček pojmenoval ve své syntéze o barokním sochařství tuto epochu mezi lety 1680-1710 jako "*dobu zakořeňování a růstu*".⁴⁸⁵ Právě zde je spatřována velmi významná role importů, které v mnohém razantně pozměnily dosavadní vývoj pražského barokního sochařství. Sasští Heermannové a Süssnerové a italský Ottavio Mosto dle Iva Kořána až "*oslnili*" pražské prostředí 90. let 17. století.⁴⁸⁶

Heermann na sochařském osazení schodiště Trójského zámku, bratři Süssnerové pro křížovnický kostel sv. Františka Serafínského a Ottavio Mosto sochou sv. Václava na Karlově mostě či výzdobou vstupní fasády kostela sv. Jakuba na Starém Městě pražském tak přinesli do hlavního města království již vyspělý a plně rozvinutý výraz italského baroka.⁴⁸⁷

Oproti tomu kontrastuje mnoho domácích či v Praze na dlouhou dobu usazených mistrů. Na prvním místě je časovým rozsahem i počty děl nutno zmínit Matěje Václava Jäckela. Počátkem 90. let vznikají jeho práce pro již zmíněný karmelitánský kostel sv. Josefa. Po sochách na fasádě je pověřen tento rodák ze slezské Lužice vytvořením oltářů tohoto kostela. Právě poptávka zadavatelů po kvalitním uměleckém projevu vede mnoho zahraničních mistrů k

---

⁴⁸³ čerpáno z kompendia o české barokní architektuře od P. Macka, R. Biegela a J. Bachtíka Viz Macek - Biegel - Bachtík (pozn. 233) a z Věra Naňková, Mojmír Horyna, Milada Vilínková, Umění baroka - architektura, in: Emanuel Poche (ed.), *Praha na úsvitu nových dějin*, Praha 1988, s. 285-430

⁴⁸⁴ čerpáno z kapitoly Pavel Preiss, Umění baroka - malířství, in: Emanuel Poche (ed.), *Praha na úsvitu nových dějin*, Praha 1988, s. 519-609)

⁴⁸⁵ Viz Blažíček Sochařství (pozn. 16), s. 90.

⁴⁸⁶ Ivo Kořán, Umění baroka - sochařství, in: Emanuel Poche (ed.), *Praha na úsvitu nových dějin*, Praha 1988, s. 431-518. cit. s. 457.

⁴⁸⁷ Ibidem s. 458.

příchodu do Prahy za zakázkami. Mimo zmíněného Jäckela jmenujme také Benedikta Faistenbergera z Kitzbühlen (usazen v Praze r. 1674), Bernarda Haarbauma ze Švédska (usazen 1686), Huga van Saulen z Lübecku (usazen kol. r. 1680), bratry Scheiermanny z Kostnice, Josefa Sebastiana Reifershammera z Bavorska, Jana Brokoffa ze dnešního Slovenska (usazen v Praze roku 1692), Marka Nonnenmachera z Kostnice, Ferdinanda Geigera z Augsburgu či Jana Oldřicha Mayera z Vídně. Jak si povšiml O. J. Blažíček, právě v Praze se tak mísily mnohé slohové odstíny a regionální varianty z různých regionů.⁴⁸⁸ Do tohoto klimatu Prahy tedy přišel přelomem roku 1690/1691 Abrahám (III.) Felix Kitzinger, příchozí z Milešova, ovlivněný saským sochařstvím velmi záhy získává zakázky, pravděpodobně i díky přátelským vazbám s Markem Nonnenmacherem, J. K. Liškou a truhlářem Červenkou.

Sochařská výzdoba hlavního oltáře zaniklého kostela sv. Benedikta a Norberta v areálu bývalého Norbertina

Historie bývalé premonstrátské koleje Norbertina na Starém městě pražském začíná již před třicetiletou válkou. Roku 1612 založil Kašpar Questenberg, nově zvolený strahovský opat, klášterní školu. Tato instituce se soustředila na vzdělávání mladíků, kteří následně chtěli do kláštera či bylo možné, že se tak během výuky stane.

Následně se výuka pravděpodobně během druhé poloviny roku 1629 přesunula do fary u kostela sv. Mikuláše u Staroměstského náměstí, kterou řád premonstrátů získal v rámci pobělohorských restitucí. Brzy byla ale výuka přerušena dalšími válečnými událostmi.⁴⁸⁹ S následnou obnovou této instituce opat Questenberg nikterak nespíchal, neboť díky sporu mezi arcibiskupem Harrachem a jezuitskou převahou na pražské univerzitě ve 30. letech 17. století získali premonstráti možnost učit a podílet se na chodu výuky na nově vzniklém arcibiskupském semináři kardinála Harracha. Zároveň v této době přicházejí do Prahy na základě císařova slibu španělští benediktini. Ti se usídlují v konventu Na Slovanech. Tamní mnišská komunita pak byla odškodněna staroměstským kostelem sv. Mikuláše, který doposud patřil premonstrátům. Premonstráti následně získali výměnou kostelík sv. Benedikta s přilehlým hřbitovem. Nová kolej u kostela sv. Benedikta byla započata roku 1637. Následnou koupí rozšířil Questenberg klášterní pozemky a ještě téhož roku uzavřel smlouvu se stavitelem Melchiorem Meerem na provedení této stavby. Kamenické práce mezi lety 1637 až 1641 prováděl Zacharias Capion de Bussi. Bohužel již v roce 1639 se nově vybavená budova proměnila v lazaret císařských vojsk po vpádu švédských vojsk Johana G. Banéra. Questenberg se již nedožil dostavění koleje a proto tento úkol spolu s uvedením výuky padl na jeho nástupce Kryšpína Fucka.⁴⁹⁰

Velké přestavby se dočkal areál Norbertina i s kostelem v poslední třetině 17. století. Opat Jeroným Hirnheim uzavřel roku 1676 smlouvu s architektem Giovannim Dominikem Orsim.⁴⁹¹ Dle smlouvy měl být ponechán závěr starší stavby a celé dílo mělo být dokončeno z větší části již roku 1680. Avšak ještě před dokončením stavby bohužel zemřel jak architekt Orsi, tak opat Hirnheim. Nově jmenovaný opat Hyacint Hohmann zároveň nebyl se stavbou spokojen, a proto ještě roku 1680 uzavřel s vdovou po Orsim smlouvu novou s požadavkem

---

⁴⁸⁸ Viz Blažíček, *Sochařství* (pozn. 16), s. 97.

⁴⁸⁹ Výuka byla na Questenbergovo přání přesunuta do bezpečnější Olomouce.

⁴⁹⁰ Podrobně o založení a historii koleje Norbertina viz. Hedvika Kuchařová, *Premonstrátská kolej Norbertinum v Praze. Alternativy univerzitního vzdělání v 17. a 18. století*, Praha 2011.

⁴⁹¹ Viz Vlček (pozn. 160), s. 416-434; Pavel Vlček, *Praha 1610-1700. Kapitoly o architektuře raného baroka*, Praha 1998, s. 187-189.

zrození staré budovy a postavením nového závěru.⁴⁹² Kostel byl benedikován 10. září 1682⁴⁹³, avšak ještě celá 80. a 90. léta byl vybavován interiér kostela. Vysvěcení kostela k novým patrimoniem sv. Norberta a Benedikta proběhlo dne 18. září roku 1701.

V interiéru pracoval v 80. - 90. letech 17. století pravděpodobně malíř Pavel Stevens a dle dochovaných smluv také dvorní truhlář Marek Nonnenmacher a sochař Abrahám Felix Kitzinger.⁴⁹⁴ Nonnenmacher uzavřel s rektorem koleje smlouvu již během 1683 na výstavbu nového hlavního oltáře za vysokou sumu 1200 rýnských zlatých, ale dokončen byl až v září roku 1691.⁴⁹⁵ Sochař Kitzinger pak uzavřel smlouvu dne 20. září roku 1691.⁴⁹⁶ Tato smlouva na vytvoření soch svatých Jakuba a Adriana⁴⁹⁷, Heřmana⁴⁹⁸ a Bohumíra⁴⁹⁹ a čtyř andělů k hlavnímu oltáři od Marka Nonnenmachera za sumu 360 zlatých.

---

⁴⁹² Stavbu vedl snad Silvestro Carleone mladší – Viz Vlček (pozn. 160), s. 444.

⁴⁹³ Viz Vlček (pozn. 160), s. 418.

⁴⁹⁴ Viz Dlabacz (pozn. 7), s. 63; Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, II. díl L-Ž, Ostrava 1993, s. 487.

⁴⁹⁵ Viz Vlček (pozn. 160), s. 418.

⁴⁹⁶ Viz Vlček (pozn. 160), s. 431, pozn. 26. Tato smlouva je velmi rozsáhlá a jasně definující podobu celého oltáře a základního ikonografického programu. Právě tento detailní popis nám bude následně nápomocen k možné rekonstrukci. Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sig. DJ IV 1, *Annales Seminarij S. Norberti Pragae*, [tomus I.(1637-1736)], pag. 186r-187r.

⁴⁹⁷ Svatí Jakub (James LaCoupe) a Adrián (Adrian Jansen či také Adrian van Hilvarenbeek) byli dva z devatenácti katolickými duchovními, kteří byli popraveni 9. července 1572 ve městě Brielle během nizozemských náboženských válek. Svatí Adrián a Jakub byli premonstrátský duchovní na faře v Monsteru. Zde byli léčkou vylákání z fary skupinou protestantských lupičů a následně odesláni do Brielle, kde byli popraveni oběšením a následně byla jejich těla zohavena a pohřbena v jámě. Ostatky byly vyzvednuty až roku 1616 a pohřbeny ve františkánském kostele v Bruselu. Všech 19 umučených kněží bylo beatifikováno roku 1675 a následně svatořečeno roku 1867.

Většinou jsou zobrazováni s mučednickou palmou v rukou a s oprátkou kolem krku. Adrián někdy drží papežskou tiáru a klíče jakožto obrana římského biskupa a katolické církve jako takové. Jakub pak drží kalich jakožto ochrana eucharistie.

⁴⁹⁸ Svatým Heřmanem je jistě myšlen svatý Heřman Josef ze Steinfelsu (* po 1150 Kolín nad Rýnem - +1241/ 1252). Již od útlého mládí prožíval mystické vize, ke kterým se váže legenda z kolínského kostela, kde obětoval na oltář Panny Marie darem jablko. Socha Panny Marie pak v tuto chvíli obživla. Ve svých dvanácti letech vstoupil do premonstrátského kláštera ve Steinfelsu a s časem se stal jedním z nejvyhlášenějších mystiků celého Porýní. Byl také vyhlášený svou naprostou dedikací Panně Marii, a proto tak pomáhal ženským řeholním komunitám v Porýní. Jeho nejvýznamnějším zážitkem s Pannou Marií bylo jejich zasnoubení. Pannu Marii oslavoval jako svou růži, o kterou se bude celý svůj život starat. Právě během zasnoubení se s Pannou Marií je také nejčastěji zobrazován v řádo­vém bílém rouchu držící bílé růže. Svatořečen byl až roku 1960.

⁴⁹⁹ Svatý Bohumír či Gottfried z Cappenbergu (ca. 1097 - 1127) byl německým hrabětem, který se ve sporu mezi biskupem z Münsteru a císařem dal na stranu biskupa. V roce 1121 byl Münster dobyt a díky tomuto zklamání přeměnil Gottfried svůj hrad na klášter. Stejného roku se setkal také spolu se svým bratrem Ottou se svatým Norbertem z Xanten. Gottfried se velmi brzy rozhodl, že bude žít podle Norbertových ideálů. Roku 1122 tak daroval Norbertovi svůj hrad a ten se tak stal prvním klášterem řádu premonstrátů v Německu. Brzy nato byla další společenství zbudována na statcích hraběte z Cappenbergu. Po svém zvolení magdeburským

O průběhu stavby tohoto oltáře náš informuje také Florian Hammerschmied ve svém popisu a historii Prahy. Mluví přímo o tom, že truhlář započal se stavbou oltáře 13. července a dokončen byl 27. září. Truhlář měl dle smlouvy obdržet 1200 zlatých, sochař 360 a malíř pak odměnu 500 zlatých. Následně byl také celý oltář pozlacen.⁵⁰⁰

Zároveň z neúplně zachovaných účtů⁵⁰¹ je nám známo, že již v únoru a březnu roku 1691 získává sochař za práci na oltáři (*statuario super statuas altaris*) sumu 70 zlatých.⁵⁰² O tom, že se jednalo o sumy vztahující se k pracím a ke Kitzingerovi a Nonnenmacherovi na hlavním oltáři si nejsme naprosto jisti kvůli absenci jmen v účetních záznamech a také kvůli absenci bližší specifikace samotného oltáře. Jelikož ale víme, že v lednu 1691 se teprve skládaly peněžní sumy na další oltář, který měl být snad původně zamýšlen stejně honosný jako oltář hlavní⁵⁰³, můžeme předpokládat, že se jedná o účetní záznamy ke hlavnímu oltáři. Vedle sochaře a truhláře se v účtech koleje vyskytuje také "*pictoris ex Silesia*"⁵⁰⁴, který vytvořil dva blíže nespecifikované obrazy, tedy dle mého názoru Michael Willmann.

---

arcibiskupem Norbert pozval Gottfried k sobě, ale ten brzy odešel, neboť se mu život na arcibiskupském dvoře nezamlouval. Odchází do kláštera v Ilbenstadtu a zde roku 1127 ve svých necelých třiceti letech umírá. Byť nikdy nebyl kanonizován, je uctíván jako svatý. Zobrazován je jako premonstrátský mnich držící hrad, lebku nebo chlebem s mísou.

⁵⁰⁰ "*Anno 1691: Sumptibus Collegii Norbertini, in eadem Ecclesia Sancti Norberti erectum est summum Altare S. Norberti, quod arcuati erigere inceperunt 13. Julii, illudque perfecerunt 27. Septembris, eodem Anno. Pro hoc Altari arculario Aulico, numerati sunt a praefato Collegio Norbertino, vi Contractus cum ipso inzit 1200 Floren. Statuario pro Status 360 Floren. Pictori pro inferiori & superiori imagine ejusdam Altaris 500 Imperiales. Exoptandum, ut hoc Altare deaurateur.*" - Joanne Floriano Hammerschmid, *Prodromus Gloriam Praganae*, Praga MDCCXXIII, s. 147.

⁵⁰¹ Viz archivní pramen č. 42.

⁵⁰² V březnu 1691 je také truhláři vyplaceno sto zlatých za práci na oltáři. - Národní Archiv I. oddělení, Řád premonstrátů, karton 355, Účty na zbudování koleje sv. Norberta .. a účty až do 1782 (1790).

⁵⁰³ Výstavba oltáře nákladem Jana Karla Goltze započala nakonec až 26.4.1696, byť truhlářské práce byly zadány již 19.1.1693. Co Vlček již nezmiňuje, je že autorem sochařské výzdoby oltáře pro J. K. Goltze byl Ferdinand Geiger: "*24 Hac (listopadu 1696) ... ex Collegio Norbertino Ferdinandus Keiger Statuarius perfectis ciradis et Statuis pro Altari D. Goltz applicandis.*" *Annalen Seminarij Tom. I.* pag 267v.

Oltář Nanebevzetí Panny Marie, tentokrát na náklady barona Joanninelliho, byl postaven roku 1694 a sochařsky osazen roku 1696. Viz Vlček (pozn. 160), s. 418-419. K tomuto oltáři můžeme vztáhnout z roku 1715 zachovanou grafiku s názvem "*Cogita mori ante Mortem*" a spodním popiskem "*Congregatio B. V. M. Pro felici morte impetrando in Ecclesia S. Norberti Vetero - Praga Can. Ord. Præmonstart. A. 1715.*" Můžeme jen doufat, že se jedná o grafickou podobu tehdejšího oltářního plátna. Národní Archiv I. oddělení, Řád premonstrátů, karton 355, Účty na zbudování koleje sv. Norberta .. a účty až do 1782 (1790)

⁵⁰⁴ "*27 (ledna 1691, pozn. autora) hitem Pictori e Silesia super antiquum debitum pro duabus imaginibus Ecclesiä S. Norberti ... 40 R.*" Národní Archiv I. oddělení, Řád premonstrátů, karton 355, Účty na zbudování koleje sv. Norberta .. a účty až do 1782 (1790).

Na interpretaci opisu samotné smlouvy⁵⁰⁵, o jejímž znění nás informoval Pavel Vlček⁵⁰⁶ a ke které se vyjadřuje následovně: *“Je zajímavé sledovat, do jaké míry objednavatel určoval ikonografickou podobu díla (sochařská výzdoba hl. olt.), jak silně byl sochař (A. F. Kitzinger) omezen vůlí druhé smluvní strany...”*⁵⁰⁷, mám ale názor odlišný. Nejprve se ale podívejme na celou smlouvu podrobněji. Rektor koleje a opat strahovského kláštera Vít Seipel měli velmi jasnou představu, jak bude sochařské dílo vypadat. Svatý Jakub Le Coupe a Adrian Jansen budou zobrazeni ve věku kolem čtyřiceti let, v řádovém oděvu premonstrátských mnichů, tj. v bílých dlouhých hábitech s rochetami atd., v premonstrátském stylu i oholeni a jejich vlasy upraveny. Sv. Jakub pak ve své pravé a sv. Adrian v levé ruce měli kalich s hostií a v ruce druhé oba pak palmovou ratolest. Na sobě či u sebe také měli pravděpodobně mít almuce - *“undt die Almuzien umb sich tragend”*. Pravděpodobně se tedy na oltáři nacházeli naproti sobě, jak nám zrcadlové držení atributů napovídá.

Mnohem zajímavější jsou pak svatý Josef Heřman a Gottfried. Stejně jako svatí Jakub a Adrian mají být zobrazeni v řádovém oděvu a účes, na hlavě měli ale *“quadraten”*.⁵⁰⁸ Svatý Josef, stojící na evangelií straně, pak měl v pravé ruce lilii a v levé malého Ježíška, což se vztahuje k jeho lásce k Panně Marii. Sv. Gottfried pak ve své pravé ruce držel *“mrtvou hlavu”* a v levé knihu. U jeho nohou pak byla koruna a žezlo.⁵⁰⁹

Tvrzení Pavla Vlčka je jistě oprávněné, avšak dle našeho názoru spíše, než svázání autora měla tato specifikace ještě další podobu. V době vzniku tohoto oltáře totiž byli pouze svatí Jakub a Adrian beatifikovaní a to pouze před několika lety.⁵¹⁰ Svatý Josef Heřman ze Steinfelsu byl lokálně uctíván již od 13. století, ale katolickou církví byl blahořečen až oficiálně ve 20. století.⁵¹¹ Svatý Gottfried z Kappenbergu nebyl oficiálně nikdy katolickou církví blahořečen, byť již od 13. století je jeho kult velmi populárním v münsterské a mohučské diecézi.

---

⁵⁰⁵ Na ní nás s největší pravděpodobností upozorňoval již Dlabacz jako na *“...Jahrbücher des Prämonstratenser-Kollegiums...”* – Viz Dlabacz (pozn. 7), col. 63. Přesná citace je nyní: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sig. DJ IV 1, Annales Seminarij S. Norberti Pragae, [tomus I.(1637-1736)], pag. 216v-217v.

⁵⁰⁶ Viz Vlček (pozn. 160), s. 431, pozn. 28.

⁵⁰⁷ Ibidem s. 431, pozn. 28.

⁵⁰⁸ Jedná se o tradiční pokrývku hlavy premonstrátů kanovníků, jak je například vyobrazil Václav Hollar ve své grafice *Norbertini Ordines Præmonstratensis* z roku 1663, M.N. Q,5.249 ve sbírkách The British Museum.

⁵⁰⁹ *Daß der herr Bildhauer zwey Statuen, eine den heiligen Jacobum, die andere den heil. Adrianum beyde Præmonstratenser ord: Mannbahr angestalt von 40 Jahren.*

In langen habiten, darüber Raggatten mit großen Vierzen(?), auf denen haubten Schime, nach jetziger Pramonstratenser arth bärtte stollen umb die halse haar biß an die ohren löglein, solche aber nicht gar verdeckht. Einer in der rechten, der andere in der linckhen handt haltente kölich mit hostien im denen andern handten Palmen Zweige undt Strikhe, über die arme Almuzen hangend, die höhe soll sein 4 Ehlen dieser zweyßen Statuen.

Item zwey andere Statuen eine den heilig Josephum Hermannum die andere den heyl Godefridum in gestalt von 30 Jahren in eben solche Kleidung, haaren, börthen, Habiten Raggeten und stollen wie eben erwendte, auff den Köpfen aber Quadraten undt die Almuzien umb sich tragend. Die höhe deren solte sein 3 1/2 Ellen.

Der heil heil Joseph, so auff der Evangelii Seiten stehendt, solte in rechter handt ein lillien Zweig, in die linken daß Jesu Kindlein tragend haben.

Der heil Godefridus in rechter handt ein todten Kopff, in der linken ein buch, bey denen gießen eine ossene Cron und Sceptor verfertig solte.

⁵¹⁰ Spolu s dalšími devatenácti umučenými mnichy beatifikováni až v roce 1675 (svatořečení 1867).

⁵¹¹ Beatifikace 1958, svatořečení 1960.

Právě toto je důvod tak detailního popisu premonstráty uctívaných řádových svatých, neboť se jednalo z hagiografického pohledu o velmi neobvyklé dílo a pravděpodobně až na první dvojici svatých s pravděpodobně neexistovala žádná zobrazení známá sochaři. Proto můžeme než o omezování autora hovořit o jistém návodu pro Kitzingera, jak má svaté vyobrazit, aby nedošlo k omylům či generalizaci postav pouze jako řádové mnichy s obecnými atributy. Bez nadsázky můžeme tedy tvrdit, že právě toto sochařské dílo se jeví jako jedno z nejranějších, pokud ne zcela nejranější, zobrazení těchto svatých v českých zemích. Právě těmito sochami se snad mohla inspirovat i Brokoffova dílna, která na objednávku opata Víta Sepla dodala sousoší sv. Norberta spolu s bočními sochami sv. Jakuba a Adriana na Karlův most v roce 1708.⁵¹² I zde jsou totiž oba světci vyobrazeni jako mladší muži v řádovém oděvu s almučemi a oba držící kalichy.

Díky tomuto popisu soch se setkáváme s méně obvyklým typem smlouvy na umělecké dílo. Barokní smlouvy byly v povětšinou odlišného charakteru. Byly vypočítávány počty soch, jejich velikost, případně upřesňující detaily o základní gestech, které části mají být zlaceny a které štafírovány. Jednalo se tedy primárně o úřední dokument čistě praktického typu, vypočítávající závazky umělce za adekvátní sumu peněz. Oproti tomu zde se setkáváme s typem smlouvy vypočítávající nejen atributy, ale také jak staří mají být zobrazeni svatí atd., tedy více se zabývající podobou soch. Tyto typy smlouvy také známe, avšak nejsou tak časté jako první typ.

Sochy byly následně osazeny na oltář až 5. června roku 1693, byť měl dle smlouvy dodat Kitzinger sochy na svátek sv. Jana Křtitele následujícího roku.⁵¹³ Díky podrobným premonstrátským záznamům můžeme určit i další osudy hlavního oltáře během 17. a 18. století. 22. srpna 1694 byl hlavnímu oltáři věnován svatostánek.⁵¹⁴ 22.4.1702 byla sepsána smlouva s pražským truhlářem Jiřím Lobensteinerem o dodání tabernáklu k hlavnímu oltáři s devíti andělky a dvěma sochami v nikách.⁵¹⁵ Lobensteiner s neznámým sochařem dostali výplatu za dílo téhož roku 30. října.⁵¹⁶ Zajímavé je také fakt, že truhláři Jiřímu Lobensteinovi byl Kitzinger přítomen na svatbě jako svědek již v roce 1691 [arch. pramen č. 43].

Ikonograficky se jedná o velmi zajímavý celek. Hlavní oltář nově přestavěného kostela ve svém programu a základní myšlence plně koresponduje s náplní celé koleje. Neboť kolej a její zaměření se orientovalo primárně na mladé studenty, kteří se chtěli vydat duchovní dráhou či snad by reálně mohli o této myšlence uvažovat, zasvěcení hlavního oltáře mladým mučedníkům či svatým premonstrátského řádu je velmi promyšleným krokem. S touto myšlenkou souvisí i volba jednotlivých svatých, kterým byl oltář zasvěcen, byť jejich kult nebyl v českých zemích vůbec rozšířen. Svatí zobrazení ve svých třiceti až čtyřiceti lety, kteří pro svou víru obětovali život či již od raného dětství procházeli extatickými vizemi či věnovali svůj nemalý majetek premonstrátskému řádu. Právě tyto ideje měly na studenty koleje sv.

---

⁵¹² Toto sousoší bylo později nahrazeno sochami z dílny F. I. Platzera. Původní podobu graficky zachytil Augustin Neurautter ve své knize *Statuæ Pontis Pragensis, Das ist Der Weit- und Breit berühmten Prager Brucken...*, Prag 1714, nepag.

⁵¹³ *5ta* (června) *Appolita sunt ad majus altare 4 Statuæ Beatorum Ordinisuri tempe Statua B. Godefridi, Hermannii, Adriani et Jacobi*. Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sig. DJ IV 1, *Annales Seminarij S. Norberti Praga*, [tomus I.(1637-1736)] pag. 237r. Poprvé informoval Vlček (pozn. 159), pozn. 28.

⁵¹⁴ "22 Diem (srpna 1694) ... *Offertorium pro exornando et ad majus altare applicando tabernacolo...*" pag. 250r *Annalen Seminarij Tom. I.*

⁵¹⁵ Viz Vlček (pozn. 160), s. 432 pozn. 35.

⁵¹⁶ Nikoliv září, jak uvedl P. Vlček - Vlček (pozn. 160), s. 432, s. 35.

Norberta působit a umocňovat jejich pozdější rozhodnutí vstoupit do řádu či se mu odvděčit za vzdělání.

K zamyšlení je také fakt, že tuto prestižní zakázku získal již v době, kdy se teprve usazoval v Praze na Malé Straně. Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách a tato skutečnost byla nepovšimnuta i Janem Divišem⁵¹⁷, dosažení této zakázky jistě vděčil Kitzinger dvornímu truhláři Nonnenmacherovi, který stál jako svědek u Kitzingerovy svatby v lednu roku 1691. Jaké přátelství pojilo oba umělce dnes již nezjistíme, ale minimálně samotná spolupráce byla plodná, neboť se neomezila pouze na toto dílo, ale také na další zakázku roku 1693 a sice vytvoření oltáře pro kostel sv. Václava na Zderaze a snad i další práce pro strahovský klášter. Velmi zajímavými jsou totiž zjištění z klášterních účtů samotného strahovského kláštera. V samém roce, kdy byl stavěn oltář v norbertinské koleji, byl i v strahovském klášterním kostele Panny Marie stavěn oltář. Vedle výplat truhláři⁵¹⁸ a sochaři⁵¹⁹ je pak velmi pozoruhodná položka výplaty pro "*Pictoris ex Silesia*". Dne 19. června roku 1691 byl vyplacen 40 zlatými za "*imagine majoris Altaris*".⁵²⁰ Následně byl ještě malíř vyplácen téhož měsíce, dne 28. "*Pictoris supra contractum*" dalšími 30 zlatými. Předpokládám, že se jedná o totožnou osobu. Osoba "malíře ze Slezska" je jistě totožná opět se jménem Michaela Willmanna. Spojení archivních účtů Norbertina a Strahova je pro nás velmi důležité hned z několika důvodů. Vedle přesné datace Willmannova strahovského plátna, je strahovský zápis podpůrným faktem k připsání Willmannova autorství v Norbertinu, pokud si uvědomíme, jakým způsobem bylo Norbertinum a Strahov provázány. Jelikož bylo Norbertinum instituce založená a dohlížená právě Strahovem, je více než pravděpodobné, že po zakázce v koleji Norbertina byl Willmann doporučen i pro zakázku ve strahovském klášteře. Dle mého úsudku ale nemusel být takto doporučen pouze samotný Willmann, ale i Nonnenmacher s Kitzingerem. Pokud se jednotliví umělci osvědčili právě jako Willmann, mohli být spolu s ním také povoláni na Strahov. Faktem, který s touto teorií také souvisí je vazba Abraháma Felixe Kitzingera na Willmannova nevlastního syna Jana Kryštofa Lišku. Nejen, že byl Liška kmotrem Kitzingerova díla, ale spolupracovali také oba umělci na zakázce nového hlavního oltáře pro klášterní kostel v Oseku o pár let později. Zároveň také máme Abraháma (II.) Felixe Kitzingera ve stejném roce zachyceného jako svědka ve strahovských matrikách [viz archivní pramen č. 47]. Zda tomu tak doopravdy bylo, prokáže další archivní výzkum a pokud by snad nebyly dochovány potřebné archivní dokumenty a nalezeno původní oltářní sochařské a truhlářské dílo, pak slohová analýza. Přesto i v tomto stavu bádání můžeme tuto hypotézu brát jako více než možnou a je potřeba, abychom se jí nadále zabývali.

Po zrušení koleje během josefínských reforem a neobsazení kostela jako farního byla snad část vybavení koleje a kostela přesunuta zpět do kláštera na Strahov a následně vybavení bylo snad přesunuto na různá místa, která spravoval strahovský klášter v rámci nového rozdělení

---

⁵¹⁷ Dizertační práce *Pražský truhlář Marek Nonnenmacher (1643 – 1720)* – viz pozn. 20.

⁵¹⁸ Dne 28. června 1691 "*Arculario super altare... 50 R.*" a následně v září blíže nespecifikovaného dne "*Arculario super altare .. 30 R.*" a konečně 27. listopadu téhož roku "*Arculario super maji altare...60 R.*" NA I. oddělení, Řád premonstrátů kart. 359, nefol.

⁵¹⁹ "6. (května 1691, pozn. autora) *statuario super altare 4 statuas Angelorum ...40 R.*" , následně v červenci blíže nespecifikovaného dne "*statuario super statuas altaris ... 50 R.*" a konečně "25 (listopadu 1691) *statuario...50 R.*" Že se jedná o sochařské osazení hlavního oltáře lze vyvozovat z faktu, že toho samého dne byl vyplacen i malíř s prací z hlavního oltáře - "*Pictoris pro fundamento altaris majoris...25 R.*" - NA I. oddělení, Řád premonstrátů, kart. 359, nefol.

⁵²⁰ "*Junius Anni 1691, 19. Pictori ex Silesia pro imagine majors Altaris ... 40 R.*" NA I. oddělení, Řád premonstrátů, kart. 359, nefol.

farností⁵²¹, jak bylo běžnou tehdejší praxí.⁵²² Kostel sv. Norberta a Bernarda byl stržen a na jeho místě vytvořena zahrada. V budově byl nově ustanoven novoměstský ústav šlechtičen. Ty ale neměly o budovu přílišný zájem a ta byla proto stržena roku 1792. Nyní se na místech dřívější koleje nachází obchodní dům Kotva.

Oltářní zakázka pro klášterní kostel svatého Václava na Zderaze na Novém Městě pražském

Opuštěného kostela sv. Václava, který byl údajně založen již roku 1180, byl roku 1623 darován Ferdinandem II. dvěma augustiniánům bosákům P. Sixtovi z Moravy a P. Severinovi z Německa. O dva roky později přišli další řeholníci a rozšířili tak komunitu, která prozatímně sídlila na faře. Brzy však bylo přistoupeno k výstavbě většího řádového domu a od roku 1626 byl již budován i samotný konvent.⁵²³ Obnoven byl i kostel, který byl nově vysvěcen 1. července 1644. Místní řádová komunita platila již od raného baroka za velké objednavatele uměleckých děl. Jmenujme alespoň slavnou kazatelnu od Jana Jiřího Bendla či cyklus třiceti dvou lunetových obrazů od Karla Škréty z roku 1643.⁵²⁴ Téhož roku byl také při kostele zřízen nákladný Boží hrob. Od roku 1661 pracoval na freskách v konventu i Fabián Harcovník. Roku 1689 byla také opravována kruchta v kostele a roku 1693 dodal Marek Nonnenmacher do kostela nový oltář spolu se "sochami" od Abraháma Felixe Kitzingera. Roku 1725 pak Andreas Quittainer vytvořil nový hlavní oltář a roku 1744 jeho syn Jan Antonín vyřezal sochy pro nový oltář sv. Jana Nepomuckého s obrazem od Jana Petra Molitora.⁵²⁵

Smlouva s Markem Nonnenmacherem, dvorním truhlářem, byla sepsána 1. ledna 1693.⁵²⁶ Unikátnost originálu smlouvy je dvojí. Vedle přesného popisu zadávaného díla sloužil také originál smlouvy jako jakýsi "splátkový kalendář", tedy jednotlivé obnosy vyplácené umělci byly zaneseny přímo na smlouvu namísto klasických účetních knih. Jednalo se o černou barvou natřený "tabernákl" z dobrého hruškového dřeva dle mistrem dodaného plánu s

---

⁵²¹ Strahovský klášter měl na starost farnost sv. Rocha v nově ustanovené strahovské farnosti, farnost sv. Matěje v pražské Šárce a sv. Markéty na Andělce s farností Nebušice, které byly odfařeny od svatomarkétské farnosti na Břevnově. Farnost svatomarkétská tedy nejpozději od r. 1785 do 1886 sídlila v dejvickém kostele sv. Jana Nepomuckého, dále v Ouhonicích, Radonicích, Staňkovicích, Holeticích, děkanství v Žatci, Velké Chýšce, Smilových Horách, dále fary bývalého doksanského kláštera - Doksany, Bohušovice, Dolánky, Kmetňoves (správně Kmětíněves), Libotejnice, také fary bývalého milevského kláštera - Milevsko, Hodušín, Sepekov, Mikulovice a v Německých Konicích u Znojma, faru sv. Jakuba v Jihlavě a také tamní místní bývalý jezuitský kostel sv. Ignáce a poutní místo sv. Kopeček nad Olomoucí - František Ekert, *Posvátná místa královského hlavního města Prahy*, díl I., Praha 1883, s. 131.

⁵²² Bohužel doposud neexistují přesné soupisy, a proto se často dovídáme o přesunech uměleckého zařízení spíše náhodou v topografických pracích. Po josefínských reformách s nově zřízenými farnostmi, které strahovský klášter spravoval víme, že zvony z Norbertina byly předány do Sepekova, kostelní lavice snad do kostela v Mníšku pod Brdy. Detailní popis zvonů ve Antonín Podlaha - Eduard Šittler, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém. Okres milevský*, Praha 1898, s. 138. Více informací pak nacházíme ve strahovské kronice Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, *Annales Strahovienses*, 1780-1789, sig. DJ IV 4.

⁵²³ Vlček - Sommer - Foltýn (pozn. 127), s. 575.

⁵²⁴ Petra Zelenková, Frater Henricus a Karel Škréta, in: Lenka Stolárová - Kateřina Holečková (eds.), *Karel Škréta (1610-1674): dílo a doba*, Praha 2013, s. 149-163.

⁵²⁵ Nejnověji viz Hořák (pozn. 41), s. 264-267.

⁵²⁶ NA. I. oddělení, fond Archiv zrušených klášterů, klášter bosých augustiniánů sv. Václava na Zderaze, k. 2541, sig. 386.

hladkými "okraji", se "dvířky a uvnitř/na tom třemi šrouby" a řezbářsky provedenými mušlovitými hlavicemi a ciráty.⁵²⁷ Ve smlouvě také nadále čteme, že mělo být dílo dodáno nejpozději do konce dubna tohoto roku. Nejednalo se čistě o tabernákl, ale celý oltář, čemuž by i odpovídala cena 130 zlatých. Bohužel již není v dokumentu řečeno, o jaký oltář či jakého zasvěcení se má jednat. Tato indicie by pro nás byla velmi důležitá kvůli hledání v archivech Českého gubernia, kde jsou i roztržštěně zanesen prodej vybavení zrušených klášterů během josefínských reforem. Zajímavou je také zmínka, že dne 30. června bylo za sloupy ze sádry bylo vyplaceno sochaři Kučerovi patnáct zlatých.⁵²⁸

V létě toho samého roku pak Abrahám Felix Kitzinger vystavil konventu směnku za dvě sochy sv. Petra a Pavla na již zmíněný oltář od Nonnenmachera. Dne 20. srpna obdržel od pražského žida Filipa Töbela osmnáct zlatých.⁵²⁹ Zakázka byla následně dodána 1. září téhož roku.⁵³⁰

Klášter byl zrušen dne 12. března roku 1785 a zařízení bylo následně rozprodáno. Díky zachovalosti fondů Českého Gubernia, uložených v Národním archivu v Praze, můžeme poměrně detailně rekonstruovat osudy kostelního a klášterního vybavení a majetku po josefínských reformách. Dozvídáme se tak, že původní vybavení klášterní apotéky vytvořilo základ mineralogické sbírky a kabinetu přírodnin Karlo-Ferdinandovy univerzity.⁵³¹ Klášterní knihovna i spolu s *Mathematischen Maschinen* byla převzata Karlem Rafaellem Ungarem, který vedl klementinskou knihovnu. Kuriózní a pro naše potřeby rekonstrukce podoby kostela důležitým je také snaha Ungara získat původní podlahu knihovny, neboť ladí s již Klementinem získanými knihovnami a skříněmi. Ty se nacházely ve třech místnostech tehdejšího klementinského *Manuscripten Saal*.⁵³²

---

⁵²⁷ "...Einen schönen wohlgestaltten zierlichen schwartzgepoitzten Tabernakel gleiches es der von ihne aufgeseczte Abriß mit mehren ausweiset von guetem Pirnbaum holtz mit glatten leisten, einer thüerle undt innerlich dreyen windern undt was sonst von Schnützler Müscheln Capitellen undt zierathen vonnöthen..." - NA. I. oddělení, AZK, klášter bosých augustiniánů sv. Václava na Zderaze, k. 2542, sig. 386.

⁵²⁸ [1693 die 30 Juni] *Item solui pro columnis gypso obductis euidam statuario Kuczer ... 15 R.* - NA. I. oddělení, AZK, klášter bosých augustiniánů sv. Václava na Zderaze, k. 2542, sig. 386.

⁵²⁹ "...wegen der in Ihre Kirche zu dem Tabernacul gemachten zieleynen bildern, nembl. S. Petri undt Pauli, von dem Philipp Töbel Prager Juden, achezehn gulden weinl. baargeldt empfangen hat..." - NA. I. oddělení, AZK, klášter bosých augustiniánů sv. Václava na Zderaze, k. 2542, sig. 389.

⁵³⁰ "...den 1 September denen trägern wiedereimb gegeben...24x" - NA. I. oddělení, AZK, klášter bosých augustiniánů sv. Václava na Zderaze, k. 2542, sig. 389.

⁵³¹ Profesor Zauschner přijal velkou kolekci obsahující vedle různých typů kamenů jako "Kochsalzkrystallen aut Pohlen, Carlsbader Erbsenstein, Kleine Stücke von weisen Alabaster, ein Schachterl kleiner böhmischen Granaten" také mnohé zvířecí pozůstatky a kuriozity "Ein Stück von spitzigen Elephantenzahn, ein Narwallszahn, eine Wallfishruthe, ein Kopfstück von einem Seethier" - NA, I. oddělení, fond České Gubernium – Duchovní komise, k. 74, sig. F 18/1, fol. 56.

⁵³² "...wegen der bereits ausgelieherten Augustiner Bibliothek mit derselben Schranken und Kästen seinen... auch der in ermeldter Augustiner Bibliothek befindlichen Fußboden, welcher mit den ausgelegten Kästen-Boden egalirt" - NA, I. oddělení, ČG - DK, k. 75, sig. F 18/4, fol. 1r. a "...ist verordnet worden, daß der harte Fußboden der Bibliothek der angehobene augustinern bei St. Wenzel an die Prague Universitaets Bibliothek zur belegung der für den Manuscripten Saal bestimmten drey Zimmer unentgeldlich überlaßen werden solle..." NA, I. oddělení, ČG - DK, k. 75, sig. F 18/4, fol. 12r.

Pozornost vzbudil také soubor dvou velkých glóbů z klášterní knihovny, které byly zaslány profesorovi Hergetovi k identifikaci.⁵³³ Knihovník Ungar avšak oponoval a požadoval po guberniálním účetním Kučerovi navrácení, neboť profesor Herget má již glóby ze zrušeného kláštera trinitářů a profesorovi Strnadovi byly předány jiné další dva z muzea.⁵³⁴

Jelikož byl bývalý kostel a konvent prodán armádě, která zde co nejdříve chtěla ubytovat vojáky, bylo nutno oltářní vybavení a další bohoslužebné předměty složit a přesunout do okolních far. Z Gubernia bylo také arcibiskupské konzistoři doporučeno, aby oltáře prodali, neboť oproti přesunu a opětovnému složení se jedná o levnější variantu.⁵³⁵ Z počátku července roku 1785 tak máme zachycenu žádost děkana kostela sv. Máří Magdalény v Benátkách nad Jizerou o možné slevě či darování jeho kostelu oltářního vybavení ze zderazského kostela. Konkrétně se jednalo o staré varhany⁵³⁶, oltář sv. Barbory a zpovědnici.⁵³⁷ Tato žádost byla sice zamítnuta, ale přesto byla transakce uskutečněna⁵³⁸ a varhany⁵³⁹ i oltář svaté Barbory se nachází v benátském kostele do dnešní doby.⁵⁴⁰ Hlavní oltář od Ondřeje Quittainera byl pak převezen do děkanského kostela sv. Václava ve Staré Boleslavi.⁵⁴¹ Blíže nespecifikovaný krucifix oceněný za 1 zl. 30 kr. byl pak roku 1786 prodán

---

⁵³³ "...sollen sich alle in dasiger Bibliothek zwei große Globen find, da um wissen nothwendig ist, was es für Globen sind um solche entweder dem Professor Strnad oder Hergeth zu theilen zu können..." - NA, I. oddělení, ČG - DK, k. 74, sig. F 18/1, fol. 14r.

⁵³⁴ NA, I. Oddělení, k. 75, sig. F 18/5, fol. 5v.

⁵³⁵ "...solche an die neu zu errichtende Pfarreien und lokalen abzugeben kommen" NA, I. oddělení, ČG - DK, k. 74, sig. F 18/1, fol. 59v a "wobey ich nicht unbemerkt lassen kann, daß die Abtragung und Widerführen der Altäre vielleicht mehr kosten dürfte, als man seiner Zeit bey Weraußerung derselben dafür einlösen würde." NA. I. oddělení, ČG - DK, k. 74, sig. F 18/1, fol. 60r.

⁵³⁶ O těchto varhanách bylo ve starší literatuře mylně souzeno, že pochází z kostela sv. Mikuláše na Starém Městě v Praze - František Bareš, *Soupis památek*, ročník 21. Politický okres mladoboleslavský, Praha 1905, s. 309 a byly datovány kolem roku 1720 - Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech I. A - J*, Praha 1977, s. 54. Ve skutečnosti byla smlouva na tyto varhany sepsána již 19. března 1684 a pravděpodobně koncem téhož roku (31. října poslední splátka) byly i dokončeny. Varhany byly sestrojeny Johannem Heinrichem Mundtbürgerem, staroměstským varhanářem - NA. I. oddělení, AZK, klášter bosých augustiniánů sv. Václava na Zderaze, k. 2541, sig. 361.

⁵³⁷ "...Decanal Kirche St. Marie Magdalena eine Orgel dann B. Altar St. Barbara und ein Beich Stuhl in einem billig und erträglichen preiß..." NA. I. oddělení, ČG - DK, k. 75, sig. F 18/6, fol. 1v 1r.

⁵³⁸ Oltář sv. Barbory za 20 zl., varhany za vysokou sumu 100 zl. a zpovědnice za jednu zlatku - NA, I. oddělení, ČG - Publicum, k. 3306, pag. 488.

⁵³⁹ Zde se nám zachovala také zajímavá kauza, neboť původně byly varhany oceněny na vyšší cenu. Dohodnutá odprodejní cena byla ustanovena na 200 zl., byt' byly varhany oceněny roku 1785 na celých 300 zlatých. Mistři Anton Reiß a Andreas Wamser odhadují takto: "...die grosse Orgel rechter seits pr. 300 fr, die kleinere Linkter seits pr. 60 fr, die Chor Orgl welche zugleich einen Altar vorstellet pr. 30 fr., das Kleine Positiv pr. 15 fr., dan letztere dreye seind vieler verbesserung benöthiget." - NA, I. oddělení, ČG - Publicum, k. 3306, sig. F 18/12, pag. 495.

⁵⁴⁰ Viz Poche (pozn. 536), s. 54.

⁵⁴¹ Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech*, Díl třetí, P/Š, Praha 1980, s. 402.

pražskému generálnímu semináři.⁵⁴² Do kostela sv. Lukáše ve Svárově se oproti tomu dostal další oltář, šest cínových svícňů, čtyři kasule a kříž.⁵⁴³

Pravděpodobným řešením problému, že nemůžeme v archivních pramenech nalézt náš oltář z roku 1693 je fakt, že se pravděpodobně nejednalo o zakázku určenou pro kostel sv. Václava, byť byla smlouva sepsána s převorem tohoto kláštera. V blízkosti kostela sv. Václava totiž již od středověku existovalo také probošství křížovníků strážců Božího hrobu Jeruzalémského, kteří byli usazení u kostela sv. Petra a Pavla na Zderaze (Na Zbořenci). Toto probošství zaniklo roku 1531 a následně roku 1573 bylo obnoveno. Po potvrzení práva místním proboštům nosit infuzi a berlu roku 1642 bylo probošství roku 1659 sloučeno s augustiniánským konventem sv. Václava na Zderaze.⁵⁴⁴ Jaká byla přesně vazba mezi jednotlivými konventy nevíme, ale i nadále si křížovníci ponechali vlastního probošta. Mezi lety 1690 a 1704 byl tak proboštem Kašpar Jan Narcis Künn, za jehož vlády byly vystavěny v presbytáři trosek pobořeného kostela dva oltáře, jeden pak pro v kostelních ruinách nalezenou středověkou sochu Panny Marie.⁵⁴⁵ Brzy se začala tato socha těšit velké oblibě mezi věřícími, a proto z darů byl vystavěn nový chrám sv. Petra a Pavla, kam byla také tato socha snad i s oltářem přenesena. U této příležitosti napsal a tiskem vydal karmelitán páter Vojtěch od sv. Tobiáše české kázání. Dle našeho názoru byla námi sledovaná zakázka Nonnenmacherova a Kitzingerova určena právě pro nově nalezenou sochu Panny Marie Zderazské. Indicií nás k tomu vede hned několik.

Jelikož byla mariánská socha umístěna na hlavním oltáři, bylo stále nutné, aby byli svatí Petr a Pavel, jakožto patroni kostela, zobrazení na samotném hlavní oltáři, čemuž odpovídá i směnka od Kitzingera na *“bildern, nembl. S. Petri undt Pauli”*. Další indicii spatřujeme také ve specifikaci provedení Nonnenmacherova oltáře se dvířky a uvnitř těmito šrouby, snad právě pro tuto sochu. Právě spojení Panny Marie Zderazské s nebeskými knížaty sv. Petrem a Pavlem je i v kázání z roku 1731 velmi zvýrazňováno.⁵⁴⁶ Dle Hammerschmieda se ale dozvídáme, že již roku 1701 byl postaven nový oltář, na kterém stála tato socha.⁵⁴⁷ Zda byly na stavbu tohoto oltáře použity starší díly z oltáře předchozího již nevíme a až následná komparace grafického materiálu z této doby by nám mohla pomoci. Jistým vodítkem by mohl

---

⁵⁴² NA, I. oddělení, ČG - Publicum, k. 3306, pag. 415.

⁵⁴³ Jednalo se o oltář s námětem sv. Lukáše malujícího Pannu Marii se sochami sv. Otilie a Kláry, autory kladem do první poloviny 18. století. - Zdeněk Wirth, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století*, díl 26., Praha 1907, s. 104. Tamní oltář sv. Jana Nepomuckého pak byl dodatečně identifikován jako také pocházejícího z kostela sv. Václava na Zderaze od J. A. Quitainera. - Martin Hořák, *Barokní dílna Ondřeje Filipa a Jana Antonína Quitainerových* (disertační práce) ÚDU FF UK, Praha 2019, s. 264.

⁵⁴⁴ František Ekert, *Posvátná místa král. hl. Města Prahy. Díl II. Posvátná místa zrušená a zaniklá*, s. 478.

⁵⁴⁵ Základní kámen nového kostela sv. Petra a Pavla na Zderaze byl položen až roku 1715. Do té doby se sloužily mše v zachovalém presbytáři. - Ibidem s. 479.

⁵⁴⁶ *“Powstań Śláwo má! A když ta Śláwa/ gest y wasse Swatý Petře a Pawle y radujte se Knížata Aposstolská! Eyhle/ nová Ślawa tohoto Domu BOŽÍHO/ a spolu Tomu wasseho/ wassemu Gménu/ a Ctj poswěceného!... Gednau Petře/ a swýma Klíčma/ se kterýma y na Nebi y na Zemi mocně otwírass/ gednau y ten hrob tu osy otewřel/ w němž tak dlauho wssecka gastnost.... Gednau ty Pawle/ twym silným Mečem ten smutný Zderadský hrob tu gsi dobil (wssak pokogně)”* - Vojtěch od sv. Tobiáše, *Phoenix ex Cinere redivivus*, Praga MDCCXXXI.

⁵⁴⁷ *“Anno Domini 1701: ex variis Eleemosynis erectum est pulchrum Altare, in quo stat Sacra Imago B. V. M. Noc deauratum est Anno 1703”* - Joanne Floriano Hammerschmid, *Prodromus Gloriam Praganae*, Praga MDCCXXIII, s. 287.

být i pozdější osud sochy Panny Marie a snad i oltáře. Po zrušení kostela sv. Petra a Pavla roku 1785 nebylo zde přistoupeno k prodeji vybavení, jak tomu bylo jinde, ale byla zde zvolena jiná cesta, která byla guberniem také dávána jako možnost a sice přesunout vnitřní vybavení do nové farnosti, pod kterou zrušený kostel spadal, tedy v našem případě ke svatému Vojtěchu ve Vojtěšské ulici na Novém Městě pražském. Bohužel kostel i spolu se svým vnitřním vybavením byl mezi lety 1875 až 1879 regotizován a bývalý hlavní oltář z roku 1693 (!) s obrazem sv. Vojtěcha se tak nedochoval. Nedochoval se ani severní boční oltář, na kterém právě spočívala socha Panny Marie Zderazské.⁵⁴⁸ Schallerův popis je bohužel příliš stručný, abychom mohli tuto teorii rozvést.⁵⁴⁹ Snad detailnější popis či fotodokumentace přes samotnou regotizační přestavbou by nám mohla více pomoci v tomto pátrání.

---

⁵⁴⁸ Nový neo-gotický oltář spočívá na oltářní mense z červeného mramoru z roku 1693, která byla základem bývalého hlavního oltáře, který posvětil biskup Dlouhoveský. – Viz Ekert (pozn. XY), s. 93.

⁵⁴⁹ *“Das große von Holz geschnizte Marienbild links auf einem Seitenaltare, zu dem sich der K. Leopold I. in seiner schweren Krankheit verlobt hatte, b, ist, nach der Aufhebung des Zderaser Stifter, von dannen her überbracht worden. Das gleichfalls von Holz geschnizte Bildniß des gegeisselten heilands, ist 1700. Aus dem nicht ferne von hier ehemals gelegen Kirchlein der h. Ap. Petri und Pauli, von dem wir bald ausführlicher handeln werden, auch her übertragen, und auf einem in der Seitenkapelle von dem Prager Bürger und Müller Johann Chiba errichtete Altare aufgestellt worden.”* Jaroslav Schaller, Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag [...] IV: Prag 1797, s. 135 - 136.

Působení Abraháma Felixe Kitzingera v cisterciáckém klášteře v Oseku

Kláster v Oseku, jeden z nejvýznamnějších a nejmocnějších klášterů v českém království, byl založen již na konci 12. století velmožem Milhoštěm – základy kláštera i jeho kostela byly položeny roku 1207. Celý komplex se díky mnohým darům příznivců a velké oblibě značně rozšiřoval a získával na bohatství i vlivu. Stavba vznikala v několika stavebních etapách po celé třinácté století až do počátku následujícího století.⁵⁵⁰

Husity silně poškozená klášter byl částečně opraven v 16. století, ale klášterní komunita se bohužel brzy opět rozpadla. K jejímu obnovení došlo až v roce 1650, avšak bez významnějších stavebních aktivit. Velkou stavební činnost zaznamenáváme až od 90. let 17. století. Roku 1691 se stává novým oseckým opatem Benedikt Littwerig, který se zasloužil nechal nákladně přestavět osecký klášter⁵⁵¹, rozšířil ale i jeho panství a v mnohém se také podílel na rozvoji celé české cisterciácké provincie.⁵⁵² Littwerigovi tato monumentální stavební a mecenášská role plně sloužil reprezentaci cisterciáckého řádu a kláštera v Oseku v prvním místě. Osecký klášter zaujímal v rámci celé provincii řádu prvořadé místo, což lze také vidět na charakteru celkového řešení barokní přestavby a vybavení klášterní zahrady, které v mnohém předčila i ty zámecké. Osecký klášter se také jako první z cisterciáckých klášterů zapojil do sochařské výzdoby Karlova mostu. Snahy a reprezentace obdobné úrovně lze porovnat s břevnovsko-broumovským opatem Otmarem Zinke.

Po počátečních pracích, které měly částečně konzervační charakter bylo přistoupeno k vytvoření nového hlavního oltáře. Autoři broggiovské výstavy⁵⁵³ zmiňují smlouvu⁵⁵⁴ z roku 1696, dle které malíř Jan Kryštof Liška a sochař Abrahám Kitzinger (*„spolupracovník J. Broggia“*⁵⁵⁵) vytvořili nový hlavní oltář. Tato zakázka je zmiňována již ve článku od Rudolfa Dörreho z roku 1933.⁵⁵⁶ Dle něj pracoval Kitzinger v Oseku již v roce 1695 na tomto novém oltářním rámu k Liškově obrazu. Dle B. Scheinpfluga za rám obdržel 100 zlatých.⁵⁵⁷

Liška na tomto oltářním obraze pracoval již v roce 1695.⁵⁵⁸ Následujícího roku byl také vytvořen již zmiňovaný rám od Kitzingera pro obraz Panny Marie Assumpty za poměrně

---

⁵⁵⁰ Viz Vlček - Sommer – Foltýn (pozn. 127), s. 403 - 404.

⁵⁵¹ V letech 1696-1696 nechal postavit novou ošetřovnu a skladiště - *“1. Augusti (1696) incept Rssmq D. aedificare novam infirmariam Parochus (fol. 43r) a in Julio perfecta est nova infirmaria et repositorium pro Suppellectile Ecclia (fo. 44r).”* SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297; prvotní opravy konventního kostela, sýpka se sladovnou (Viz Horyna (pozn. 24), s. 98).

⁵⁵² medailón Benedikta Littweriga - Sebastian Brunner, *Ein Cisterzienserbuch*, 1881 Woerl, s. 319 - 323.

⁵⁵³ výstava Oktavián Broggio. 1670 - 1742, Litoměřice 11.6. - 13.9. 1992.

⁵⁵⁴ Viz Horyna (pozn. 24) s. 96.

⁵⁵⁵ Dáno do uvozovek, neboť v recenzi k této výstavě se V. Naňková vymezila následovně: *“Všude, kde pracoval A. Kitzinger, nemusil být ještě J. Broggio”* - Věra Naňková, Recenze výstavy Oktavián Broggio, Litoměřice 11.6. - 13.9. 1992, in: *Umění* XLI 1993, s. 129 - 141, cit. s. 138.

⁵⁵⁶ Viz Dörre (pozn. 12), s. 40.

⁵⁵⁷ Bernard Scheinpflug, Studien zur Geschichte von Ossegg, in: *Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 19, Prag 1880 - 1881, s. 148 - 160, cit. s. 153.

⁵⁵⁸ *“Quartu Januarii (1695) ventil hac Rduo P. Franciscus Stakandel Professus Plassensis ad discendam artem pictoriam ad Rdo P. Gerardo, et Domino Christophoro Lischa, qui hic imaginem pinxit pro futuro magno Altari (fol. 42r).”* SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

vysokou sumu 600 zlatých. Byla také prolomena nová, pravděpodobně větší okna, aby přivedla více světla do závěru kostela.⁵⁵⁹ Vše tedy nasvědčuje tomu, že byl nový obraz s nákladným rámem osazen do staršího oltáře či na starší kamennou základnu. Více zpráv k samotné zakázce již nemáme. Jelikož nebyla samotná, výše zmíněná smlouva nalezena, nemáme o charakteru samotného rámu bližších informací. Vycházet můžeme z vysoké sumy, kterou za zakázku sochař utřžil a také ze soudobých vzorů. Dle našeho názoru by mohla mít snad podobu monumentálního rámu s květinovým vzorem, snad v této době velmi módní akantová rozvilina, do kterého byly zapojeny postavy svatých a andělů. O pár let později oltář podobného typu vznikl v městském kostele sv. Mikuláše v Lounech⁵⁶⁰ či hlavní oltář ve Voticích od Jana Brokofa z roku 1707-1716.⁵⁶¹ Nutné je také připomenout spor o cenu a kvalitu rámu, který vypracoval J. J. Heermann do kostela sv. Václava na Menším Městě pražském.⁵⁶²

Zajímavým je zápis z roku 1703. Nám neznámý truhlář je vyplacen poměrně vysokou sumou za práci v sakristii, kdy práce sochaře byla snad částečně poškozena.⁵⁶³

O necelých dvacet let později v roce 1715 bylo přistoupeno v rámci přestavby kláštera a kostela k obnově i samotného kostelního závěru.⁵⁶⁴ V roce 1717 byly přeneseny ostatky rodu zakladatelů, pánů z Rýzmburka, do nového mramorového mauzolea.⁵⁶⁵ V roce 1718 byla také hotova již nová krypta a byl postaven nový chór s novými stallami.⁵⁶⁶ Dozvídáme se také, že 9.

---

⁵⁵⁹ "...Ito tempore reparata per totum Ecclesia, infra maiorem Rotam, et intra duas fenestras, pro principali Altari, ad maiorem Deo gloriam, suspendenda et erigenda..." viz archivní pramen č. 57.

⁵⁶⁰ Mezi lety 1701-1708 od pražského sochaře Jeronýma Kohla a jeho žáka Františka Preisse.

⁵⁶¹ Viz Poche (pozn. 354), s. 263.

⁵⁶² Viz Blažíček Sochařství (pozn. 16), s. 91, 93.

⁵⁶³ "Eodem Anno (1703) ... pro sacristia Ecclesiae Conventualis... Labor Statuarii magnam constitit pecuniam, sed quia excessive petita, ex parte diminuenda fuit." Fol. 47v - SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.8, inv. č. 1645, karton 294.

⁵⁶⁴ "...Decima 5ta Martii (1715) Chorus choralis ex antiqua Ecclesia translatus ad Noviter renovatam...(fol.57r)..." SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297. Téhož roku byly také konsekrovány první čtyři oltáře v obnovené lodi kostela (citovaná specifikace je až z následujícího roku 1716 – Viz Horyna (pozn. 24) s. 96) - "...Eodem Anno 4ta Maii ... consecrata sunt Quatuor in renovata Ecclesia Altaria. Primum in honorem Sancti Joanni Baptista, 2dum in honorem Sancti Mauritii et Sociorum 3tium in honorem Sancti Sebastiani. 4tum in honorem Sancti Sebastiani... (fol. 57r)". SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

⁵⁶⁵ "6a 8bris (1717) translata sunt ossa Fundatorum, aut saltem Benefactrum nostrorum, Domini Boris de Risenburg, mortui Ap 1426 14 Cal. Octobr, Sophia de Risenburg Fundatricis /: sic vrat inscriptio in Lapide Sepulchrali :/ sepulta Ap D. MCC: Iditq Aprilis: Bohuslai de Risenburg, q obiti Ao D. MCCCXCVII. Calend: Augusti D.a Sophia Uxoris D. Borsonis de Risenburg, dua obiit Ao D: MCCCLXVI. Non: Augusti: Item D. Catharina R. Dua obiit Ao D: MCCCLXV Nonas Novembr et plurium aliorum hanc dubie de familia, qui antehac in Presbyterio sub mangos lapidibus Sepulchratibq ptactis inscriptionibq Signatis in fornicatis et a potiori quadrato lapide expositis sepulchris cumulati, id est per 3. aut 4. in uno sepolcro huno tectu, requieverant, ad Mausolæum noviter, in perpetuum gratitudinis Memnosynon erectum extra Sacristiam...(fol. 62v)" SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

⁵⁶⁶ "Marty 5a (1718) ... in nova Crypta locum obtinuit. 9. Antiquus Chorus loco suo, quo novus collocabits motus est, versusu Presbyterium, adeo ut Superiora tria Stalla diametraliter cryptam respiciant. Tabernaculum, ut prius, servit pro majori Altari ... 30. ... in Monasteriali Ecclea novus

srpna roku 1718 byl přemístěna starší oratoř, snad tedy oltář dle našeho názoru, ale bez ozdob – *antiquum Oratorium. Exceptis ornamentis...*⁵⁶⁷ Byla darována kvardiánovi Frankenbergovi z mosteckého konventu.⁵⁶⁸ 13. srpna pak byly pravděpodobně přemístěny poslední části staré oratoře a postavena nová.⁵⁶⁹ Nejsme si zcela jisti, zda autor záznamů myslí toto *Oratorium* jako oratoř nebo samotný hlavní oltář. Jednak je spolu s oratoří také zmiňován nový tabernákl, ale také je ještě téhož dne byla slavena mše u nového hlavního oltáře.⁵⁷⁰ Nový hlavní oltář byl dle literatury zhotoven Giacomem Antoniem Corbellinim (1674 - 1742), který pro osecký klášterní kostel pracoval mezi lety 1712/13 - 1718 a vedle toho také vytvořil již zmíněné rýzmburské mauzoleum a další oltářní stavby.⁵⁷¹ Do nové architektury hlavního oltáře byl vložen původní Liškův obraz.

Vedle sochaře a štukatéra Corbelliniho začali pracovat pro Osek další noví sochaři, které spojujeme přímo se stavební přestavbou a rozšířením architektem Octavianem Broggiem během první čtvrtiny 18. století. Ten pracuje na stavbě od roku 1705 a pod jehož vedením byly uskutečněny monumentální stavební práce. Po stavbě konventu byl mezi lety 1711 až 1713 a 1717 až 1718 přestavěn i samotný klášterní kostel.⁵⁷² Jedním ze zde činných sochařů byl i Františkem Antonín Kuen (1679 - 1742). Po zakázce ve Veltrusech⁵⁷³ byl zaměstnán mezi lety 1713 - 1716 oseckým klášterem, pro který vytvořil mnohá sochařská i řezbářská díla.⁵⁷⁴ V

Chorus erigi coeptus est. (fol. 66r)” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297. Tyto stally pochází dle literatury od F. A. Kuena z let 1714-1716 – Viz Poche (pozn. 131) s. 546.

⁵⁶⁷ “*Augustus 9. (1718) Deponitus ex Ecclesia nostra ad nitore reformata, antiquo Oratorium, seu chorus, qui defacto steterat plane sub cuppa, et cantamus 1a vice Vespas mox in novo, qui a potiori, exceptis Ornamentis, appositus est. (fol. 68v)*” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

⁵⁶⁸ “*Augustus 9. (1718) ...Donatus set ille ad instantiam frequetissam P. Guardiani d Frankenberg RR. Conventualibus Ponti...* (fol. 68v)” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

⁵⁶⁹ “*13 (srpen 1718) demoto antiquo et iam erecto novo Oratorio, etiam Tabernaculum ilud sic dictum, quod hactenus servire debutta /: altero nedum parato:/ pro majori altari et e regione Faldistorii credenti stabat, removeri opus erat, quod et hodie factum est, unde (fol. 69r)*” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

⁵⁷⁰ “*13 (srpen 1718) ad novum Majus Altare, cum Sabbathina devove, primam vice litatum et pro me indignum, Pauli qui loco R. P. Procopii hebdomadarii, rogatus, in honorem Bma Virginis in Coelos Assumpta, cuius Vigilia agebatus, id oneris suscepi (fol. 69r)*” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297”

⁵⁷¹ Viz Horyna (pozn. 24), s. 96, 148. Mimo smlouvu z roku 1713 citovali autoři pravděpodobně následující záznam z klášterní kroniky. Protože ale není uvedena plná citace, raději uvádíme: “*28 (červen 1718) Discedit a nobis cum tota sua familia D. Antonius Corbellini Stukatoris noster, dum scil. de sto labore totam Basilican nostram perfecisset. Avexit sycuj notabilem Sumam pecunia, eujus minimam quantutatem per 6. annos hic commoratus, propter multam parsimoniam et Victus frugalitatem consumpsit. Nb. Italus. (fol. 68r)*” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297.

⁵⁷² Viz Vlček – Sommer - Foltýn (pozn. 127), s. 405.

⁵⁷³ Více Pavel Zahradník, O vzniku zámku ve Veltrusech, in: *Průzkumy památek*, 8, Praha 2001, s. 85-96.

⁵⁷⁴ Mojmír Horyna, *Sochařství první poloviny 18. století v oblasti činnosti architekta Oktaviána Broggia*, in: Mojmír Horyna - Jaroslav Macek - Petr Macek - Pavel Preiss, Oktavián Broggio 1670-1742 : sborník k výstavě; Galerie výtvarného umění v Litoměřicích, Litoměřice, 1992, s. 143 - 161, cit s.154.

této době také pracoval v Oseku Edmund Jan Richter (1690? - 1747), který následně pro panství oseckého kláštera tvořil celý svůj život.⁵⁷⁵ Oba autoři vytvářeli především kameno-sochařská díla fasády nově vznikajícího klášterního kostela - Kuen zejména západní průčelí sochy sv. Petra a Pavla, evangelistů, církevních Otců a zemských patronů. Na východním průčelí pak vytvořil také sochu Salvatora a cisterciáckých světců. Své řezbářské umění pak uplatnil v interiéru klášterního kostela, kde vyřezával kostelní stally a také kazatelnu. Sochy také dodal do oseckého kostela sv. Kateřiny či nedalekého poutního místa v Mariánských Radčicích, které také spravovali cisterciáci z Oseka.

Již zmiňovaný Rudolf Dörre uvádí, že se Kitzingerova činnost neomezovala pouze na tuto zakázku, ale v Oseku je doložen mezi lety 1696 až 1711, kdy měl vytvořit další mnohá sochařská díla. Bohužel autor článku ale neodkazuje na sekundární literaturu či archivní materiály. Tuto informaci následně také opakoval Mojmír Horyna ve své kapitole o sochařích okruhu O. Broggia, v době „...kdy opat Littwerig hledal sochaře pro nové náročné úkoly. V předchozím roce (1711 pozn. autora) ukončil svou činnost pro osecký klášter A. F. Kitzinger, sochař pouze průměrné úrovně, pracující zde od roku 1695“.⁵⁷⁶ Že se zde také Kitzingerova rodina usadila a sochař byl zaměstnán prací pro klášter i na další léta svědčí i matriční údaje.⁵⁷⁷ Dle těchto záznamů se zdržoval v Oseku minimálně mezi lety 1696 a 1701. Další důležitou informací, kterou nám podávají matriky je následující záznam z roku 1698 - „...*Pilthauer beÿm höch löbl. Stiefft Ossegg*“⁵⁷⁸, tedy že Kitzinger byl doopravdy místním klášterním sochařem, který jistě vytvořil pro klášter v Oseku či klášterní panství různá sochařsko-řezbářská díla. Existenci Kitzingerovy dílny potvrzuje také matriční záznam roku 1702 o jistém Kryštofovi Oswaldu mladém sochařském učni⁵⁷⁹, který se s největší pravděpodobností učil právě u klášterního sochaře Kitzingera.⁵⁸⁰ Opačného data, tedy konce Kitzingerovy činnosti pro Osek v roce 1711 již bohužel zachyceno přesně nemáme. Jako jisté ante quem nám slouží pražský malostranský matriční záznam z roku 1713. Tohoto roku dne 20. srpna zemřela jedenáctiletá Magdaléna, dcera nebožtíka *Abrahama Gitzingera*.⁵⁸¹ Bohužel nemáme doposud přesného data a místa, kde Kitzinger zemřel, a proto nemůžeme jeho pro Osek činnost blíže ohraničit. Nabízí se zcela zřejmá myšlenka, že oproti tvrzení Mojmíra Horyny, kdy proběhla výměna sochařů kvůli úrovni jejich umění, přišel sochař Kuen kvůli úmrtí Abraháma Felixe Kitzingera. Bohužel jelikož ale neznáme datum úmrtí tohoto sochaře, nemohu tuto variantu potvrdit.

---

⁵⁷⁵ Ibidem s. 155.

⁵⁷⁶ Ibidem s.155.

⁵⁷⁷ 21. dubna 1697 byl v Oseku pokřtěn sochařův syn Felix Josef (archivní pramen č. 58), dne 14. června 1699 dcera Anna Marie (archivní pramen č. 60) a dne 9. března roku 1701 dceru Annu Magdalénu (archivní pramen 63). Abraháma Felixe také zaznamenáváme jako svědka na křtu syna Hanse Pecka dne 2. března roku 1698 (archivní pramen č. 59), dne 17. ledna 1700 pak na svatbě Michaela Waltera (archivní pramen č. 62).

⁵⁷⁸ křest Františka Josefa Pecka – archivní pramen č. 59.

⁵⁷⁹ poprvé 1. srpna 1702 - „*Christoph Oswald, bilthauer gesell zu Ossegg*“ a o necelé tři týdny později 19. srpna 1702 jako „*Junggesell Christoph Oswald, Bilthauer Gesell alhier*“ - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Archivní odbor, farní odbor Osek, inv. č. 5999, sign. 131/4, 1701 - 1719, Dlouhá Louka, Dolní Háj, Holzmühl, Horní Háj, Hrad Osek, Hrdlovka, Loučná, Nová Ves, Osek, Světec, pag. 5 / 380v (nové)

⁵⁸⁰ Více k rodině Oswaldů v poznámkách 179-180.

⁵⁸¹ Magdaléna Gitzingrowa zemřela 20. srpna 1713 ve věku 11 let na „*na psotnik od byly rzipi*“ – Viz archivní pramen č. 65.

Kitzinger jistě nepracoval pouze pro samotný klášter a přilehlý kostel, ale byl také s největší pravděpodobností zaúkolován dodávat umělecká díla po klášterním panství. Na počátku 18. století patřilo k Oseku také město Hroby a mnoho dalších vesnic.⁵⁸² Během historie máme tak doloženo devět trvajících farností a to Osek, Hrob, Jeníkov, Jenišův Újezd, Mariánské Radčice, Libkovice, Vtelno, Vysočany a Škrle.⁵⁸³ Problematickým se v dnešní době zdá organizační zmatek v rámci nově založeného litoměřického biskupství a příslušných vikariátů a také správa světských kněží. Pod přímou správou tak patřily ještě další kaple mimo samostatnou farnost.⁵⁸⁴ Proto si i všechny v oseckém panství i Osekem spravované zaslouží naši pozornost. Bohužel tyto kostely i kaple byly často přestaveny Octavianem Broggiem či v pozdním baroku nebo padly za obětí důlní aktivitě v minulém století.

Dle archivních zpráv víme, že například roku 1696 byla postavena kaple Panny Marie Dolorosy ve vesnici Háj u Duchcova, která náležela oseckému klášteru.⁵⁸⁵

Místem, kde bychom snad také mohli tušit Kitzingerovu činnost je přestavba poutního místa v Mariánských Radčicích. Původně středověký kostel byl výrazně přestavován mezi lety 1693-1703. Původně byl kostel stavěn podle plánů a pod dohledem J. B. Matheye a od roku 1695 pak přebírá stavbu neznámý stavitel z Litoměřic, který pravděpodobně razantně změnil podobu celého projektu. Dle záznamu kroniky ze dne 15. září 1698 byl toho položen základní kámen kostela.⁵⁸⁶ O rok později byl zbudován nový presbytář a ambit s kaplemi (do r. 1700). Roku 1701 byla vybudována kaple sv. Anny. Další úpravy se protáhly až do roku 1703.⁵⁸⁷

Nově také víme, že již v roce 1701 byly práce v takovém stavu, že mohl malíř Liška vymalovat na průčelí nad hlavním vchodem fresku znázorňující sv. Bernarda.⁵⁸⁸

Sochařská výzdoba připisována F. A. Kuenovi v letech 1713-16 proběhla v rámci renovace interiéru.⁵⁸⁹ Dle místních matričních pramenů se také ale dovídáme o dalších dvou sochařích - o Kryštofovi Oswaldovi (1698), sochařském učni z Oseka a o Adamovi Dietzovi, sochaři z

---

⁵⁸² Osek, Starý Osek, Háj, Domaslavice, Křižanov, Verneřice, Oldřichov, Jeníkov, Kocourkov, Hajniště, Hrdlovka, Nová Ves, Břežánky, Břešťany, Jenišův Újezd, Libkovice, Lom, Mariánské Radčice, Střimice, Rudolice nad Bílinou, Obrnice, Svinčice, část Loučné, statek Škrle tvořený vesnicemi Zálezly, Vysočany, Lažany, Hošnice, Bylany a Vtelno - Kateřina Tylová, *Panství kláštera cisterciáků v Oseku se zaměřením na inkorporované farnosti*, diplomová práce PaedF UK, Praha 2017, s. 30.

⁵⁸³ Ibidem, s. 39.

⁵⁸⁴ kaple sv. Bernarda v Bohosudově, v Novém Dvoře, v Břežánkách, v Břešťanech, v Rýzmburku, v Horním Háji, v Rudolicích nad Bílinou, v Bylanech, ve Stránce a v Hošnicích - Ibidem, s. 40.

⁵⁸⁵ "(1696) Erectio et dotatio Capella Beatæ Virginis Matris Dolorosa Stantis, sub Cruce Christi pendentis in Pago Hayn sub Monasterio Ossensis a Domino tunc Purggravio Davide Grohmann et Conjuge Dorothea Anno 1696. Constat 112 R "

⁵⁸⁶ "Rms Dns 15 7bris: posuit lapidem fundamentalem in Eccla Rhatschizensi præsente toto Venerabili Convente et etiam omnes in Parochia pranderunt. (pag. 178)" SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.11, inv. č. 1648, karton 295.

⁵⁸⁷ Broggio s. 91. Zajímavý latinský popis celého místa je zapsán v klášterní kronice SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.8, inv. č. 1645, karton 294, 43r-44r.

⁵⁸⁸ "Illo Anno (1701) duas imagines SS. Petri et Pauli idem Rmus per famosum illum Pictorem Christophorum Liska fieri fecit, sic ut et Ratschicy in frontospicio supra portam majorem introitus ad aream Ecclesiae imaginem S. P. Bernardi per eundem artificem in Fresco, ut vocant curavit fieri, pro quibus imaginibus dedit 300R." fol. 42v, SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.8, inv. č. 1645, karton 294

⁵⁸⁹ Viz Hornyna (pozn. 21), s. 91.

Jezeří (1703).⁵⁹⁰ Tento údaj o Dietzovi podporuje hypotézu Kateřiny Adamcové o možné spolupráci Dietze s F. A. Kuenem.⁵⁹¹ Přítomnost Kryštofa Oswalda, dle mého názoru sochařský učeň právě u Kitzingera, by snad mohla znamenat, že se Kitzinger se svou blíže neznámou klášterní dílnou podílel na přestavbě kostela a přilehlých ambitů. Tato možná díla se nám ale bohužel do dnešních dob již nezachovala. Většina vnitřního vybavení pochází až z 19. století, z předchozího století víme pouze se zachovaly pouze části původního hlavního oltáře od F. A. Kuena, soška Madony z počátku 18. století a kazatelna. Lavice v lodi a presbytáři by měly dle literatury pocházet z doby kolem roku 1710, tedy ještě z doby předpokládaného Kitzingerova pobytu. Jelikož ale nemáme komparačního materiálu, nemůžeme tyto práce připsat námi sledovanému umělci.

Bohužel tedy nejsme zcela schopni blíže zachytit Kitzingerovu etapu pro cisterciácký řád. Jelikož nedisponujeme ani stylově připsanými pracemi, bude nutno pokračovat vylučovací metodou. Víme, že po roce 1693 založil Littwerig novou sýpku a krupárnu v opatských zahradách, pivovar a kanceláře a hospodářské objekty ve Vtelnu, Rudolticích, Jeníkově a Jenišově Újezdu. Do roku 1708 bylo i již synem Oktaviánem dokončeno západní křídlo konventu. Již roku 1696 nechal založit klášterní lékárnou a přebudovat a rozšířit klášterní knihovnu. O rok později pak byla založena i oseká punčoškářská manufaktura.⁵⁹² Roku 1694 Littwerig také zakoupil pražský tzv. Osecký dům.⁵⁹³ S dokončením konventní budovy a přilehlých staveb a stavbou samotného klášterního kostela se začíná až po roce 1711 a proto s účastí našeho sochaře nemůžeme počítat.

Podle slov Petra Macka byl Littwerig velmi internacionálním vzdělavcem, který jako mnoho dalších barokních osobností spojoval světské a církevní aktivity, a právě klášter v Oseku měl být jeho vizitkou, který viděl jako moderní areál se špičkovým mobiliářem.⁵⁹⁴ I touto parafrází lze oponovat Mojmíru Horynovi o průměrnosti Kitzingerově.

Z doby Kitzingerovy práce v Oseku se nám také zachovala grafika s pohledem na klášterní areál v knize oseckého administrátora Augustina Sartoria (1663 - 1723) v knize *Verteutschtes Cistercium Bis-Tertium, Oder Cistercienser Ordens-Historie...*⁵⁹⁵ Vedle ještě středověké podoby klášterního kostela a kostela sv. Kateřiny za klášterní zdí vidíme také již nezachovanou kašnu

---

⁵⁹⁰ "27 Junii (1698) ...Christoph Oswalt, bildhauer gesell in Ossegg..." fol. 251r a "9 Aug. (1703) ...Anna, des H. Andres Jahnes Mahlers zu Ossegg Eheconsirtin, Adam Dietz bildhauer zu Eisenberg..." fol. 282v, SOA Litoměřice, fond Sbirka matrik Severočeského kraje, f. ú. Mariánské Radčice, sig. 105/2, inv. č. 5046. V roce 1707 se v matričních záznamech stejné knihy také objevují duchovský malíř Jan Kryštof Sandig (fol.309r), zedník Mathes Klimbt a osecký klášterní polí Filip Lampied (fol. 312v). Polír Filip se objevuje také ze zápisu na podzim roku 1708 (fol. 318r).

⁵⁹¹ Viz Adamcová (pozn. 213), s. 59.

⁵⁹² Jaroslav Macek, Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do roku 1947-1950, in: Norbert Krutský, *800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník*, Osek 1996, s. 63 – 83, cit. s. 67 - 68.

⁵⁹³ Jaroslav Schaller, *Beschreibung der. Königl. -und Residenzstadt Prag...*, Dritter Band, Prag 1796, s. 586.

⁵⁹⁴ Petr Macek, Barokní proměny oseckého kláštera, in: in: Norbert Krutský, *800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník*, Osek 1996, s. 143 – 150, cit. s. 143.

⁵⁹⁵ Augustin Sartorius, *Verteutschtes Cistercium Bis-Tertium, Oder Cistercienser Ordens-Historie*, Prag 1708, pag. 858 - online na:

https://books.google.cz/books?id=F2xmAAAACAAJ&pg=PA869&lpg=PA869&dq=verteutschtes+cistercium&source=bl&ots=XHzUHEJkh_&sig=ACfU3U037Mi5h1RmrpxgCHalrn1gcz6CYQ&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwjvyPK0qtToAhXBiVwKHX3tCZ0Q6AEwBXoECAsQLw#v=onepage&q=858&f=false

se sochou a za závěrem klášterního kostela a velké zahrady východním a jižním směrem, které v mnohém připomínají zámecké s velkou fontánou uprostřed, jak se dozvídáme na další grafice. Bohužel se ani jedno z těchto vodních sochařských děl nezachovalo. Roku 1700 byl vztyčen sloup Panny Marie poblíž kostela nákladem dcery oseckého obchodníka Kašpara.⁵⁹⁶

---

⁵⁹⁶ “(konec roku 1700) *Erecta Matris Dolorosæ Statua in Columna Ecclesæ a Filia relicta Anna Sabina Caspari Mercantis ibidem Sepulti cum duabus Uxoribus* (pag.201)” SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, sig. M III.11, inv. č. 1648, karton 295. -

Závěr

Předkládaná práce si původně vytyčila za cíl seznámit se se sochařskou rodinou Kitzingerů, a především na základě již známých a případně i nově objevených pramenů vytvořit jistý "pořádek" mezi jednotlivými členy rodiny a popsat mnohá sochařská díla s touto rodinou spjatých a připisovaných, avšak blíže nepopsaných a umělecko-historicky nezhodnocených a z tohoto poznání vyvodit obecnější závěry o této sochařské rodině.

Především na základě velkého množství archivních podkladů, které byly ve výzkumu k této práci zkoumány, se práce rozrostla do nynější podoby, kde získáváme přesnější, avšak stále ne zcela ucelený pohled nejen na tuto sochařskou rodinu, ale také na další stavební aktivity spojenými se severozápadními Čechami. Kvůli procházení velkého množství archivních pramenů bylo v archivních institucích nalezeno mnoho dalších materiálů, které nemusí mít přímo spojení s Kitzingery, ale pro hodnocení barokního umění v tomto regionu ve druhé polovině jsou velmi důležité. Proto jsem se rozhodl i tyto materiály, pokud se nějakým způsobem vázaly k popisovanému tématu, vložit do samotné práce pro širší obraz, jako jsou například poznámky a nové dokumenty k architektu Antoniovovi della Porta.

Oproti předchozím závěrům nyní víme, že Abrahám, Abrahám Felix a Mikuláš Kitzingerové žili v Milešově u Velemína mezi lety minimálně 1671/2-1688. Neboť jsou patrné mnohé typické znaky uměleckého projevu této sochařské dílny a zároveň je také udivující nejen množství jejich zakázek během necelých dvou dekád jejich působení v celém regionu, ale i jejich tematická šíře a kvalitou provedení, označil jsem ji jako "*Milešovskou sochařskou dílnu rodiny Kitzingerů*".

Právě role tvorby Abraháma (II.) a následně celé jeho dílny, kde pracovali také jeho dva synové, je pro celý kraj velmi důležitá. Samotný Abrahám (II.) byl jako sochař činným v Litoměřicích již od poloviny 40. let 17. století v nám doposud neznámém díle. Od počátku 70. let poté poznáváme více jejich sochařský profil. Nejen, že hráli velmi významnou roli v asimilaci baroka v severních Čechách, avšak jejich umělecký profil vykazuje velmi zajímavou syntézu Bendlovského sochařského projevu, především nápadné na sochách morového sloupu v Litoměřicích, spolu s projevy saského sochařství druhé poloviny 17. století (sochařská díla na Milešově). Právě mnou navrhované vyučení v jedné ze saských sochařských dílen (nabízí se například Schneebergská dílna rodiny Böhme) by také odpovídalo vysoké kvalitě jejich sochařského projevu, v mnohém variující starší manýristické rysy spolu s prací s pískovcem jako s mramorem, ale také pokročilé cítění figury a drapérie i znalost antických děl z grafických předloh (sochařská výzdoba v Děčíně, socha sv. Šebestiána z morového sloupu v Litoměřicích).

Poznání této sochařské dílny v jejím větším rozsahu je tak pro nás důležité z několika dalších ohledů, které lze vztáhnout na povahu barokního umění celého tohoto regionu. Jelikož se jedná o jednu z nejstarších, ne-li nejstarší dílnu této doby s velmi kvalitní sochařskou produkcí, můžeme vidět tento kraj jako velmi svébytný a také s poptávkou po kvalitní produkci v poslední třetině 17. století, kterou ne v tak vysoké míře musela objednávat přímo v Praze jako hlavním městě Českého království či se nejednalo pouze o solitérní zakázky, ale o kontinuální zájem.

Právě již popsaná orientace na saské soudobé sochařství nás vede k zamyšlení, že i po počátku rekatolizace se zemské hranice mezi katolickými Čechami a protestantským Saskem ne zcela neprodyšně uzavřeli, ale že čilý umělecký transfer a vzájemná výměna probíhala i nadále. Nejedná se tedy pouze o individuální případy jako jsou sochařská díla Heermannů a Süssnerů v Praze na konci 17. století, ale o širší čilou uměleckou výměnu, kdy cesty českých umělců mohly vést přes zemské hranice do vyspělejších center, byť konfesně odlišných.

Podobnou situaci můžeme vyvodit také z činnosti Abraháma (III.) Felixe Kitzingera. Po vyučení v dílně u svého otce, ve které následně působil až do roku 1688, a následných několika letech v Praze, byl spolu s malířem J. K. Liškou pověřen vytvořením nového hlavního oltáře klášterního kostela v Oseku. Jeho spolupráce s osekými cisterciáky se ale neomezila pouze na toto dílo, ale trvala pravděpodobně následujících deset let. I to v mnohém svědčí o povaze severočeského regionu ještě před rokem 1700, tedy že umění z Prahy jakožto centra nepronikalo do tohoto regionu pouze formou importů a dodání již hotového uměleckého díla objednavateli, avšak vázalo se také na trvalejší spolupráci a usazení umělce v tomto regionu.

Bohužel i kvůli více než ročnímu uzavření knihoven, archivů, odborných pracovišť, galerií, muzeí, hradů, zámků a dalších institucí nemá tato práce aspirace na to být vyčerpávající pro toto téma a v mnohých ohledech je také neúplná. Z výše popsaných důvodů proto nebyla možnost dalšího zkoumání archivů, které by měly podchytit další archiválie s Kitzingery spojené, a také nebylo možné navštívit všechny ze zmiňovaných památek osobně. V souvislosti s tím také kvůli probíhající rekonstrukci Růžové zahrady v Děčíně bylo možné vidět zahradu až na samém závěru psaní této práce a pouze jen pár soch. Velmi přínosné ale je, že byly také v salla terene vystaveny nálezy archeologického průzkumu, které v mnohém vnesly nový pohled do celé problematiky.

Přesto je zde také mnoho dalších otázek a směry, kterými by se další výzkumy o této sochařské vícegenerační rodině mohly ubírat. Ve spojitosti s Milešovem se jedná především o možné přispění ke stále trvající otázce příchodu Antonia della Porty do Milešova a také s tím spojené, kdy se Kitzingerové na toto místo přestěhovali a zda to bylo již v 60. letech či později. Důležité je zde i rozlišení jednotlivých sochařů a kameníků, kteří pro hraběte Kaplíře ze Sulevic pracovali, z jejichž díla máme do dnešní doby jen fragment. I kvůli délce a částečné znalosti širě produkce Kitzingerů je jisté, že dodali také mnohá další díla nejen do Litoměřic a velkých zámeckých podniků, ale také do mnohých vesnických kostelů celého regionu. O které se jednalo a zda bychom je dokázali do dnešní doby rozpoznat je otázka, kterou by si také další bádání mohlo klást.

U Abraháma (III.) Felixe Kitzingera je stále nutné pokusit se nalézt díla, která vytvořil a jsou s ním archivně spojitelná, avšak v rámci pozdějších dob a josefínských reforem se ztratila. Stále také netušíme, kde a kdy A. F. Kitzinger zemřel a zda byl zaměstnáván také po osekých cisterciácích ještě někým jiným. Možné poznání jeho uměleckého profilu by nám pak také mohlo pomoci v bližším rozpoznání jeho podílu v dílně jeho otce Abraháma (II.)

U zástupce třetí generace Felixe Kitzingera je situace ještě složitější. Nejen, že stále nevíme, kdy a kde zemřel, ale bohužel s ním nemáme spojitelného žádného díla.

I přes tyto mnohé otázky je tato sochařská rodina zajímavým dokladem předávání sochařské praxe po několik generací z otce na syna a předkládaná práce tak může alespoň částečně osvětlit umělecké ovzduší regionu severních Čech již v době fungování „*Milešovské sochařské dílny Kitzingerů*“ ve druhé polovině 17. století.

Nabízí se zde srovnání s ostatními sochařskými dílnami této doby v tomto, ale i širším regionu. Byť se jedná o dobu o pár desítek let mladší, našem prostředí se samozřejmě nabízí srovnání s dílnou Brokoffů. Po příchodu Jana Brokoffa do Prahy a následné delší zastávce v severních Čechách, která bývala brána jakožto přelomový impuls pro budoucí vývoj baroka tohoto regionu, se následně usadil v Praze, kde až do své smrti vedl dílnu, ve které pracovali jeho dva synové Michal Jan Josef a Ferdinand Maxmilián. Jelikož byla a stále je dílna Brokoffů ve velkém zájmu badatelů, podařilo se následně, ještě za života otce Jana (1718) určit také jednotlivé podíly jeho synů. Toto poznání by nám tak mohlo pomoci také u Kitzingerů, tedy jakým způsobem určit podíl jednotlivých osob na fungování dílny, což se prozatím zdá být

ještě značně nejednoznačné, neboť Kitzingerové oproti Brokoffům nebyli zatím tolik studováni.

Jisté paralely je také možné sledovat u již zmíněné dílny Böhmeů v saském Schneebergu. V dílně nejstaršího Johann Böhme se po roce 1667 začíná více profilovat jeho syn Johann Heinrich starší, jehož styl byl oproti dílu jeho otce ovlivněn orientací na aktuální umělecké trendy, které čerpal nejen z Holandska. Následně po jeho smrti v roce 1680 přebírá jeho dílnu jeho syn Johann Heinrich mladší. Mimo paralely v oblibě používání stejného jména, což může velmi komplikovat bádání, můžeme stejně jako u Kitzingerů pozorovat odlišné umělecké osoby, které se s postupem času silněji a silněji projevují v produkci dílny. Zároveň mimo tyto tři „vůdčí“ osoby se v dílně také jako pomocníci uplatňovali další mladší synové a následně i jejich synové, jejichž práce je dnes spíše již nerozpoznatelná. Böhmeové ale nebyli jediným příkladem úspěšné rodinné sochařské rodiny barokního Saska. Vedle nich zmiňme jistě také rodinné dílny Petzoldů (také usídlená ve Schneebergu a také mající oblibu ve stejném křestním jméně) či drážďanských Waltherů.⁵⁹⁷ Právě spíše porovnání Kitzingerů s dílnami spíše saskými, než těmi českými se nám proto nabízí.

Byť je výzkum o Kitzingerech teprve ve svých počátcích, pevně věřím, že tato práce pomůže alespoň základně současné bádání posunout kupředu. Jak je vidno, témata, kterými bychom se ve spojitosti s Kitzingery mohli nadále zabývat, je mnoho, avšak zároveň tyto i mnou kladené otázky v mnohém reflektují stav našeho poznání barokního umění tohoto kraje, pokud se bavíme o dílně Kitzingerů v Milešově, a alespoň některé ze závěrů této práce pomáhají vnést o trochu více světla nejen do poznání této polozapomenuté sochařské dílny, ale i do poznání celého regionu a jeho povahy. Byť oproti tomu nebylo s jistotou připsáno žádné dílo Abrahámu (III.) Felixovi Kitzingerovi, i zde se díky archivním pramenům setkáváme s velmi dobře zmapovaným obdobím pěti až šesti let jeho pražského působení. I tento krátký výsek z jeho tvorby nám může přinést mnohé poznání v okruhu pražské předbrokoffovské tvorby.

---

⁵⁹⁷ K těmto rodinám nejvíce Sigfried Asche, viz Asche (pozn. 246) či Walter Hentschel, *Dresdner Bildhauer des 16. und 17. Jahrhunderts*, Weimar 1966.

Archivní prameny

V této kapitole se nacházejí přepisy archivních pramenů, které obsahují jména rodiny Kitzingerů. Řazeny jsou chronologicky. K jednotlivým záznamům je odkazováno v textu samotné práce. Nejsou zde zahrnuty texty, které se vztahují k době vzniku a místa děl Kitzingerů, ale ne přímo ke členům rodiny. Na ty je odkazováno, případně jsou částečně přepisovány v jednotlivých kapitolách.

Po uvození základní náplně textu ve zvýrazněném písmu následuje místo uložení daného archivního pramenu. Poté následuje edice, tedy zda a jak byl text v odborné literatuře přepsán, a literatura, tedy kým bylo již na tento text v literatuře poukázáno. Následně je samotný text přepsán v kurzívě. V kulatých závorkách bez kurzívy se nachází dodatečné informace, které nejsou v textu přímo zmíněny, ale jasně z něj vyplývají a k badatelským účelům je potřeba je doplnit.

1

Narození Abrahama Kitzigera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 1256, sign. 28/2, 1604 - 1629, f. ú. Děčín

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Horák 2007, s. 122

nově fol. 239r

(27. května 1624)

38. d. Abraham Kiczigern einem Sohn getaufft heist Abraham, die Paten Herr Mathias heshe Bürger und handelsman allhier, herr Elias Kholstrunek Rom: Kay: Mek GrainzZoll Einnehmer, Frau Martha, H. Johann Ötzens hausfrau, den 27 May

---

2

Svatba Abrahama Kitzigera a Anny Kauderinkové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4643, sign. 98/3, 1645 - 1655, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 27; Horák 2007, s. 122

Nově pag. 3

Anno 1645 July 4

Copulavi Abraham Kitziger Tecznensem cum virgine Anna Filia ges: Mathiæ Kauderink Civis Litomericensis. Testes Mathæg Boch, D. Adamus Dworski Senator Anna Bussowa et aliorum plurimorum

Ex: Civitate

* stejný zápis nalezneme také v matriční knize ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích, Archivní odbor, inv. č. 4642, sign. 98/2, 1637 - 1662, Bohušovice nad Ohří, Brozany nad Ohří, Býčkovice, Církvice,... f. 35 (nově přečíslováno na str. 251), doposud nepublikováno.

3

Křest Jana Karla Kitzikera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4642, sign. 98/2, 1637 - 1662, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Horák 2007, s. 122

Nově pag. 114

Anno Domini 1645 December

Decima tertia Decemb. Litomeritio B(ap)t(izat) Jo(ann)es Carol(u)s P(ate)r Abraham Kitziker M(ate)r Anna Lev(ans): Nobilis D(ominus). Jo(ann)es Carol(u)s Pitzan de Bellefort Primas Comp. Margareta Spinetowa D(ominus). Jacobl(u)s Stobelis. D(ominus). Wenceslas Lÿbertinus. et Virgo Anna Bockowa. Der Lithomericenses

---

4

Křest Bartoloměje Mikuláše Kizigera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4642, sign. 98/2, 1637 - 1662, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

Nově pag. 139

Anno Domini 1647

26 Augusti baptizat Bartholomæ Nicolaus Abrahamo Kiziger et Annæ. Levans fuit Generosi D(ominus)i. Nicolaus Trolink compatres D(ominus). Matthias Schafert (et) D(ominus). Leonard(us) Rakoweidsky (et) D(omina). Barbora (et) D(omina). Anna Sstrobelinseowa (et) D(omina). Ludmilla Piczanowa

---

5

Křest Anny Marie Kitzingerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4642, sign. 98/2, 1637 - 1662, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
Nově pag. 171

Anno Domini 1649

17 Februarii baptizat infans no(min)e Anna Maria, Levans Anna Putowa adstiher D(omina). Dorothea Sshafartowa Anna Magdalena Fisherin D(ominus). Henric(us) Streit D(ominus). Georgi Albel. Parenter Kitzinger Mater Anna

---

6

Křest Doroty Kiczingerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4642, sign. 98/2, 1637 - 1662, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
Nově pag. 211

Anno 1651

30 Januarii baptizatq infans no(min)e Dorothea, levans Magdalena Nesseniusowa, adhanter Walpurgis Nesseniusowa. Dorothea ssaffertka Girzik Donat Paulus Ginter, parens Abraham Kiczinger mater Anna

---

7

Křest Mariany Kytzigerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4644, sign. 98/4, 1651 - 1670, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
Nově pag. 14

Anno 1652

15 Februarii baptizatus infans no(min)e Mariana, levans Anna Strobeliussowa, adstanter Maria Ginterowa. Joannes Lang, et d(omina) Elisabetha Libertinowa⁵⁹⁸, parens Abraham Kytziger m(ate)r Anna incola Litome: bapt Jaret

---

8

Křest Abraháma (Felixe) Kitzingera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 4644, sign. 98/4, 1651 - 1670, f. ú. Litoměřice-děkanství

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Horák 2007, s. 122⁵⁹⁹

Nově pag. 42

31 Julj (1654, pozn. autora) baptizatus est infans nomine Abrahamus. Levans. Joannes K(nečitelné, pozn. aut.) Testes George Opicz Paulus Kyntner Anna Streibowa Magdalena Wehelska ex doxan Pa(ter). Abraham Kyczynger m(ate)r Anna Baptizans Tobias Ignatis Alexis Brzezyna loci ordinarius

---

9

Křest Mikuláše Peřteře done

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 8117, sign. 170/1, 1671 - 1691, f. ú. Třebenice

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: nepublikováno

Nově pag. 6

21. februrarii (1672) Baptizatus est Infans Nomine Nicolaus Parens Wenceslaus Perzterz Mater Anna Leva Georgius Kregte Nedwiedicz Nicolaus Kyczynger won Milleshau Patri Marya Dedle won Milleshau

---

⁵⁹⁸ manželka Václava Petra Libertina, který působil v litoměřické městské radě

⁵⁹⁹ Dřívějšími publikacemi označováno jako datum narození Abraháma Kitzingera, pravděpodobně staršího.

10

Křest Veroniky Nachtigallové done

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 197, sign. 5/1, 1591 - 1721, f. ú. Břlina
Nově pag. 583

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: nepublikováno

Z Mostskeho Przedmestie

5. Junii (1672)

*Franz Nachtigall / Zieglstreicher / Uxor Anna / Ifans Veronica / Patrini Nicolaus Khitzlinger
Bildhauer Gesell von Milleschau / Maria Styrlin / Maria Teyneczkau*

11

Křest Anny Alžběty Veselé

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 8117, sign. 170/1, 1671 - 1691, f. ú. Třebenice

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: Bouchal 1904, s. 195; Čapek 1911, s. 41; Pátek 2015, s. 143; Pátek 2018, s. 147

Nově pag. 26

*16. May [1673] pokrztiena dcerka ze wsi Milessowa gmenem Anna Elisabet, z otcze Jakub
Weseley Mlinarze, Matky Christiny, levans fuit Anna Maria Schlechtin von Mileschau, z Abraham
Kitzinger, Lida Khünlin von Mileschau, Blasius Steinberg, Catharina Schindlerin von Mileschau.*

12

Křest Tomáše Spurného

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 8117, sign. 170/1, 1671 - 1691, f. ú. Třebenice

EDICE: nepublikováno
LIT.: nepublikováno
Nově pag. 35

*12. Novembris [1673] z Chotomirze baptizatus Thomas Pr. Wit Spurney Molitor, Mr. Dorothea,
Levans Wentzl Zimmerman fleischhacker von Sulewitz Testes Michael Czeyka z Dubkowitz Jan
Kapian von Wellemin Anna Kitzigerin v. Mileschau, Dura Börgerin von Klein Ziernossek Müllerin*

13

Křest Jakuba Josefa Spurného

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 8117, sign. 170/1, 1671 – 1691, f. ú. Třebenice

EDICE: nepublikováno

LIT.: nepublikováno

Nově pag. 134

30 Julii (1679) z Oparnskyho Mlegna Pokrzteno dite gmenem Jakub Joseff teck Wit Spurny M. Katerzina L. Jakub Twrznik Sladek Lybochowsky T. Jakub Kratina Mlynarz Lybochowsky Jirzi Pycha Mlynarz Obecnyho Mlegna Mestys Trzebenicz Katerzina Ssyndlowa Anna Kyczykerowa obecz Mylessowa

---

14

Výčet uhrazených položek městem Litoměřice

Státní okresní archiv Litoměřice, Archiv města Litoměřice, kniha sig. I C f 8

EDICE: Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2002, s. 519; Zahradník 2020, s. 168

LIT.: Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2002, s. 519; Zahradník 2020, s. 168

nepag.

(květen 1681)

*Abrahamovi Kiczingrowi Strany Kontraktu o Wyteřani kameneho Colossu a Piet Statui Kamennych do Miasta citirovanemu czo, Protrawil nahrazieno
.....1 zl.*

Abrahamowy Kötziterowy Pylthauerowy, ze sem przissel do Miasta k akordirowani statuych Columnu czo tak zde protrawyl zl.

15

Křest Barbary Endersové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

Pag. 5

120

1682 Majus

Den 7 Dito ist des Hawel Enders Hirten zu Milleschau und Annæ seiner Ehwürthin Töchterlein nahmens Barbara getaufft worden. Levans fit Barbara Kiczingerin, Bildthauers alda Eheleybl. tochter, Testes Elisabeth Palckhin, des Heinrich Palcka Eheleybl. tochter, und Ewa Sperlin Schenkerin von Medweditz, dann Georg Dappich büttner undt Johann Surster d(er)zeit Schulmajster zu Milleschau F J P

16

Výčet uhrazených položek městem Litoměřice

Státní okresní archiv Litoměřice, Archiv města Litoměřice, kniha sig. I C f 8

EDICE: Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2002, s. 519

Zahradník 2020, s. 168

LIT.: Adamcová – Glaserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2002, s. 519,

Zahradník 2020, s. 168

nepag.

(15.5.1682)

Psani na posstu doticzi se Kitzingra 6x

Poslu kterey o psani strani Kiczingra nesl...4x

17

Dopis sochaři Abrahámu Kitzingerovi od města Litoměřic

Státní okresní archiv Litoměřice, Archiv města Litoměřice, kniha sig. I B i 19

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 403

An dem Herrn Abraham Kitzinger bildthauern

Ehrenföster

Sonders freündtl. gehebener H. damit wier Eintmahls unser andächtiges Vorhaben fertsetzen

undt daß werckh wernid (?) beschehung um wieder auflichen Contracten beschleinung mögen.

Als ersuchen hiermit dem Selben, freündtl. erwolle dem zukünftig Sontag daß ist dem 17 dieses

laufenden Monaths May zu Leitmeritz unfehlbahr erscheinen, alwodan die grüntliche abredung

möchte einigendtl. getroffen, undt geschlosen worde. Wormit nacht (?)ötfl Absicht verbleiben

deß herrn.

Leitmeritz d. 14 May 1682

Freündtwillige N. N.

Dopis sochaři Abrahámu Kitzingerovi od města Litoměřic

Státní okresní archiv Litoměřice, Archiv města Litoměřice, kniha sig. I B i 19

EDICE: Donek 1933, s. 93 (bez signatury)
LIT.: Donek 1933, s. 93; Ankert 1936, s. 6
pag. 1444

Dem Albrecht Kützingen Bildthauer wegen der Mangel hafftigen Status

*EhrenFester undt Kunstreücher,
Insonders freündtlich geliebter herr Allermassen Wier in augenschein genomen, daß die Statuen
Unser lieben frauen der proportiorn noch also dem geschlossenen Contract Wider undt Wor
solche höhe Viel zu Klein, dahin nun mehre Keines wegen tauglich. Als Er wolle gleichwohl in
Ansehung deren darauf Ergangenen Zienlichen Unkosten einem andern stein hierzu
befindtlichen selbiger orthen zeitlich daß nun bau nicht werhindert werden passiren, dieses aber
Mangelhafftiges im Wollkhommens Werck einem andern zukommen, lassen dessen dan ganzen
Zuversicht Lebens bleiben
15 Maji 1682 des herrn freündtwillige N.N.*

Dopis města Litoměřic panu Kinterovi v Pirně

Státní okresní archiv Litoměřice, Archiv města Litoměřice, kniha sig. I B i 19

EDICE: D Donek 1933, s. 92-93 (bez signatury)
LIT.: Donek 1933, s. 92-93
pag. 1445

*An herrn Kinter in Pirna den 3, Augl, 1682
Wohl Edler undt hochachtbahrer*

*Insonders hochgeehrter herrn undt wehrter freündt waß gestaldten Wier Ein danckwürdige
Statuen auss dem Ringk Platz der Königl. Stadt Leitmeritz zu Ehren Gottes auffzurichten
gesonnen wirdt Zweiffelsohne durch die an Unsern hochgeehrten herrn sub Dato 19. Maji daß
Werstrichenen 1681 Jahr abgelaßene Zeilen annoch in frischer Gedächtnis Werbleiben ob zwar
nun Wier für die Statua in Vorigen Jahr den zugehörigen Stein anhero bekhommen dieweilen
aber durch dem bildthauer Abraham Kitzinger solche Statua zum Schaden kommen undt Wier
eins anders durch dieser gegenwertigl. bildthauer verfertigen lassen, benöttiget sein dannenhere
dienst freündtl. Unseren hochgeehrten herrn bietten derselbe beliebe Uns die hohe freundschaft
zu Erweisen undt gegenwertigen bildthauern auff das selber den darzu gehörigen Stein auf den
alldortigen Steinbruch desto ehender bekhommen möge, großgünstig in die Hand zurstehen
Massen Wier anderen zu sich Eregierenden Begebenheiten agratificiren nicht Ermanglen
Werden.
Actum ut Supra*

Křest Adama a Evy Kopřivových

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 9

1682

Den 19 Dito (listopadu) seindt des Jacobs Koprziwa undt Katharina seiner Ehewürthin 2 Kinder Sohn und Tochter getaufft worden, des söhnleins taufflbothen waren gewesen, Andreas Huppak, Hans Jacob Böheim von Mrschkles und Dorothea Rutschin Schenkerin won lukowa. Dessen namenchen in heyltauffe geben worden Adam.

Der tochter so Ewa (+) geheisen, seindt taufflbothen Magdalena Kützingerin des H(err) Abraham Kützinger bildthauers alhie Jüngste tochter, Anna Wanderin Schofferin zu Milleschaw undt Jacob Mathauss won lukowa F J P

21

Křest Matyáše Andresky

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 11

1683

Den 21 Jan: ist dem hans Andreska undt Katharinae seiner Ehewürthin ein Kindt Nahmens Matthias getaufft worden, dessen taufleuthen seindt gewesen, Andreas Hussak, Martin Paletzky, Georg Kellner steinbrecher, dann Barbara Kützingerin, des H(err) Abrahams Kützinger Bildhauers alhie jüngerste tochter, und Katharina Palkin, des Heinrich Palka Schenkers zu Mülleschow Ehefrau F J P

Křest Hanse Josefa Zieschky

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28⁶⁰⁰

Pag. 12

1683

Den 4 Aprill ist dem Georg Zieschka und Dorotheæ seiner Ehefrau Ein Sohn Nahmen Hans Joseph getauff worden, die tauffleuthen sein gewesen, Hans Heinrich Zuber Khornschrëyber, Abraham bildhauers Sohn zu Milleschaw, undt Christian Pöckel Cantor zu Lowositz, dann Catharina Frankin von lowositz Anna Tappichin des Georg Tappich hoffbittners zu Mülleschaw Ehefrau F J P

Svatba Jana Pracha a Magdaleny Vondrové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag 2

1683

Den 11 Maii ist Copuliert worden Joannes Prach des Adam Pracht von Kozauer Eheleybl Sohn mit der Jungfrau Magdalena des Seel. Antoni Wonders Eheleybl: hinterlassener tochter, die Zeugen seindt auff der bräutigam Seiten gewesen herr Abraham Kützinger bildthauer zu Milleschau undt auff der Jungfrl Brauth Seiten H. Georg Tappich hoffbittner zu Milleschau F J P

Křest Alžběty Endersové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28 (nikoliv 26.10.)

---

⁶⁰⁰ Věra Naňková ve své studii, kde citovala tento matriční záznam, uvedla špatné datum, tj. 9. dubna a není uveden rok.

pag. 15

1683 September

Den 26 Sbl ist dem Hawel Enders Hirten zu Milleschau und Annæ seiner Ehewürthin ein Kindt nahmens Elisabeth getauft worden. die tauffleuthen sein gewesen Barbara Kützingerin, des H (err) Abrahams Kützinger Eheleýbl. tochter, Testes Elisabeth Palkin, des Heinrich Palka Schenkers zu Milleschau tochter, Ewa Spörlin Schenkerin von Medweditz Georg Tappich hoffbittner und Johann Supffer Schulmayster zu Millschau F J P

25

Svatba Jiřího Lišky s Ludmilou Antonínovou

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

Pag. 3

1684 (bližší datum neznámo)

Ist in der Kúrche S. Antonii zu Milleschau Copulirt werden Georg Lisska, des Adams Lisska von Medweditz Eheleýbl. Sohn mit der Jungfr. Ludmilla Antonin, des Seel. Andreas Antonin Eheleýbl. Tochter, zeügen sindt beiderseits gewesen H. Abraham Kützinger bildthauer allda, Georg Khammel, Adam Prach undt Mathias biddich beide von Medweditz F J P

26

Křest Zuzany Prachové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 17

1684 Februarius

Den 17 Febr(uariu)s: ist dem hans Prach undt Magdalena seyner Ehewürthin ein Kindt nahmens Susanna getaufft worden, die tauffleuthen sind gewesen Susanna Kleýnerin, des Mathes Kleýners Eheleýb tochter von leýnitz, Magdalena kützingerin, des H(err) Abrahams Kützinger Bildhauers jüngste tochter, und Katharina Schindlerin, des H(err) Martin Schindlers Burgraffen Ehefrau zu Milleschau, dann Hans Heinrich Zuber Khornscreýber zu Milleschau undt Peter Müller unter des H(err) Rittmeister Johann Carl forbane Compagnie Monte Cuculischen Regiment Soldat F J B

27

125

Křest syna Kryštofa Bašty

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 24

1684 November

Den 16 Gbrl: ist dem Christoph Bassta undt Estere seiner Ehewürthin von Kotzauer ein Söhnlein in der Kürchen S. Antony zu Milleschau getaufft worden, levans fuit Joanne Supffer Schulmajster zu Milleschau, hans Melchior zu Milleschau, undt Magdalena Kitzingerin der H(err) Abrahams Bildhauers zu Milleschau Eheleýbl. tochter F J B

28

Křest Václava Palka

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978⁶⁰¹

pag. 26

1685 Aprilis

Den 9 Aprilis ist der Elisabeth Palkin welche zum fallkommen Ein Söhnlein eines unwissenden Vaters nahmens Wenzel in der Kirchen S Antony zu Milleschau getaufft worden, levans fuit der kunstreiche H(err) Abraham kutzinger des H(err) Abrahams Kützinger Bildhauers zu Milleschau Eheleý. Sohn, Paul Gelinek fleischfacher zu Milleschau undt Kristoph Rillich von Milleschau, dann Dorothea Zeipkyn Tischlerin zu Milleschau Maria faixin von leýnicz F J P

29

Křest Jakuba Lišky

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

---

⁶⁰¹ Věra Naňková zdejší zajímavý matriční záznam nepublikovala, byť jej pravděpodobně viděla. Spletla si jej pravděpodobně s předchozím záznamem o synu Abrahama Kitzingera ze dne 4. 4. 1683, neboť o něm psala jako o zápisu ze 9.4. avšak bez blíže určeného roku.

pag. 27

1685 Julius

Den 15 Julÿ ist dem Georg Lisska und Ludmillæ seiner Eheweÿb ein Söhnlein namens Jacobus in der Kirchen S Antonÿ zu Milleschau getaufft worden, levans fuit jung Gesell Georg Antoni Khammel des Georg Khammels Schmidt zu Milleschau Sohn H(err) Joann Andreas Hölling, herrn Obristen leütenandts Kapliers /titul/ hoffmajster, undt Georg Tappich, hoffbüttner zu Milleschau, dann fr(au) Anna Kützingerin H(err) Abrahams Kützinger der zeit Bildhauers in Milleschau Ehefrau, und Sabina Seükopin, des Georg Seükops zu Milleschau Eheweib. F J P

30

Křest Jana Jakuba Schindlera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 28

1685 Julÿ

Den 26 Julÿ hatt Katharina Schindlerin, des Hans Schindlers zu Milleschau Tochter welche zum fallkommen /parente ignoto/ ein Söhnlein namens Joannes Jacobus getaufft lassen, levans fuit Georg Antoni Khammel des Georg Khammels Schmitt zu Milleschau Eheleÿbl: Sohn, Georg Tappich, hoffbüttner zu Milleschau, Wentzl kleÿner Möltzer alda, herr Johann Andreas Kölling /titul./, H(err) Obristen leütenandts Kapliers /tit:/ hoffmajster, herr Hans Michelberger Mundtkoch, undt Georg Pantak Reichknecht alda, dann Anna Kützingerin des H(err) Abraham Kützinger Bildhauers zu Milleschau Ehefrau, Anna Elisabeth Schnoblin Virgo, undt Ludmilla Tappichin, Georg Tappicht hoffbüttner alhie Schwester Virgo alle aus Milleschau F. J. P.

31

Křest Marie Terezie Frankové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 1455, sign. L28/2, 1677 - 1714, f. ú. Dolánky nad Ohří

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

Nově pag. 299

Anno 1685

5ta Augusti baptizata e(st) Maria Theresia filia legitimita Pauli Frank ex Uxore Sua Ludmilla Patrinæ Anna Mitthoferin Magdalena Spoldowa Nicolaus Khycinger Minister P. Adamus

127

Křest Hanse Christopha Zieskena

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 29

1685 October

Den 7 Oct ist dem Georg Ziesken und Annæ Dorotheæ seiner Ehwürthin tischlern zu Milleschau, ein Kindt namens Hans Kristoph getaufft worden, levans fuit Hans Schindler Steinmetzen zu Milleschau, Testes Hans Kristoph Sämman /titul/ Ihre hochfürstl. gnad herrn Erzbischof. Kammerdiener zu Dux, an seiner Stattgestanden Johann P. Schnabel der zeit Kornschreyber undt Schulmaÿster zu Milleschau, H(err) Hans Kristoph Portsche Ehefrau Schulmeisterin in Schwatz undt fr(au) Barbara Katharina des H(err) frantz Hallo von Milleschau Ehefrau, H(err) Abraham Kützinger Bildthauer zu Milleschau F J P

Výpisy z knihy příjmů a vydání kostela sv. Michaela v Litoměřicích

Národní archiv, I. oddělení, Řád dominikánů, kniha č. 150

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Horák 2007, s. 122 (částečně)

nepag.

6. (prosinec 1680) *Pollir lapicidae ex Milleschau dati ad Computum laboruj in Ecclesia nova* .....5 (zl.)
20. (března 1685) *sculptori supra Laborem 2 Angelorum et Clyp??i Ill. D. Kapliczt ad novam Ecclesiam interim* .....15 (zl.)
15. (června 1685) *Abrahamo statuario supra suum labore* .....3 (zl.)
9. (července 1685) *sculptori Abrahamae ad suum Contractum ratione portalis* .....3 (zl.)
21. (července 1685) *statuario ad suum extractum* .....3 (zl.)
25. (července 1685) *sculptori Domino Abrahamo ad suum extractum* .....1 (zl.)
28. (července 1685) *sculptori Domino Abrahamo ad suum extractum* .....1 (zl.)
4. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad suum Contractum* .....1 (zl.) 30 (kr.)

5. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....1 (zl.)
7. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad suum Contractum* .....1 (zl.)
9. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....1 (zl.) 30 (kr.)
14. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad suum Contractum* .....8 (zl.)
18. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....1 (zl.)
20. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....1 (zl.)
24. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....1 (zl.) 30 (kr.)
26. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....5 (zl.)
30. (srpna 1685) *Domino Abrahamo ad suum Contractum* .....15 (zl.)
20. (září 1685) *Domino Abrahamo Sculptori ad Contractum* .....2 (zl.)
26. (září 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....6 (zl.)
7. (října 1685) *Domino Abrahamo supra cum labore* .....8 (zl.)
19. (října 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....9 (zl.)
31. (října 1685) *Domino Abrahamo ad Contractum* .....5 (zl.)
4. (února 1687) *Pro Aromatibus a Domino Abrahamo accepis* .....6 (zl.)

34

Křest Marie Prachové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 29 - 30

1686 Januarius

Den 13 Januarii ist dem Hans Prach und Magdalenæ seiner Ehewürthin zu Medweditz, ein Kindt nahmens Maria getaufft worden, levans fuit Jüngste Magdalena H(err) Abraham Kützingers bildthauer zu Milleschau tochter, Testes Wentzel Kleiner Moltzer Georg Tappicht hoffbüttner, Eva Khammlin des Georg Khammel Schmitt zu Milleschau Ehewürthin, Katharina des Martin Schindlers Burggrafen zu Milleschau Ehefrau. F J P

Svatba Martina Pracha a Anny Malinové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: Naňková 1978, s. 28⁶⁰²
pag. 4

1686 Februarius

Den 10 Febr ist Jungeselle Martin Prach von Kotzauer mit der Jungfrl.(auline) Anna des Seel.(igen) Georg Malyna hinterlassene Eheleybl. Tochter von Medweditz in dem Gotteshaus Alda Copuliert worden zeügen seindt beederseits gewesen Adam Prach von Medweditz, H Abraham Kützinger Bildthauer zu Milleschau undt Mathes Hanka zimmermann von Kotzauer F J P

Svatba Martina Lišky a Kateřiny Hanperové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: Naňková 1978, s. 28
pag. 6

1687 November

Den 16 Novemb. ist Jungeselle Martin Lisska des Wentzl Lisska Richters von Milleschau Eheleybl: Sohn mit der Jungfrl. Catharina des in Gott ruhenden. Georg Hanperis hinterlassenen Eheleybl. Tochter, in der Kírchen S Antonii von Padua zu Milleschau copulirt worden Zeüge beiderseits seindt gewesen H Abraham Kützinger bildthauer undt H Martin Schindler gewester burggraff beide von Milleschau

---

Křest Jana Pracha

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
pag. 50 - 51

1688 Junius

---

⁶⁰² Naňková uvádí chybně 11. 2. 1686
130

Den 20 Junii ist dem Hans Prach und Magdalenæ seiner Ehewürthin von Medweditz, ein Söhnlein namens Joannes in der Kirche S Catharinae in Medweditz getauft worden, levans fuit Hans Lukesch von lyskay(?), H(err) Georg Tappicht hoffbüttner und kellermaÿster zu Milleschau und Hans Weÿrich Richter zu Medweditz, dann Jungste Magdalena Kützingerin bildthauerin tochter von Milleschau undt Magdalena Zemanin von Medweditz. F J P

38

Křest Marie Magdaleny Schindlerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 52

1688 Julius

Den 15 July ist dem Mathias Schindler undt Helenæ seiner Ehewürthin von Milleschau, ein töchterlein namens Maria Magdalena in der Kirche S Antony von Padua zu Milleschau getauft worden, levans fuit Jüngste Magdalena Kützingerin bildthauers tochter von Milleschau Testes Frau Marianna Cziechin Müllerin zu wellenine wittib, undt Elisabeth Pierescheynin von Milleschau, dann Georg Antonii Khammel, Schenker zu Milleschau undt Hans Georg Lyssner Schenker zu Wellemins F J P

39

Smrt Abrahama Kitzingera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28; Horák 2007, s. 122; Pátek 2008, s. 147

pag. 14

1688

Den 25 Juli am fest S. Jacobi welchen den tag S Maria Magdalenæ gestorben ist der kunstreiche herr Abraham Kützinger nach Euerfahing (?) deren heil. Sacramenten in Nedweditzen Kurhof zur Erde bestattet worden F J P

40

Křest Magdaleny Kopřivové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

131

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: Naňková 1978, s. 28
pag. 72

1690 Junius

*Den 11 Junii ist dem Jacob Koprziwa undt Catharinae seiner Ehwürthin von lejnitz, ein
töchterlein namens Magdalena in der Kirche S Antonio zu Milleschau getaufft worden, levans
fuit Jungfrau Magdalena Kützingerin bildthauerin tochter zu Milleschau Anna Herschin
fleischhackerin alda undt Ewa Küntzlin von Welewine dann Georg Antoni Khammel Schenker zu
Milleschau und Georg Bruntz von Priesen F J P*

41

Svatba Abraháma Felixe Kitzingera s Kateřinou Alžbětou Křížovou

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha III - Malá Strana, MIK 05, oddaní 1688 -
1716

EDICE: Dlabacz 1815, sl. 63 (částečně), Podlaha 1915, 170
LIT.: Dlabacz 1815, sl. 63; Podlaha 1915, 170; Naňková 1978, s. 28
pag. 19r

1691

14. dne Januarii

*Wstaupily w Staw S(vatéh)o Manzielstwi Slowutny Pan Abraham Felyx Kitcziger, Kunstu
Swobodneho Rzezbarzskyho spolu s Pocztiwau Pannau Katerzinau Alzbietau Pozustalau Czerau
po Neb(ebožtíkov)i P(anu) Tomassowi Krzizowi rodila z Miesta budiegowicz Testes Uro(zený)
P(an) Frantissek bitner P(an) Marek Nunnemocher, M(ěšťan) M(enšího) M(ěsta) Prazskeho,
Paní Alžbieta Bitnerowa, Pani Ludmilla Nunnemochrowa Obiedwie Miesstieninky Menssyho
Miesta Prazskeho*

42

Výpisy z účtů koleje sv. Norberta na Starém městě pražském

NA I. oddělení, Řád premonstrátů, karton 355, Účty na zbudování koleje sv. Norberta .. a účty
až do 1782 (1790).

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: doposud nepublikováno
nepag.

Februari 1691

.
.
.

132

11. *statuario super statuas altaris.....30 R*

.
. .

Marti 1691

.
. .

16. *statuario super statuas altaris ... 20 R*

24. *Arculario super altare ... 100 R*

item statuario super statuas altaris ... 20 R

.
. .

43

Svatba Jiřího Lobensteina s Markétou Eckovou

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha III - Malá Strana, PMŘ N202, narození, oddaní 1622 - 1745

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 137 (420r nové)

1691

24 Junii 1691 pr(aev)jis denun.(denunciationibus) sunt Georgius Lobenstein Pruthenus Arcularius cum Virg(in)e Margaretha Eekin in presentia D(omi)ni Marci Nonnenmacher Civis et Arcularius, D(omi)ni Fran(iscus) Trein, Abraham Felicis Kitzinger, Jacobi Schatzmann, Georgius Henrici Brickner et Joan. (nes) Georgius Sieber

---

44

Přepis smlouvy mezi sochařem Abrahámem Felixem Kitzingerem s norbertinským rektorem

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sig. DJ IV 1, Annales Seminarij S. Norberti Pragae, [tomus I.(1637-1736)]

EDICE: Vlček 1986, pozn. 28 (částečně)

LIT.: Dlabacz 1815, sl. 63; Vlček 1986, s.418

Pag. 216v

20 (září) Cum Statuario novum statuarum majori altari applicandarum initge sic appositus et ad P. Benedicto Culinæ Magistro Seminarii Stylizatus contractus.

133

Heündt dato den 20 Septembris 1691 ist mit worBewust und gnädig Consens Ihren hochwürden und gnaden herrn herrn Viti Seipl, deß heyl Præmonstratenher ord: Prælaten. deß Königl Stiffts Strahoff undt Mihlhausten Abbtan, durch die Keysterl. Erbländer Visitatoris peppetui, Ihro Kayserl undt Königl Mayest: RathPristen dem löbl Collegio S: Norberti auf der altern Konigl Statt Praginen, dan zwischen dem Ehrenwesten und kunstreichen hl: Abraham Felix Kitzingern burgern u bildhauern andernteils nachfolgender Contract abgeredet u krössiglich geshlossen worden, nembl.

Daß der herr Bildhauer zwey Statuen, eine den heiligen Jacobum, die andere den heil. Adrianum beyde Præmonstratenser ord: Mannbahr angestalt von 40 Jahren:

Pag 217r

In langen habiten, darüber Raggatten mit großen Vierzen(?)⁶⁰³, auf denen haubten Schime, nach jetziger Pramonstratenser arth bärtte stollen⁶⁰⁴ umb die halse haar biß an die ohren löglein, solche aber nicht gar verdeckht. Einer in der rechten, der andere in der linckhen handt haltente⁶⁰⁵ kölich mit hostien im denen andern handten Palmen Zweige undt Strikhe, über die arme Almuzen hangend, die höhe soll sein 4 Ehlen dieser zweyen Statuen.

Item zwey andere Statuen eine den heilig Josephum Hermannum die andere den heyl Godefridum in gestalt von 30 Jahren in eben solche Kleidung, haaren, börthen, Habiten Raggeten und stollen wie eben erwendte, auff den Köpfen aber Quadraten undt die Almuzien umb sich tragend. Die höhe deren solte sein 3 1/2 Ellen.

Der heil heil Joseph, so auff der Evangelii Seiten stehendt, solte in rechter handt ein lillien Zweig, in die linken daß Jesu Kindlein tragend haben.

Der heil Godefridus in rechter handt ein todten Kopff, in der linken ein buch, bey denen gießen eine ossene Cron und Sceptor verfertig solte.

Diese alle solten von feinen türren, darzu taugl. unmangl.haffen holtze der kunst nach, in untodl haffter geschicklicher positur undt proportion auff lengst in S: Joannis Baptista tag dieses lauffenden Jahrs wollig parat und aufgesetzt stehen.

In fall aber /: Wellen wier alle der handt Gottes unter worffen, undt doch einstens dießes Zeitl werlassen müssen :/ vor verfertigung oben ernendter arbeit mit obermelten herrn bildthauer sich ein Todtfall erEignen möchte, als solten dessen Erben, undt Erben nehmen braierthe arbeit durch einen wohlerfahrnen Bildthauer vermög dieses Contracts verfertigen zulassen verpflichtet undt verbunden sein.

Vor solche obengedachte saubere standthaffte undt wohl proportionierte arbeit wird ihne oder ihnen von dem löbl Collegio S. Norberti versprochen zugeben, nebenst dem Gericht, zimermans arbeit, seillen, Eisenwerkh undt die Statuen herüber Zustaten drey hundert 3zehen gulden Reinshl. Wahrenen

Pag 217v

Die Vier kleine Kindlein oder Engel so albereith auf den Altar sich befindten eingerechnet sein, undt verstandten, doch mit dieser Condition, daß dies 4 große Statuen auff obengedachte zeit /: ausgenohmen gottes gewalt :/ solten völlig verfertiget stehen widerigen falls die 10 R cassiret sein

---

⁶⁰³ Nebylo přepsáno - rocheta

⁶⁰⁴ Původní překlad jako stellen, ale jedná se o štóly

⁶⁰⁵ Původní přepis hat tente(?) - hatende, tedy mající

Zu wahren Uhrkundt, undt mehrer beyder seithe dessen versicherung, seindt zwey gleich lautente Exemplaria dieses Contracts auffgerichtet von beyden theilen unterschriebe mit gewöhnlichen Pettshaffen bahrenssiget, undt jeden contrahirenden, theil ein Originali eingehändiget worden, wahren Jedes Mahls, was hierauff laut dieses Contracts bezahlet wirdt, richtig verzeichnet worden solle. So geschehen in Prag den 20 7bris 1691

*L.S. Fr Godefridus Stehr
p.t. Rector*

L.S. Abraham felix Kietziger

5ta (června) Appolita sunt ad majus altare 4 Statuæ Beatorum Ordinisuri tempe Statua B. Godefridi, Hermanni, Adriani et Jacobi.

45

Křest Marie Schindlerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 – 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 80

1691 Augusti

Den 15 Augusti ist deß Mathias Schindler undt Hælena seiner Ehewürthin, ein töchterlein namens Maria in der Kirche St. Antoni von Padua zu Milleschau getaufft worden, levans fuit Magdalena Kitzingerin des Gott ruhenden Abraham Kitzinger, gewessener Bildhauer Ehe leibliche hinterlassene tochter zu Milleschau Katharina Waggerkin hoffschafferin bey der gnädigsten herschafft Milleschau Anna dappichin des Georg Tappich hoffbeider Ehe würthin, Georg Antoni Kammell, des Georg Kammell hoffschmit zu Milleschau Eheleiblicher Sohn, Friedrich rengen lackey in Schloss Milleschau F J P

46

Udělení měšťanského práva panu Abrahámu Felixovi Kitzingerovi 4. 9. 1691

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, Kniha měšťanských práv, 1668 - 1704, sig. 569

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

pag. 322

Abraham Felix Khitzinger ein bildhauer von Leütmeritz gebürthig bittet womit Er in die Zahl der Burgerschaft an-und aufgenohmen werden möchte, verspricht seine Ehrlich und freye Geburt einer 6 Wochen zu bescheinigen anbey wegen künftigen Wohlverhaltens stellet zu bürgen herrn

135

Johann Wentzl Konopa und herrn Bernard Ignati Musiggandt beede Syndicos dieser königl. kleinern Stadt Prag, ist angenohmen worden und hat s gewohnl. Juramentum præestiret. Actum in Consilio Regiæ Minoris Urbis Pragensis Feria 3.a post Dominicam SSa. Trinitatis io st 4. September Anno 1691 Consulo Domine Christiano Schröder

---

47

Křest Michaela Justa Červenky

Archiv hlavního města Praha, Sbírka matrik, Praha IV - Hradčany, sig. STR N1, 1660 - 1719

EDICE: nepublikováno

LIT.: nepublikováno

Nepag./ 80v (nové číslování)

*8 Ejusdem [Semptember 1691] baptizatus est Michael Justus filius legitimus Josephi Czerwenka Arculari in Torculari? nostro ex Madre Theresia levante D. Judoco? Iusto Ferbeck Testelus D. Petro Uncke Abrahamo Kütziger Elisabetha Diesbochowa Catharina Braunin
Per bapt. 30 x baptizavit P. Bernardus Curenter*

48

Křest Anny Františky Alžběty Kithczigerové

Archiv hlavního města Prahy, Sbírka matrik, Praha III - Malá Strana, sig. MIK N6, 1688 - 1713

EDICE: Podlaha 1924-1925, s. 278

LIT.: Podlaha 1924-1925, s. 278

Nepag./ 80v (nové číslování)

1692

Dne 3. Julý

Bap. Czera Anna Francziska Alzbieta, P. Abraham Felix Kithcziger, Matka Katerzina Alzbieta, Kmotra P. Anna Katerzina Landkammerin, testes P. Anna Alzbieta Pitneryn, P. Frantissek Maxmilian Tumlierz.

49

Kvittance Abraháma Felixe Kitzingera ze dne 20. 8. 1693

Národní archiv v Praze, fond Archiv zrušených klášterů, Spisy, č. 389, inv. č. 2542

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Naňková 1978, s. 28

Als Ich Endes Unterschriebener Im Nahmen Ihre hochwürden herrn P. Prioris beÿ S. Wenceslai auf der Königl. Neüen Stadt Prag, Wegen der in Ihre Kirche zu dem Tabernaul gemachten ... Bildern, nembl S. Petri undt Pauli, von dem Philipp Töbel Prager Juden, Achtzehen Gulden rinl

baar geldt empfangen habe, solches wirdt hiermit unter Meiner eigen Handt unterschrifft undt Petschaft bescheniget. Actum Königl Kleiner Stadt Prag den 20 Aug 1693

Io Est / 18 Kr

*Abraham Felix Kiedziger
burger und bildthauer*

50

Křest Jakuba Lišky

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
pag. 98

Anno 1694 Januarii

Den 31 Ditto ist deß Georg Lisska undt seiner Ehwürthin Ludmilla, ein Kind namens Jacob in der Kirche St. Antoni zu Milleschau getaufft worden, Zeigen wahren Jacob Nedalo Wagner von Milleschau Martin Rutsch Schaffer von Angest Hans Weirich Richter von Medwedistz Catharina Schindlerin, des Martin Schindlers Ehe würthin Magdalena Kiczingerin deß in Gott werstorbenen H(err). Abraham Kiczinger Ehe leibl: hinweßsene tochter F Joseph Pfeiffer

---

51

Křest Barbory Schindlerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, Kocourov, Medvědice, Milešov, Mlýnce, Páleč,...

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
pag. 101/ 210 (nové)

Anno 1694 Maius

Den 30 Mai ist deß Mathei Schindler undt seiner Ehwürthin von Milleschau, ein Kind namens Barbara in der Kirche St. Antoni zu Milleschau getaufft worden, Zeig wahren Barbara Kiczingerin deß in Gott werstorbenen H(err). Abraham Kiczinger Ehe leibl: hinderlassene tochter Anna Tappichin Marie Klimerin Hans Keutzmann Müller von Medvedzi (?) Lorentz Petermann Gartner von Mülleschau P. Joseph Pfeiffer

Křest Anna Veroniky Kiczingerové

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha III - Malá Strana, sig. MIK N6, 1688 - 1713

EDICE: Podlaha 1924-1925, s. 278

LIT.: Podlaha 1924-1925, s. 278

Nepag. / 124v

Dne 10 Julj (1694)

Bap. Dzczera Anna Weronika, Pana Abrhama Felixsa Kiczingra Rezbarze, Miesstienina, M. M. P. Materz Pani Katerzina, Kmotra: Ur. Pani Weronyka Tumlirzowa, Testes Pani Anna Brauninowa, Pan Brychszy Landkome Kozeluh, Mlesstienin Menss. Miesta Prazskeho

---

Soudní spor mezi Jeronýmem Kohlem, Vavřincem Schirmanem, Františkem Preissem a Abrahámem Felixem Kitzingerem

Archiv hlavního města Prahy, fond Sběrka rukopisů, Manuál radní, sig. 1498

EDICE: Mazačová 2007, s. 274

LIT.: Vančura 1996, s. 512; Mazačová 2007, s. 274

pag. R8v

(23. září 1694)

Fiat Comissio Zwischen Hyeronimo Kohl, Lorentz Schirman, und frantz Breiß Samentl: bildthauerer als Klägere, dann Abrahamus Felix Kitzinger, auch bildthauer alß beklagter in po Injuriarum Verbalium

---

Soudní spor mezi Jeronýmem Kohlem, Vavřincem Schirmanem, Františkem Preissem a Abrahámem Felixem Kitzingerem

Archiv hlavního města Prahy, fond Sběrka rukopisů, Manuál radní, sig. 1498

EDICE: Mazačová 2007, s. 274

LIT.: Vančura 1996, s. 512; Mazačová 2007, s. 274

pag. T8v

(14. října 1694)

Hieronymus Kohl, Lorentz Schirman, und frantz Breiß als Klägere dann Abrahamus Kitzinger alß beklagter in po Injuriarum sambentl: Bildthauere, bekennen Sich Persöhn! stehende, daß Sie sich beÿ heutig-gehaltener Comission verglichen, und Er Kitzinger Ihnen die Ehre mit Einen handstreich zurückgegeben.

Křest Jana Josefa Kuczyngera

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha III - Malá Strana, MIK N6, 1688 - 1713

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

Nepag. / 148v

Dne 29 Augusty (1695)

Bap. Syn Jan Jozef, Pana Abrhama Felixa Kuczingra Materz Pani Anna Alzbieta, Kmoter: Pan Krysstof Lysska, Testes Pan Frantissek Tumlirz, Pan Bryxy Landkomer M. M. M. P. Pani Anna Alzbieta Pitwerowa Pani Anna Marie Mekiczeninowa

---

Křest Marie Magdaleny Liškové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, Kocourov, Medvědice, Milešov, Mlýnce, Páleč,...

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 124-125 / 222v-r (nové)

Anno 1697 Martius

Den 13 Martii ist deß Georg Lishka undt seiner Ehewürthin Elisabeth von Milleschau, ein Kind namens Maria Magdalena in St. Antoni Kirche zu Milleschau getaufft worden, Zeigen (Levans) wahren die Ehre Tugendreiche Jungfrau Magdalena Kitzingerin deß weylant H(err). Abraham Kitzingers der Zeit gewessener bildhauer hinderlassene Eheliche tochter Maria Kleiner, des Georg Kleiner Müller in Milleschau Eheleibl. Haus Würthin Sabina Seykopfin des Georg Seykopf Eheliche Hauswürthin auch von Milleschau. Johann Weirich Schenker zu Medwedisht Jacob Nethalo bestellten Wagner der gnädig herschafft Milleschau hat fr. Dominicum Jacobi

---

Zápis z osecké klášterní kroniky o pracích na hlavním kostelním oltáři

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Řád Cisterciáků Osek, sig. M III.5, inv. č. 1643, karton 293

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 155

Anno D. 1696 Rms Abbas Benedictus certam Listam seu circumferentiam opere sculptorio per D. Abrahamum Kitzinger elaborandam, delineari fecit: pro labore constituit Sculptori 600 R. D.

vero Liska, Pictor celeberrimus, Imaginem B. Virginis in Coeles Assumpta pinxit, pretio 500 R. Tabernaculum paratur Pragæ: Ito tempore reparata per totum Ecclesia, infra maiorem Rotam, et intra duas fenestras, pro principali Altari, ad maiorem Deo gloriam, suspendenda et erigenda. Deus optimus maximus, Boni Præsulis manum confordate, vitam longavam, constantem sanitatem concedere, ac ad opus feliciter consummandum.

58

Křest Felixe Josefa Kützingera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5998, sign. 131/3, 1645 - 1700, f. ú. Osek

EDICE: Hořák a Naňková a další

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 386 / 197r (nové)

Eodem Die (21. dubna 1697 pozn. autora) ist dem herrn Abrahaml Felix Kützinger Pildhauer beým Stifft Osseg und seiner Frauen Catharina ein Söhl.(ein) mit Nahmen Felix Joseph getaufft worden. Patrinus: H.(err) Abrahaml Crohm baum gärtner beým stiftt Ossegg. Testes Adam Jahn Vorn Closter, und fraue Sibilla hanß Peckens schmied beým stiftt Ossegg Ehwürthin R: V: P: Christianus Prior

---

59

Křest Františka Josefa Pecka

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5998, sign. 131/3, 1645 - 1700, f. ú. Osek

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 401 / 205v (nové)

Dem 2 Martý (1698 pozn. aut.) ist dem Hanß Peck hoffschmied beým löbl.(ichen) Gestiftt Ossegg und seinen Weib Sibilla ein Söhl.(ein) mit Nahmen Franciscus Josephus getaufft worden. Patrinus Hans, des Jacob Fieshers Ehel.(ichen) Sohn von Wernstoff. Testes Herrn Abrahaml Felix Kütziger Pilthauer beým höch löbl.(ichen) Stiefft Ossegg und Christoph Schubert Shaffer von heurhoff. Item Frau Magdalena, des Abrahaml Grohmans baum gärtner beým löbl.(ichen) Stiefft Ossegg Ehel.(iche) Hauswürthin und Jungfrau der Hans Schuberts Ehel.(iche) Tochter von Weristorfft R: V: P: Christianes Prior

---

60

Křest Anna Marie Kützingertové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5998, sign. 131/3, 1645 - 1700, f. ú. Osek

EDICE: Hořák ...

140

LIT.: dosud nepublikováno
pag. 422 / 215r (nové)

Den 14 Juny (1699 pozn. aut.) ist dem H.(errn) Abraham Felix Kützingert und seiner Frauern Catharina, ein Töchter.(ein) Rahmens Anna Maria getaufft worden. Katrina Frau Anna Catharina H.(errn) Martin Köhlers weißschreibers in Kloster Ehefrauen-liebste: Testes, H.(errn) Benedictus Pont, Mauern Pollirer zur Schwaz und Maria Christoph Schuberts Ehel:(eibliche) hauswürthin, in Neuhoff hat getaufft H: P: Christianes Prior, in geseift Ossegg.

Boční přípisek: *Ossegg, Bildhauer aus Prag*

61

Křest Matyáše Schindlera

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
pag. 140 / 230v (nové)

Anno 1699

*Den 15 Februarii ist deß Matthes Schindler undt seiner Ehwürthin Helenæ, ein Söhnlein nahmens Mathaus in der Kirche St. Antoni getaufft worden, Levans fuit Georg Kameel Wittiben Undt Haus Schmidt alhier in Milleschau Mittgefallene wahren Georg Tappich Pichner und Kellmeister Johann Tauschildt Waldknecht Barbara Kitzingerin, deß Abraham Kitzingers Bildthauers Erl. in Mulleschau hinterlaßen Eheleibl. Jungfrau Tochter Ludmilla Rudolfin des Martin Rudolf in Teinich Eheleibl: Jüngste Tochter damals auf dem Schloß bestelltes (zbytek věty nečitelný)
ila a P. Dominicum Jacobis*

62

Svatba Michaela Waltera a Cecilie Heinelové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5998, sign. 131/3, 1645 - 1700, f. ú. Osek

EDICE: dosud nepublikováno
LIT.: dosud nepublikováno
pag. 68 / 374r (nové)

Den 17 Jan: 1700: ist H.(err) Michael Walter von Katzensdorf mit Jungfrau Cecillia des geeseel.(igen) H.(errn) Stefan Heinels von der heyd Ehrl.(ichen) hinderlassene Tochter Ehrl.(ichen) Coppuliret worde: Tester Mathes Noßel Shlosser Geseele und H.(err) Abraham Felix, Pildhauer beým hochlöbl.(ichen) Stifft Ossegg W: R: D: P: Christians Prior

---

63

Křest Anny Magdaleny Kützingerové

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5999, sign. 131/4, 1701 - 1719, f. ú. Osek

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: Hořák

pag. 5 / 380v (nové)

Den 9 Martÿ (1701): Ist dem kunstreichen herren Abraham Felix kützinger bilthauer und seiner Frauen Catharina ein Töchter.(ein) Anna Magdalena getaufft worden . Patrina: Barbara des Meister Matthei Pertolts, Schneÿders Richters beÿm Closter Ehrl.(iche) Haußfrau Testes H.(err) Michael Howorka bestelter Kuchelschreiber in Kloster und frau Sibilla , des Mester Johann Pecken, hoffschmieds n Kloster Ehrl.(iche) hauswürthin: hat getaufft derr wohl Ehrnedig H: P: Ludovicus Supprior

---

64

Křest Ondřeje Augustina Anderse

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 5275, sign. 112/1, 1680 - 1705, f. ú. Milešov

EDICE: dosud nepublikováno

LIT.: dosud nepublikováno

pag. 191 / 276v (nové)

Den 15 Januarii (1706) ist dem Georg Anders Thor Macher in schloss Milleschau undt seiner Ehwürthin Susanna ein Kindt namens Andreas Augustin in S. Antoni Kirche getaufft worden. Levans fuit. Der Ehrsahme Herr Andreas weigel lockey undt gestatten waren Herr Augustin Potz pollier der Ehren Gnadhen, Herr Lorentz Pettermann Kunst gartner in Millschau, die Ehen Tugendsahme Margaretha Weitherin aus Geberin in Schloß Milleschau die Ehren tugendreiche JungstEh. Magdalena Kitzingerin, schloss bedientin.

Ita est

Pa fr Ambrosius Hys. Neubel pro temporare Administrator dessen

---

65

Pohřeb Magdaleny Kitzingerové

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha III - Malá Strana, MIK Z3, 1713 - 1760

EDICE: Podlaha 1924-1925, s. 278

LIT.: Podlaha 1924-1925, s. 278

nepag / 9r (nové)

20 [srpna 1713] Umrzela dczera Magdalena pozu: po Neb. Abrahamowy Gitzingrowy MS: Starzi 11 leth na Psoтник od byly Rzipi pochowana gest U S: Jana Pod Oborau.

142

Křestní list Felixe Josefa Kitzingera

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka papírových listin - IV. oddělení, sig. AMP PPL - 2290b

EDICE: doposud nepublikováno

LIT.: doposud nepublikováno

nepag

Hiemit, besonders wo eß wonnöthen, wird attestiert, daß Anno 1697 dem 21 April, dem Ehrenesten und kunstreichen H. Abraham Felix Kütziger bildhauer beȳm Stifft Ossegg, und seinen Eheweib Catharina ein söhnlein nahmens Felix Joseph sey gezeuget und getauffet worden, deßsen heb-beth Abraham Krohm Baum-gärtner in stifft Ossegg geweßen ist zu mehres behieff dieses ich mein gewöhnliches Pfarr insigel beÿ gedrucket, und mich eigenhändig unterschrieben hab.

Actum Closter Ossegg

Den 3 Mertz

1720

P. Stanislaus heergesell

zu Ossegg Profess p. t. der

pfarr alda Administrator

List potvrzující svobodný původ Felixe Josefa Kitzingera

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka papírových listin - IV. oddělení, sig. AMP PPL - 2290a

EDICE: doposud nepublikováno

LIT.: doposud nepublikováno

nepag

Dess löbl. Stiffts ung Klosters Ossegg in Königreich Böhaims derzeit bestelter ambts-secretari Johann Joseph Schick urkundte und bekenne öffentlich vor jeder männigl. absonderlich aber da wo von Nöthen, daß vor Ihre Hochwürden und Gnaden herrn visitator und Abbtten zu Ossegg erschienen der wohl Edle und kunstreiche herr Felix Joseph Kitzinger gebuhrtig von Ossegg, seiner Profession ein bilthauer, und gehorsambl. gebetten Eß geruheten Ihre Ihre hochwürden und gnaden weilen er aus freÿen und um unterthänigen Elter gebohren, und er ein Solches benöttiget wäre. Einglaubwürdiges Attestatum dießer seinen freÿen gebuhrt wegen in Gnaden ertheilen zulassen.

Wann nun mehr gedacht Ihro hochwürden und gnaden diesen seinen so billigen begehren nicht entgegen sein können, und hierein gdig. verwilliget, und denenselbten nicht allein bester maßen bekandt. Sondern auch Ihre herrn felix Joseph Kitzinger dieser seinen freÿen gebuhrt halben vor einigen Jahren einen ordentlichen Gebuhrtsbrief in gnaden ausferttigen lassen.

Das er Neinbl. von freÿen, und der unterthänigkeit nicht unterworstenen Eltern alß von Vattern wëyl: herrn Abraham Felix Kitzinger, und der Mutter Frau Catharina gebohren.

Solchen nach gelauget an alle und Jede was Standtes würden und Dignitäten die seyndt. Mein respectivae dienst und freundliches ersuchen diesen meinen Attestation nich allein vollkommen glauben beÿ zu messen.

Sondern auch Ihre allen geneigten willen zu erweißen welches er gegen ein in Jeder vor seinen Person dankbarl. erkennen. Ich aber ein solches in der beÿ und andern begebenheiten zu

erwiedern urbittig Bei, zu dessen mehrer Beglaubigung habe daß nur anvertraute Ambts Insigil. wohl bedächtlich vortruckten und mich hieher aigenhändig unterschreiben wollen. So geschehen Closter Ossegg den 31 January Ao. 1724

*Johann Jos. Schwik
p.t. ambt secretarii,*

68

Svatba Felixe Kitzingera a Rosiny Beránkové

Archiv hlavního města Prahy, Sbíрка matrik, Praha II - Nové Město, sig. JCH 06, 1709 - 1741

EDICE: Podlaha XXVIII 1916, s. 232 (pouze částečně)
LIT.: Podlaha XXVIII 1916, s. 232, Naňková 1978, s. 28
pag. 212/ 106r. (nové)

*6 (února 1724 pozn. autora) od Czernohorskich
Po try ohlasskye 23. 30. Jan. a 2. Feb. w Staw S. Manzelstwa Potwrzen byl P. Felix Kitzinger s
newistau Pannau Rosinau Berankowau a to s P. Capl. Maximil. Ledvinky. družba Pan Joseph
Hestling družiczka P. Julien Bendova testes pan Frantz Wentzl Waagen Pan Ignatius stelkr item
testoris Joh. Ben. Schönpleg de Jandsenberg Curath.*

69

Udělení měšťanského práva na Novém Městě pražském Felixovi Josefu Kützingerovi

Archiv hlavního města Prahy, Sbíрка rukopisů, Kniha měšťanských práv, sig. 562

EDICE: nepublikováno
LIT.: Naňková 1978, s. 28
pag. 94zadní

*Ein gesambter Löbl: Magistrath der Königl: Neüen Stadt Prag halt dem Felix Joseph Kützinger,
nach geleisten in Völliger Raths Session gewöhnlichen Äydt der treide das burger-Recht
mitgetheilet hierauf: das derselbe Seines von Ehr-Ehelich- und freyen Eltern heerkommens
glaubwürdig Ihre von dem Wohl-wurdigen herrn P: Stanislaw Heergesell der Zeith
Administratorn zu Osseg, dann deß dasteltigen Löbl: Stifft undt Klosters bestelten Ambts
Secretary herrn Johann Joseph Schwickh ertheilte. Uhrkhunden erleget hatt. Vor Welchem Sich in
Bürgshafft gestellet h: frantz Pawliczek, undt h: Wentzl Jarosh Beede Burgere erst gedachter
Stadt Relator dessen auß dem Rath herr Ignati Frantz V Hawa. Netum in Cons. Reg. Novae Urbs.
Pragl. Die 11. Februarii Ao 1724.⁶⁰⁶*

---

⁶⁰⁶ Věra Naňková zmiňuje jako rok udělení měšťanského práva 1726 – Viz Naňková (pozn. 3), s. 28.

70

Svatba Gottfrieda Veselého a Rosiny Bílé

Archiv hlavního města Prahy, Sbírka matrik, Praha II - Nové Město, sig. JCH 06, 1709 - 1741

EDICE: doposud nepublikováno

LIT.: doposud nepublikováno

pag. 230/ 115r. (nové)

11 (února 1725 pozn. autora) *od Czernohorskich*

Po try ohlaskye 21. 28. Ja. a 2. Feb. w Staw S. Manzelstwa od P. Capl. Tobele Potwrzeni byly od P. Capl. Topele Poz.(ústalý) wdowec P. Gotfried Wesely M.(ěšťan) xx s Newistau Pannau Rosinau Bylau drzb (družba) Felix Kiczinger druziczka Panna Pleczrowa testes Pan Jan Dohbes a Pani Magdalena Dochbegrowa item testoris Jos. Ben. Schönpfleg de Jandsenberg Curath.

71

Křest Ignáce Leopolda Kitzingera

Archiv hlavního města Prahy, Sbírka matrik, Praha II - Nové Město, sig. JCH 10, 1721 - 1741

EDICE: Podlaha 1916 (pouze částečně), s. 232

LIT.: Podlaha 1916, s. 232

fol. 134

12 (února 1724 pozn. autora) *od Czernohorskich*

Pokrztiem Ignatius Leopoldus od P.(ana) Capl.(ana) Blazeje z otcze Pana Felixe Kitzingra a Materzi Rosini lev. Ignati Junger, testes Pan Jirzi Genber, Uroz. Pani Teresia Hubaciusova, item testor Jos. Bened. Schönpflug de Jandsenberg Curath.

72

Křest Máří Magdalény Kitzingerové

Archiv hlavního města Prahy, Sbírka matrik, Praha II - Nové Město, sig. JCH N10, 1721 - 1741

EDICE: Podlaha 1916 (pouze částečně), s. 232

LIT.: Podlaha 1916, s. 232

fol. 220

22 (července 1726 pozn. autora) *od Zlatého Kreisu*

Pokrztiema Marzi Magdalena od P.(ana) Capl.(ana) Samuela z otcze Pana Felixe Kiczingra M. K. N. M. Pr. a Materze Pani Rosini lev. Uroz. Pani Teresia Hubaciusova testes Pani Dorota Rokiczanska M. Kr. N. M. P. Uroz. Pani Zuzana Mislikova Pan Waczlaw Friedrich Pan Ignatius Junger M. Kr. N. M. P. item testor Jos. Bened. Schönpflug de Jandsenberg Curath.

73

Křest Johanny Kateřiny Kitzingerové

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha II - Nové Město, sig. ŠT N5, 1722 - 1730

EDICE: nepublikováno

LIT.: nepublikováno

pag. 433/ 221v (nové)

Anno 1728

Dne 20 Maji

Johanna Katerzina P(ater)r Felix Josef Kiczinger M. N. M. mat(er) Rozina lev Ur. Pa Anna Junkssiklowa M. N. M. tes Pani Alzbeta Kundelikowa P Waczlaw Frantz Wanczura M N M. Ur. Pa Karel Zaluzeczky M N M. P Jan Krubner M. Sta M Bapti P Adalb Hoß Capel Testor Anto Gerth Cur loci

---

74

Křest Evy Kateřiny Kitzingerové

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha II - Nové Město, sig. ŠT N5, 1722 - 1730

EDICE: Podlaha 1916 (pouze částečně), s. 232

LIT.: Podlaha 1916, s. 232

pag. 514/ 263v (nové)

Anno 1729

Dne 16 Xbris

Ewa Katerzina P(ater)r Felix Kitzinger M. N. M. mat(er) Rozina lev Pa Katerzina Gunkelikowa M. N. M. t Pani Alzbeta Martinelowa Pa Zuzanna Feßlowa Ur. Pa Karel Zaluziczki M N M. P Waczlaw Wanczura Bapti P Adalb Hoß Capel Testor Anto Ferd Gurth Cur loci

---

75

Křest Kateřiny Anny Kitzingerové

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha II - Nové Město, sig. ŠT N6, 1731 - 1748

EDICE: Podlaha 1916 (pouze částečně), s. 232

LIT.: Podlaha 1916, s. 232

pag. 35/ 20v (nové)

Anno 1731

Dne 11 Novembri

Katerzina Anna Pr. Pa Felix Kitzinger MNM Mat Rozina lev Pa Anna Junglikowa MNM Tes Pa Veronica Klufsova M St M Pa Karel Zaluziczky MNM Pan Waczlaw Wanczura MNM Bapti P Adal Hoß Capel A Erth testor

146

Křest Jana Josefa Kitzingera

Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Praha II - Staré Město, sig. MAR N4, 1730 - 1749

EDICE: Podlaha 1916 (pouze částečně), s. 166

LIT.: Podlaha 1916, s. 166

nepag./ 42r či 39r (nové)

Anno 1736

Z domu od zlati potkowi

Dne 11 Marti pokrztien bil w Chramu Panie Swatyho Martina skrze dwogi cztihodneho Knieze Pana Wacławawa Klapku Kaplana Zdigssiho Jan Joseph zpocztiweho loze. Z Otcze Pana Felixa Khiczinkra M. N. M. P. a od Materze Levans bil Wisocze Urozeni Ritirz Pan Jan Karabinski z Karabinu Swgedkowe druzi bili Urozeni a Stateczni Ritirz Pan Frantissek z Schorski, Urozena Pani Josepha Audriczka z Audrici rozena Karabinska

Seznam použitých archivních fondů

1. Národní archiv, Praha

1.1. Fond Řád dominikánů

kniha č. 127

kniha č. 150

1.2. Fond Archiv řádu premonstrátů

kniha č. 199

karton 355

karton 359

1.3. Fond Archiv zrušených klášterů, řád augustiniánů. Sv. Václav na Zderaze v Praze

karton 2541, sig. 361

inv. č. 2542, fol. 386

1.4. Fond České Gubernium – Duchovní komise

k. 74, sig. F 18/1

k. 75, sig. F 18/4

k. 75, sig. F 18/5

k. 75, sig. F 18/6

1.5. Fond České Gubernium – Publicum

k. 3306, sig. F 18/12

2. Archiv hlavního města Prahy

2.1. Fond Sběrka matrik

2.1.1. Nové Město

Kostel sv. Jindřicha:

sig. JCH O6, O (1709–1741)

sig. JCH N10, N (1721–1741)

Kostel sv. Štěpána

sig. ŠT N5, N (1722 – 1730)

sig. ŠT N6, N (1731 – 1748)

2.1.2. Malá Strana

Kostel sv. Mikuláše

sig. MIK O5, O (1688–1716)

sig. MIK N6, N (1688 - 1713)

sig. MIK Z3, Z (1713 - 1760)

Kostel Panny Marie pod řetězem

sig. PMŘ N202, N, O (1622 - 1745)

2.1.3. Hradčany

Strahovská farnost

sig. STR N1 (1660 – 1719)

2.1.4. Staré Město

Kostel sv. Martina ve zdi

sig. MAR N4, N (1730 – 1749)

2.2. Fond papírových listin

sig. AMP PPL – 2290a

sig. AMP PPL – 2290b

2.3. Fond Sběrka rukopisů

sig. 562, Kniha měšťanských práv

sig. 569, Kniha měšťanských práv (1668 – 1704)

sig. 1498, Manuál radní

3. Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích

3.1. Fond Archiv města Litoměřice

kniha sig. I B i 19

kniha sig. I B l 179

kniha sign. I B k 1

kniha sig. I C f 8

3.2. Fond Děkanský úřad Litoměřice

kniha inv. č. 21, Pamětnice

kniha č. 215

karton 59, inv. č. 395

4. Státní oblastní archiv v Litoměřicích

4.1. Fond Sběrka matrik Severočeského kraje

Bílina, sig. 5/1 (1591 - 1721)

Děčín, sig. 28/1 (1596 – 1627)

sig. 28/2 (1604 - 1629)

sig. 28/3 (1630 - 1658)

sig. 28/5 (1696 – 1729)

sig. 28/13 (1659 – 1758)

Dolánky nad Ohří, sig. L28/2 (1677 - 1714)

Litoměřice, sig. 98/2, 1637 - 1662

sig. 98/3 (1645 – 1655)

sig. 98/4 (1651 – 1670)

Mariánské Radšice, sig. 105/2 (1645 - 1700)

Milešov, sig. 112/1 (1680 - 1705)

Třebenice, sign. 170/1 (1671 - 1691)

Osek, sig. 131/3 (1645 – 1700)
sig. 131/4 (1701 – 1719)

4.2. *Fond Archiv města Děčín (Knihy dědičných zákupů)*
sig.-, inv. č., pom. č. 257 (1593-1627)

4.3. *Fond Sbírka pozemkových knih II*
inv. č. 174, sig. Duchcov 1090, 1687 - 1784

4.4. *Fond Velkostatek Milešov*
kniha inv. č. 16, sig. 0
kniha inv. č. 398, sig. OS Lovosice 308
kniha inv. č. 399, sig. OS Lovosice 309

4.5. *Fond Cisterciáci Osek*

sig. M III.5, inv. č. 1643, karton 293
sig. M III.8, inv. č. 1645, karton 294
sig. M III.11, inv. č. 1648, karton 295
sig. M III.18, inv. č. 1654, karton 297

5. *Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha*

sig. DA IV 1, Litoměřické kronikářské záznamy
sig. DJ IV 1, Annales Seminarij S. Norberti Pragaе, [tomus I.(1637-1736)]
sig. DJ IV 4 Annales Strahovienses, 1780-1789

Seznam použitých pramenů a literatury

Ivan Peřina – Podroužek a Barus ale taky, Stavebně historický průzkum, Milešov, kostel svatého Antonína Paduánského (okr. Litoměřice), 2012

Miroslav Nový – Eliška Nová – František Šuman, *Růžová zahrada v areálu děčínského zámku*, SHP. Děčín 2020

František Šuman, *Růžová zahrada děčínského zámku: zapomenutý klenot barokního zahradního umění*, rukopis, příspěvek ke konferenci Die barocke Idee/Barokní idea, Großsedlitz 2019

Seznam literatury

ADAMCOVÁ Kateřina – GLÁSEROVÁ LEBEDOVÁ Zdenka – KOVAŘÍK Viktor – NEJEDLÝ Vratislav – ZAHRADNÍK Pavel: Mariánské, trojicí a další světecké sloupy a pilíře Ústeckého kraje, Praha 2002

ADAMCOVÁ Kateřina, *Jan Adam Dietz, Adam Ferdinand Tietz, Jan Václav Grauer a sochařská dílna v Jezeří u Jirkova*, 1. díl disertační práce ÚDU FF UK, Praha 2007

ADAMCOVÁ Kateřina – ZAHRADNÍK Pavel: Mariánský sloup na Hradčanském náměstí, Praha 2017

ANKERT Heinrich: Die Pestsäule oder Marienstatue in Leitmeritz, in: Leitmeritzer Zeitung 1937, č. 90, 6. srpna, s. 6

ASCHE Sigfried: Sächsische Barockplastik von 1630 bis zur Zeit Permosers, Leipzig 1934

ASCHE Sigfried: Die Bildhauerfamilien an der Elbe. Acht Meister des siebzehnten Jahrhunderts und ihre Werke in Sachsen, Böhmen und Brandenburg, Wien – Wiesenbaden 1961

BALBINO Bohuslao: Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae - Topographicus et Chorographicus, Liber III, Decadis I.

BAREŠ František, *Soupis památek*, ročník 21. Politický okres mladoboleslavský, Praha 1905

BARUS Martin, Dějiny duchovní správy Milešovska, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015., s. 87 – 92

BARUS Martin – ŠIMKOVÁ Táňa – PÁTEK Jakub – PODROUŽEK Kamil: Kostel sv. Antonína Paduánského, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015, s. 185 – 211

BAŤKOVÁ Růžena (ed.): Umělecké památky Prahy. Nové Město. Vyšehrad, Praha 1998

BERGER Eva, *Historische Gärten Österreichs. Garten und Parkanlagen von der Renaissance bis um 1930*, Band 2, Wien – Köln – Weimar 2003

BERGNER Paul: Nachrichten über Künstler aus den Krankenprotokollen des Konvents der Barmherzigen Brüder in Prag, Kunstgeschichtliches Jahrbuch der k.k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und Historischen Denkmale, Beiblatt zum Band IV.

BIRCH Samuel, Observations on the Xanthian Marbles recently deposited in the British Museum, in: *Achaeologia, or Miscellaneous tracts relating to Antiquity* XXX, Londýn 1844, s. 176-204

BLAŽÍČEK Oldřich Jakub: Pražská plastika raného rokoka, Praha 1946

BLAŽÍČEK Oldřich Jakub – PREISS Pavel: Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jablonném, Olomouc 1948

BLAŽÍČEK Oldřich Jakub: Sochařství baroku v Čechách, Praha 1958

BLAŽÍČEK Oldřich Jakub, Jan Jiří Bendl. Tři sta let od smrti zakladatele české barokové plastiky, *Umění* XXX, 1982, s. 97-117

BOUBÍNOVÁ Kateřina, *Motivy antických mořských božstev v českém umění v období novověku* (diplomní práce), Katedra filozofie FF ZČU, Plzeň 2017

BOUCHAL Josef V.: Z matrik milešovských ve století 17. a 18., Sborník historického kroužku 4, V., Praha 1904

BRUNNER Sebastian, *Ein Cisterzienserbuch*, 1881

BRUZEN DE LA MARTIÈRE Antoine-Augustin, Historisch-Politisch-Geographischer Atlas der gantzen Welt; oder grosses und vollständiges ... Lexicon, darinnen die Beschreibung des Erd-Kreises, Band 11, Leipzig 1749

ČÁŇOVÁ Eliška, Rekatolizace severních Čech, in: Marie Vojtíšková (ed.), Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách, Praha 1980, s. 9-42

ČAPEK Fr. Miroslav: Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic. Nástin životopisný, České Budějovice 1911

DIVIŠ Jan: Pražský sochař Marek Nonnenmacher (1643 - 1720), (diplomní práce) Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 1976

DLABACZ Johann Gottfried: Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien, Prag 1815, Zweiter Band

DONEK Edmund: Bildhauer Abraham Kitzingers Beziehungen zu Alt-Leitmeritz, in: Mitteilungen des Nordböhmischen Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, 56, 1933

DÖRRE Rudolf: Die Künstlerfamilie Kitzinger, in: Mitteilungen des Nordböhmischen Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, 56, 1933

EKERT František, *Posvátná místa král. hl. Města Prahy. Díl II. Posvátná místa zrušená a zaniklá*

- GUERBER Hélène Adeline, *The Myths of Greece & Rome*, New York 1993
- HAMMERSCHMIDT Joanne Floriano, *Prodromus Gloriar Praganae*, Praga MDCCXXIII
- HLADÍK Tomáš, *Sochařství baroka v Čechách*, in: Vít Vlnas (edd.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001
- HORÁK Tomáš, *Barokní sochaři a uměleční truhláři v Bílině a Kadani*, in: Michaela Hrubá – Petr Hrubý (edd.), *Barokní umění v severozápadních Čechách, Ústí nad Labem* 2003
- HORÁK Tomáš: *Výtvarní umělci, uměleční řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16. - 19. století*, Praha 2007
- HORYNA Mojmir – MACEK Jaroslav – MACEK Petr – PREISS Pavel, *Oktavián Broggio 1670 - 1742 (Kat. výst.)*, Galerie výtvarného umění v Litoměřicích, 1992
- HOŘÁK Martin, *Barokní dílna Ondřeje Filipa a Jana Antonína Quitainerových*, disertační práce ÚDU FF UK, Praha 2019
- JIHLOVEC Jaroslav: *Příspěvky k dějinám výtvarné kultury na Mnichovohradištvu v letech 1697-1711*, *Umění* 8, 1960, s. 611-616
- KAPML Sibylle– KÜHBERGER Christoph (hgg.), *Schaulust – die unerwartete Welt des Markus Sittikus*, Salzburg 2016
- KLUTSCHAK Franz, *Böhmische Adelssitze als Centralpunkte volkswirtschaftlicher und humanitärer Bestrebungen*, Prag 1855
- KOZOJED Petr: *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, diplomová práce Ústav českých dějin FF UK, 2009
- KRAUS Karel: *Kulturní památka Osek, Ústí nad Labem* 1981
- KRČÁLOVÁ Jarmila Krčálová: *Oltářní obrazy kostela v Milešově*, *Umění* XV, 1967, s. 509–531
- KROUPA Jiří: *Umělci, objednavatelé a styl. Studie z dějin umění*, Brno 2006.
- KRPÁLKOVÁ Zdeňka, *Kapitoly z Uměleckého mecenáši Michala Osvalda, Maxmiliána a Romedia Konstantina Thun Hohenstein v druhé polovině 17. století (diplomní práce)*, Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2010
- KUCHAŘOVÁ Hedvika, *Premonstrátská kolej Norbertinum v Praze. Alternativy univerzitního vzdělání v 17. a 18. století*, Praha 2011
- LOUTHAN Howard, *Obrácení Čech na víru. Aneb rekatolizace po dobrém a po zlém*, Praha 2011
- LUKSCH Vincenz: *Kunsttopographie des Bezirkes undt Stadt Leitmeritz I./ Soupis historických a uměleckých památek v politickém okresu Litoměřice. Díl I město Litoměřice*, Praha 2015

LUKSCH Vinzenz, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Litoměřice*. Díl II. okres Litoměřice, svazek 2 Liběšice – Teplá, Praha 2019

MACEK Jaroslav: Das Türkenjahr 1683 in der Korrespondenz Kaspar Zdenko Kaplíř von Sullowitz und des Geheimkollegiums der Deputierter in Wien, in: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 37, Wien 1984, s. 73 – 119

MACEK Jaroslav, Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (1611–1686) a jeho písemná pozůstalost, *Acta Litomericensia* 6, 1984, s. 32 – 41

MACEK Jaroslav, Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do roku 1947-1950, in: Norbert Krutský, *800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník*, Osek 1996, s. 63 – 83

MACEK Jaroslav, *Biskupství litoměřické. Biskupové a osudy litoměřické diecéze 1655 - 2005*, Kostelní Vydří 2005

MACEK Petr, Barokní proměny oseckého kláštera, in: in: Norbert Krutský, *800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník*, Osek 1996, s. 143 – 150

MACEK Petr: Zámek v Děčíně – dvojí proměna panského síla, *Průzkumy památek* XVI – 1, 2009, s. 3-16

MACEK Petr, Stavitel Antonio Porta a architektura jeho okruhu, in: Martin Mádl (ed.), *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012, s. 227-249

MACEK Petr – BIEGEL Richard – BACHTÍK Jakub (ed.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015

MÁDL Martin: Giacomo Tencalla and Ceiling Painting in 17th Century Bohemia and Moravia, *Umění* LVI, 2008

MÁDL Martin (ed.): *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012

MÁDL Martin (ed.): *Tencalla II. Barokní nástěnná malba v českých zemích. II [Katalog nástěnných maleb Carpofoara a Giacoma Tencally na Moravě a v Čechách]*, Praha 2013

MAREŠ František: Hrabě Kašpar Zdeněk Kaplíř, svobodný pán ze Sulevic, *Časopis českého museum* LVII, 1883, č. 1, s. 3-45

MAREŠ František: Hrabě Kašpar Zdeněk Kaplíř, svobodný pán ze Sulevic, *Časopis českého museum* LVII, 1883, č. 2, s. 219-254

MATĚJKA Bohumil: Příspěvky k dějinám Pražského baroka, *Památky archeologické a místopisné* č. 1, Praha 1896-1897

MAŤA Petr: Mezi dvorem a provincií. Šlechtičtí objednavatelé maleb Carpofoara a Giacoma Tencally v habsburské monarchii, in: Martin Mádl (ed.), *Tencalla I. Barokní nástěnná malba v českých zemích. I [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, Praha 2012, s. 84-128

MAZAČOVÁ Kateřina: Dílo Františka Preisse v kontextu soudobé sochařské tvorby, (diplomní práce) Ústav pro dějiny umění FF UK Praha 2007

MILTNER Jan Bohuslav: Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř svobodný pán ze Sulevic, bránce Vídně proti Turkům, Hradec Králové 1877

MILTNER Jindřich Otakar Miltner, Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen : Hg. von dem Vereine für Numismatik zu Prag, Prag 1852–1870

MILTOVÁ Radka – SUCHÁNEK Pavel, Ceremoniální kočáry olomouckých biskupů a pražských arcibiskupů z 18. století, Umění 2009/I

MILTOVÁ NOKKALA Radka Nokkala: Ve společenství bohů a hrdinů. Mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650 – 1690, Praha 2016

NAŇKOVÁ Věra: Čtyři generace sochařské rodiny Kitzingerů, Kulturní měsíčník OGVU XIV č. 2, Roudnice nad Labem 1978, s. 27-28

NAŇKOVÁ Věra, Drobná zjištění k českému baroknímu umění, in: *Umění*, č. 6 XVII, Praha 1969, s. 613-628

NAŇKOVÁ Věra: Architektura 17. století v Čechách, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989

NAŇKOVÁ Věra, Recenze výstavy Oktavián Broggio, Litoměřice 11.6. - 13.9. 1992, in: *Umění* XLI 1993, s. 129 - 141

NEUMANN Jaromír, *Český barok*, Praha 1969

NEUMANN Jaromír, *Český barok*, Praha 1974

NEUMANN Jaromír – STECKEROVÁ Andrea (ed.): Petr Brandl, Praha 2016

PÁTEK Jakub: Umělecké objednávky Michaela Osvalda Thuna jako nedílná součást reprezentace českého aristokrata ve 2. polovině 17. století, (disertační práce) Ústav pro dějiny umění FF UK, 2013

PÁTEK Jakub (ed.): *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015

PÁTEK Jakub (ed.): *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2018, druhé rozšířené vydání

PODLAHA Antonín – ŠITTLER Eduard, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém. Okres milevský*, Praha 1898

PODLAHA Antonín: *Materiálie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků*, Památky archeologické XXVII, Praha 1915

- PODLAHA Antonín: Materiálie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků, Památky archeologické XVIII, Praha 1916
- PODLAHA Antonín: Materiálie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků, Památky archeologické XXXIV, Praha 1924-1925
- PODROUŽEK Kamil – LEIBL Jan: Zámek v Milešově, in: Jakub Pátek (ed.), Milešov ve středověku a novověku, Ústí nad Labem 2015, s. 135-153
- PREISS Pavel– HORYNA Mojmír– ZAHRADNÍK Pavel, *Zámek Trója u Prahy*, Praha 2000
- PREISS Pavel: Václav Vavřinec Reiner. Dílo, život a doba malíře českého baroka, Praha 2013, díl I
- POCHE Emanuel, Umělecké památky Čech, Díl první, A/J, Praha 1977
- POCHE Emanuel: Umělecké památky Čech, Díl druhý, K/O, Praha 1978
- POCHE Emanuel, Umělecké památky Čech, Díl třetí, P/Š, Praha 1980
- ROYT Jan, Sola Fide, sola scriptura. Oltáře, kazatelny a křtitelnice v bývalých luteránských sborech v severozápadních Čechách v 16. a na počátku 17. století, in: Sola Fide – Pouhou vírou. Luteránská šlechta na Ústecku a Děčínsku a její kulturní dědictví. Katalog výstavy zámek Děčín, Děčín 2019, s. 39-58
- RUTH František: Kronika královského města Prahy a obcí sousedních, díl 5., Praha 1904
- RYDYGR Zdeněk: Sedm století působení církve v Zákupcích, IV. část, Zákupský zpravodaj. Měsíčník zákupských občanů, březen 2014, ročník 23
- SARTORIUS Augustin, *Verteutschtes Cistercium Bis-Tertium, Oder Cistercienser Ordens-Historie*, Prag 1708
- SEDLMAYR Hans, Johann Bernhard Fischer von Erlach, Wien 1976
- SEDLÁČEK August: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1936
- SEKYRKA Tomáš: *Umělecké sbírky zámku v Milešově v epoše baroka*, in: Jakub Pátek (ed.), Milešov ve středověku a novověku, Ústí nad Labem 2015, s. 161 – 169
- SCHALLER Jaroslaus: Topographie der Königreichs Böhmen, Theil 5. - Leitmeritzer Kreis, Prag und Wien, 1787
- SCHALLER Jaroslaus, Beschreibung der königl. Haupt-und Residenzstadt Prag [...] IV: Prag 1797
- SCHEINPFLUG Bernard, Studien zur Geschichte von Ossegg, in: *Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 19, Prag 1880 - 1881, s. 148 - 160
- SCHLENZ Johann Ev., *Die Geschichte des Bistums Leitmeritz II.*, Varnsdorf 1914

SLAVÍČKOVÁ Hana, *Děčínská zastavení. Historický průvodce městem*, Děčín 1997

SOMMER Johann Gottfried: *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Erster Band. Leitmeritzer Kreis*, Prag 1833

ŠIMKOVÁ Táňa - PÁTEK Jakub: *Zámecká zahrada a casino*, in: Jakub Pátek (ed.), *Milešov ve středověku a novověku*, Ústí nad Labem 2015, s. 171-177

ŠUMAN František, *Zámek Děčín. Historický průvodce*, Děčín 2007

ŠUMAN František, *Habent sua fata... Příběh knihovny, zbrojnice a dalších sbírek děčínského zámku 1628-2018*, Děčín 2018

TOMAN Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců, díl 9*, Ostrava 1993

TYLOVÁ Kateřina, *Panství kláštera cisterciáků v Oseku se zaměřením na inkorporované farnosti*, diplomová práce PaedF UK, Praha 2017

VANČURA Václav, Ottavio Mosto, *Umění XLIII*, 1995, s. 338-353

VANČURA Václav: Jeroným Kohl, *Umění XXXIX*, 1996, s. 512-532

VAVŘIČKA Miloš: *Děkanský kostel Povýšení sv. Kříže v Děčíně* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2010

VLČEK Pavel: Giovanni Domenico Orsi a bývalý kostel sv. Norberta v Praze, *Umění*, roč. XXXIV, 1986, s. 416-434

VLČEK Pavel, *Praha 1610-1700. Kapitoly o architektuře raného baroka*, Praha 1998

VLČEK Pavel (ed.): *Umělecké památky Prahy, Staré Město, Josefov*, Praha 1996

VLČEK Pavel – SOMMER Petr – FOLTÝN Dušan: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 2002

VLČEK Pavel (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004

VLNAS Vít, *Duchovní knížata z rodu Thunů a jejich stopy na poli barokního umění*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (ed.), *Per saecula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Opera Instituti Historici Praegae, řada C – Miscellanea, sv. 18/1, Praha 2007

VOGEL Lisa Maria: *Auf Tuchfühlung mit den Kunstströmungen seiner Zeit. Christoph Dehne – ein Magdeburger Bildhauer und seine Rolle bei der Vermittlung neuen plastischen Gestaltens nach Mitteleuropa*, in: Gerd-Helge Vogel (hg.), *Soli deo gloria. Johann Böhm (1595-1667) und die westsächsische Bildhauerkunst zwischen Manierismus und Barock*, Berlin 2018

VOIGT Mauritius: *Das jetzt-lebende Königreich Böhmen*, Frankfurt am Main 1712

Vojtěch od sv. Tobiáše, *Phoenix ex Cinere redivivus*, Praegae MDCCXXXI

VOTOČEK Otakar, K počátkům baroka v Čechách, in: Marie Vojtíšková (ed.), *Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách*, Praha 1980, s. 140-162

WOLF Jiří, Osectí cisterciáci doby barokní Malachias Welcker a Anton Edelmann a jejich rukopisné "kroniky", in: *Folia historica Bohemica* 29, č. 2, Praha 2014, 371 - 382

ZAHRADNÍK Pavel – MACEK Petr: Zámecký areál v Zákupcech, *Průzkumy památek* II, 1996, s. 3-34

ZAHRADNÍK Pavel, Archivní nálezy k dílu Jana Křtitele Matheye, in: *Umění XLV*, 1997, s. 547-554

ZAHRADNÍK Pavel, O vzniku zámku ve Veltrusech, in: *Průzkumy památek*, 8, Praha 2001, s. 85-96.

ZAHRADNÍK Pavel, Litoměřice – sloup se sochou Panny Marie, in: Kristína Sedláčková, *Sancta Maria: Mariánská úcta na Litoměřicku*, výstavní katalog, Litoměřice 2020, s. 163-178

Seznam vyobrazení

1. Pohled na vstupní kostelní fasádu, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, 70. léta (?) 17. století, foto: <http://projekty.geolab.cz/naki/milesov/files/08.htm>
2. Socha sv. Vojtěcha, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov Foto: Jakub Pátek
3. Socha sv. Vojtěcha, detail hlavy, stav po restaurování, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
4. Socha sv. Prokopa, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov Foto: Jakub Pátek
5. Socha sv. Prokopa, detail hlavy, stav po restaurování, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
6. Socha sv. Václava, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov Foto: Jakub Pátek
7. Socha sv. Václava, detail hlavy, stav po restaurování, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
8. Socha sv. Ludmily, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov Foto: Jakub Pátek
9. Socha sv. Ludmily, detail hlavy, stav po restaurování, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
10. Socha sv. Víta, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov Foto: Jakub Pátek
11. Socha sv. Víta, stav po restaurování, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
12. Detail hlavice vysokého řádu s motivem hlavy putti, stav po restaurování, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
13. Vstupní kostelní portál, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Jakub Pátek
14. Detail soch štítonošů, stav před restaurováním, Abrahám Kitzinger (?), 70. léta (?) 17. století, vstupní fasáda, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
15. Hlavní oltář kostela, celkový pohled, Abrahám Kitzinger (?), před 1680, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub

16. Hlavní oltář, detail bočního křídla, Abrahám Kitzinger (?), před 1680, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
17. Boční oltář, detail rámu, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), před 1680, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
18. Kazatelna, celkový pohled, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), před 1680, kostel sv. Antonína Paduánského, Milešov, Foto: Kryštof Loub
19. Soška Krista Pantokratora, z kazatelny kostela sv. Antonína Paduánského v Milešově, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), před 1680, dnes depozitář kostela sv. Václava v Lovosicích, Foto: Kryštof Loub
20. Soška sv. Jana Evangelisty, z kazatelny kostela sv. Antonína Paduánského v Milešově, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), před 1680, dnes depozitář kostela sv. Václava v Lovosicích, Foto: Kryštof Loub
21. Socha Neptuna, Abrahám Kitzinger? 60.-70. léta 17. století, ohradní zeď, zámek Milešov, foto: Kryštof Loub
22. Socha lva-štítonoše, originál Abrahám Kitzinger?, 70. léta 17. století (?)/ dnešní kopie 19. století, venkovní zámecké schodiště, zámek Milešov, foto: Kryštof Loub
23. Kartuše s andílky a erbem rodu Ledebourů, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), 70. léta 17. století (?)/ 19. století, vstupní zámecká fasáda, zámek Milešov, foto: Kryštof Loub
24. Kartuše s erbem Zdeňka Kašpara ze Sulevic, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), 70. léta 17. století, vstupní zámecká fasáda, zámek Milešov, foto: Kryštof Loub
25. Sochařská výzdoba krbového nástavce, Abrahám Kitzinger ?, 70. léta 17. století (?), vestibul, zámek Milešov, foto: Kryštof Loub
26. Kartuše s erbem Jana Zikmunda Hrzána-Kaplíře (?), anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů ?), ohradní zeď, rybník, Milešov, foto: Kryštof Loub
27. Vnitřní fontána, anonym (Abrahám Kitzinger/ dílna Kitzingerů?), 70. léta 17. století (?)/ 1771 (datum přestavby prostoru), Zimní zahrada/ Sala terrena, zámek Milešov, foto: Martin Brůža
28. Socha Panny Marie, Abrahám Kitzinger – Abrahám Felix Kitzinger, před březem 1683, kaple sv. Jana Křtitele, Litoměřice, foto: Kryštof Loub
29. Socha sv. Šebestiána, Abrahám Kitzinger – Abrahám Felix Kitzinger, před 1685, kaple sv. Jana Křtitele, Litoměřice, foto: Kryštof Loub
30. Socha sv. Felixe, Abrahám Kitzinger – Abrahám Felix Kitzinger, před 1685, kaple sv. Jana Křtitele, Litoměřice, foto: Kryštof Loub

31. Socha sv. Františka Serafínského, Abrahám Kitzinger – Abrahám Felix Kitzinger, před 1685, kaple sv. Jana Křtitele, foto: Kryštof Loub
32. Socha sv. Rocha, Abrahám Kitzinger – Abrahám Felix Kitzinger, před 1685, kaple sv. Jana Křtitele, foto: Kryštof Loub
33. Socha sv. Rosalie Palermské, Abrahám Kitzinger – Abrahám Felix Kitzinger, před 1685, kaple sv. Jana Křtitele, foto: Kryštof Loub
34. Historická pohlednice sv. Michael Litoměřice, anonym, 2. polovina 19. století, zdroj: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Klášter_dominikánů_\(Litoměřice\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Klášter_dominikánů_(Litoměřice))
35. Hlavní oltář, celkový pohled, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, foto: Kryštof Loub
36. Hlavní oltář, zadní strana, anonym, 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
37. Socha Panny Marie, nástavec hlavního oltáře, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
38. Socha sv. Matouše, hlavní oltář, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
39. Socha sv. Marka, konzola v závěru kostela, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
40. Socha sv. Lukáše, konzola v závěru kostela, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
41. Socha sv. Jana Evangelisty, hlavní oltář, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
42. Kazatelna, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
43. Detail řečniště, kazatelna, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
44. Hlavička putti, kazatelna, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
45. Socha anděla, kazatelna, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
46. Socha anděla, kazatelna, dílna Abraháma Kitzingera/ Abrahám Felix Kitzinger (?), 1685, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Kadaň, Foto: Kryštof Loub
47. Kartuše se znakem vévodů sasko-lauenburských, průčelí, 1683, Mikuláš Kitzinger, kostel kapucínského řádu, Zákupy, zdroj:

<https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/49-klaster-kapucinu/putovani-po-kapucinskych-klasterech/209-klaster-v-zakupech>

48. Vstupní portál s kartuší a erbem Maxmiliána z Valdštejna, Mikuláš Kitzinger, 1710 (?), kostel sv. Františka z Assisi při františkánském klášteře, Turnov, zdroj: <https://www.hrady.cz/klaster-frantiskanu-s-kostelem-sv-frantiska-serafinskeho/galerieo/24782>
49. Kašna se sochou lva, Mikuláš Kitzinger (?), 1699-1703, zámek, Mnichovo Hradiště, zdroj: <https://2005nikca2007natka.rajce.idnes.cz/Mnichovo-Hradiste-2021/1487106852>
50. Váza, pata zámecké věže, Mladoboleslavský sochař – Mikuláš Kitzinger (?), 1690, zámek Bělá pod Bezdězem, zdroj: <https://turistickamapa.cz/zamek-bela-pod-bezdezem/>
51. Pohled na Růžovou zahradu od jihozápadu, architekt neznámý, před 1680, zámek Děčín, zdroj: <https://antikvariat-sberatelstvi.cz/produkt/pohlednice-okr-decin-decin-zamek-ruzova-zahrada/>
52. Socha Neptuna, 1678, anonym (objednáno ze Salzburgu), nádvoří Oblastního muzea v Děčíně, foto: Kryštof Loub
53. Socha bohyně Salacie (řecky Amfitrite (?), Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, Růžová zahrada, zámek Děčín, historická fotografie, zdroj: https://www.alamy.com/buildings-in-dn-churches-in-dn-sculptures-in-dn-1914-st-nad-labem-region-tetschen-blick-vom-belvedere-auf-tetschen-czech-republic-image240750750.html?pv=1&stamp=2&imageid=7B70B35E-1D88-4884-9F6D-BCA8D47966BA&p=546931&n=0&orientation=0&pn=1&searchtype=0&lsFromSearch=1&srch=foo%3d%26st%3d%26pn%3d%26ps%3d%26sortby%3d%26resultview%3d%26sortbyPopular%26npgs%3d%26qt%3dRYK412%26qt_raw%3dRYK412%26lic%3d%26mr%3d%26pr%3d%26ot%3d%26creative%3d%26ag%3d%26hc%3d%26pc%3d%26blackwhite%3d%26cutout%3d%26tbar%3d%26et%3d%26x00000000000000000000000000000000%26vp%3d%26loc%3d%26imgt%3d%26dtfr%3d%26dtto%3d%26size%3d%26archive%3d%26groupid%3d%26pseudoid%3d%26a%3d%26cdid%3d%26cdsrt%3d%26name%3d%26qn%3d%26apalib%3d%26apalic%3d%26lightbox%3d%26gname%3d%26gtype%3d%26xstx%3d%26simid%3d%26saveQry%3d%26editorial%3d%26nu%3d%26t%3d%26edoptin%3d%26customge%3d%26cap%3d%26cbstore%3d%26vd%3d%26lb%3d%26fi%3d%26edrf%3d%26ispremium%3d%26flip%3d%26pl%3d
54. Socha bohyně Salacie (řecky Amfitrite (?), Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, Růžová zahrada, zámek Děčín, dnešní stav, foto: František Šuman
55. Socha Néreidky Amymoné (?), 1679, Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, Růžová zahrada, zámek Děčín, foto: Kryštof Loub
56. Socha nymfy Chelone (?), 1679, Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, Růžová zahrada, zámek Děčín, foto: František Šuman
57. Fragment sochy/ koupající se bohyně (?), 1679, Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, Růžová zahrada, foto: Kryštof Loub

- 58.** Fragment nohy ženské sochy/ koupající se bohyně (?), 1679, Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, Růžová zahrada, foto: Kryštof Loub
- 59.** Maskaron původně z Růžové zahrady, Abrahám Kitzinger a dílna, 1679, nádvoří Oblastního muzea v Děčíně, foto: Kryštof Loub
- 60.** Socha Pallas Atheny, Abrahám Kitzinger a Abrahám Felix Kitzinger, 1683, Růžové zahrada, zámek Děčín, foto: František Šuman
- 61.** Socha Vulkána, Abrahám Kitzinger a Abrahám Felix Kitzinger, 1683, Růžové zahrada, zámek Děčín, foto: František Šuman
- 62.** Socha Krona, Abrahám Kitzinger a Abrahám Felix Kitzinger, 1683, Růžové zahrada, zámek Děčín, foto: František Šuman
- 63.** Váza se náměty Herkulových skutků, konec 17. století/ po roce 1700, anonym, Růžová zahrada, zámek Děčín, foto: Kryštof Loub
- 64.** Socha sv. Veroniky, detail hlavy, vstupní fasáda, děkaanský kostel Povýšení sv. Kříže, anonym, 1691 (?), Děčín, foto: Kryštof Loub
- 65.** Socha sv. Máří Magdalény, vstupní fasáda, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, anonym, 1691 (?), Děčín, foto: Kryštof Loub
- 66.** Kartuše ze znakem Johanna Ernesta Thuna, vstupní fasáda, 1691, anonym – František Preiss (?), děkanský kostel Povýšení sv. Kříže, Děčín, foto: Kryštof Loub
- 67.** Fragment kamenné svatojakubské mušle, pravděpodobně z původní vodní kaskády ve dnešní Růžové zahradě, provizorně salla terena, zámek Děčín, anonym, 1679?, foto: Kryštof Loub
- 68.** Fragment kamenné svatojakubské mušle, pravděpodobně z původní vodní kaskády ve dnešní Růžové zahradě, provizorně salla terena, zámek Děčín, anonym, 1679?, foto: Kryštof Loub
- 69.** Fragment chodidla sochy z dnešní Růžové zahrady, provizorně salla terena, zámek Děčín, Abrahám Kitzinger?, 1679?, foto: Kryštof Loub
- 70.** Fragment podstavce/ kašny ve tvaru skaliska, salla terena, Růžová zahrada, zámek Děčín, anonym?, foto: Kryštof Loub